

T. C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSLÂM HUKUKUNDA YARIŞMA VE ÖDÜL

Hulusi ÖVER

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin ESEN

İZMİR - 2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İslâm Hukukunda Yarışma ve Ödül” adlı çalışmanın tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2019

Hulusi ÖVER

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
İslam Hukukunda Yarışma ve Ödül
Hulusi ÖVER

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
Temel İslam Bilimleri Programı

“İslam Hukukunda Yarışma ve Ödül” adlı bu çalışmada araştırmacının ve insanın bilmek istediği ve günümüzde hakkında müstakil bir Türkçe eser bulunmayan İslam Hukukunda Yarışmanın ve Ödülün hükümleri, delilleri ve günümüzdeki yarışmaların hükümlerini bilmek için bu meseleyi ele aldık.

İslam Hukukunun bu asra uygun olmadığını söyleyenlere karşı da bu araştırma bir delil olmaktadır. İslam dinin beden eğitime ve spora önem vermediğini iddia edenlere karşı da bir cevap oluşturmaktadır.

Tezimiz beş ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde İslam Hukukunda Müsabakanın tanımı, meşruiyeti; kitap, sünnet, icma delilleri, bu konu hakkında yazılmış tez, kitap, çalışmalar, eserler ve uluslararası fetva kurullarının vermiş olduğu fetvalar, bulgular ortaya konmuştur.

İkinci Bölümde Yarışma Akdinin rükünleri, şartları, ödülün verilmesi, akdin bağlayıcılığı ve iptal sebepleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü Bölümde hayvanlarla, araçlarla, koşu yoluyla yarışma, güreş, boks, judo, karete, ağırlık kaldırma, yüzme, bilim ve kültür yarışmaları, top ile oynanan müsabakalar ve iki kişiyle oynanan oyunlara genişçe yer verilmiş ve bunlar hakkında bölüm sonu değerlendirmesi yapılmıştır.

Dördüncü Bölümde ise Atış Akdi, tarifi, rükünleri, şartları, kısımları, isabet, iki grup arasında mücadele ve atış akdinin iptal sebepleri ortaya konmuştur.

Beşinci bölümde ise İslam Hukukunda Ödülün tarifi, meşruiyeti, amacı, ödülle ilgili şer'î kurallar, ödül çeşitleri ve sunuş şekli üzerinde durulmuş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Sonuç olarak İslam Hukukunda yarışma ve ödüllerin hükümleri, ödül ve yarışma türleri, bunların rükünleri ve şartları hakkında bilgi sunduk. Müsabaka hususunda Allah Resulü'nün (sav) yarışlara katıldığı, katılanları teşvik ettiği, bizzat Efendimizin güreş tuttuğu ve İslam dîninin müsabakalara çok önem verdiği hususları üzerinde durduk. Çünkü İslamiyet insanın beden, zihnen ve ruhen cihada hazır bulunması gerektiğini ve kumara bulaşmadığı müddetçe yarışma ve ödülü teşvik ettiğini delilleriyle ortaya koyduk. Bu araştırmamız, İslam dininin beden eğitimi ve spora gerekli önemi vermediğini iddia edenlere karşı da bir cevap niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Müsabaka, Yarışma, Ödül, Kumar.

ABSTRACT

Master's Thesis

Competition and Award in Islamic Law

Hulusi ÖVER

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences

İslamic Law Program

In this study entitled **Competition and Award in Islamic Law**, we have discussed this issue in order to know the provisions of the **Competition and Award in Islamic Law** and the provisions of today's competitions, which the researcher and the man want to know and which do not have any independent Turkish work.

This research is also evidence against those who say that Islamic Law is not suitable for this century. Islam is also an answer to those who claim that religion does not attach importance to physical education and sport.

Our thesis consists of five main chapters.

In the first part, the definition and legitimacy of the **Competition in Islamic Law**; Kitab, Sunnah and icma evidences, thesis, books, studies, works and fatwas and findings given by international fatwa committees.

In the second part, the rules, conditions, awarding, contract binding and cancellation reasons of the **Race Contract** are discussed.

In the third section, animals, vehicles, competition through running, wrestling, boxing, judo, karete, weight lifting, swimming, science and culture competitions, ball competitions and games played with two people and the end of the episode were evaluated.

In the fourth part, shooting contract, its description, rules, conditions, parts, hits, the struggle between two groups and the reasons for the cancellation of the shooting contract are presented.

In the fifth chapter, the definition, legitimacy, aim, evil rules of the award, types and presentation of the award in Islamic Law are discussed and evaluated.

As a result, we have presented the provisions, types, rules and conditions about the Competition and the Award in the Islamic Law. the Islamic Religion encourages the competition and the award unless it is involved in gambling, This research is also a response to those who claim that Islam does not attach importance to physical education and sport.

Keywords: Islam, Competition, Award, Gambling.

İSLÂM HUKUKUNDA YARIŞMA VE ÖDÜL

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiv

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM YARIŞMANIN TANIMI VE MEŞRUIYETİ

1.1. YARIŞMANIN TANIMI	3
1.1.1. Sebk (السَّبَق) Kelimesinin Sözlük Tanımı:	3
1.1.2. Sebak (السَّبَق) Kelimesinin Sözlük Anlamı	4
1.1.3. Müsabakanın / Yarışmanın Şer'i Tarifi	5
1.2. YARIŞMANIN MEŞRUIYETİNİN DELİLLERİ	6
1.2.1. Kitaptan Deliller	6
1.2.2. Sünnetten Deliller	8
1.2.2.1. At İle Yarışmanın Câiz Olduğuna Dair Hadisler	8
1.2.2.2. Deve İle Yarışmanın Câiz Olduğuna Dair Hadisler	9
1.2.2.3. Koşunun Câiz Olduğuna Dair Hadisler	9
1.2.2.4. Atışın Câiz Olduğuna Dair Hadisler	10
1.2.2.5. Güreşin Câiz Olduğuna Dair Hadisler	11
1.2.2.6. Bilim Ve Kültür Yarışmaların Câiz Olduğuna Dair Hadisler	11
1.2.3. Yarışmanın Câiz Olduğuna Dair İcma Delilleri	12
1.2.4. Yarışmanın Câiz Olduğuna Dair Akıl ve Maslahat Delilleri	12

İKİNCİ BÖLÜM

YARIŞ SÖZLEŞMESİ

2.1. YARIŞ SÖZLEŞMESİNİN RÜKÜNLERİ	13
2.2. YARIŞIN SÖZLEŞME ŞARTLARI	13
2.2.1. Taraflarla İlgili Şartlar	14
2.2.2. Yarışma Aracıyla İlgili Şartlar	14
2.2.3. Yarışma Mekanıyla İlgili Şartlar	16
2.2.4. Yarışma Zamanıyla İlgili Şartlar	17
2.3. YARIŞ SÖZLEŞMESİNİN BAĞLAYICILIĞI	18
2.4. YARIŞ SÖZLEŞMESİNİN İPTAL SEBEPLERİ	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARIŞMA ÇEŞİTLERİ VE ALANLARI

3.1. HAYVANLAR ARASINDA YARIŞMA	24
3.1.1. Atla Yarışma	24
3.1.2. Deveyle Yarışma	27
3.1.3. At ile Deve Arasında Yarışma:	28
3.1.4. Fillerle Yarışma	29
3.1.5. Eşekle Yarışma	30
3.1.6. Katırla Yarışma	31
3.1.7. Diğer Hayvanlarla Yarışma	32
3.2. ARAÇLARLA YARIŞMA	34
3.2.1. Gemilerle Yarışma	34
3.2.2. Vasıtalarla (Araba, Uçak vs.) Yarışma	36
3.3. KOŞU	36
3.3.1. Ayaklarla Ödüksüz Olarak Yarışma	36
3.3.2. Ayaklarla Yarışmada Ödül Vermenin Hükümü	37
3.4. GÜREŞ VE BENZERLERİ	39
3.4.1. Güreş	39
3.4.2. Boks	41

3.4.3. Judo, Karete ve Benzerleri	42
3.4.4. Ağırlık Kaldırma (Halter)	42
3.5. YÜZME	43
3.5.1. Yüzme Hakkında Şer'î Bilgi	43
3.5.2. Dalış	45
3.6. BİLİM VE KÜLTÜR YARIŞMALARI	45
3.7. TOPLA OYNANAN YARIŞMALAR VE HÜKÜMLERİ	46
3.7.1. Topla Oynanan Yarışmalar	47
3.7.2. Topla Oynanan Yarışmaların Hükmü Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri	48
3.7.3. Topla Oynanan Yarışmaların Hükmü Hakkındaki Deliller	48
3.8. İKİ KİŞİ İLE OYNANAN OYUNLAR	50
3.8.1. Tavla (النرد- الطاولة)	50
3.8.2. Satranç	53
3.8.3. Kâğıt Oyunu	55
3.8.4. Elektronik Oyunlar	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ATIŞ SÖZLEŞMESİ

4.1. ATIŞ SÖZLEŞMESİNİN TARİFİ VE RÜKÜNLERİ	58
4.1.1. Atışın / Münâdale'nin Tarifi	58
4.1.2. Atışın Rükünleri	58
4.1.3. Atışın Rükünlerinin Değerlendirilmesi	59
4.2. ATIŞ SÖZLEŞMESİNİN ŞARTLARI	59
4.2.1. Atış Sözleşmesi Üzerinde İttifak Olunan Şartlar:	59
4.2.2. Atış Sözleşmesi Üzerinde Tartışmalı Olan Şartlar	61
4.3. ATIŞ SÖZLEŞMESİNİN KISIMLARI	63
4.3.1. İlk Olarak Başarma (mübadere)	63
4.3.2. Üstünlük sağlama (müfadale)	64
4.3.3. Mücâdele	65
4.4. ATIŞ SÖZLEŞMESİNDE HEDEF	65

4.4.1. Hedefin Şekli	65
4.4 2. Hedefin Şartları	66
4. 5. HEDEFİ VURMA (الإصابة)	67
4.5.1. İsabet Çeşitleri	67
4.5.2. Hedef Çeşitlerine Bağlı Olan Hükümler	68
4.5.3. Hedefin Uçuşu Halinde İsabetin Hükümü	68
4.6. İKİ GRUP ARASINDA ATIŞMA	69
4.6.1. İki Grup Arasında Atışmanın Hükümü	69
4 6.2. İki Grup Nasıl Oluşur	70
4 6.3. Ödül Paylaştırma Şekli	71
4.6.4. Atışta İki Grup Arasında Mücâdele	72
4.6.5. Bir Gruba Yabancınnın Girmesi	72
4.7. ATIŞ SÖZLEŞMESİNİ İPTAL EDEN SEBEPLER	73

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKUNDA ÖDÜL

5.1. ÖDÜLÜN TARİFİ, MEŞRUIYETİ VE ÖDÜLLE İLGİLİ OLAN KONULAR	75
5.1.1. Ödülün (câizenin) Tanımı	75
5.1.2. Ödülle İlgili Kavramlar	76
5.1.3. Ödülün Meşruiyeti ve Amacı	81
5.1.3.1. Ödülün Meşruiyeti	81
5.1.3.2. Ödülün Amacı	84
5.1.4. Ödül Kavramıyla Yakın İlişkisi Olan Konular	85
5.1.4.1. Câize ve Müsabaka İlişkisi	86
5.1.4.2. Câize ve Cûâle İlişkisi	87
5.1.4.3. Câize ve Hibe İlişkisi	88
5.2. ÖDÜLLE İLGİLİ ŞER'İ KURALLAR	90
5.2.1. Genel Şer'i Kurallar:	90
5.2.1.1. Ödülün Kumara Bulaşmaması	90
5.2.1.2. Ödülün Ğarar / Kandırma Tehlikesi İçermemesi	92

5.2.1.3. Ödülün Faiz /Ribâ'dan Uzak Olması	94
5.2.2. Ödülle İlgili Özel Şer'î Kurallar	97
5.3. ÖDÜL ÇEŞİTLERİ	99
5.3.1. Mahiyeti İtibariyle Ödül Çeşitleri	99
5.3.1.1. Maddi Ödüller	100
5.3.1.2. Manevi Ödüller	101
5.3.2. İlişkili Olduğu Fiil Bakımından Ödül Çeşitleri	101
5.3.2.1. İbâdet Nitelikli Fiillerde Ödül Çeşitleri	101
5.3.2.2. Mubah Fiillerde Ödül	104
5.3.2.3. Yarışmalarda Ödül ve Hükümü	105
5.3.3. Ödülü Veren Bakımından Çeşitleri	110
5.3.3.1. Yönetici Ödülleri	110
5.3.3.2. Yarışmalarda Ödülü Veren Taraf	112
5.4. GÜNÜMÜZDEKİ BAZI YENİ ÖDÜL ÇEŞİTLERİ	120
5.4.1. Bilim ve Kültür Ödülleri	121
5.4.2. Bankaların Ödülleri (Promosyonlar)	124
5.4.2.1. Finans Kurumlarının Ödülleri	124
5.4.2.2. Bankaların Ödülleri:	127
5.4.3. Ticari Mahallerin Ödülleri	130
5.4.3.1. Ticari Mahallerin Ödül Vermesinin Hükümü	130
5.4.4. Ödüllerin Sunuş Şekilleri ve Hükümü:	133
5.4.5. Piyango (اليانصيب) Ödülleri:	137
5.4.6. Günümüzde Piyango Şekilleri:	138
5.4.6.1. Bilet Piyangosu:	138
5.4.6.2. Piyango, Toto, Loto, İddia vb. Şans Oyunları :	139
5.4.6.3. At Yarışı Oyunu (Ganyan) :	139
5.4.6.4. Kazı Kazan:	139
5.4 6. 5. Telefon Piyangosu:	140
5.4.6.6. Hayır Piyangosu:	141
SONUÇ	143
KAYNAKÇA	148

KISALTMALAR

as	Aleyhisselâm
b.	İbn, Bin
bkz.	Bakınız
cc	Celle Celâlüh
C.	Cilt
h.	Hicrî
Hz.	Hazreti
Krş.	Karşılaştırınız
mad.	Maddesi
nşrt.	Neşriyat
nşr.	Neşreden
ö.	Ölüm
örn.	Örneğin
ra	Radiyallâhu Anh
s.	Sayfa No
sav	Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
ss.	Sayfalar Arası
thk.	Tahkik Eden
ty.	Basım Tarihi Yok (tarihsiz)
vb.	Ve Benzer, Ve Bunun Gibi
yy.	Basım Yeri Yok (yersiz)

GİRİŞ

Bu çalışmamızda, yarışma ve ilgili hükümleri, İslâm hukuku kaynaklarını tarayarak ortaya koymayı amaçladık. Yarışma yapmak ve yarışmada kazananı ödül vermek, eskiden beri bütün toplumlarda görülen ve konusuna göre farklı şekillerde icra edilebilen hususlardır. Günümüzde de her alanda yarışma ve ödülün yaygınlaşması, ayrıca kumar, piyango, iddia, toto, şans oyunlarının artması, insanları alış-verişe teşvik etmek için marketlerin ve ticârî işletmelerin hediye kuponu vb. dağıtmasından dolayı, konunun İslâm Hukuku'ndaki yerini ve hükmünü ortaya koymak ve ayrıca İslâmiyet'in insan bedenine, beden eğitime ve spora önem vermiş olmasından dolayı, konumuz her zaman güncel bir öneme sahiptir.

Bu araştırmamız giriş, beş bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Birinci bölümde, yarışmanın (müsabaka) lûgat ve şer'î tarifi, konuyla ilgili Kur'an ve Sünnet ve icmâ delilleri üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, yarış sözleşmesi, sözleşmenin rûkûnleri, şartları, yarış sözleşmesinin bağlayıcılığı ve iptal sebepleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, yarışma çeşitleri, hayvanlar arasında ve araçlarla yapılan yarışmalar, koşu, güreş, boks, judo ve karete, ağırlık kaldırma, yüzme, topla oynanan yarışmalar, kültür ve bilim yarışmaları ve ikili yarışmalardan bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, atış sözleşmesinin tarifi ve rûkûnleri, şartları, kısımları, hedef, isabet, iki grup arasında atış yarışması, atış sözleşmesinin iptali konularının üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde, ödülün (câize) tarifi, meşruiyeti, yakın anlamlı kelimeler, ödülle ilgili şer'î kurallar, mahiyeti itibarıyla ödül çeşitleri, ilişkili olduğu fiil bakımından ödül çeşitleri, takdim eden açısından ödül çeşitleri, günümüzde bazı ödül türleri, bankalarca verilen promosyonlar, ticari kuruluşlarca verilen ödüller ve piyango vb. ödülleri etraflıca ele alınmıştır.

İslami kaynaklar, yarışmanın genel hüküm olarak ittifakla câiz olduğunu bildirmektedirler. Bu cevaza dayanak olarak da Hz. Peygamber'in uygulamalarını göstermektedirler. İnsan bedeni ve zihnini güçlendirerek pek çok faydaya vesile olması bakımından yarışmanın meşru olması gerektiği yine İslami kaynaklarda ele

alınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bazı yarışmaların müstahab, bazılarının ise toplumun ihtiyacına göre farzı kifâye bile olabileceği ifade edilmektedir.¹

Yarışmalarda ortaya ödül konulabileceğine dair fıkıh bilginlerinin görüş birliği vardır. Ödül devlet hazinesinden karşılanabilir. Ancak yarışmada ödül, kumara dönüştürülmemelidir. Bu nedenle ödülü, yarışmacıların dışındaki birinin koyması gerekir. Ayrıca ödülü yarışmacıların bir kısmı ortaya kor ve rakiplerine “siz kazanırsanız bu ödülü siz alırsınız, şayet biz kazanırsak biz sizden bir şey almayız” şeklinde olursa bu kumar olmaz. Bu meseledeki hüküm, Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebine müntesip fakihlerce böyledir. Mâlikî mezhebine göre ise bu durum kumara vesile olabileceğinden, böyle bir ödül câiz değildir.

Yaptığımız araştırmalarda, İslâm hukukunda yarışma ve ödül konusunu ele alan Türkçe bir çalışmaya rastlayamadık. Türkçe çalışmalardaki bilgiler genellikle fetvalar içinde ve çok kısa açıklamalar halindedir. Arapça kaynaklarda yaptığımız taramada, Sa'd b. Nâsır Abdilazîz eş-Şeserî'nin “*el-Müsâbakât ve Ahkâmuhâ fi's-Şerîati'l-İslâmiyye*” adlı eserini ve Bâsim Ahmed Âmir'in “*el-Cevâiz, Ahkâmühe'l-Fıkhiyye ve Suvaruhe'l-Muâsıra*” adlı çalışmasını bulduk ve bunları ana kaynak olarak kullandık. Ayrıca çalışmamızda Rafîk Yûnus el-Mısırî'nin “*el-Meysiru ve'l-Kimâr el-Müsâbakât ve'l-Cevâiz*” adlı eseri de tezimiz için yol gösterici olmuştur.

¹ Abdurrahman Haçkalı, **Günümüz Fıkıhî Problemleri**, Anadolu Üniversitesi İlahiyat Ön Lisans Programı, Eğlence, Spor ve Sanat, Anadolu Üniversitesi, Veb Ofset, 2010, s. 128.

BİRİNCİ BÖLÜM

YARIŞMANIN TANIMI VE MEŞRUIYETİ

1. 1. YARIŞMANIN TANIMI

Kimin gâlip geleceği, kimin mağlup olacağını bilmek için iki ya da ikiden fazla kişi veya grup arasında askerî, ilmi, sportif vb. alanlarda yapılan yarışmaya müsabaka denilmektedir. Genel olarak müsabaka ödüllü ve ödüksüz olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.²

1. 1. 1. Sebk (السَّبَق) Kelimesinin Sözlük Tanımı:

İbn Fâris (ö. 395/1004) Sebk kelimesinin, (س،ب،ق) (se,ba,ka) kökünden geldiğini, (السَّبَق) (es-Sebk) “be” harfi cezimli olduğu zaman “öne geçme” anlamını ifade ettiğini³ belirtmiş; İbn Manzûr (ö. 711/1311) ise, müsabakayı “*koşuda veya her hangi bir şeyde önde gitmek*”⁴ olarak tanımlamıştır.

Buhûtî (ö. 1051/1641) müsabakayı, “*hedefe her şeyden önce ulaşmaktır*” diye tanımlamıştır.⁵

Ezherî (ö. 370/981) müsabaka konusuna Ku’an-ı Kerim perspektifinden bakmış ve müsabakanın Kuran’ı-Kerimde üç farklı anlamda kullanıldığını kaydetmiştir.

Birincisi: **إِنَّا دَهَبْنَا نَسَبُكُ** Biz yarışmaya gittik⁶ ayetinde geçtiği üzere “*atışta yarışmak*” anlamındadır.

² Refik Yûnus Mısıri, **el-Meysir Ve'l-Kumâr El-Musabakât Ve'l-Cevâiz**, Dar’ul-Kalem, Dimaşk, 1993, s. 13

³ İbn Fâris, Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ er-Râzî, **Mu’cemü Mekâyîsi'l-Luğa**, thk. : Abdusselâm Muhammed Harun, Dâru'l-Fikr, 1979, C. III, s. 129.

⁴ İbn Manzûr, Ebûl-Fazl Muhammed b. Mükrem b. Ali el-Ensârî, **Lisânü'l-Arab**, C. III, s. 129

⁵ Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. İdrîs, **Şerhu Müntehâ'l-İrâdât**, Beyrut, Âlemü'l-Kütüb, ty. C. II, s. 277

⁶ Yûsuf, 12/17

İkincisi: ﴿وَاسْتَبَقَا الْبَابَ﴾ her biri kapıya (doğru) koştu⁷ ayetinde “koşuşmak” anlamında kullanılmıştır.

Üçüncüsü: ﴿فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ﴾ yola koyulmak için didişirlerdi, fakat nasıl görecekler⁸ ayetindeki, “dalalet ve hidayetsizlikte biririni geçtiler” anlamında kullanılmıştır.⁹

Buna karşın Reşid Rızâ (ö. 1354/1935) söz konusu ﴿إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ﴾ ayetine, “toplandığımız yerden yarışmaya gittik herkes başkasını yenmek istiyor”¹⁰ anlamını vermiştir. Buna göre, bu ayetteki “yarışmak ve yenmek” bir araya gelmelerinin amacıdır. Diğer amaçları da yarışma yapmak olabilir. ﴿فَاسْتَبِقُوا الْحَيَاتِ﴾ Hayırlarda yarışın¹¹ ayetinde yarışmanın amacı ise yenmek veya galip gelmek için değil bilakis “hayır yapma” konusunda gayret gösterin anlamındadır. . ﴿وَاسْتَبَقَا الْبَابَ﴾¹² ayetinde Yusuf’un (as) amacı odadan dışarı çıkmaktır, Züleyha ile yarışmak değildir.¹³

1. 1. 2. Sebak (السَّبَق) Kelimesinin Sözlük Anlamı

İbn Fâris: (السَّبَق) (es-sebak) “be” harfî fethalı olduğu zaman “galip gelenin aldığı (ödül) şeydir.”¹⁴ manasını vermiş; Hattâbî (ö. 388/988) ise; sebak’ı “yenenin aldığı ödüdür.”¹⁵ şeklinde tarif etmiştir. Müsabaka hakkında İbnü’l-Esîr (ö. 606/1210)

⁷ Yûsuf, 12/ 25

⁸ Yasin, 36/66

⁹ Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevi , **Tehzibü'l-luğa**, thk. : Abdüsselam [Muhammed] Harun, Kahire, ed-Darü'l-Mısriyye, ty. , C. 8, s. 418

¹⁰ Yûsuf, 12/17

¹¹ Bakara, 2/148

¹² Yûsuf, 12/25

¹³ Muhammed Reşid Rıza, **Menar tefsiri = Tefsiru'l-Kur'ani'l-hakim tefsiru'l-menar**, Dârü'l-Menâr, IV. Baskı, Mısır, 1373h.

¹⁴ Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyâ İbn Fâris, **Mu'cemu Mekâyisi'l-Luga**, thk. : Abdüsselam Muhammed Harun, Beyrut, Dârü'l-Cil, C. III, s. 129.

¹⁵ Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrâhim Hattâbî, **Garibü'l-Hadis**, thk. : Abdülkerîm İbrahim Azbevî, Der'ul-Fikr, II. Baskı, Dimeşk, 1982, C. I, 521

de “yarışmaya karşılık gelen maldır”¹⁶ ifadesini kullanmış ve “yarışmaya bağlanan ödüdür” demiştir. Beğavî (ö. 516/1122) de müsabakayı “yarışmayı kazanana verilmesi şart koşulan mal”¹⁷ olarak tanımlamıştır.

Şemsüddîn Ba’lî’nin (ö. 709/1309) naklettiğine göre Ezherî, müsabakanın tanımına ilişkin şu ifadeyi kullanmıştır: “Sebak, yarışmacının kazanmak istediği şeydir (ödül). Bahis oynamak (rihân) atta olur. Sibâk (yarışma) ise at veya atış ile olur”.

Şemsüddîn Ba’lî, Ezherî’nin görüşünü naklettikten sonra, (القرع , النذب , الخطر, السَّبَق)

, (الواجب) sebak, hatar, nedb, kar’ ve vâcib kelimeleri için, “bunların tamamı yarışmada

ortaya konan meblağlardır, yarışı kim kazanırsa onu alır” demektedir.¹⁸ Abdulkâdir

Şeybe Hamd (ö. 1402/1982) müsabaka hakkında, “yarışı kazananın aldığı ödüle خَطَرًا

”¹⁹ hatar, cu’l ve nevel dendiğini aktarmaktadır.²⁰

1. 1. 3. Müsabakanın / Yarışmanın Şer’i Tarifi

Müsabakanın tarifine ilişkin İslâm bilginleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

1) İbn Kudâme (ö. 620/1223) , Sebk kelimesini, Müsabaka (yarışma) kelimesiyle açıklamıştır.²¹ Ancak Şeserî, bu açıklamayı iki noktadan eleştirmektedir:

1. Bu tanımda bir şeyi kendi ile açıklamak söz konusudur (devr) ki tanımı anlayabilmek, tanımlananı anlamaya bağlıdır. 2. Sebk mastardır, müsabaka ise müştak

¹⁶ Ebü’s-Seadat Mecdüddin Mübarek b. Muhammed İbnü’l-Esir, **en-Nihaye Fî Garibi’l-Hadis Ve’l-Eser**, thk. : Mahmûd Muhammed Tanahi, el-Mektebetü’l-İlmiyye, Beyrut, 1904, C. II, s. 338

¹⁷ Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin b. Mesud, **Şerhü’s-Sünne**, thk. : Şuayb el-Arnaut, el-Mektebü’l-İslâmî, II. Baskı, 1983/1403, C. X, s. 3

¹⁸ Ebi Abdullah b. Ebi Feth el-Ba’li, **el-Matla Alâ Ebvâb El-Mukni**” thk. : Muhammed Beşîr el-Erbî, el-Mektebet’-ül-İslâmî, Beyrut, 1981, s. 267

¹⁹ Abdülkadir Şeybe Hamd, **Fıkhü’l-İslâm : Şerhu Bulûgü’l-Meram Min Cem’i Edilleti’l-Ahkâm**, I Baskı, Matabiü’r-Reşid, Medine, 1983, C. IX, s. 213

²⁰ eş-Şeserî, s.16-18.

²¹ Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâilî Makdisî İbn Kudâme, **el-Muğnî**, thk. : Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Abdülfettah Muhammed el-Hulvî, Hecr li’t-Tıbaa ve’n-Neşr, Kahire, 1995, C. XV, s. 5.

bir kelimedir. Bir mastarın müştak bir kelimeyle tanımlanması, anlamı daha açık olanın, anlamı daha kapalı olanla tanımlanması demektir.²²

2) Kâsânî'ye (ö. 587/1191) göre müsabaka, “*bir kişinin, yanındakiyle, atla veya deveyle yarışması ve “eğer ben seni yenersem böyle olur, ya da sen beni yenersen şöyle olur” demesidir.*²³ Bu tanım, kapalılık, belirsizlik ve kısır döngüye neden olduğundan fakihler arasında fazla kabul görmemiştir.²⁴

3) Müsabakanın başka bir tanımı da “*bir gurubun kendi arasında anlaşarak, bir iş konusunda kimin daha zeki ve daha yetenekli olduğunu bilmek için yarışmalarıdır*”²⁵ şeklinde tarif edilmiştir.

1. 2. YARIŞMANIN MEŞRUIYETİNİN DELİLLERİ

Yarışmanın meşruiyet delilleri, kitap, sünnet ve icma olmak üzere üç ana başlık altında ele alınacaktır.

1. 2. 1. Kitaptan Deliller

1) Allah (cc) Kur'an'ı-Kerim'de şöyle buyurmuştur: ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ﴾ Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Onlarla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve bunlardan başka sizin bilmediğiniz fakat Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutursunuz. Allah yolunda her ne harcarsanız karşılığı size tam olarak ödenir. Size zulmedilmez”.²⁶

²² eş-Şeserî, Sa'd b. Nâsır b. 'Abdilazîz, **el-Müsâbakât ve Ahkâmühâ fi's-Şer'iati'l-İslâmiyye**, Daru'l-Âsime, Riyad, 1997, s. 19.

²³ Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefi Kasani, **Bedaiü's-sanai' fi tertibi's-serai'**, thk. : el-İmâm Alâ ed-Dîn, Dâru'l-Fikr, yt. 1997/1418, C. VI, s. 206

²⁴ Şeserî, s. 20

²⁵ Şeserî, s. 23

²⁶ Enfal, 8/60.

Bu ayette Allah Teâlâ, müslümanların her an güçlü olması gerektiğini ve güçlü olmak için de savaş atları hazırlamayı emretmektedir. Bu da müslümanların kendi arasında ve gayri müslimlerle yarışmasının câiz olduğunun delili sayılmıştır. Âyeti kerime, Müslümanlara, şâyet Müslümanlar cihada hazır olmak istiyorlarsa, düşmanla karşılaşmadan önce, zafere ulaşmak için yarışmalarla eksikliklerini görüp tamamlamaları gerektiğini bildirmektedir.

Cessâs: (ö. 370/981) “Bu ayet düşmana karşı güçlü kılan her şeyin yapılmasının zorunlu olduğunun delilidir”²⁷ demiştir.

İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148) ise bu ayet: “Müşabaka şeriatıta bir yoldur, güzel bir şeydir ve savaşın kazanılmasında da katkısı olmaktadır” şeklinde tespitte bulunmuştur.²⁸

2) Allah Teâlâ ﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَكِنْ كَرِهَ اللَّهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ

أَفْعُدُوا مَعَ الْمُعَدِّينَ Onlar eğer savaşa çıkmak isteselerdi, elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların harekete geçmelerini istemedi de onları geri bıraktı ve onlara, “Oturun, oturan âcizlerle beraber” denildi ﴿²⁹ buyurmaktadır. Burada düşmanla karşılaşmadan önce hazırlık yapılmadığı için Allah Teâlâ müminleri uyarmıştır. Yarışma da bir tür savaşa hazırlık sayılır.

3) Allah Teâlâ'nın Hz. Yusuf'un (as) kardeşleri hakkında söylediği: ﴿قَالُوا يَا أَبَانَا

إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتْعَيْنَا فَاتَّكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ Ey babamız!

Biz yarışa girmiştik. Yûsuf'u (as) da eşyamızın yanında bırakmıştık. (Bir de ne görelim) onu kurt yemiştir. Her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın dediler ﴿³⁰ ayetini Abdurrahman b. Sa'di (1376/1956) “bu ayette ya koşarak ya atış

²⁷ Ebû Bekr Ahmed b. Alî Râzî Cessâs, **Ahkâmü'l-Kur'ân**. thk. : Muhammed es-Sadık el-Kamhavi, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1992. C. IV, s. 252

²⁸ Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Muhammed Meafiri İbnü'l-Arabî, **Ahkâmü'l-Kur'ân**, thk. : Muhammed Abdülkadir Ata, Beyrut, Dârü'l-Fikr, ty. , C. III, s. 420-428

²⁹ Tevbe, 9/46

³⁰ Yûsuf, 12/17

yaparak veya dövüşerek yarışmış olabilirler”³¹ diye yorumlamıştır. Bu ayet, müsabaka yapmanın onların şeriatında (şer’u men kablanâ) câiz olduğunun ispatıdır. Önceki şeriatlarda mevcut olan hükümler, şâyet Kur’an-ı Kerim’de veya sünnette yer almışsa ve geçersiz sayılmadığına dair bir delil de yoksa, cumhura göre İslâm ümmeti için de meşrudur.

1. 2. 2. Sünnetten Deliller

İslâm Hukukunda yarışmanın meşruiyetiyle ilgili pek çok hadisi şerif vardır. Bunları farklı alanlara göre kısımlara ayırmak mümkündür.

1. 2. 2. 1. At İle Yarışmanın Câiz Olduğuna Dair Hadisler

1) Abdullah İbn Ömer (ra) (ö. 73/692) şöyle demiştir: “Resulullah (sav) , antrenmanlı bir atı, el-Hafya’dan Seniyyetülvedâ’ya³² kadar koşturdu. Antrenmanlı olmayı da Seniyyetülvedâ’dan Beni Zürayk Mescidine³³ kadar koşturdu”.³⁴ Başka bir rivayette de şöyle geçer: “Hz. Peygamber (sav) zayıf olan atları Hafya’dan Seniyyetü’l-Veda’ya kadar yarıştırdı. Zayıf olmayan atları ise Seniye’den Mescidi Beni-Zerik’a kadar yarıştırdı ve Hz. Ömer’in (ra) oğlu Abdullah (ra) yarışanların içindeydi”.³⁵ Bu hadisi şerifler, Hz. Peygamberin (sav) müslümanları yarışmaya teşvik ettiğinin ve atla yarışmanın meşruiyetinin delillerindendir. İbn Hacer, “Hadis’e göre yarışma meşrudur. Yarışma abesle iştigal değildir. Bilakis savaşa hazırlanmada maksada götüren bir spordur”³⁶ diyerek yarışmanın meşruiyetini dile getirmiştir.

Hadiste geçen ve “antrenmanlı” diye çevirdiğimiz kelimenin aslı, idmâr veya tadmîr'dir. Bu işlem, atın kuvvetlenmesi için uygulanan özel bir beslenme rejimidir. Buna göre, önce bol gıda verilerek at şişmanlatılır ve güçlendirilir. Sonra yemi tedricen azaltılır. Bir odaya sokulup üzerine çul sarılır. Hayvan ısınır ve terler. Teri tamamen

³¹ Sa’dî, Abdurrahman b. Nâsır, **Teyşîrü’l-kerîmi’r-raḥmân fî tefsîri kelâmi’l-mennân**, thk. Muhammed Zuhri en-Neccâr, el-Müessesetü’s-Saîdiyye, Riyad, ty. C. IV., s. 12

³² Yaklaşık 8-9 km. Hüseyin Esen, **İslâm Hukuku Açısından Hayvanlar**, s.74

³³ Yaklaşık 1,5-2 km. Hüseyin Esen, **İslâm Hukuku Açısından Hayvanlar**, s.74

³⁴ Ebu Davud, Cihad, 67.

³⁵ Buhârî, Salât, 41.

³⁶ İbn Hacer Askalânî, **Fethü’l-Bârî Bi-Şerhi Sahihî’l-Buhari**, C. VI, s. 71

kuruyunca hayvanın eti hafifler ve koşmaya güç kazanır. İşte Hz. Peygamberin uyguladığı idmâr veya tadmîr işlemi budur.³⁷

2) Ebû Lebîd Limâze b. Ziyâd şöyle demiştir: “Enes b. Mâlik’e (ö. 93/712) “Hz. Peygamber (sav) zamanında iddiaya girer miydiniz?” diye sorduk. Dedi ki: O bir at için iddiaya girdi. Atın adı Sebhe idi. At diğerlerini yendi. Hz. Peygamber (sav) buna sevindi ve olayı beğendi”.³⁸

3) Câbir’den (ra) (ö: 78/ 697) rivayet edilen bir hadiste “Hz. Peygamber (sav) atı antremana tabi tutar ve atları birbirleriyle yarıştırdı”³⁹ ifadeleri geçmektedir.

4) Bureyde’den (ra) (ö: 63/683) rivayet edilen hadiste şöyle geçer: “Hz. Peygamber (sav) atları sıraladı ve “falan günde ve falan yerde” diyerek bir vakit belirledi. Antrenmanlı olmayan atları ise sıralamaya katmadan gönderdi”.⁴⁰

Bu hadisi şerifler, atları yarıştırmamanın meşruiyetini ortaya koymaktadır.

1. 2. 2. 2. Deve İle Yarışmanın Câiz Olduğuna Dair Hadisler

Deve üzerinde müsabaka yapılması hakkında Enes b. Malik (ra) (ö: 200/ 815) anlatıyor: “Rasulü Allah’ın (sav) Adba isminde (seferde, yarışta) geçilemeyen dişi bir binek devesi vardı. Bir ara genç yük devesi üstünde bir bedevi geldi ve (yapılan koşuda bedevinin devesi) Adba’yı geçti. Bu durum Müslümanlara ağır geldi. ‘Adba yenildi!’ dediler. Bunun üzerine Rasulü Allah (sav) şöyle dedi: ‘Dünyada yükselttiği her şeyi geri indirmek Allah’ın bir kanunudur!’”.⁴¹

Bu hadis ve benzerleri deve ile yarış yapmanın câiz olduğunun bir delildir.

1. 2. 2. 3. Koşunun Câiz Olduğuna Dair Hadisler

Koşunun câiz ve meşru olduğunun ilk delili, Hz. Âişe’den (r. anha) (ö. 58/678) rivayet edilen şu hadistir. “Bir seferde Hz. Peygamberle beraberdik, onunla yarıştık

³⁷ Hüseyin Esen, **İslâm Hukuku Açısından Hayvanlar**, s.74

³⁸ Dârimî, **Cihad**, Bâb, Fî Rihânî'l-Hayl, C. II, s.212-213

³⁹ Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman Heysemi, , **Mecmaü'z-Zevâid Ve Menbaü'l-Fevâid**, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, II. baskı, Beyrut, 1967, C. V, s. 264

⁴⁰ Heysemî, **Mecmaü'z-Zevâid Ve Menbaü'l-Fevâid**, C. V, s. 264

⁴¹ İbn Hacer Askalânî, **Fethü'l-Bârî Bi-Şerhi Sahihi'l-Buhârî**, C. VI, s. 73

ve koşuda onu geçtim. Et kaldırırken onunla tekrar yarıştım, o da beni yendi ve bana “o yarışa karşı bu yarış” dedi”.⁴²

Koşunun câiz ve meşru olduğunun ikinci delili ise, Seleme b. Ekva’dan (ö: 74/694) rivayet edilen, “Zû Kird savaşından sonra Medine’ye dönerken, Hz. Peygamber (sav) beni Adbe adlı devesinin arkasına bindirdi. Ensar’dan bir kişi dedi ki: “Medine’ye kadar yarışan var mı? “Var mı yarışçı?” diye tekrarladı. Ben onun bu sözünü duyduğumda ona dedim ki: “Sen bir cömerte cömertlik gösteremez misin? Ya da şerefli olandan korkmuyor musun?” (Bunun üzerine) “Hayır, ancak Hz. Peygamber olursa” dedi. (Ben de) dedim ki: “Anam babam sana feda olsun ey Allah’ın Resulü, bırak da onunla yarışayım?” Bunun üzerine Hz. Peygamber Eğer istersen (yarışabilirsin) dedi. Ben de Onunla Medine’ye kadar yarıştım ve onu yendim”⁴³ hadisidir.

Koşunun câiz ve meşru olduğunun üçüncü delili de, Abdullah Bin Haris’ten (ö. 83/702) rivayet edilen “Hz. Peygamber (sav) Abbas Oğullarından Abdullah ve Ubeydullah’ı yanyana koyuyordu ve “Kim şuraya kadar yarışırsa ona şunu vereceğim” diyordu, onlar da yarışıyorlardı. Sonra onlar Hz. Peygamber’in (sav) sırtına ve üzerine çıkıyorlardı ve Hz. Peygamber (sav) onları öpüyordu”⁴⁴ hadisi şerifidir.

1. 2. 2. 4. Atışın Câiz Olduğuna Dair Hadisler

Atışın câiz olduğuna dair sünnetten birinci delil; Seleme İbnu’l-Ekva’ dan (ö. 74/693) rivayet edilen şu hadistir:

“Resûlullah (sav) çarşıda ok yarışı yapan Benî Eslem’den bir grupla karşılaşmıştı. Onlara: “Ey İsmailoğulları atın, zîra atalarınız atıcı idiler. Atın, ben falan kabileyi tutuyorum” dedi. Bu söz üzerine bir grup atıştan vazgeçti. Efendimiz: “Ne oldu, niye atmıyorsunuz?” diye sordu. Şöyle cevap

⁴² Ebû Davud, Süleyman b. Eş’as b. İshak el-Ezdi, es-Sicistani, **Sünenu Ebî Davud.**, thk. : Ebi Türabin Adil b. Muhammed, Dâru’l-Tasıl, Kahire, 2015, C. IV, s. 420; Hattâbî, **Müâlim es-Sünen**, C. II, s. 399

⁴³ Ebû’l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccâc, **Sahih-i Müslim**, thk. : Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyai’l-Kütübi’l-Arabiyye, Kahire, 1955- Hadis No: 1807.

⁴⁴ Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed Şeybani Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, şrh. Ahmed Muhammed Şakir, Dârü’l-Hadis, Kahire, 1995/1416, C. I, s. 214

verdiler: "Nasıl atalım, siz öbür tarafı tutuyorsunuz!" Bunun üzerine: "Atın! dedi, ben hepinizi, her iki tarafı da tutuyorum."⁴⁵

Yukarıda yer verdiğimiz ve diğer hadisler, atış yarışmasının câiz olduğunu göstermektedir.⁴⁶

1. 2. 2. 5. Güreşin Câiz Olduğuna Dair Hadisler

Güreşin câiz ve meşru olduğu hususunda sünnet delili olarak Mekke'nin ünlü pehlivanı olan Rukâne'den (ö. 41/661) (ra) nakledilen "Hz. Peygamberle (sav) güreştim ve Hz. Peygamber (sav) beni yendi."⁴⁷ hadisi şerifidir.

1. 2. 2. 6. Bilim Ve Kültür Yarışmaların Câiz Olduğuna Dair Hadisler

Hz. Peygamber (sav) bilgi yarışması yapmıştır. Abdullah ibn Ömer'den gelen bir rivayette şöyle geçer:

(إن من الشجر شجرة لا يسقط ورقها، وإنها مثل المسلم، حدثوني ما هي؟، قال؛ فوقع الناس في شجر البوادي، قال عبد الله؛ فوقع في نفسي أنها النخلة فاستحييت، ثم قالوا؛ حدثنا ما هي يا رسول الله؟ قال؛ هي النخلة)

"Bir ağaç vardır ki yaprağını dökmez. O ağaç müslüman insan gibidir. Söyleyin bana nedir?" İnsanlar çöldeki ağaçlara yöneldi. Abdullah dedi ki: "Benim gönlümden hurma ağacı geçiyordu ama söylemeye utandım". Sahabiler dediler ki: "Ya Resulullah sen söyle bize, o nedir?" Dedi ki: "Hurma ağacıdır". İmam Buhârî bu hadisin başına; "imamın arkadaşlarının ilim seviyesini ölçmek için sorduğu soru" başlığını atmıştır.⁴⁸

İmam Şâfi'den nakledildiğine göre, bir fikhî konuyu, oğlu Ebî Osman'a (ö. 23/644) ve öğrencisi el-Humeydi'ye (ö. 219/834) bırakırdı ve derdi ki: "Kim doğruyu bilirse, ona bir dinar vereceğim".⁴⁹

⁴⁵ Buhârî, Cihâd: 78, Enbiyâ: 12, Menâkıb: 4; İbn Hacer Askalânî, **Fethü'l-Bârî Bi-Şerhi Sahihi'l-Buhari**, C. VI, s. 91.

⁴⁶ Sa'd b. Nâsir b. 'Abdilazîz eş-Şeserî, **el-Müsâbakât Ve Ahkâmühâ Fi's-Şerîati'l-İslâmiyye**, Daru'l-Âsime, Riyad, 1997, s. 30

⁴⁷ Ebû Dâvûd, Libas, 22 (4078)

⁴⁸ Buhârî, İlim, 5.

⁴⁹ Bâsim Ahmed Âmir, **el-Cevâiz : Ahkâmuha'l-Fıkhiyye-Suveriha'l-Muasıra**, Amman : Dârü'n Nefâis, Amman, 2006/1426, s. 106

Hz. Peygamber'in (sav) bu hadisi ve sahabelerin uygulamaları, ilim ve kültür yarışmalarını yapmanın ve onları ödülllerle teşvik etmenin câiz olduğunu göstermektedir. Fakat ilmi yarışmaların icrasında şu kurallara uyulması gerekir:

Yarışma soruları faydalı konulardan olmalı, sakıncalı ve gereksiz olmamalıdır. Kültür yarışmaları yapıldığı zaman aldatıcı ve bilinmesi imkansız sorulardan uzak durmalıdır. Aldatma ile ilgili olarak “Hz. Peygamber (sav) yanıltmayı yasaklamıştır”⁵⁰ hadisi nakledilmiştir.

1. 2. 3. Yarışmanın Câiz Olduğuna Dair İcma Delilleri

İslâm ümmeti müsabakanın câiz ve meşru olduğu hususunda görüş birliğine varmışlardır. İbn Abdülber (ö. 463/1071), İbn Kudâme,⁵¹ İbn Hazm,⁵² İbnü Hubeyra (ö. 560/1286), el-Kurtubi (ö. 681), İbn Kayyim (ö. 751) ve el-İraki (ö. 806) bu hususu açıkça belirten alimlerden sadece bir kaçıdır.⁵³

1. 2. 4. Yarışmanın Câiz Olduğuna Dair Akıl ve Maslahat Delilleri

Yarışmanın, insanın beden ve ruh sağlığı bakımından faydalı olduğunu akıl da kabul eder. Dolayısıyla akıl delili ve maslahat delili gibi deliller ile de yarışmanın meşruiyeti ispat edilebilir.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, C. V, s. 435.

⁵¹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. XV, s. 5

⁵² İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Said ez-Zâhiri, **Meratib el-İcma**, s. 254

⁵³ eş-Şeserî, s. 33

İKİNCİ BÖLÜM

YARIŞ SÖZLEŞMESİ

Bu bölümde yarış sözleşmesinin (sibak/müsabaka) rükünleri, yarışın sözleşme şartları (taraflar, araçlar, mekan, zamanla ilgili şartlar), yarış sözleşmesinin bağlayıcılığı ve iptal sebepleri dört alt başlık altında incelenecektir.

2. 1. YARIŞ SÖZLEŞMESİNİN RÜKÜNLERİ

Diğer sözleşmelerde olduğu gibi, yarış sözleşmelerinin de rükünleri vardır:

Sözleşmenin tarafları; Yarışmayı kazanmak isteyen rakipler ya da ödül varsa, yenmenin karşılığında ödülü alacak olandır.

Yarıшта kullanılan araç (edat); Yarışın türüne göre araç değişir. Eğer yarış yürüyerek ise yarış edatı ayaklardır. Eğer yarış mesela atlarla olursa, yarışın edatı atlardır.

Siğa; İcap ve kabuldür. Taraflardan birisinin “*benimle yarışa varmısın?*” demesi, diğerinin de “*kabul ettim*” veya “*evet*” demesidir.

Yarışın yeri; Yarışmanın yapılacağı yerdir. Her yarışmaya göre munasip yer farklı olabilir.

Yarışmanın zamanı; Yarışmanın olacağı vakittir.

Yarışmacıya ödenen karşılık; Bazı yarış sözleşmelerinde ödül olur.⁵⁴

2. 2. YARIŞIN SÖZLEŞME ŞARTLARI

Her sözleşmenin kendine göre şartları olduğu gibi, yarış sözleşmesinin de şartları vardır. Bunlar taraflar, araçlar, mekan, zaman ve ödülle ilgili şartlar olmak üzere beş başlık altında incelenmektedir. Biz şimdi bunlardan ilk dördünü ele alacağız, ödül konusu ise beşinci bölümde müstakil olarak ele alınacaktır.

⁵⁴ eş-Şeserî, s. 47-48

2. 2. 1. Taraflarla İlgili Şartlar

Yarış sözleşmesini gerçekleştiren kişiler, ehil ve lâıyk olmalıdır: Mümeıyyiz çocuk hariç olmak üzere, mecnun (deli), ma'tu (bunak) ya da küçük çocuk olmamalıdır. Bazı Mâlikîler⁵⁵ ise buluğa ermeyi şart koşmuşlardır. Fakat mümeıyyiz olan çocuğun yarış sözleşmesi sahihtir, onun durumu, ebdân (a'mâl) ortaklığına⁵⁶ benzetilmiştir.

Her iki tarafın da rızası olması gerekmektedir, zorlamayla (ikrah) yapılan yarış sözleşmesi geçerli olmaz.

Bazı Mâlikîler, cihatta kuvvetli olma amacının bulunmasını şart koşmuşlardır.⁵⁷

2. 2. 2. Yarışma Aracıyla İlgili Şartlar

1) Yarışma aracı/aleti yarışmaya uygun ve onunla yarışmak câiz olmalıdır:

At veya deve ile yahut kişinin ayakları ile koşması gibi araçlar olmalıdır. Haram yollarla yapılan yarışmalar sahih değildir. Buna hayvanları kışkırtarak yarıştırmayı örnek olarak verebiliriz.⁵⁸

2) İki tarafın da yarış araçlarının/aletlerinin belirlenmesi gerekir: Binilecek iki şeyin belirlenmesi gibi.⁵⁹ Görerek ya da sıfatını belirleyerek, araç/alet belirlenmelidir. Görerek belirleme, belirli bir aracı işaretle göstererek, “*Şu atımla veya şu devemle seninle yarışacağım.*” demesi şeklinde olabilir.⁶⁰ Yarış araçları, iki veya daha fazla olabilir. Çünkü burada hedef, onların özelliklerini ve süratlerini bilmektir, bu da ancak tayinle yani belirlemekle olur. Her şey belirlendikten sonra, özür sebebiyle de olsa

⁵⁵ Ebû Bekr b. Hasan Kışnâvî, **Eshelü'l-Medarik Şerhi İrsadi's-Salik**, thk. : Muhammed Abdüss Şahin, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1995/1416, C. III, s. 381

⁵⁶ Ebdân ortaklığı (şeriket-i a'mâl); İki veya daha fazla kişinin belli bir iş yapmak amacıyla kurdukları iş gücü ortaklığıdır. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîler'e göre câizdir; Şâfiîler'e göre ise câiz değildir.

⁵⁷ Kışnâvî, C. III, s. 382

⁵⁸ Şemseddin Hatib Muhammed b. Ahmed Kahiri Şâfiî Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc İla Ma'rifeti Meâni Elfazi'l-Minhâc**, Musta el-Babi el-Halebî, Kahire, 1958/1377. C. IV, s. 550

⁵⁹ Ebü'l-Hasan Alaeddin Ali b. Süleyman b. Ahmed Merdâvî, **el-İnsaf Fî Ma'rifeti'r-Racih Mine'l-Hilaf Ala Mezhebi'l-İmami'l-Mübeccel Ahmed b. Hanbel**, tashih ve tahkik Muhammed Hâmid el-Fıkî, Dârü İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 195, C. VIII, s. 651; **Keşşâfü'l-Kınâ**, C. IV, s. 39.

⁶⁰ Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Arafê Desuki, **Hâşiyetü'd-Desuki Ala Şerhi'l-Kebir**, C. II, s. 208.

iptal câiz değildir. Çünkü maksada ters düşmektedir. Eğer helak gerçekleşirse akit fesh olur.

3) İki bineğin aynı cinsten olmalıdır: Bu Hanbelîlerin⁶¹ ve bazı Şâfiîlerin⁶² görüşüdür. Onlara göre muhtelif cinsten olanlar arasında yarış câiz değildir. At, deve ve katır arasında yapılan yarış gibi. Çünkü deve, atı yenemez ve amaç gerçekleşmez. Katır da at gibi koşamaz. Bazı Şâfiîler⁶³ ve Mâlikîlerin çoğunluğu⁶⁴ cins olarak yakın olanların yarışmasına cevaz vermişlerdir.

4) Binilen araç, tür itibariyle de aynı olmalıdır: Yani mesela koşturulan atların hepsinin Arap atı olması gibi. Bu konu hakkında iki görüş vardır: Hanbelîlerin⁶⁵ çoğunluğuna göre bu şart muteberdir. Çünkü aynı türden olmayan araçlar arasında (mesela bir Arap atı ile sütçü beygirini yarıştırmak gibi) bazen öyle büyük farklılıklar olur ki sanki cins farklılığı varmış gibi (at ile deveyi yarıştırmak gibi) bir durum ortaya çıkar.

Bazı Hanbelîler,⁶⁶ çoğu Şâfiîler⁶⁷ ve bazı Mâlikîler⁶⁸ ise demişlerdir ki; *bu şart muteber değildir*. Çünkü Hz. Peygamber (sav) atları, yarış için ayırdıklarından başkasıyla yarıştırmadı ve her cinsi kendi cinsiyle yarıştırdı. Çünkü yarış için ayırdığı eğitimli atlarla, ayırmadığı eğitimli olmayan diğer atlar bir değildir.

5) Her yarışmacının kazanabilme imkanı olmalıdır: Hanefîler⁶⁹, bazı Mâlikîler⁷⁰, çoğu Şâfiîler⁷¹ her yarışmacının kazanabilme imkanı olmasını şart koşmuşlardır. Hz. Peygamber (sav) yarış için ayırdıklarından başkasıyla yarıştırmadı

⁶¹ Buhâtî, Mansûr b. Yûnus b. Salahiddin, **Keşşâfü'l-Kınâ' An Metni'l-İkna'** thk. : İbrâhim Ahmed Abdülhamid, Dâru Âlemi'l-Kütüb, ty., C. I V, s. 39; Ruhaybânî, **Metâlib-i Üli'n-Nühâ**, C. III, s. 609; İbn Kudâme, C. VIII, s. 661.

⁶² Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Nuri, **el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi**. thk. : Muhammed Necib Mutî, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003/1423, C. I, s. 414

⁶³ Nevevî, **el-Mecmu'**, C. I, s. 414

⁶⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Muhammed İlîş, **Şerhu Minehi'l-Celil Ala Muhtasari'l-Allame Halil**, Dâru Sadır, Kahire, 1882, C. I, s. 770

⁶⁵ Ebû'l-Hattab Mahfuz b. Ahmed b. Hasan el-Hanbeli Kelvezânî, **el-Hidâye Fî Furu'i'l-Fıkhi'l-Hanbeli**, thk. : Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2002/1423, C. I, s. 185

⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel**, C. II, s. 338

⁶⁷ Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Nuri Nevevî, **el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi**. thk. : Muhammed Necib Mutî, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003/1423, C. I, s. 414

⁶⁸ Kişnâvî, C. III, s. 384

⁶⁹ Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefi Kâsânî, 587/1191, **Bedaiü's-Sanai' Fî Tertibi's-Şerai'**, thk. : Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1997/1418. C. IV, s. 3880

⁷⁰ Kişnâvî, C. III, s. 381

⁷¹ Abdülhamid Şirvani, İbn Kasım Şihabüddin Ahmed b. Kasım el-Abbâdî, **Havaşi Ala Tuhfeti'l-Muhtâc Bi-Şerhi'l-Minhâc**, Dâru'l-Fikr, ty., Kahire, C. IX, s. 399.

ve her cinsi kendi cinsiyle yarıştırdı. Çünkü yarış için ayırdığı eğitilmişler ile ayırmadığı eğitimsizler eşit değildir. Yarış sözleşmesinin amacı, rekabet oluşturmak ve kazananı belirlemektir. Eğer birilerinin yarışamayacağı veya kazanamayacağı önceden bilinirse, o zaman bu yarışmada yeni bir şeye ulaşılmış olmaz. Gereksiz ve amaçsız bir işten ibaret olur. Çünkü yarışmanın özü: Herkesin kendisinin yeneceğini zannederek yarışa asılmasıdır ki ya rakibinden öğrenir ya da ona öğretmiş olur. Ayrıca her bir hayvanın üzerinde binicisinin bulunması ve hızlarının birbirine yakın olması gerektiği ifade edilmiştir.⁷²

2. 2. 3. Yarışma Mekanıyla İlgili Şartlar

a) Takdir ederek ya da görerek yarış mesafesi belirlenmelidir: Hanbelîler,⁷³ Şâfiîler⁷⁴ ve Hanefîler⁷⁵ bu görüşü savunmuşlardır. Takdir demek, ölçmek demektir. Bu ister kolla ister metre veya başka ölçüm şekilleriyle olabilir.⁷⁶

İbn Ömer'den (ra) rivayet edilen bir Hadis'i şerifte, Hz. Peygamberin (sav) atlar arasında yarış yaptırdığı ve mesafeyi belirlediği zikredilir. Çünkü hedef yeneni bilmektir ki bu da mesafenin belirlenmesiyle gerçekleşir.

b) Başlangıç yeri ve bitiş noktası belirlenmelidir: Hanbelî,⁷⁷ Şâfiî,⁷⁸ Mâlikî⁷⁹ ve Hanefî⁸⁰ mezhepleri, ihtilaf olmaması ve maksada ulaşmak için yarışmanın başlangıç ile bitiş çizgisinin belirlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu şartın delili olarak, İbn Ömer'den rivayet olan “*Resulullah (sav), antrenmanlı bir atı, el-Hafya'dan Seniyyetülvedâ'ya kadar koşturdu. Antrenmanlı olmayanı da Seniyyetülvedâ'dan Beni*

⁷² Ebü'l-Fazl Zeynüddin Abdürrahim b. Hüseyin Irakî, **Tarhû't-Tesrib Fî Şerhi't-Takrib**, Cem'iyetü'n-Neşr ve't-Te'lîfî'l-Ezherîyye, Kahire, 1353, C. VII, s. 242; eş-Şeserî, s. 52-56.

⁷³ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, CVIII, s. 659, Mansûr b. Yûnus b. Salahiddin Buhûtî, **Keşşafü'l-Kına An Metni'l-İkna**, thk. : Muhammed Emin Zinnâvî, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1997/1417, C. IV, s. 40

⁷⁴ Remlî, **Nihâyetü'l-Muhtâc**, C. VIII, s. 164.

⁷⁵ Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl Serahsî, **el-Mebsût**, Matbaatü's-Saade, Kahire, 1324, C. VI, s. 296

⁷⁶ Buhûtî, **Keşşafü'l-Kına**, C. IV, s. 40

⁷⁷ Buhûtî, **Keşşafü'l-Kına**, C. IV, s. 40

⁷⁸ Nevevî, **el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi**, C. I, s. 415; Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, C. IV, s. 313.

⁷⁹ Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman Ruayni Hattâb, **Mevâhibü'l-Celîl Li-Şerhi Muhtasarı Muhtasarı Halil**, C. III, s. 391.

⁸⁰ Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa el-Hanefî Aynî, **Umdetü'l-Kâri Şerhi Sahihi'l-Buhârî**, İdaretü't-Tıbaati'l-Müniriyye, Kahire, ty. C. IV s. 159

Zürayk Mescidine kadar koşturdu.”⁸¹ hadisi şerifini göstermişlerdir. Hz. Peygamber (sav) antrenmanlı atların yarışmaya başlangıç yerini Hayfa, bitiş yerini Beni Zurayk mescidi olarak belirlemesi, yarış mekanında başlangıç ve bitiş yerinin belirlenmesinin şart olduğunu göstermektedir.

c) Mesafe normal olmalıdır: İki yarışmacının da tahammül edebileceği mesafe (yarış alanının uzunluğu) olmalıdır yoksa atlar yorulur ve kesilir, bu da doğru bir şey değildir. Bu şartı, Hanbelîler,⁸² Hanefîler⁸³ ve Şâfiîler⁸⁴ ileri sürmüştür. Çünkü yarışın manası güçlü olanı bilmektir, mesafenin uzunluğu sebebiyle gerçekleştirilememiş ve yarış aracı zarar görmüş olur.

d) Başlangıç ve bitiş mesafeleri eşit olmalıdır: Âlimlerin çoğunluğu,⁸⁵ Mâlikîlerin⁸⁶ hilafına rağmen bunu şart koymuşlardır. Âlimlerin çoğunluğunun sözü geçerli ve doğru görülmektedir. Çünkü burada hedef, kimin yendiğini bilmektir ki bu da ancak yarışmacıların eşit şartlarda olmalarıyla mümkündür.

e) Yarışmacılar aynı yöne doğru yarışmalıdırlar : Yarışmacıların zıt yönlerde doğru yarışmaları, aynı yöne doğru yarışmaları gibi değildir. Aksi takdirde kazanan belli olmaz. Yarışta amaç ve hedef birliği olmalıdır.⁸⁷

2. 2. 4. Yarışma Zamanıyla İlgili Şartlar

Yarışma zamanıyla ilgili tek şart, yarışmanın aynı anda başlamasıdır.⁸⁸ Yarışmacılar ister iki kişi olsun ister daha fazla olsun aynı anda yarışa başlamalıdır.

Hz. Ali'den (ra) rivayet olan şu hadisi şerif yarışma zamanıyla ilgili bize örnek teşkil etmektedir. Hz. Peygamber (sav) Hz. Ali'ye (ra): “*Bu yarışta insanlar içinde seni görevlendirdim.*” demesi üzerine Hz. Ali (ra) de gidip Suraka b. Mâlik'i

⁸¹ Buhârî, Salât, 41.

⁸² Buhûtî, **er-Ravdu'l-Murbi'**, C. V, s. 352

⁸³ İbn Âbidin, **Reddü'l-Muhtâr Ale'd-Dürri'l-Muhtar: Şerh-i Tenviri'l-Ebsar = Hâşiyetu İbn Âbidin**, thk. : Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003/1423, C. VI, s. 403; Kâsânî **Bedâi es-Sanâi**, C. VIII, s. 3880.

⁸⁴ Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc İla Ma'rifeti Meani Elfazi'l-Minhac**, C. IV, s. 550

⁸⁵ Abdülazîz Muhammed es-Selman, **el-Es'ile Ve'l-Ecvibetü'l-Fıkhiyye: El-Makrune Bi'l-Edilleti's-Ser'iyye**, 10. Baskı, 1992/1412, C. V, s. 343

⁸⁶ Salih Abdüssemi' el-Abi Ezherî, **Cevâhirü'l-İklil Şerhu Muhtasari'l-Allameti's-Şeyh Halil**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ty. , C. I, s. 271; **Menhu el-Celîl**, C. I, s. 772

⁸⁷ eş-Şeserî, s. 59

⁸⁸ Buhûtî, **Keşşâfü'l-Kinâ' An Metni'l-İkna'**, C. 4, s. 39; Nevevî, **el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Sirazi**, thk. : Muhammed Necib Mutîi, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003/1423, C. 1, s. 416

(ra) çağırıldı ve dedi ki: “Ya Suraka! Benim sorumluluğumda olan yarış için seni görevlendirdim. Yarış meydanına geldiğin zaman; atları sırala ve üç kez çağır, sorunu olan var mı?, hamile olan var mı?, düşük yapan var mı? diye sor, eğer cevap veren olmazsa, üç kez tekbir getir ve onları bırak; Allah kimi isterse yarışta onu mutlu eder”. Hz. Ali (ra), yarışmanın bitiş noktasında oturur bir hat çizerdi. Bu hattın iki ucuna birer kişi bırakırdı. Bunlar ayaklarının başparmaklarını çizginin başına koyarlar, atlar bu iki kişinin arasından geçerdi. Hz. Ali ayrıca Suraka’ya şöyle dedi: “Eğer atlardan biri, sahibi üzerindeyken kulaklarının ucuyla ya da çene miktarı önde olursa, yarışı ona kazandırın. Yarışı kimin kazandığından emin olamadığınızda, ödülü ikisine paylaşsın. Eğer iki atın karnı arasında ölçüm yaparsanız; karnın en alt ve küçük kısmını (göbek deliği) ölçü edin!”⁸⁹

2. 3. YARIŞ SÖZLEŞMESİNİN BAĞLAYICILIĞI

Yarış sözleşmesinin bağlayıcılığı (câiz veya lâzım oluşu), hükmün delilleri, ihtilaf konuları ve yarış fiilen başladıktan sonra sözleşmenin hükmü olmak üzere dört başlık altına incelenmiştir.

Yarış Sözleşmesinin Câiz Veya Lâzım Oluşu

İslâm âlimleri, yarış sözleşmesinin, ödül içermediği zaman câiz olan sözleşmelere girdiğini, lâzım (bağlayıcı) sözleşmelerin dışında kaldığını beyan etmişlerdir. Câiz sözleşmelerin feshi/iptali durumunda yarışmacılardan biri zarara uğramaz.⁹⁰

Fakat yarışma ödüllü olduğu zaman, yarış sözleşmesinin bağlayıcılık bakımından câiz veya lâzım bir sözleşme olduğu hakkında âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda üç görüş ileri sürülmüştür.

Birinci görüşü savunanlar, *ödüllü müsabakalarda anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle lâzım (bağlayıcı) bir sözleşme olduğunu ileri sürmüşlerdir*. Bu görüşü savunanlar, Mâlikîler,⁹¹ Hanbelîlerden bir grup⁹² ve Şâfiîlerden bir gruptur.⁹³

⁸⁹ Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed Dârekutnî, **Sünenü'd-Dârekutnî**, Beyrut : Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, ty. , C. IV, s. 305

⁹⁰ İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 78.

⁹¹ Hattâb, **Mevâhibü'l-Celîl Li-Şerhi Muhtasarı Halil**, C. III, s. 390

⁹² İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. I, s. 654

⁹³ Remlî, **Nihâyetü'l-Muhtâc**, C. VIII, s. 28

İkinci görüş sahiplerine göre, *ödüllü müsabaka akdi, câiz bir akittir*. İmam Ahmed b. Hanbel,⁹⁴ Hanefî mezhebi⁹⁵ ve Şâfiîlerden bir grup bu görüştedirler.⁹⁶

Üçüncü görüş sahipleri ise, konuyu daha ayrıntılı bir şekilde ele almışlardır. Buna göre, ödülün yarışmacılardan biri tarafından karşılanması veya üçüncü bir kişi tarafından verilmesi durumunda yarış sözleşmesi, iki taraf açısından câiz bir sözleşme olur.

Eğer yarışmacıların her ikisi ödülü karşılıyorlar ise, bu ikisi açısından sözleşme lâzım (bağlayıcı) bir sözleşme olur, muhallil⁹⁷ açısından ise câiz sözleşme sayılır. Bu Şâfiîlerin görüşüdür.⁹⁸ Hanbelî alim Kadı Ebû Ya'lâ (ö. 458 h.) de bu hususu bir ihtimal olarak zikretmiştir.⁹⁹

Yarış Sözleşmesinin Bağlayıcılığı Konusundaki Deliller

1) Yarış sözleşmesi hüküm olarak lâzım bir akittir diyenlerin delilleri:

a) Yarışmanın şartlarından biri, ödülün ve ödülü takdim edecek olan kişinin belirli olmasıdır. Bu durumda lâzım sözleşme olmuş olur. Örnek olarak *kira sözleşmesini* verebiliriz.

b) Yarış sözleşmesinin câiz bir akit olduğunun söylenmesi, yarış sözleşmesinin amacının ortadan kalkmasına neden olabilir. Yani taraflardan biri rahatlıkla anlaşmayı bozabilir.

2) Yarış sözleşmesi hüküm olarak câiz bir akittir diyenlerin delilleri:

Yarış sözleşmesi, cüâle'ye benzemektedir. Cuale ise lazım değil, caiz bir akittir. eş-Şeserî bu görüşü tercih etmektedir. Ona göre üçüncü bir şahsın vermeyi vadettiği ödül, hibe mahiyetindedir. Hibe akdi ise ancak kabz ile lazım hale gelir. Kabzdan önce hibe edenin, hibesinden dönmesi caiz olduğuna göre, yarışmacılar açısından da bu sözleşme pekala caiz olmalıdır.¹⁰⁰

⁹⁴ Buhâtî, *Keşşâfü'l-Kınâ' An Metni'l-İkna'*, s. 42; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C. VIII, s. 654

⁹⁵ Burhanpurlu Şeyh Nizam, *Fetava'l-Alemgiriyye = el-Fetava'l-Hindiyye*, Bulak, Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, Bulak, 1310, s. 324; İbn Âbidin, C. VI, s. 402

⁹⁶ Nevevî, *El-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi*, C. I, s. 413

⁹⁷ Muhallil, iddia iki kişi arasında yapılmak istenen bir yarışmayı, kumar mahiyetinden çıkarmak amacıyla yarışa katılan, kazandığında ödül alan ancak ödül vermeye katılmayan üçüncü yarışmacı

⁹⁸ Nevevî, *El-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi* C. I, s. 413; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, C. IV, s. 312; *Zâdü'l-Muhtâc*, C. IV, s. 436

⁹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C. VIII, 654.

¹⁰⁰ eş-Şeserî, s. 92-93

3) Ayrıntılı ele alanların delilleri

Yarışa henüz başlamamış biri hakkında, bu sözleşmenin lazım olduğunu söylemenin faydası yoktur. Çünkü onun herhangi bir şey yapması gerekmez. Zira yarışa katıldığında şayet kazanırsa ödülü alacak, kazanamazsa herhangi bir şey vermeyecekti.

Yine rehin ve kitabet¹⁰¹ sözleşmelerine kıyas yapılarak, yarışma sözleşmesi de bir taraf açısından câiz, diğer taraf açısından ise lâzım bir sözleşmedir.¹⁰²

Yarış Sözleşmesinin Bağlayıcılığı Konusundaki İhtilafın Sonuçları

Yarış sözleşmesinin lazım veya caiz sayılmasının önemli sonuçları şunlardır:

a) *Fesh/ İptal*: Yarış sözleşmesi “yarışma câiz bir sözleşmedir” dendiğinde, yarışma başlamadan önce, anlaşılan iki tarafın da yarışı tek taraflı iptal etme hakkı vardır. Eğer “yarışma lâzım bir sözleşmedir” denirse, diğer tarafın rızası olmadan kimse tek taraflı anlaşmayı bozamaz, çünkü lâzım sözleşmeler adından da anlaşıldığı üzere uyulması zorunlu demektir. Konuyu ayrıntılı ele alan üçüncü görüşe göre ise, ödül vermeyi taahhüt eden taraf, tek başına anlaşmayı fesh edemez.

b) *Ödülde artırma veya azaltma*: Birinci görüşe göre, sözleşme caiz olduğundan, ödülde artma veya eksilme yapılması mümkündür çünkü bunun kimseye zararı olmaz. İkinci görüşe göre, sözleşme lazım olduğundan, tarafların rızası olmadan, ödülde artırma veya eksiltme yapılamaz. Ayrıntılı ele alan üçüncü görüşe göreyse, ödülde artırmak caiz ancak eksiltmek caiz değildir.

c) *Taraflardan birinin ölümü*: Yarış sözleşmesi hüküm olarak câiz akitlerden olduğunu kabul edenlere göre, taraflardan birisi ölürse akit iptal olur. Lâzım akitlerden olmasına göre ise, binicilerden birinin ölmesiyle anlaşma iptal olmaz, vârisi onun yerine geçer.¹⁰³

d) *Özürsüz Olarak Yarışmacılardan Biri Yarışmanın Vaktini İleri Bir Zamana Ertelemek İsterse*: Câiz sözleşmelerde özürsüz olarak yarışmacılardan birisi yarışmayı ileri bir zamana ertelemek isterse, diğer taraf sözleşmeyi iptal edebilir ya da yeni

¹⁰¹ Kölenin belirli bir mal getirmesi karşılığında azat olması üzerine efendisiyle yapılan sözleşme

¹⁰² eş-Şeserî, s. 89-93

¹⁰³ Bu görüşün, yarışmanın at, deve ve benzeri hayvanlar arasında yapıldığı ve binicinin kim olduğunun yarışa etki etmeyeceğini düşünerek hareket ettiği anlaşılmaktadır. Ancak hayvan ve benzeri diğer araçlarla yapılan yarışlarda binici etkisinin öneminin büyük olduğu açıktır.

durumu kabul edebilir. Lâzım bir sözleşmede ise, taraflardan birinin, yarışı ileri bir tarihe ertelemesi câiz değildir.¹⁰⁴

Yarış Fiilen Başladıktan Sonra Sözleşmenin Hükümü

Yarış sözleşmesinin hükmü câizdir dendiği zaman:

Yarışma sonucunda iki yarışmacıdan kimin yendiği belli olmazsa, her iki yarışmacının yarışı iptal etme hakkı vardır. Çünkü câiz bir sözleşmedir, yarışı iptal etmenin kimseye bir zararı olmaz.

Eğer yarışmacılardan birinin yenme ihtimali bulunuyorsa (yarışmayı önde götürüyorsa) o ittifakla yarışmayı iptal edebilir.

Yarışmada geride kalanın yarışmayı iptal etme hakkı olup olması konusunda fakihler ihtilaf etmişlerdir. Geride kalan yarışı iptal edebilir mi?

Yarış başladıktan sonra geride kalanın iptal etme hakkı konusunda fakihlerin görüşleri :

Birinci görüş: Hanbelîler¹⁰⁵ ve Şâfiîlerden bir grup, geride kalanın iptal etme hakkı yoktur demişlerdir.¹⁰⁶ Çünkü geride kalanın yarışmayı iptal etmesini câiz görürsek, kendinin mağlup olacağını hisseden yarışmacı, yarışmayı iptal eder ve burada hedef gerçekleşmemiş olur.

İkinci görüş: Şâfiîlerden bir başka grup, yarış anlaşması câiz olduğu için iki tarafın da iptal etme hakkı vardır demişlerdir.¹⁰⁷

Bazı Şâfiîler¹⁰⁸ ise; ister önde olsun ister geride olsun, hiçbir yarışmacının yarışı bırakmaya hakkı olmadığını söylemişlerdir.

Bütün bu görüşleri ve delilleri sunduktan sonra şu değerlendirmeyi yapabiliriz: Yarışmanın yapılış amacı kimin daha maharetli olduğunu bilmektir. Bu da ancak sözleşmenin hedefini ve amacını korumakla gerçekleşir. Geride kalanın iptal etme hakkının olmaması gerekir.¹⁰⁹

¹⁰⁴ eş-Şeserî, s. 94-95

¹⁰⁵ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 655

¹⁰⁶ Nevevî, **El-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzebe Li's- Şirazi**, C. I, s. 413

¹⁰⁷ Nevevî, **El-Mecmu'**, C. I, s. 413

¹⁰⁸ Remlî, **Nihayetü'l-Muhtâc**, C. VIII, s. 28; **el-İknâ' Alâ Ebi Şucâ'**, C. II, s. 286

¹⁰⁹ eş-Şeserî, s. 96-97

2. 4. YARIŞ SÖZLEŞMESİNİN İPTAL SEBEPLERİ

Yarış sözleşmesinin iptal sebepleri, üzerinde ittifak ve ihtilaf edilen sebebler olmak üzere iki alt başlık altında incelenmektedir.

Yarış Sözleşmesinde, Üzerinde İttifak Edilen İptal Sebepleri

a) Yarış bineğinin ölmesi ya da telef olması: Yarışma ile ilgili tüm konular konuşulup, binekler belirlenip, hazırlıklar yapıldıktan sonra yarış bineğinin ölmesi veya itlaf olmasıyla yarış sözleşmesini iptal olur. Ölenin veya itlaf olanın yerine, hiçbir gerekçeyle, başkasını koymak caiz değildir. Çünkü amaç değişmiş olmaktadır.¹¹⁰

b) Yarış esnasında bineğin ölmesi: Eğer yarışanlar ikiden fazla ise, sadece ölen hayvanın binicisi hakkında yarış sözleşmesi iptal olur. Diğerleri yarışa devam ederler.¹¹¹ Eğer yarışmacılar iki kişi iseler,¹¹² birinin hayvanının ölmesi durumunda, hem onun hem de rakibi hakkında yarış iptal olmuş sayılır.

c) Yarışma esnasında yarışçılardan birinin ayağı yere takılırsa ya da her hangi bir sebepten dolayı durmak zorunda kalırsa: Bu durumda yarışmacılar topluluk halinde yarışıyorlarsa, o hayvanı kullanan yarışmacının yarışı iptal olur. İki kişilik yarışmada ise, yarışma iptal olur.

d) Yarış anlaşmasının haricinde sonradan muhalif bir şart eklenirse: Önceden yapılmış anlaşmanın şartlarına uygun olmayan her yeni şart sebebiyle, yarışma sözleşmesi iptal olur. Sahih şartların tersine olan her şart, sözleşmeyi iptal ettirir.

Yarış Sözleşmesinde, Üzerinde İhtilaf Edilen İptal Sebepleri

1) Yarışı kazananın, arkadaşlarına ve hazır olanlara yemek yedirme şartı:

Bu şart hakkında fakihler ihtilaf etmiş ve iki görüş ortaya çıkmıştır.

a) Hanbeli mezhebine göre bu şart batıl olup anlaşma ise sahihtir.¹¹³ Çünkü ödül, bir iş karşılığında verilir, emek harcamayana ödül verilmez. Sözleşme ise geçerlidir.

b) Hanbelîlerden bir grup¹¹⁴ ve Şâfiîlerde bir görüşe¹¹⁵ göre akit batıldır. Çünkü şart batıl olunca anlaşma da batıl olur.

¹¹⁰ Er-Ravda bi Hâşiyeti İbn Âbidîn, C. V, s. 351

¹¹¹ Nevevî, *El-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi*, C. XIV, s. 45

¹¹² Nemerî, *El-Kâfi Fî Fıkhi Ehli'l-Medîne*, C. II, s. 341

¹¹³ Buhûtî, *Keşşâfü'l-Kınâ' An Metni'l-İkna'* s. 42

¹¹⁴ Kelvezânî, *El-Hidâye Fî Furu'i'l-Fıkhi'l-Hanbeli*, s. 186

¹¹⁵ Nevevî, *El-Mecmu'*, C. XIV, s. 65

Anlaşmanın hedefini bozmayan ve yarışmacılardan herhangi birine fayda sağlamayan şartlar konusunda da yukarıdaki ihtilaf geçerlidir. Buna örnek olarak; “*bir ay veya benzeri bir süre yarışmama*” şartını zikredebiliriz.

2) el-Celb:¹¹⁶ Celb: Yarışmacıların veya yarışan hayvanların, yarışta hızlanması için arkalarından ve önünden bağarmaktır. Celb’in yasak olduğunu savunanlar, İbn Abbas’dan rivayet olunan Hz. Peygamberin (sav) şu hadisini delil göstermişlerdir: “*Kim atlara yarış günü kargaşa (celb) yaparsa bizden değildir.*”¹¹⁷ Bu görüşü savunanların, celb’i, yarışmacıları olumsuz etkileyen bir durum ve yarışı iptal sebebi olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

3) el-Cenb:¹¹⁸ Yarışmaya yedek at getirip biri yorulduğunda diğerine binmektir. el-Cenb konusunda fakihler ihtilaf etmişlerdir. Bu konunun yasak olduğunu savunanlar, İmran b. Hüseyin’den rivayet olunan Hz. Peygamber’in (sav) şu hadisini örnek göstermişlerdir: “*Yarıшта kargaşa yoktur, iki at yan yana (cenb) yoktur.*”¹¹⁹ Hz. Peygamber (sav), yedek ikinci bir at getirmenin yasak olduğunu ve maksada uygun olmadığını beyan etmektedir.

4) Taraflardan birinin ölmesi: Yarış anlaşmasının hükmünün lâzım veya câiz olmasına göre, ölümün etkisi değişmektedir.¹²⁰ Yarış sözleşmesinin hüküm olarak câiz bir sözleşme olduğu görüşünü savunanlara göre, taraflardan birisi ölürse, akit iptal olur. Lâzım bir sözleşme olduğu görüşüne göre ise, binicilerden birinin ölmesiyle anlaşma iptal olmaz, vârisi onun yerine geçer.

5) Yarışmacılardan birinin yarışmayı iptal/fesh etmesi:

Yarış sözleşmesini lâzım bir sözleşme olarak görenlere göre, taraflardan biri, sözleşmeyi iptal edemez. Caiz bir sözleşme olarak görenlere göreyse, taraflardan biri, sözleşmeyi iptal edebilir.

6) Gecikme: Yarış sözleşmesi lâzım akitlerden biridir görüşünü savunanlara göre, yarışmacılardan biri geç kalırsa, yarışma iptal olur.¹²¹

¹¹⁶ Ebü'l-Mehasin Muhyiddin Yûsuf b. Abdurrahman İbnü'l-Cevzi, 656/1258, **El-Mezhebü'l-Ahmed Fi Mezhebi Ahmed**, Dârü's-Sumay'î, Beyrut, 2017/1439, s. 135.

¹¹⁷ Heysemî, **Mecmaü'l-Bahreyn Fî Zevaidi'l-Mu'cem**, El-Mektebü'l-İslâmî, Dâru Sadır, Beyrut, 1969/1389, s. 265

¹¹⁸ İbnü'l-Cevzî, **el-Mezhebü'l-Ahmed**, s. 135

¹¹⁹ Ebû Davud, **Sünenu Ebî Davud**, No: 2581; en-Nesâî, C. VI, s. 227; et-Tirmizî, No: 1123.

¹²⁰ Ruhaybânî, **Metalibu Uli'n-Nuha Fî Şerhi Gayeti'l-Münteha**, C. III, s. 710; Nemerî, **el-Kâfi**, C. II, s. 341; Nevevî, **el-Mecmû'**, C. XIV, s. 45

¹²¹ İbn Kudâme, **el-Furûsiyye**, s. 77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARIŞMA ÇEŞİTLERİ VE ALANLARI

Yarışma çetitleri ve alanlarını, hayvanlar arasında müsabaka (at, deve, fil, eşek, katır ve bunların dışında kalan hayvanlar), hayvanlar dışında kalan araçlarla (gemi, araba, motorsiklet vb.), koşu, güreş ve benzerleri (boks, judo, karate, ağırlık kaldırma vb.), yüzme, bilim ve kültür yarışmaları, topla oynanan yarışmalar ve iki kişiyle oynanan oyunlar olmak üzere sekiz alt başlık altında ele alacağız.

3. 1. HAYVANLAR ARASINDA YARIŞMA

3. 1. 1. Atla Yarışma

Burada atla yarışma tarihi, atla yarışmanın şekli, yarışı kazanan at nasıl belirlenir, atla yarışmanın hükmü, atla yarışmada kazanana ödül vermenin hükmü alt konularına yer verilecektir.

Atla Yarışma Tarihi

Cahiliye döneminde Araplar at yarışıyla iddia yaparlardı ve atların ismi yarış kazanmasına göre konurdu. Yarışa başlamadan önce atlar, kazandığı yarışlar nispetinde övülür, bu da övünç ve gurur vesilesi olurdu. Yarış kazanan atlara tanınması için kolye ya da madalya gibi takılar takılırdı. At da *madalyalı* (mukalled) diye isimlendirilir ve başı okşanırdı. Sonuncu gelen ata ise bir ip takılır, üzerine de bir maymun oturtulur, eline de bir kırbaç verilir ve at koşturulurdu. Böylece atın sahibi yerilirdi. Bazıları da sonuncu gelen atı okla vurur, işkence yaparak atı öldürürdü. İslâm dininin gelişi ve müminlerin üzerine nimet olarak Hz. Peygamber (sav) gönderilmesiyle yarışlar, yanlışlardan arındırılarak, usûlüne uygun şekilde düzenlenmeye başlanmıştır. İslâm dininin adaleti, hayvanlara dahi merhametle yaklaşımı, yarışları güzelleştirmiştir. Antrenmanlar, alıştırma, yarışmalar yapılarak cihadın maksadına uygun azim ve gayret gösterilmiştir. Hayvanlara eziyet

yasaklanmıştır. Yarışma, atların antrenmanlarla savaşlarda saldırıp geri çekilme için yetiştirilerek hazır hale getirilmesi için bir vesile olarak görülmüştür.¹²²

Atla Yarışmanın Şekli

Aynı cins atlar bir safta dizilirler, hepsi aynı anda salınırlar, hiç biri diğerinden önce gönderilmezdi. Başlangıç noktasında onları izleyen, takip eden birisi görevlendirilirdi. Koşu başlamadan önce, *bir sorunu olan var mı?, hamile olan at var mı? bir şey diyen var mı? diye nida edilir. Eğer ses çıkmazsa, üç defa tekbir getirilir, üçüncü tekbirde atlar gönderilir* ve yarış başlardı. Başlama ve bitiş noktalarında, yarışı kimin kazandığı konusunda ihtilaf çıkmaması için iki kişi görevlendirilirdi. Bitiş noktasında karşılıklı iki kişi oturur, atlar bu iki kişinin arasından geçerdi. Hz. Ali'den (ra) rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) kendisine bu görevi vermiştir.¹²³ Şeserî'ye göre, at yarışlarında bu uygulamaya devam edilmelidir.¹²⁴

Yarışmayı Kazanan At Nasıl Bilinir?

Yarışmayı kazanan at, şu iki şekilde bilinir:

1) Eğer atların boyunları eşitse, başına bakılır.¹²⁵ At yarışlarında bitiş noktasını atlar aynı anda geçtiğinde kimin galip olduğunu anlamak için hayvanların başlarına bakılır, hangi atın başı önde bitiş çizgisini geçtiyse, o müsabakayı kazanır.

2) Atların boyun uzunlukları farklı olduğu zaman neye itibar edileceği hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir:

a) Hanbelîler¹²⁶ ve bazı Şâfîiler¹²⁷ *Omuzuna itibar edilir* şeklinde görüş beyan etmişlerdir. Çünkü boynu uzun olan, yarışı süratinden dolayı değil bu yüzden kazanmış olabilir. Bazen de kafasını kaldıran kazanmış olabilir. İşte buna mahal vermemek için hayvanın omzuna itibar edilir.

b) Müzenî (ö. 265h.) ve Sevrî (ö. 161/778)¹²⁸ ise itibar edilen kulaktır şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bir rivayette: “*Ben ve es-Saa görevlendirildik, atlar birbirlerine eşittiler, kulak farkıyla yarışı kazanan belli oldu*”¹²⁹ şeklinde geçer. Hz. Ali (ra) bitiş

¹²² Abdullah b. Muhammed b. Cüzey el-Kelbi el-Gırnatî, **Kitabü'l-Hayl Matlaü'l-Yümn Ve'l-İkbal Fî İntifai Kitâbi'l-İhtifal**, thk. : Muhammed el-Arabi el-Hattabi, Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1986/1406, s. 145

¹²³ Beyhâkî, **es-Sünenü'l-Kübra**, C. X, s. 22

¹²⁴ Şeserî, s. 113.

¹²⁵ Ruhaybânî, **Metâlibu Uli'n-Nuhâ Fî Şerhi Ğâyeti'l-Müntehâ**, C. III, s. 711

¹²⁶ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 660; Nemerî, **el-Kâfi**, C. II, s. 341

¹²⁷ Nevevî, **El-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's- Şirazi**, C. I, s. 418

¹²⁸ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 660

¹²⁹ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel**, C. V, s. 331

noktasında oturanlara şöyle demiştir: “eğer iki atın birisi, rakibinden bir kulak miktarı ya da çene miktarı önde giderse, ödülü ona verin”¹³⁰ Hz. Ali’nin (ra) bu sözü, at yarışında bitiş noktasında hayvanın kulağının itibar edilecek yer olduğunu ortaya koymaktadır.

c) Bazı Şâfiîlerin tespiti ise: “Boyun itibar olunur” yönünde olmuştur.¹³¹

d) Hanbelîlerden bir grup ise “Ayaklara itibar edilir”¹³² yani bitiş çizgisini ilk hangi atın ayağı geçmişse, yarışı o kazanır demişlerdir.

Atla Yarışmanın Hükümü

Atla yarışma câizdir. İbn Ömer’in rivayet ettiği bir hadise göre: “Allah Resûlü (sav), antrenmanlı atları Hayfa’dan Seniyyetülvedâ’ya kadar yarıştırdı. Antrenmanlı olmayan atları da Seniyyetülvedâ’dan Benî Züreyk’e kadar yarıştırdı”.¹³³ Bu hadisi şerif, atla yarışmanın meşru olduğunun delilidir. Kurtubî¹³⁴ ve Nevevî,¹³⁵ at müsabakalarının cihada hazırlanmaya, zinde kalmaya ve spora vesile olduğu için câiz olduğunu söylemişlerdir.

Atla Yarışmaya Ödül Vermenin Hükümü

İbn Hazm; “sultanın veya bir kişinin, özel at yarışında ödül olarak, malından bir pay vermesine muhalefet eden kimse bilmiyorum”¹³⁶ demiştir. İbnü Abdilber ise “İlim ehli icma etmişlerdir ki; yarışta bahis oynamak (rihân) caiz değildir. Yarış ancak deve, at ve silahla olur”¹³⁷ tespitinde bulunmuştur. Bu da at yarışında ödül vermenin câiz olduğunun delilidir.

Irakî de bu konuda icma olduğunu nakletmiştir.¹³⁸

Fakat Beğavî ise: “Ashabu’r-re’y, yarışmalarda ve mücadelelerde ödül olarak mal almayı câiz görmemişlerdir” demiştir.¹³⁹

¹³⁰ ed-Dârekutnî, C. IV, s. 305

¹³¹ eş-Şirbînî, **Muğni’l-Muhtâc**, C. IV, s. 315; Remlî, **Nihâyetü’l-Muhtâc**, C. VIII, s. 30

¹³² Merdâvî, **El-İnsaf Fî Ma’rifeti’r-Raci’ Mine’l-Hilaf Ala Mezhebi’l-İmami’l-Mübeccel Ahmed b. Hanbel**, C. VI, s. 96

¹³³ İbn Hacer Askalânî, **Fethü’l-Bârî Bi-Şerhi Sahihi’l-Buhari**, C. I, s. 515; **Müslim, İmâra**, 1870.

¹³⁴ Irakî, **Tarhû’t-Tesrib Fî Şerhi’t-Takrib**, C. VIII, s. 240

¹³⁵ Nevevî, **Sahihi Müslim Bi-Şerhi’n-Nevevî= El-Minhac Fî Şerhi Sahihi Müslim** C. XIII, s. 4

¹³⁶ İbn Hazm, **Meratibü’l-icma’ fi’l-ibadat ve’l-muamelat ve’l-mu’tekadat**, s. 183.

¹³⁷ Ebû Ömer Cemaleddin Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber Nemerî, 463/1071, **et-Temhid lima fi’l-Muvatta’ mine’l-meani ve’l-esanid**, thk. : Saîd Ahmed A’rab, II. baskı, Tıtvân Vizaretü’l-Evkaf ve’ş-Şuuni’l-İslâmiyye, 1982/1402, C. XIV, s. 88.

¹³⁸ Irakî, **Tarhû’t-tesrib fî şerhi’t-takrib**, C. VII, s. 394.

¹³⁹ Beğavî, **Şerhü’s-sünne**, C. X, s. 394.

Bununla birlikte, at yarışında ödül almanın câizliği ile ilgili birçok rivayet vardır. Mesela Ebû Hureyre'nin (ö. 57/677) (ra) naklettiği bir hadiste şöyle geçer: “*şu üç şeyde ödül vardı; deve yarışı (huf: deve tabanı), at yarışı (hâfir: toynak) veya ok yarışı (nasl)*”¹⁴⁰. İbn Ömer'den (ra) nakledilen hadiste şöyle geçer: (أن النبي (ص) سبق)

“Hz. Peygamber (sav) atları yarıştırdı ve kazananlara ödül verdi”¹⁴¹ (الخيل وأعطى السابق

Bu hadisi şerifler bize, Hz. Peygamber'in bizzat müsabakaları teşvik ettiğini, müsabakalarda atları sınıflandırdığını ve ödül verdiğini gösterir.

3. 1. 2 Deveyle Yarışma

1) Yarışma Şekli: Deve yarışı da aynen at yarışı gibidir. Başlangıçta develer bir hizada olurlar, aynı anda yarışa başlarlar. Başlangıç noktasında ve bitiş çizgisinde görevli bulunması zorunludur. Dereceye gireni belirlemede, devede asıl olan hayvanın omzudur. Çünkü başa itibar olunması çok zordur. Başa itibar olunursa, süratinden dolayı değil de boynunun uzun olması sebebiyle yarışı kazanabilir.¹⁴²

2) Develerle Yarışmanın Hükümü: Develerle yarış câizdir. Enes b. Mâlik'in bir rivayetinde şöyle geçer: “ Hz. Peygamber'in (sav) Adba adında bir devesi vardı. Bu deve, bütün yarışları kazanırdı. Bir gün binek devesi üzerinde bir bedevi geldi ve yarışta Adba'yı geçti. Bu durum ashabin ağırına gitti. Hz. Peygamber (sav), üzüntülerini yüzlerinden okuyunca şu açıklamayı yaptı: “ Yeryüzünde, yükselttiği herşeyi arkadan alçaltmak Allah üzerine bir haktır ”.¹⁴³ Hz. Peygamber'in (sav) bizzat devesinin yarışlara katılması, deveyle yarışmanın câiz olduğunun delillerindendir.

İbn Hazm (ö. 456/1064)¹⁴⁴ ve İbn Hübeyra da (ö. 560/1165)¹⁴⁵ deveyle yarışma câiz olduğunu söylemiştir.

¹⁴⁰ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

¹⁴¹ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü'l-İmam Ahmed b. Hanbel**, C. II, s. 67, 91; **Beyhakî**, C. X, s. 20

¹⁴² Ebû Ömer Cemaleddin Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber Nemerî, **El-Kâfi Fî Fıkhi Ehli'l-Medîne**, thk. : Muhammed Muhammed Muritani, Mektebetü'r-Riyad, II. baskı, Riyad, 1980, C. II, s. 341; **İbn Kudâme**, C. VIII, s. 660

¹⁴³ İbn Hacer Askalânî, **Fethü'l-Bârî Bi-Şerhi Sahihî'l-Buhari**, C. VI s. 73; Ebû Dâvud, Edeb, No: 4102; Nesâî, C. VI, s. 227.

¹⁴⁴ İbn Hazm, **Meratibü'l-İcma' Fi'l-İbadat Ve'l-Muamelat Ve'l-Mu'tekadat**, s. 183

¹⁴⁵ Ebû'l-Muzaffer Avnüddin Yahyâ b. Muhammed İbn Hübeyre, **El-İfsah An Meani's-Sıhah = El-İşraf Ala Mezahibi'l-Eşraf = İhtilafü'l-Eimmeti'l-Erbaa Ve İttifakuhum = Kitabü'l-İcma Ve'l-İhtilaf**, naşir Fehd b. Abdülaziz es-Said, el-Müessesetü's-Saidiyye, Riyad, ty. , C. II, s. 318.

3) Deveyle Yarışta Ödül Vermenin Hükümü: Âlimlerin çoğunluğana göre, deve yarışında ödül vermek câizdir.¹⁴⁶ Ebû Hureyre'den nakledilen Hz. Peygamber'in (sav) “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı.*”¹⁴⁷ hadisini delil göstermişlerdir.

3. 1. 3. At ile Deve Arasında Yarışma:

At ile devenin aynı müsabakada yarışması hususunda âlimler ihtilaf etmiş ve bu konuda üç görüş ortaya çıkmıştır.

1) Alimlerin çoğunluğunu teşkil eden Hanbelî mezhebi¹⁴⁸ ve bazı Şâfîilere¹⁴⁹ göre, at ile devenin yarışı **mutlak olarak câiz değildir**. Çünkü deve, atın önüne geçemez ve bu yarışta maksada ulaşamaz, demişlerdir.

2) Bazı Mâlikîler ise **mutlak olarak câizdir** görüşündedirler.¹⁵⁰ Ebû Hureyre'nin hadisini¹⁵¹ delil göstererek, ister iki cins birlikte ister her cins kendi arasında olsun, at ile devenin yarışının mubah olduğunu söylemişlerdir.

3) Bazı Şâfîîler de bu konuda “**yarışta iki tür birbirine eşit ya da yakın olursa câizdir**”¹⁵² görüşünü savunmuşlardır.

Şeserî'ye göre, alimlerin çoğunluğuna ait birinci görüş tercih edilmelidir. Zira burada iki tür arasındaki fark bellidir. Yarışmanın doğru ve geçerli olması için, yarışan hayvanlar bir türden olmalıdır.¹⁵³

¹⁴⁶ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 652; Kâsânî, **Bedâiu es-Sinâi**, C. VIII, s. 3878; **el-Kâfi Li İbn Abdülber**, C. I, s. 489

¹⁴⁷ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

¹⁴⁸ Buhâtî, **Keşşâfü'l-Kinâ' An Metni'l-İkna'** s. 39 ; İbn Kudâme, **el-Muğni**, C. VIII, s. 660

¹⁴⁹ eş-Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, C. IV, s. 313

¹⁵⁰ el-Abi Ezherî , **Cevâhirü'l-İklil Şerhu Muhtasari'l-Allameti's-Şeyh Halil**, C. I, s. 271

¹⁵¹ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

¹⁵² Nevevî, **El-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's- Şirazi**, C. I, s. 414

¹⁵³ Şeserî, s. 122

3. 1. 4. Fillerle Yarışma

Yarışma şekli aynı develer ve atlar gibidir. Bir sıraya dizilirler, hepsi aynı anda salınır, bitiş çizgisine ilk gelen yarışı kazanır. İlim ehli arasında, filleri yarıştırlmasının câiz olduğuna karşı çıkan bilinmemektedir.¹⁵⁴

Ödül Vermenin Hükümü: Fillerle yapılan yarışmada ödül verme konusunda İslâm âlimleri ihtilafa düşmüşler ve iki görüş ortaya çıkmıştır:

1. Hanbelîler,¹⁵⁵ Mâliklerin,¹⁵⁶ bazı Şâfiîlerin¹⁵⁷ ve bazı Hanefîlerin¹⁵⁸ görüşüne göre, fillerle yapılan müsabakada ödül vermek câiz değildir.

2. Hanefîlerin,¹⁵⁹ bazı Şâfiîlerin¹⁶⁰ ve Hanbelîlerden bir grubun¹⁶¹ görüşüne göre, fillerle yapılan müsabakada ödül vermek câizdir.

Deliller

Caiz Görmeyenlerin Delilleri: Hz. Peygamberin (sav) şu hadisini delil olarak sunmuşlardır: “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”.¹⁶² Bu hadisi şerifte fil zikredilmemiştir. Yarışmada amaç, cihada güç hazırlamaktır. Fillerde ise bu durum yoktur. Çünkü filin üzerinde müslümanlar savaşmazlar. Çünkü fil üzerinde vurkaç yapmak mümkün olmaz.¹⁶³

Câizdir Diyenlerin Delilleri: Hadisi şerifte “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”¹⁶⁴ şeklinde geçer. Fil’in ayakları devetabanı (huf) cinsindendir. Çünkü fil, deve benzeridir ve savaşta yararlıdır. Düşman karşısında deveden daha güçlüdür. Hadiste “huf” ifadesiyle, “devetabanı şeklindeki ayak” olarak zikrolunmuş, deve ismen zikredilmemiştir.

¹⁵⁴ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 651; el-Merdâvî, **el-İnsâf**, C. VI, s. 99; Buhâtî, **Keşşâfü'l-Kınâ'**, C. IV, s. 38

¹⁵⁵ Buhâtî, **Keşşâfü'l-Kınâ' An Metni'l-İkna'**, s. 38; İbn Kudâme, C. VIII, s. 653

¹⁵⁶ Desûkî, **Hâşiyetü'd-Desuki Ala Şerhi'l-Kebir**, C. II, s. 244.

¹⁵⁷ Nevevî, **el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li'ş-Şirazi**, C. I, s. 414; Nevevî, **el-Mecmû'**, C. III, s. 381

¹⁵⁸ İbn Âbidîn, **Hâşiyetu Reddi'l-Muhtar Ale'd-Dürri'l-Muhtar**, C. I, s. 402

¹⁵⁹ Ebû'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdud Mevsilî, **el-İhtiyar li-ta'lili'l-Muhtar** thk. : Züheyr Osman el-Caid, Darü'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, I baskı, Beyrut, ty. , C. IV, s. 266

¹⁶⁰ Abdullah b. eş-Şeyh Hasan el-Hasan Küheci , **Zâdü'l-Muhtâc Bi-Şerhi'l-Minhac**, thk. : Abdullah b. İbrâhim el-Ensârî, el-Mektebetü'l-Asriyye, I. baskı Beyrut, 1988/1409, C. IV, s. 436

¹⁶¹ Merdâvî, **el-İnsaf Fî Ma'rifeti'r-Racih Mine'l-Hilaf Ala Mezhebi'l-İmami'l-Mübeccel Ahmed b. Hanbel**, C. X, s. 90

¹⁶² İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425

¹⁶³ Bu görüşün, o dönemde yaşayan Müslümanların savaş tarzına göre belirtildiği açıktır.

¹⁶⁴ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

Şeserî'ye göre, birinci görüş daha isabetlidir. Buna göre fillerle yarışta ödül vermek câizdir.¹⁶⁵

3. 1. 5. Eşekle Yarışma

Yarış şekli olarak aynı atlar gibidir. İlim ehlerinden ödulsüz olarak eşek yarıştırmamanın câiz olmasına dair bir itiraz yoktur.¹⁶⁶

Eşekle Yarışmada Ödül Vermenin Hükümü: Eşekle yarışmada ödül verme konusunda İslâm âlimleri ihtilafa düşmüş ve iki görüş ortaya çıkmıştır:

Birinci görüş, Hanbelîler,¹⁶⁷ Mâlikîler¹⁶⁸ ve bazı Şâfiîlere¹⁶⁹ göre eşekle yarışmada ödül vermek câiz değildir.

İkinci görüş, Hanefîler¹⁷⁰ ve bazı Şâfiîlere¹⁷¹ göre eşekle yarışmalarda ödül vermek câizdir.

Deliller:

1) Yasak Diyenlerin Hadis Delili: Bir hadiste, “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”¹⁷² geçer. Bu hadiste “hafır=toynak/turnaklı” ile kast edilen attır. Başka bir hadisi şerif şöyledir: “*Üç şey oyun değildir: Kişinin atını terbiye etmesi, ailesiyle oynaması, ok ve yayla atış yapmak*”.¹⁷³ Bu hadiste de sadece at zikredilmiştir. Eşekler ise savaşta saldırıya ve kaçışa yaramaz. Önceki Müslümanlardan (selef) kimse eşekle yarışmamıştır.¹⁷⁴

2) Câiz Diyenlerin Hadis Delili: “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”¹⁷⁵ hadisinde geçen “hâfir=toynak/turnaklı” kelimesi eşiği de kapsamaktadır. Bu hadiste at kelimesinin özellikle kullanılmayıp toynak denmiş olması, bu görüşün destek noktasıdır. Eşek de toynaklıdır ve atın benzeridir.

¹⁶⁵ Şeserî, s. 123-125

¹⁶⁶ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 651

¹⁶⁷ Buhâtî, **Keşşâfü'l-Kınâ' An Metni'l-İkna'** s. 39 ; Kelvezânî, **el-Hidâye**, s. 185. İbn Kudâme, C. VIII, s. 653

¹⁶⁸ Desûkî, **Hâşiyetü'd-Desuki ala şerhi'l-kebir**, C. II, s. 246.

¹⁶⁹ Nevevî, **El-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi**, thk. : Muhammed Necib el-Mutîlî, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003/1423, C. 14, s. 27

¹⁷⁰ Mevsilî, **el-İhtiyar Li-Ta'lili'l-Muhtarta'lik Mahmud Ebû Dakika**, C. IV, s. 66

¹⁷¹ el-Abbâdî, **Havaşi Ala Tuhfeti'l-Muhtac Bi-Şerhi'l-Minhac**, C. IX, s. 399

¹⁷² İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

¹⁷³ Ebû Davud, Cihâd, 23.

¹⁷⁴ İbn Kayyim, **el-Furûsiyye**, s. 8

¹⁷⁵ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

Değerlendirme: Görüşleri ve delilleri sunduktan sonra, eşek yarışında ödül vermenin câiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü Hz. Peygamberin (sav) “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”¹⁷⁶ hadisi şerifinin genelliğine göre, değerlendirdiğimizde bu sonuç çıkmaktadır. Eşek, cihadda kullanılabilir. Selef zamanında eşekle yarış yapılmamış olması, daha sonra olamayacağını göstermez ve haramlığa da delil olmaz. Oyun hadisinde (Üç şey oyun değildir: Kişinin atını terbiye etmesi, ailesiyle oynaması, ok ve yayla atış yapmak)¹⁷⁷ eşek zikredilmemesi; eşekle yarışta ödül vermenin haram olmasına, deveyle yarışta da ödül vermenin haramlığına delil teşkil etmemektedir.¹⁷⁸

3. 1. 6. Katırla Yarışma

Yarış şekli diğerleri gibidir. Ödülsüz olarak katırla yarışmak ittifakla caiz görülmüştür.¹⁷⁹

Ödül Vermenin Hükmü:

Eşek konusunda olduğu gibi, katır yarışmalarında ödül vermede fakihler ihtilaf etmişlerdir.

Hanbelîler,¹⁸⁰ Mâlikîler¹⁸¹ ve bazı Şâfiîler¹⁸² katırlarla yarışmada ödül vermenin caiz olmadığına hükmetmişlerdir.

Hanefîler¹⁸³ ve bazı Şâfiîler¹⁸⁴ ise katırlarla yarışmada ödül vermek caizdir hükmüne varmışlardır.

Deliller:

1) Caiz değildir, diyenlerin delili: Bir hadiste: “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*” şeklinde geçer. Hadisin metninde at, deve, ok tabirleri geçmez; ata “tırnaklı/toynaklı”, deveye “mestli/tabân”, oka da “demirli” manalarına gelen kelimelerle işaret edilir. Burada toynaktan kasıt attır. İlgili hadiste ise: “*Üç şey*

¹⁷⁶ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

¹⁷⁷ Ebû Davud, Cihâd, 23.

¹⁷⁸ Şeseri, s. 128

¹⁷⁹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 651; **el-İnsâf**, C. VI, s. 89; **Keşşâf'ül-kınâ'**, C. IV, s. 38

¹⁸⁰ Buhâtî, **Keşşafü'l-Kına' An Metni'l-İkna'**, s. 39; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. II, s. 221.

¹⁸¹ Desûkî, **Hâşiyetü'd-Desuki Ala Şerhi'l-Kebir**, C. II, s. 244; **Mevâhib el-Celîl**, C. III, s. 390

¹⁸² Nevevî, **El-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi**, C. XIV, s. 27.

¹⁸³ Mevsîlî, **el-İhtiyar li-ta'lîl-i-muhtarta'lik Mahmud Ebu Dakika**, C.IV, s.66; İbn Âbidîn, **Hâşiyetü İbn Âbidîn**, C.VI, c.402; **el-Fetâvâ el-Hindiyye**, c.IV, s.324.

¹⁸⁴ el-Abbâdî, **Havaşi Ala Tuhfeti'l-Muhtac Bi-Şerhi'l-Minhac**, C.IX, s.399.

oyun değildir: Kişinin atını terbiye etmesi, ailesiyle oynaması, ok ve yayla atış yapmak”.¹⁸⁵ Katır da saldırıp kaçmaya yaramaz. Çünkü geçmişte kimse katırla yarışmamıştır.¹⁸⁶

2) Caiz görenlerin hadis delili: “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı.*” Hadisin metninde at, deve, ok tabirleri geçmez; ata “tırnaklı/toynaklı”, deveye “mestli/taban”, oka da “demirli” manalarına gelen kelimelerle işaret edilir. Âlimler bu tabirlerden maksadın at, deve ve ok olduğunu belirtmekten başka bu mânayı ifade edecek başka yarışların da helâl olacağını belirtirler. *At mânasına katır ve merkeb de girer; deve mânasına fil de girer.* Burada hadis genele işarettir. Çünkü atı zikretmemek ve ayağını zikretmemek genellikle bir şey değiştirmez. Katırın annesi at, babası eşektir.

3. 1. 7. Diğer Hayvanlarla Yarışma

1) İnek Yarışı: İslâm âlimlerine göre ödüksüz olarak inekle yarışma câiz görülmüştür. Fakat ödüllü yarışma câiz görülmemiştir.¹⁸⁷ Ebû Hureyrenin rivayet etmiş olduğu hadisi şerifi; “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı.*”¹⁸⁸ delil göstermişlerdir.

2) Koyun Yarışı: Eğer yarışma koyunlara zarar veriyorsa, ittifakla câiz görülmemiştir. Zarar yoksa, âlimlerin çoğunluğuna göre câiz görülmüştür.¹⁸⁹

3) Kuş Yarışı: Âlimlerin çoğunluğuna göre kuş yarışı câizdir.¹⁹⁰ Bazı âlimler ise kuş yarışını yasaklamışlardır. Dayanakları ise Hz. Peygamber (sav) bir kişinin kuşları yarıştırdığını görünce şöyle buyurmasıdır: “*Erkek şeytan, dişi şeytanın peşinde*”.¹⁹¹

Kuşlarla yapılan yarışmada ödül vermenin hükmü hakkında fakihler ihtilaf etmiş ve bu konuda iki görüş ortaya çıkmıştır:

¹⁸⁵ Ebû Davud, Cihâd, 23.

¹⁸⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Furûsiyye*, s. 8

¹⁸⁷ Merdâvî, *El-İnsaf Fî Ma'rifeti'r-Racih Mine'l-Hilaf Ala Mezhebi'l-İmami'l-Mübeccel Ahmed b. Hanbel*, C. IV, s. 89; İbn Kudâme, C. VIII, s. 651; İbn Âbidîn, *Hâşiyetü İbn Âbidîn*, c. 6, s. 404.

¹⁸⁸ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C. II, s. 257, 425.

¹⁸⁹ Merdâvî, *el-İnsaf Fî Ma'rifeti'r-Racih Mine'l-Hilaf Ala Mezhebi'l-İmami'l-Mübeccel Ahmed b. Hanbel*, C. VI, S. 89.

¹⁹⁰ Buhâtî, *Keşşâfü'l-Kınâ' An Metni'l-İkna'* s. 38 ; Kelvezânî, *el-Hidâye*, s. 180; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C. VIII, s. 651

¹⁹¹ Ebû Davud, *Sünenü Ebî Davud.* , No: 4940.

1) Hanbelîlerin çoğunluğu¹⁹² ve Şâfiîlerin çoğunluğuna göre ödüllü kuş yarışmaları câiz değildir.¹⁹³ Ebû Hureyreden rivayet olunan “**Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı**” hadisi şerifinde kuş geçmemektedir. Çünkü kuş savaş araçlarından değildir, görüşünü savunmuşlardır.

2) İbnü'l-Bennâ el-Bağdâdî (ö. 471) ve Hanbelîlerden bir gruba¹⁹⁴ göre, Düşmanlardan haber nakletmek için kuş yarışmasında ödül vermek câizdir. Şâfiîlerden de bu görüşü destekleyenler olmuştur.¹⁹⁵

Ebû Bahterî'l-Kâdî (ö. 200/816), “**Yarış ancak silah, deve ve at ile olur**” hadisine “**ve kanat**” diyerek ilave yapmıştır. Bu lafız ilavesini, Halife Raşîd (ö. 193/809) veya Halife el-Mehdî'ye (ö. 169/786) yaranmak için yaptığı düşünülmektedir. Bu yüzden hadis âlimleri, onun bu hadisini ve diğer uydurma rivayetlerini terk etmişlerdir.¹⁹⁶

4) Horoz ve Koç Yarışı: Bunları yarışmanın haram olduğu ifade edilmiştir.¹⁹⁷ Haram olmasının sebebi olarak; faydasız olduğu, Lût kavminin fiillerinden olduğu ve Hz. Peygamber'den (sav) İbn Abbas'ın rivayet etmiş olduğu: “**H. Peygamber (sav) hayvanları kışkırtmayı yasakladı**”¹⁹⁸ hadisi delil gösterilmiştir. Bunları yarıştırmamanın gereksiz ve batıl olduğu, ilim ehli arasında tartışmalı bir konu olmadığı söylenmiştir.¹⁹⁹

Görüldüğü gibi bazı âlimler, harp hazırlığına girmeyen veya cihad için kuvvet kazanmaya yardımcı olmayan kuş, güvercin vb. ile yapılacak yarışlarda ödül almayı kumar ve haram olarak değerlendirmiştir. Ancak bu kuş ve güvercin gibi hayvanların, güzel ötüm, güzel görünüm, güzel uçuş ve hareketler göstermek gibi amaçlarla yarıştırılmasının da türlü faydaları bulunmaktadır. Hayvanlar, yüce Allah tarafından zevkle bakılıp seyredilecek bir ziynet²⁰⁰ olarak nitelendirildiklerine göre, bu tür yarışmalara da olumlu bakmak gerekir. Ancak kişinin başka önemli işlere ayırması

¹⁹² Buhâtî, **Keşşâfü'l-Kınâ' An Metni'l-İkna'**, s. 38; Kelvezânî, **el-Hidâye**; İbn Kudâme, C. VIII, s. 653

¹⁹³ eş-Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, C. IV, s. 436; Nevevî, **el-Mecmû'**, C. XIV, s. 27.

¹⁹⁴ Merdâvî, **el-İnsaf Fî Ma'rifeti'r-Racih Mine'l-Hilaf Ala Mezhebi'l-İmami'l-Mübeccel Ahmed b. Hanbel**, C. VI, s. 90.

¹⁹⁵ Nevevî, **el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li'ş-Şirazi**, C. XIV, s. 27

¹⁹⁶ Nemerî, **Et-Temhid Lima Fi'l-Muvatta Mine'l-Meani Ve'l-Esanid**, C. XIV, s. 94

¹⁹⁷ Buhâtî, **Keşşâfü'l-Kınâ' An Metni'l-İkna'** s. 38; Kelvezânî, **el-Hidâye**, s. 185; İbn Kudâme, C. IV, s. 39

¹⁹⁸ Ebû Davud, **Sünenü Ebî Davud**, No: 2562, Fil Cihâd; Tirmizî, **Sünen Tirmizî**, 1708, Fil Cihâd.

¹⁹⁹ Nevevî, **El-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li'ş-Şirazi**, C. XIV, s. 31.

²⁰⁰ Nahl, 16/8

gereken vaktini bunlara harcaması bakımından abesle iştiğal sayılması veya dini/dünyevi görevlerini aksatması söz konusu olduğu takdirde, mahzurdan bahsedilebilir. Ayrıca hayvanları yarıştırmak ile yarışlar üzerinden kumar oynamak farklı şeylerdir. Yarışma helal, kumar ise haramdır.²⁰¹

3. 2. ARAÇLARLA YARIŞMA

Araçlarla yarışma, gemilerle yarışma ve diğer vasıtalarla (araba, uçak vb.) yarışma olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır.

Bu asırda, savaşlarda kullanılmak üzere çok önemli araçlar îmal edilmiş ve günümüzün vazgeçilmez savaş malzemeleri haline gelmiştir. Bu aletlerin çok farklı çeşitleri vardır: Arabalar, motorsikletler, bisikletler, zırhlı araçlar, tanklar vb. karada kullanılanlar olduğu gibi; uçaklar gibi havada kullanılanların yanında; denizaltı gibi denizde kullanılan birçok araçlar üretilmiştir. Müslüman askerlerin bu savaş aletlerini ve araçlarını temin etmesi, öğrenmesi, müslüman toplumların üzerine farzdır. Kötülüklerden ve şer odakların tuzaklarından korunmak için bu araçları temin etmek yeterli değildir. Bununla birlikte bu araçları en mükemmel şekilde kullanabilmek, en verimli bir şekilde istifade edebilmek için tatbikatlara, alıştırmalara, yarışmalara ihtiyaç vardır. Çağımızın bu modern araçlarıyla yarışmak için de İslâm hukuku açısından yarışmanın hükümlerini bilmek gerekmektedir.²⁰²

3. 2. 1. Gemilerle Yarışma

Âlimlerinin çoğunluğuna göre; ödüksüz olarak gemilerle yarışmak câizdir.²⁰³ Hanbelîlerden bir görüş ise bunun haramlığına hükmetmiştir.²⁰⁴ Dayanakları ise, “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”²⁰⁵ hadisidir. Bu hadiste gemiden bahsedilememesini dikkate alırlar.

Âlimlerin çoğunluğunun görüşünün isabetli olduğunu düşünüyoruz. Çünkü gemilerle yarışın faydalar bulunmaktadır.

²⁰¹ Hüseyin Esen, **İslâm Hukuku Açısından Hayvanlar**, s. 75-76

²⁰² Şeseri, s. 151-152

²⁰³ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. I, s. 651

²⁰⁴ Merdavi, **el-İnsâf**, C. IV, s. 91

²⁰⁵ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

2) Gemi Yarışında Ödül Vermenin Hükümü:

Bu konuda âlimler ihtilaf etmişlerdir:

1) Gemi yarışlarında ödül vermek yasaktır. Hanbelîlerin çoğunluğu,²⁰⁶ Şâfiîler²⁰⁷ ve Mâlikîler²⁰⁸ bu görüştedir.

2) Gemi yarışlarında ödül vermek câizdir.²⁰⁹ Hanefiler,²¹⁰ Hanbelîlerden bir görüş²¹¹ ve Şâfiîlerden bir görüş²¹² bu görüştedir.

Deliller:

1) Gemi yarışlarında ödül vermeyi yasaklayanların delili, “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”²¹³ hadisidir. Çünkü gemi yarışı, savaşçıyla değil kaptanla olmaktadır.

2) Gemi yarışlarında ödül vermek câizdir diyenlerin delilleri ise şudur: *Su savaşındaki gemiler, kara savaşında ki atlar gibidir. Bu, denizde düşmanla savaşmaya hazırlıktır. Çünkü gemiler, aynı develer gibi yük taşımaktadırlar.*

Değerlendirme: Görüşler ve deliller arz edildikten sonra; şu sebeplerden dolayı gemilerle ödüllü olarak yarışmak câiz görülmüştür: Yarışmanın meşru sebeplerinde asıl olan, cihad ve vesileleri için eğitim almaktır. Şüphe yoktur ki gemi cihat vesilelerindendir. Hadiste geçen üç şeydeki yarış, o dönemdeki cihad araçlarına göre söylenmiştir. Bu durum, aynı fâizin altı çeşit malda olduğunu ifade eden hadise benzemektedir. Diğer mallar, bu altı mala kıyas edilmiştir. Burada da gemi, at yarışına kıyas edilmektedir. Gemiler düşman karşısında develerden daha güçlüdür. Günümüzün savaşları atla, deveyle, okla, değildir. Zaman o zaman değildir. Bu açıklamanın ışığında ödüllü gemi yarışı câiz olmalıdır.²¹⁴

²⁰⁶ Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâilî Makdisî İbn Kudâme, **el-Muğnî**, thk. : Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Abdülfettah Muhammed el-Hulv, Hecr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, II. baskı, Kahire, 1992, C. VIII, s. 653; el-Merdâvî, **el-İnsâf**, C. VI, c. 90; **el-Hidâye**, s. 185; **el-Mezheb'ul-Ahmed**, 2135

²⁰⁷ Nevevî, **el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi**, C. XIV, s. 27

²⁰⁸ Nemerî, **el-Kâfi Fî Fıkhi Ehli'l-Medîne**, C. I, s. 489

²⁰⁹ Câiz dir. (teknelere yapılan yarışmanın) : **Dâimi İlim ve Fetva Araştı Heyeti: Fetva Rakamı: 3323, Tarihi: 19/12/1400 h.**

²¹⁰ Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefi Kâsânî, **Bedaiü's-Sanai' Fî Tertibi's-Şerai'** thk. : Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcut, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1997/1418, C. VIII, s. 3879; İbn Abidin, **Reddü'l-muhtar**, VI, 404.

²¹¹ Mevslî, **el-İhtiyar Li-Ta'lili'l-Muhtarta'lik Mahmud Ebû Dakika**, s. 160

²¹² Nevevî, **el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi**, C. XIV, s. 27

²¹³ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

²¹⁴ es-Şeserî, s. 139-141

3. 2. 2. Vasıtalarla (Araba, Uçak vs.) Yarışma

Günümüzdeki vasıtalarla ödüksüz yarışma câiz görölmüştür. Bu konu hakkında tartışma bulunmamaktadır. Ödüllü yarışmanın hükmü aynen gemilerin hükmü gibidir. Araçlarla, uçaklarla, denizaltılarla ve günümüzde kullanılan diğer tüm savaş aletleriyle yarışmak, gemilerle yarışmaktan daha önemlidir. Ödüllü olarak bu araçlarla yarışmak câiz olmalıdır. Zira bu şeylerin zamanımızda savaşlarda kullanılması kaçınılmazdır. Hatta atlar ve develer gibi eski savaş araçlarının kullanılması unutulmuştur.²¹⁵

3. 3. KOŞU

Bu konu iki alt başlık altında incelenmektedir.

3. 3. 1. Ayaklarla Ödüksüz Olarak Yarışma

Fakihlerin çoğunluğuna göre *ayaklarla ödüksüz olarak yarışmak câizdir*. İbn Kayyim,²¹⁶ en-Nevevî²¹⁷ ve İbn'ül-Kâsım (ö. 1396) bu görüşü savunurken; Mecmu'da²¹⁸ geçtiğine göre: el-Mâverdî (ö. 450/1058) el-Hâvî adlı eserinde: *Ödüksüz olarak koşu mutlak yasaktır* şeklinde geçmektedir. Bu görüşü ileri sürenler, koşuyu aletsiz bir yarış olduğundan, sıçrama ve zıplamaya benzetmişlerdir. Mutlak yasaktır savını ileri süren kişinin muhalefetine itibar edilmemiştir. Bu görüş zaten delilden de yoksundur.²¹⁹

Ayaklarla yarışma câizdir diyenlerin delili, Hz. Âişe'den (ra)(ö. 58/678) rivayet edilen şu hadistir: “*Bir seferde Hz. Peygamberle beraberdik, onunla yarıştık ve koşuda onu geçtim. Et kaldırırken onunla tekrar yarıştım, o da beni yendi ve bana “o yarışa karşı bu yarış” dedi*”²²⁰ Bu hadisi şerif Hz. Peygamber'in (sav) bizzat Hz. Âişe (ra) ile yarışması, ayaklarla koşunun câiz olduğunun delilidir.

²¹⁵ es-Şeserî, s. 151-152

²¹⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Furûsiyye*, s. 6

²¹⁷ Nevevî, *Sahihi Müslim Bi-Şerhi'n-Nevevî= El-Minhac Fi Şerhi Sahihi Müslim b. Haccâc*, C. XII, s. 183

²¹⁸ Nevevî, *el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li'ş-Şirazi*, C. XIV, s. 30.

²¹⁹ es-Şeserî, s. 151-152

²²⁰ Ebû Davud *Sünenu Ebî Davud*, No: 2575; Ahmed, C. VI, s. 129, 281, 282 ; İbn Mâce, No: 1980; Hattâbi, *Müâlim es-Sünen*, C. II, s. 399

Ayaklarla yarışmanın câiz olduğuna dair diğer bir delil ise, Seleme b. Ekva'dan (ö: 74/ 694) rivayet edilen, “Zû Kird savaşından sonra Medine’ye dönerken, Hz. Peygamber (sav) beni Adbâ adlı devesinin arkasına bindirdi. Ensar’dan bir kişi dedi ki: “Medine’ye kadar yarışan var mı? “Var mı yarışçı?” diye tekrarladı. Ben onun bu sözünü duyduğumda ona dedim ki: “Sen bir cömerte cömertlik gösteremez misin? Ya da şerefli olandan korkmuyor musun?” (Bunun üzerine) “Hayır, ancak Hz. Peygamber olursa” dedi. (Ben de) dedim ki: “Anam babam sana feda olsun ey Allah’ın Resulü, bırak da onunla yarışayım?” Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Eğer istersen! (yarışabilirsin)” dedi. Ben de Onunla Medine’ye kadar yarışım ve onu yendim”.²²¹ hadisi şerifdir.

3. 3. 2. Ayaklarla Yarışmada Ödül Vermenin Hükümü

Ayaklarla yapılan yarışmalarda ödül verme konusunda İslâm âlimlerinden iki görüş aktarılmıştır.

Birinci Görüş: Ayaklarla yapılan yarışmada ödül vermek câiz değildir. Bu Hanbelîlerin,²²² Mâlikîlerin²²³ ve Şâfiî mezhebinden bir gurubun²²⁴ görüşüdür.

İkinci Görüş ise: Ayaklarla yapılan yarışmalarda ödül vermek câizdir. Bu Hanefîlerin,²²⁵ Şâfiîlerden bir gurubun²²⁶ ve Hanbelîlerden bir gurubun²²⁷ görüşleridir. İbn Teymiyye de bu görüşü savunmuştur.²²⁸

Koşuda Ödülü Caiz Görenlerin Delilleri: Zührî (ö. 124/742) demiştir ki: “Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı.”²²⁹ Deve ayağı ile at ayağına

²²¹ Nevevî, **Sahihi Müslim Bi-Şerhi'n-Nevevî= El-Minhac Fi Şerhi Sahihi Müslim B. Haccac**, No: 1807, Kitâb’ul Cihâd.

²²² Buhûtî, **Keşşâfu'l-Kınâ'**, C. IV, s. 138; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 653

²²³ Nemerî, **et-Temhîd**, C. XIV, s. 91

²²⁴ er-Remlî, **Nihâyetü'l-Muhtâc**, C.VIII, s. 28; Şirbînî, **Muğnî'l-Muhtâc**, C.IV, s. 312

²²⁵ **El-İhtiyâr**, C. IV, s. 266

²²⁶ **El-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb**, C. XIV, s. 27, 30.

²²⁷ **El-İhtiyârâtü'l-Fıkhiyye**, s.160.

²²⁸ İbnü'l-Lahham, **el-Ahbarü'l-İlmiyye Mine'l-İhtiyarati'l-Fıkhiyye Li-Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye**, S. 160

²²⁹ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim İbn Ebû Şeybe, **el-Musannef : El-Feharis**, thk. : Muhammed Avvame, Dârü'l-Kıble li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, I. bask. , Cidde, 2006/1427. C. XII, s. 550.

kıyasla, koşu da bir yarışmadır. Koşu yapan kişi, şahıs olarak kendi ayaklarıyla yarışmakta; diğerleri ise binekle yarışmaktadır. Yine deve ve at yarışları nasıl birer cihada alıştırmaya, antrenman ise; insan vücudunun da cihat için harekete, hafifliğe, çevikliğe, hıza ihtiyacı vardır. Çünkü at yarışları nasıl süvari savaşlarına hazırlıksa, koşmak da ayaklarla yaya savaşları için bir hazırtır.

Koşuda Ödülü Caiz Görmeyenlerin Delilleri: Ayaklarla yarışmada ödül vermeyi yasaklayanlar, delil olarak “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı.*”²³⁰ hadisini delil göstermişlerdir. Bu sayılan üç maddenin dışında ödül almak câiz olmadığı ve ayaklarla yarışma da bu sayılanların dışında olduğu için ödül almak câiz değildir hükmüne varmışlardır.

İbn Abdilber şöyle demiştir: “*Âlimler bahisle (iddia) ile yapılan yarışmanın câiz olmadığı ve yarış da ancak deve, at ve silahla olduğu konusunda icma etmişlerdir.*”²³¹ Çünkü yarışmalarda ödül verilmesi cihada yardımcı olması için câiz görülmüştür fakat ayaklarla koşuda eğitim ve öğretim gerekmediği belirtilmiştir. Yine bu üç şeyin yerini (deve, at ve silah) hiçbir şey tutmaz ve ayakla yarışma da bunların yerini tutmaz. Bu görüşe göre koşu yapmak bir tür oyun ve eğlence olarak görüldüğünden, koşuda iddialaşma ve kazanana ödül vermek caiz olmaz görüşünü savunmuşlardır.

Değerlendirme: Görüşleri ve delilleri inceledikten sonra ödüllü koşu yarışmaları da şu sebeplerden dolayı câiz olmalıdır:

Koşmak ve yürümek cihada bir hazırlıktır. İslâm hukukuna göre insan ayağının deve ve at ayağına kıyas edilmesinde bir sakınca yoktur. Yarış ancak şu üç şey de olur hadisinde ise, muhtemelen “ödül vermeyi en çok hak eden yarış türü, bu yarışlardır” denilmek istenmiştir. Menfaatin tamamı ve maslahatın geneli için bu üç sınıf zikredilmiştir.

Bu konudaki ihtilaf, faiz hadisiyle daha iyi anlaşılır: “*Faiz ancak veresiyede olur.*”²³² Yani tam faiz veresiyede olur demektir. Yine Hz. Peygamberin “*Sofra hazırken namaz olmaz*”²³³ hadisi, namazın kabul olmayacağını değil, aç olanın, önce yemek yiyip sonra namaz kılmasının daha isabetli olacağını ifade etmektedir.

²³⁰ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

²³¹ Nemerî, **et-Temhid Lima Fi'l-Muvatta Mine'l-Meani Ve'l-Esanid**, C. XIV, s. 89

²³² İbn Hacer Askalânî, **Fethü'l-bârî bi-şerhi Sahihi'l-Buhari**, C. IV, s. 264.

²³³ Nevevî, **Sahihi Müslim Bi-Şerhi'n-Nevevî**, No: 560.

İbn Abdilber'in, koşuda ödöl vermenin caiz olmadığına dair icma bulunduğu iddiası, tartışmalı ve çelişkilidir. Çünkü ayaklarla hızlı yürümek için antrenmana ihtiyaç vardır. Ata binmek gibi, ayaklarla ödüllü yarışmak da câizdir.²³⁴

3. 4. GÜREŞ ve BENZERLERİ

Bu konu dört başlık altında incelenmektedir.

3. 4. 1. Güreş

Güreşin Tarifine ilişkin İbn Fâris, (صرع) (s-r-a) nın lügat anlamının “iki kişinin mücadelesinden birinin yere düşmesidir”²³⁵ diye tanımlamaktadır. İbn Manzûr ise, (s-r-a'yı) “birini yere düşürmek, birini yere yıkmak, musâraa da kişinin rakibini yere düşürme mücadelesi”²³⁶ olarak açıklamaktadır.

El-Mu'cemü'l-Vasît sözlüğünde musâraa, *sert bir vücut sporudur. İki kişi arasında olan ve kararlaştırılan kurallara göre her birinin diğerini yere yıkmaya çabasıdır*²³⁷ şeklinde tanımlanmıştır.

Güreşle İlgili Hükümler

Fakihlerin çoğunluğuna göre güreş yapılmasında din açısından sıkıntı yoktur, güreş yapmak mübahtır.²³⁸ Çünkü rivayete göre Hz. Peygamber (sav) *Rukâne ile güreşmiş ve o'nu yere sermiştir*.²³⁹ Bu da güreşmenin mubah olduğuna işarettir. Güreş tutmada asalet, şeref, ilim, fazilet ve yaş farkı gözetilmez. Güreşte rakip olmuş ise herkes eşittir.²⁴⁰

Güreşte Ödöl Vermenin Şer'î Hükümü

Güreşte kazanana ödöl vermenin hükmü tartışılmıştır:

²³⁴ eş-Şeserî, s. 157-159

²³⁵ İbn Fâris, **Mu'cemü Mekâyisi'l-Luğa**, C. III, s. 342

²³⁶ İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, C. VIII, s. 197.

²³⁷ en-Neccâr, İbrâhim Mustafa, Ahmed Hasan Zeyyat, Hamid Abdülkadir, **el-Mu'cemü'l-vasit**, Kahire: Mecmaü'l-Lugati'l-Arabî, 1960/1380, C. I, s. 513.

²³⁸ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 651, Buhûtî, **Keşşâfü'l-Kınâ' an metni'l-İkna'** C. IV, s. 39.

²³⁹ **Sünen'i Ebû Davud**, No: 4078

²⁴⁰ eş-Şeserî, s. 163-167

Birinci görüş: *Güreşenlere ödül vermek yasaktır*. Bu görüşü Hanbelîler'in çoğunluğu,²⁴¹ Mâlikiler,²⁴² bazı Şâfiîler²⁴³ ile Hanefîlerin çoğunluğu²⁴⁴ savunmaktadır.

İkinci görüş: *Güreşenlere ödül vermek câizdir*. Bu görüşü Hanbelîlerden bir grup,²⁴⁵ İbn Teymiye²⁴⁶ ve öğrencisi İbn el-Kayyim,²⁴⁷ Şâfiîlerden bir grup²⁴⁸ savunmaktadır.

Tarafların Delilleri

1) Güreşte ödül vermeyi yasaklayanların delili şudur: “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı.*”²⁴⁹ Bu hadis gereğince güreşte ödül vermek yasaktır. Hadisin sadece üç şey ile ödülü sınırlandırmakta olduğu ve bu üç şeyin dışında ödül vermenin câiz olmadığı, güreşin de hadiste geçen bu üç şeyin dışında kaldığı gerekçesiyle, güreşte ödül vermek caiz görülmemiştir.

Bir diğer delil olarak, cihatta güreşe ihtiyaç olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bundan dolayı güreş cihada kıyas edilemez görüşünü savunmuşlardır.

İbn Abdilber'e göre ilim ehli ödülün ancak at, deve ve atışta câiz olacağı hususunda icma etmişlerdir.²⁵⁰ Güreş, bu sayılanların dışında kalmaktadır.

2) Güreşte ödül vermeyi câiz görenlerin delili şudur: “*Hz. Peygamber, Rukâne b. Abd Yezîd ile koyun üzere güreşmiş ve onu üç kez yenmiştir. (Hz. Peygamber yenince, onun koyunlarını almıştır) Rukâne Müslüman olunca Hz. Peygamber (sav) koyunları ona iade etmiştir.*”²⁵¹ Çünkü güreşte güç ve güç kazanma antremanı vardır. Bu da cihat için gereklidir.

Değerlendirme: Güreşte ödül vermek câiz olmalıdır. Ödül vermeyi yasaklayan hadis genel, Rukane hadisi ise özeldir. İbn Abdilberr'in icma iddiası tartışmalıdır. Buna göre müslümanların güreşe alıştırılması ve eğitim alması gereklidir. Hz.

²⁴¹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, . C. VIII. s. 652

²⁴² el-Abi Ezherî, **Cevâhirü'l-iklîl şerhu Muhtasari'l-Allameti's-Şeyh Halil**, C. I, s. 271

²⁴³ el-Abbâdî, **Havaşi ala Tuhfeti'l-muhtac bi-Şerhi'l-Minhac**, C. IX, s. 399

²⁴⁴ İbn Âbidin, **Hâşiyetu İbn Âbidin : Reddû'l-Muhtâr ala Dürri'l-muhtar**, Kahire, Dârü'l-Fikr, C. VI, s. 402.

²⁴⁵ İbn Müflih, Ebû Abdullâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed Makdisî Râmînî, **Tahrîcu ehâdisi kitabi'l-Furû**, Halid İsa el-Karyuti, Amman, ed-Darü'l-Osmaniyye, C.IV, s. 462.

²⁴⁶ İbnü'l-Lahham, **el-Ahbarü'l-ilmîyye mine'l-İhtiyarati'l-fikhiyye li-şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye**, s. 160.

²⁴⁷ İbn Kayyim, **el-Furûsiyye**, s. 34

²⁴⁸ Nevevî, **el-Mecmu' şerhi'l-Mühezzeb li's-Şirazi**, C. XIV, s. 31.

²⁴⁹ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

²⁵⁰ Nemerî, **et-Temhid Lima Fi'l-Muvatta Mine'l-Meani Ve'l-Esanid**, C. XIV, s. 89

²⁵¹ Ebû Davud, **Sünenu Ebî Davud**, . No. 4078,

Peygamber (sav) örnek alınmalı ve yapılacak olan güreş, zarardan ve tehlikeden uzak olmalıdır. Ancak güreş, taraflara zarar verecek tarzda vahşice ve ayrıca avret yerleri ortaya çıkacak şekilde yapılacak olursa, İslami ölçülere uygun olmaz.²⁵²

3. 4. 2. Boks

İbn Fâris'e göre mülâkeme “*eli sıkarak vurmaktır (yumruk)*.”²⁵³ el-Mu'cemü'l-Vasit sözlüğünde ise mülakeme, “*yumruk attı, avucunun içiyle vurdu*”²⁵⁴ anlamına gelir. Günümüzdeki boks (mülakeme) ise, belli kaideleri ve usulleri olan bir spordur. Boksör ise boks, meslek olarak veya hobi olarak yapmaktadır.

Boksun Hükmü: Boksörlerin yaptıkları maçlar tehlike arzettiği için câiz görülmemiştir. Çünkü her boksör rakibinin yumrukla yüzüne vurmakta ve yerine göre onu bayıltmakta, kemiklerini kırmakta ve hatta ölümüne bile sebep olabilmektedir.

Cenab-ı Allah (cc) Kur'an ı Kerim'de: ﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ Kendi ellerinizle

kendinizi tehlikeye atmayın ﴿﴾²⁵⁵ ve bir başka ayette de: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ

بِكُمْ رَحِيمًا﴾ ve kendinizi öldürmeyin Allah size karşı çok merhametlidir ﴿﴾²⁵⁶

buyurmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber (sav) “لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ” Zarar vermek de zarara uğramak da yoktur (yasaktır) ”²⁵⁷ buyurmuştur. Yine Hz. Peygamber (sav) “Sizden biriniz vurduğu zaman yüze vurmaktan çekinsin”²⁵⁸ diyerek, yüze vurmaya açıkça yasaklamıştır. Bu ayet ve hadisler, zarar veren boks ve benzeri uygulamaları yasaklamıştır.

²⁵² eş-Şeserî, s. 168

²⁵³ er-Râzî, **Mu'cemü Mekâyîsi'l-Luğa**, C. 5, s. 264

²⁵⁴ en-Neccâr, **el-Mu'cemü'l-vasit**, C. II, s. 837

²⁵⁵ Bakara, 2/195.

²⁵⁶ Nisa, 4/29.

²⁵⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülbaki b. Yûsuf Zürkânî, **Şerhu Muvatta El-İmam Malik = Şerhu Muvatta' = Ebcetü'l-Mesalik Bi-Şerhi Muvatta'i'l-İmam Malik**, thk. : İbrâhim Atve İvaz. Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebî, Kahire, 1961/1381, C. II, s. 745.

²⁵⁸ Askalânî, **Fethü'l-Bârî Bi-Şerhi Sahihi'l-Buhari**, C. V, s. 745; Müslim, **Sahih'i Müslim**, Rakam: 3612.

3. 4. 3. Judo, Karete ve Benzerleri

Judo, Karate ve benzerlerinin hükmü, güreşin hükmüne dahil edilmiştir. Kazananlarına ödül vermek câizdir. Bokstaki olası tehlikeler bu sporlarda yoktur. Çünkü “tehlikelere karşı koymak ve cihada hazırlık yapmak” genel kuralı çerçevesinde bu sporlara yaklaşmak gerekir. Sonuçta bu sporlar müslümanların güçlenmesine, her zaman savaşa hazır bulunmasına vesile olan şeylerdir.²⁵⁹

3. 4. 4. Ağırlık Kaldırma (Halter)

Cumhura göre “ağırlık kaldırma câizdir”.²⁶⁰ İbn Abbas’tan rivayet olunun bir hadise göre, “Hz. Peygamber (sav) taş kaldıran bir grup insanla karşılaşmıştı. Aralarında hangisinin daha güçlü olduğunu öğrenmek için bu taşları kaldırıyorlardı. Hz. Peygamber (sav) onları kınamamıştır”²⁶¹. Çünkü ağırlık kaldırmada da güreş anlamı ve içinde şer’î bir yarar bulunmaktadır.

Ödül Vermenin Hükmü: Alimler, ağırlık kaldırmada ödül vermenin hükmü hususunda ihtilaf etmişlerdir:

1) İlim ehlinin çoğunluğuna göre, ağırlık kaldırmada ödül vermek yasaktır.²⁶²

2) Ağırlık kaldırmada ödül vermek, at yarışı ve güreşe kıyasla câizdir. Hanbelîlerden bir grup ve Şâfiîlerin tamamı bu görüştedirler.²⁶³

Tarafların Delilleri:

1) Ağırlık kaldırmada ödül vermek yasaktır, diyenlerin delilleri: “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”²⁶⁴ hadisidir. Bu hadiste ağırlık kaldırma yoktur. Eğer ağırlık kaldırmaya ödül vermek câiz olsaydı, insanlar onu bir kazanç kapısı olarak görürlerdi. Bu da dünya meşgalesiyle oylanmak ve dinden uzaklaşmak demektir.

²⁵⁹ eş-Şeserî, s. 172-173.

²⁶⁰ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 651

²⁶¹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 652

²⁶² İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 651; İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 23

²⁶³ Nevevî, **Mecmu’**, C. XIV, s. 27.

²⁶⁴ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

2) Ağırlık kaldırmada ödül vermek câizdir, diyenlerin delilleri: Ödüllü at yarışı ve güreş müsabakalarına kıyasla, cihada hazır olması için güç kazanmak amacıyla yapılan her şey câizdir.

Değerlendirme: Ağırlık kaldırmada ödül vermek câiz olmalıdır. Çünkü güreş gibi cihada yardımcı olan spor türlerindendir.²⁶⁵

3. 5. YÜZME

Bu konu iki alt başlık altında incelenmektedir

3. 5. 1. Yüzme Hakkında Şer'î Bilgi

Yüzmenin Tarifi: İbn Fâris, s-b-h sibâha, “*yüzme, suya dalmak demektir*” şeklinde tarif ederken,²⁶⁶ el-Vasit sözlüğüne göre ise, “*yüzme, dalma ile gerçekleşen bir beden sporudur*”²⁶⁷ ifadesi kullanılmıştır.

Yüzmenin Hükümü

Fakihlere göre “*yüzme câizdir*”.²⁶⁸ Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “*Her şey Allah Teâlâ'yı zikir değildir. Dört şey oyun ve gafletin dışındadır: Kişinin atış için iki hedef arasında yürümesi, atını terbiye etmesi, ailesiyle oynaması ve yüzmeyi öğrenmesidir*”²⁶⁹

Hz. Peygamber, (sav) bir başka rivayette ise, “*Çocuklarınıza yüzmeyi ve ok atmayı öğretin!*”²⁷⁰ emrini vermiştir. Çünkü yüzme ve ok atmada, şer'i bir maslahat bulunmaktadır.

Yüzme Yarışında Ödül Vermenin Hükümü: Âlimler yüzmeye ödül verilip verilmemesi konusunda ihtilaf etmişlerdir:

1) Yüzme yarışında ödül vermek yasaktır, diyenler: Bu görüşü savunanlar, alimlerin çoğunluğudur.²⁷¹

²⁶⁵ es-Şeserî, s. 163-167

²⁶⁶ İbn Fâris, **Mu'cemu Mekâyisi'l-Luga**, C. III, s. 126.

²⁶⁷ en-Neccâr, **el-Mu'cemü'l-Vasît**, C. I, s. 412

²⁶⁸ Buhâtî, **Keşşâfü'l-Kinâ' An Metni'l-İkna'** s. 38.

²⁶⁹ Heysemi, **Keşfü'l-estar**, Thk.: Habiburrahman el-A'zami, 2. Baskı, 1404, II, 280.

²⁷⁰ Ebü'l-Fida İsmail b. Muhammed Aclûnî, **Keşfü'l-Hafa Ve Müzilü'l-İlbas Amma İştehere Mine'l-Ehâdis Ala Elsineti'n-Nas**, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, II. baskı, Beyrut, 1932, C. II, s. 88

²⁷¹ Buhâtî, **Keşşâfü'l-Kinâ' An Metni'l-İkna'**, s. 39

2) Yüzme yarışında ödül vermek câizdir, diyenler: Bunlar da Şafi²⁷² Hanbelîlerden bir gruptur. ²⁷³

Tarafların Delilleri:

1) Yüzme yarışında ödül vermeyi yasaklayanların delilleri: Hz. Peygamber (sav) buyurdular ki: “*Ödül ancak şu üç şeyde vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”.²⁷⁴ Yüzme bunların dışındadır ve kazananlara ödül vermek de câiz olmaz. Çünkü yüzmede suyun etkisi bulunduğundan, hakiki kazananı tespit etmek zorlaşır. Bu da kumar şüphesine neden olmaktadır.

2) Yüzme yarışında ödül vermek câizdir, diyenlerin delilleri: Nasıl ki at yarışı ve koşuda ödül vermek câiz ise, yüzmede ödül vermek de bunlara kıyasla câizdir. Çünkü hem koşu hem de yüzme, el ve ayakları hareket ettirmekle yapılmaktadır. Yine yüzmenin, savaşların kazanılmasında doğrudan ve çok önemli etkisi vardır. Ayrıca yüzme, belli kurallar dahilinde yapılmaktadır. Bu kuralları öğrenmek ancak eğitim almak ve yarışmalarla olur. Ödül vermek de katılımcıları yüzmeye teşvik eder.

Değerlendirme: Görüşlere ve delillere yer verdikten sonra aşağıdaki nedenlerden dolayı yüzmenin câiz olduğu kanaatindeyiz.

1) Yüzmenin cihada etkisi çok açıktır. Yüzme de aynen at gibi Hz. Peygamber (sav) döneminde cihadda etkiliydi.

2) Yüzmenin yaygınlaşmasını istiyorsak -ki bu şer’i bir taleptir- yüzmeyi teşvik etmek gerekir. Teşvik etmek de ödül vermekle olur.

3) “*Ödül ancak şu üç şeyde vardır...*” hadisinden maksat, “mükemmel/kusursuz yarışma yoktur” demektir, aksine “câiz olan hiç yarışma yoktur” anlamında değildir.

4) “*Ödül ancak şu üç şeyde vardır...*” hadisi, daha önce zikri geçtiği üzere, kıyasla tahsis edilmiş âm/genel bir hadistir.²⁷⁵

²⁷² Nevevî, **Mecmu’**, C. XIV, s. 30

²⁷³ İbnü'l-Lahham, **el-Ahbârü'l-İlmiyye min İhtiyârâti İbn Teymiyye**, s. 160.

²⁷⁴ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

²⁷⁵ Şeserî, s. 182-183.

3. 5. 2. Dalış

Bazı Şâfiîler: “Suya dalmaya ihtiyacı olursa, ödüksüz dalmak câizdir ama bir ödül karşılığında dalmayı haram görmüşlerdir. Eğer dalmaya ihtiyaç olmazsa, dalmanın da haram olduğu hükmüne varmışlardır. Çünkü zarara uğrama ve ölüm tehlikesi vardır.”²⁷⁶

Buna karşılık Hz. Ömer’in²⁷⁷ Ebû Ubeyde’ye mektubu çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır; “çocuklarınıza dalmayı ve ok atmayı öğretin.”²⁷⁸

Zamanımızda bilim ve teknolojinin ilerlemesi, yeni malzemeler ve cihazların kullanılması, dalmadaki tehlike ve zararları azaltmıştır. Dalış cihazları, oksijen tüpleri, giysiler ve maske gibi araçlar, tehlikeleri büyük ölçüde engellemiş ve neredeyse tam güvenli hale getirmiştir. Buna göre dalış, helal ve haramlık konusunda ve ödül vermede, aynı yüzme gibi olmalıdır. Cihada faydası olduğundan, dalışta ödül vermek de câiz olmalıdır. Çünkü insan cihatta, deniz altından giderek savaş gemileri ve kale girişleri gibi bazı yapıları yok edebilir. Zamanımızda denize dalmak, düşmanla savaşta, deveden ve attan çok daha etkilidir.²⁷⁹

3. 6. BİLİM VE KÜLTÜR YARIŞMALARI

Bilim ve kültür yarışmalarında amaç Kur’an-ı Kerim’i ezberlemek, manasını bilmek, Hz. Peygamber’in hadislerini bilmek ve ezberlemek, İslâm fıkhnı ve diğer faydalı ilimleri bilmek ve benzeri konularda hata ve doğruyu bilmektir.

İlmî Yarışmaların Hükümü: İlmî yarışmalar, yarışmacıların kültür sevdelerini artırmakta, İslâmî ve mubah ilimlerde başarıya götürmede bir vesile olduğundan dolayı ilmî müsabakalar câizdir.

İlmî müsabakalarda ödül verme konusunda fakihler arasında iki görüş bulunmaktadır:

1) Hanbelîler²⁸⁰ ve Mâlikîlere²⁸¹ göre, ilmî yarışmalarda ödül vermek yasaktır.

²⁷⁶ Şîrbînî, **Muğnî'l-Muhtâc**, C. IV, s. 312.

²⁷⁷ Ömer b. Hattâb, ö. 23/644

²⁷⁸ İbn Kayyım, **el-Furûsiyye** s. 5

²⁷⁹ Es-Şeserî, s. 184-185

²⁸⁰ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 652

²⁸¹ Ezherî, **Cevâhirü'l-İklîl Şerhu Muhtasari'l-Allameti's-Şeyh Halîl**, C. III, s. 390

2) Hanefîlere²⁸², Hanbelîlerden bir grup, İbn Teymiye,²⁸³ İbn Kayyim²⁸⁴ ve bazı Hanbelîlere²⁸⁵ göre ise, ilmî yarışmalarda ödül vermek câizdir.

İlmî ve kültürel yarışmalarda ödül vermeyi yasaklayanların delilleri şu hadistir: “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”²⁸⁶ Bu hadisini delil göstererek, bu hadisi şerifte ilmî yarış zikredilmemiştir diyerek, yasaklamışlardır.

İlmî ve kültürel yarışmalarda ödül vermek câizdir diyenlerin delilleri:

Ebû Bekir Sıddık'ın (ra) şu hadisini delil olarak sunmuşlardır. “*Mekke kâfirleriyle, Rumların, Farisîlere karşı savaşı kazanmasına dair iddiaya girdiği ve iki tarafın da bedel (ödül) ayırdığı rivayet edilmiştir*”²⁸⁷. Bunun nesh edildiğine dair bir delil yoktur²⁸⁸. Çünkü din burhanla ve cihatla ayakta kalır. Eğer iddialar cihat malzemelerinde câiz ise, ilimde iddianın câiz olması daha evladır.

Değerlendirme: Delillere baktıktan sonra şu tespitte bulunabiliriz; “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”²⁸⁹ hadisi, genellik ifade eden bir hadistir. Ebû Bekir'in (ra) iddia hadisi ise özel bir durumdur. Buna istinâden ilmî ve kültürel yarışmalarda ödül vermek câiz olmalıdır.²⁹⁰

3. 7. TOPLA OYNANAN YARIŞMALAR VE HÜKÜMLERİ

Topla oynanan oyunlar, malum olduğu üzere genelde belli kuralları, kıyafetleri, şekilleri olan ve belirli bir oyun sahası ve oyuncu sayısı ile birlikte gerekli alet-edevatla sınırlı bir süre içerisinde, insanların spor yapmak, sağlıklı yaşamak ya da meslek ve hobi olarak oynadıkları futbol, basketbol, voleyol, tenis gibi oyunlardır. İslâm hukukuna göre topla oynanan müsabakaları üç başlık altında ele alacağız.

²⁸² Şeyh Nizam, **el-Fetâvâ'l-Hindiyye**, C. V, s. 324.

²⁸³ İbnü'l-Lahham, **el-Ahbârü'l-İlmiyye min İhtiyârâti İbn Teymiyye**, s. 160

²⁸⁴ İbn Kayyim, **el-Furûsiyye**, s. 65

²⁸⁵ eş-Şeserî, s. 188

²⁸⁶ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

²⁸⁷ Tirmizî, **el-Câmiü's-Sahih**, No: 31

²⁸⁸ İbn Kayyim, **el-Furûsiyye**, No: 4014

²⁸⁹ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

²⁹⁰ eş-Şeserî, s. 188-189

3. 7. 1. Topla Oynanan Yarışmalar

Namaz kılmak gibi farz ibadetlerden birine engel olduğu takdirde, bu tür oyunların haramlığında âlimler ittifak etmişlerdir. Nitekim Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerîm'inde: ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾ *şüphe yok ki namaz müminler üzerine vakitleri belli olarak yazılmış bir farzdır.* ²⁹¹ buyurmaktadır. Alimler bu

ayetten, namazı aksatmaya mani olan şeylerin haram olduğu hükmünü çıkartmışlardır.

Topla yapılan yarışmalarda avret yerlerinin ortaya çıkması gibi haram olan bir durum bulunursa, alimler topla yapılan müsabakaların haram olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.

Hiz. Peygamber (sav) bir hadisinde: “يَا جَرْمُودُ غَطِّ فَخْذَكَ فَإِنَّ الْفَخْذَ عَوْرَةٌ” *Ya Cerhed, uyluklarını kapat çünkü uyluk avrettir.* ²⁹² buyurmuştur. Başka bir hadiste ise Hiz. Peygamber (sav) Hiz. Ali'ye (ra) “ لَا تَكْشِفْ فَخْذَكَ وَلَا تَنْظُرْ فَخْذَ حَيٍّ وَلَا مَيِّتٍ ” *Uyluklarını açma ve canlı-cansız hiçbir kimsenin baldırına bakma* ²⁹³ buyurmuştur.

Bazı yazarlara göre; Genellikle topla oynanan oyunların çoğunda baldırların açık olduğu bilinmektedir. Bu da harama götüren sebeplerdendir. Harama sebep olan da haramdır, genel hükmü çerçevesinde bu tür sporları yapmak da haram görülmüştür. ²⁹⁴

Ancak bu değerlendirmeye katılmak mümkün görünmemektedir. Zira topla oynamak, zorunlu olarak avret yerlerinin açılmasını gerektirmez. Avret yerleri kapalı olarak da top oyunları oynanabilir. Bazılarının avret konusunda yaptığı yanlış, bütün oynayanlara mal edilerek top oyunlarının temelden caiz olmadığını söylemek mantıksız olur.

²⁹¹ Nisa, 4/103

²⁹² Ebû Davud, **Sünen'i Ebû Davud**, No: 3140

²⁹³ Ebû Davud, **Sünen'i Ebû Davud**, No: 3140.

²⁹⁴ Şeseri, s. 202

3. 7. 2. Topla Oynanan Yarışmaların Hükümü Hakkındaki Âlimlerin Görüşleri

Topla oynanan oyunların hükümü hakkında âlimler üç görüş beyan etmişlerdir:

Birinci görüş: Top oynamak *mutlak ve kesin olarak yasaktır*. Bu görüş, son dönem yazarlarından Abdülaziz b. Selman'ın görüşüdür.²⁹⁵

İkinci görüş: Top oynamak *mutlak câizdir*. İbn Teymiyye²⁹⁶ ve bazı Şâfiîler²⁹⁷ bu görüştedir. Yine Suudi Arabistan'da bulunan *İlmi Araştırmalar ve Fetva Daimi Kurulu* bu görüşü savunmaktadır.²⁹⁸ Ayrıca günümüz yazarlarından Muhammed Useymin²⁹⁹ de bu görüşü benimsemiştir.

Üçüncü görüş: *Eğer hedef sadece top oynamaksa, yasaktır*. Müsabakaya katılanların top oynamayıp vakit geçirme dışında, bedeni cihada hazırlamak ve spor yapmak gibi başka ulvî bir amaçları varsa; o zaman câizdir.³⁰⁰ Muhammed b. İbrahim (ö. 1389/1969) bu görüşü savunmuştur.³⁰¹

3. 7. 3. Topla Oynanan Yarışmaların Hükümü Hakkındaki Deliller

a) Top Oynamanın Yasak Olduğunu İddia Edenlerin Delilleri:

Top oyununda namazı vaktinde eda edememe, vaktini boşa harcama, çirkin söz söyleme ve küfür etme, avret mahallinin görünmesi, dedi kodu yapma, Allah'ı zikri unutmaya gibi pek çok fesatlık çıkabilir. Bütün bunları bilen biri, top oynamanın haram olduğunu da bilir.³⁰²

b) Top Oynamaya Cevaz Verenlerin Delilleri:

“*Eşyada asıl olan ibahadır*”, genel kaidesinden hareketle, topla yapılan müsabakaların haram olduğuna dair elimizde bir delil yoktur. Buna göre topla yapılan müsabakalar, İslâm Hukukunun temel prensiplerine ters düşmediğinden top oyunları

²⁹⁵ es-Selmân, **el-Esile ve'l-Evcibe Fıkhiyye**, C. V, s. 335.

²⁹⁶ eş-Şeserî, s. 304

²⁹⁷ Şirbînî, **Muğnî'l-Muhtâc**, C. IV, s. 311.

²⁹⁸ eş-Şeserî, s. 203 (**Fetavâ**, Rakam: 2857, Tarih: 8/3/1400 h.; Rakam: 3323, T: 19/12/1400 h.; R: 4968, T: 20/9/1402 h. Fetvayı Verenler: Abdü'l-Azîz b. Bâz'dan naklen)

²⁹⁹ eş-Şeserî, s. 203

³⁰⁰ eş-Şeserî, s. 205, 206, 207

³⁰¹ Şeserî, s. 203-204 (Muhammed b. İbrahim, **Fetâvâ**, c. 8, s. 116-122,128-129'dan naklen)

³⁰² eş-Şeserî, s. 205.

mubahlığa yorumlanmalıdır. İslâm, bedenin güçlendirilmesine ve bakımına büyük önem vermektedir. Şüphesiz bedene ihtimam göstermek, spor yapmakla olur. Bu durum, topla yapılan bütün müsabakalar için geçerlidir.

c) Orta Yolu Savunanların Delilleri: Topla yapılan spor organizasyonlarında genellikle aşağıdaki durumların birisi ile karşılaşmamız olasıdır. Bunlar ise;

a) Topla yapılan müsabakaların tabiatında gruplaşma, fitne ve nefret bulunmaktadır. Maalesef bu, İslam'ın birlik çağrısına ters düşmektedir. Halbuki İslâm muhabbet, bağışlama, kardeşlik, vicdan, ruh temizliği, nefretten arınmayı öğütlemektedir. Bundan dolayı futbol vb. müsabakaların toplum bireyleri arasındaki fitne ve kötülüğü daha fazla körüklememesi için haram olması gerekir.

b) Oyun içinde oyuncuların bazı organları tehlikeye maruz kalmaktadır. Çarpışma ve yumruklaşma sonucunda bayılanlar, ayağı ve eli kırılanlar olmaktadır. Bu da tehlikeye işaret etmektedir. Tehlikeli işler ise ayetle yasaklanmıştır.

c) Topla oynanan oyunlarda, bedeni geliştirme ve cihada hazırlama özelliği yoktur.

d) Çoğu zaman bu müsabakalar namaz vakitlerine rastlamakta ve oyuncuların ve seyircilerin namazı ve cemaati terk veya tehir etmelerine sebebiyet vermektedir. Bu haliyle yapılan top müsabakalarının helallğinde şüphe vardır. Yani şer'i bir özür bulunmadan namazı vaktinde kılmamaya sebep olan amelin haramlığı konusunda şüphe yoktur.

e) Topla yapılan müsabakalar oyuncuların avret yerlerinin görülmesine yol açmaktadır. Erkeklerin avret mahalli göbek ile diz arasındadır. Baktığımız zaman oyuncuların giysileri baldır yarısına kadar gelmekte hatta bazen daha da kısa olmaktadır.

f) Bu tür müsabakalar oyuncuyu ve seyirciyi Allah'ı zikretmekten alıkoymaktadır.

g) Top oyunlarında, başkasının malını batıl yollarla yeme ve kumar ihtimali vardır.

h) Kişileri boş bir şekilde meşgul etme vardır. Bu yapılırken kazanç bahane edilmektedir.³⁰³

³⁰³ eş-Şeserî, s. 205-207

Değerlendirme

Görüşleri ve delilleri ortaya koyduktan sonra aşağıdaki şartlar ışığında top oynamanın câiz olduğu kanaatindeyiz. Bu şartlar;

1) Allah'ın emrettiği namazları cemaatle ve vaktinde kılmaya engel olmamalıdır.

2) Baldır ve diğer avret mahallinin görünmemesi, kötü söz, küfür vb. söylenmemesi ve insanlar arasında kin ve nefret tohumları ekilmemesi durumlarında câizdir.

3) Kazanana kazandığı para veya mal (ödül), müsabakayı düzenleyenler tarafından ödenmelidir.

4) Seyirciden maçı izlemesi için para alınmasında bir sakınca bulunmamaktadır. Çünkü seyirci, müsabakayı düzenleyenlere kira parası vermekle yükümlüdür.³⁰⁴

3. 8. İKİ KİŞİ İLE OYNANAN OYUNLAR

Bu konu tavla, satranç, kâğıt oyunu ve elektronik oyunlar olmak üzere dört alt başlık altında incelenmektedir.

3. 8. 1. Tavla (النرد- الطاولة)

Tavlanın Tarifi: Tavla oyunu, sandık, taş, iki zar ve şansa güvenerek oynanır. Zarda gelen rakama göre taşlar (pullar) hareket eder. Bu oyun halk arasında tavla olarak bilinir.³⁰⁵ İbni Manzûr'a göre Nerd, bilinen Tavla oyunudur. Nerd kelimesi, aslen Arapça değildir, Farsçadan Arapçaya girmiştir.³⁰⁶ Zebîdî diyor ki: tavla anlamında kullanılan Nerdşir kelimesindeki Nerd, oyunu ilk icat eden Pers krallarından Erd Şir b. Bâbik'in adından gelmektedir. Şir kelimesi ise Farsçada helva, tatlı demektir.³⁰⁷

³⁰³ eş-Şeserî s. 232

³⁰⁵ en-Neccâr, **el-Mu'cemü'l-Vasît**, s. 912

³⁰⁶ Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, Beyrut : Dâru Sadır, ty., C. III, s. 421

³⁰⁷ Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed Zebîdî, **Tâcü'l-Arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs**, thk. : Ali eş-Şiri, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1994/1414, C. IX, s. 219

Tavla Oyununun Hükümü:

Tavla oyunu hakkında fakihlerden iki görüş vârid olmuştur.

Birinci Görüş: İslâm ümmetinin çoğunluğu, tavla oyununun *haramlığı konusunda görüş birliğine varmışlardır*. Hanbelîler,³⁰⁸ Hanefîler,³⁰⁹ Mâlikîler³¹⁰ ve Şâfiîlerin çoğunluğu³¹¹ bu görüştedir.

İkinci Görüş: Şâfiîlerden Ebû İshak el-Mervezî'ye (ö.358/96) dayandırılan bu görüş ise, tavla oynamayı haram değil, mekruh görmektedir.³¹²

Tarafların Delilleri:

A) Tavla Oyununun Haram Olduğunu Savunan Cumhurun Delilleri:

Birinci Delil : Bureyde (ra) tarafından rivayet edilen hadisi şerifte: Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: “مَنْ لَعِبَ بِالْتَّرْدِ شِيرٍ فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي دَمِ خَنْزِيرٍ , kim tavla oyunu oynarsa elini domuz kanına bulamış gibi olur”.³¹³ Bu hadis, tavla oyununu, elini İslâm dininde necis olan domuzun kanına bulaştırmaya benzeterek yasaklamıştır.

İkinci Delil: Ebû Musa el-Eşarî'den (ra) rivayet edilen " سمعت رسول الله (ص) kim tavla oynarsa Allah ve Resulüne âsi olmuştur"³¹⁴ haberidir. Bir şeyin Allah ve Resulüne asi olmaya götürmesi, haramlığına delalet etmektedir.

Üçüncü Delil: Beyhâkî'nin (ra) rivayetinde: " مثل الذي يلعب بالترد ثم يقوم يصلي Kim tavla oynayıp sonra kalkıp da مثل الذي يتوضأ بالقبح ودم الخنزير ثم يقوم يصلي

³⁰⁸ Mansûr b. Yûnus b. Salahiddin Buhûfî, **Keşşâfü'l-Kinâ' An Metni'l-İkna'** thk. : İbrâhim Ahmed
³⁰⁹ i Abdülhamid, Dâru Âlemi'l-Kütüb, . t. y, s. 39. i'dad Burhanpurlu Şeyh Nizam, C. III, s. 368.

³¹⁰ Ahmed b. Guneym b. Salim en-Nefravî İbn Mühenna, **El-Fevakihü'd-Devani Şerhi Ala Risaleti İbn Ebî Zeyd El-Kayrevani**, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, ty. , C. II, s. 79

³¹¹ Remlî, **Nihâyetü'l-Muhtâc**, C. VIII, s. 279

³¹² Yûsuf Kardavi, **İslam'da Helal Ve Haram**, Tercüme Mustafa Varlı, Kültür Basın Yayın Birliği, İstanbul, 1990, s. 290; Seyyid Sabık, **Fikihü's-Sünne**, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, VII. Baskı, Beyrut, 1985 C. III, s. 513

³¹³ Yahya b. Şeref'üd-Dîn en-Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî Nevevî, **Sahihi Müslim Bi-Şerhi'n-Nevevî= El-Minhac Fi Şerhi Sahihi Müslim B. Haccac**, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, II. baskı, 1972/1392, Rakam: 2260.

³¹⁴ Ebû Davud, **Süneni Ebû Davud**, Rakam: 4938.

namaz kılar, irin ve domuz kanıyla abdest almış gibidir”³¹⁵ ifadeleri geçmektedir. “Domuz kanıyla abdest alma” ya benzetildiğine göre belliki tavla oyunundan uzak durulması istenmiştir.

Dördüncü Delil: Sahabeden Said b. Cübeyr (ö. 95) (ra), *tavla oynayanlara rastlarsa selam vermezdi*”³¹⁶ rivayetidir.

İmâm Mâlik (ra) “Kim tavla oynarsa onun şahitliği batıldır. Çünkü Allah Teâla: ﴿فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ﴾ gerçeğin dışında sapkınlıktan başka ne olabilir

ki”³¹⁷ buyurdu demiştir. Bu ayete göre tavla oynamak hak değil, dalalettir.”³¹⁸

B) Câiz diyenlerin Delilleri: Bu grup, aralarında Said İbn Müseyyeb’in de bulunduğu bazı seleften gelen ve tavlayı caiz gören, hatta bizzat oynadıklarına dair rivayetleri delil olarak görmektedir.³¹⁹

Değerlendirme: Anlaşılan o ki İbn Müseyyeb gibi seleften bazıları tavla oynamayı câiz görüyorlardı, hatta bizzat oynuyorlardı. Ancak dinde yasaklığı sabit olan bir şeyin mübahlığını câiz görmek de doğru değildir. İhtilafın kaynağının, tavlayı yasaklayan rivayetlerin sıhhati üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Tavlayı yasaklayan rivayetler sahih kabul edildiği takdirde, Said ibn el-Müseyyeb gibi seleften bazı alimlerin tavla oynadıkları sabit olsa bile, “nas mukabilinde içtihada mesağ yoktur” kaidesince bunlara itibar edilmemesi gerekir. Muhtemelen Said ibn el-Müseyyeb gibi alimler, söz konusu rivayetleri delil almaya elverişli görmemişlerdir veya namazdan alıkoyma ve kumar durumlarını dışarıda bırakarak tavlayı caiz görmüşlerdir.

Tavla oyununu haram sayan görüşe göre, oyunda kazanana ödül vermek de haramdır. Çünkü bu kumardır. Nitekim Allah Teâla:

﴿إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

³¹⁵ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedu el-İmam Ahmed b. Hanbel**, C. V, s. 370.

³¹⁶ İbn Ebû Şeybe, **el-Musannef**, C. VIII, s. 554.

³¹⁷ Yûnus, 10/32.

³¹⁸ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, **el-Câmi Li Ahkâmi'l-Kur'an**, Tsh.: Hişam Semîr el-Buhârî, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003/1423 C. VIII, s. 215

³¹⁹ Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlani Şevkânî, **Neylül-Evtar Şerhi Münteka'l-Ahbar**, Mustafa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1971, C. VIII, s. 259

İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi iğrenç şeylerdir, bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz ﴿٣٢٠﴾ ayetiyle kumarı yasaklamıştır. Bir başka ayette ise: ﴿حُرِّمَتْ

عَلَيْكُمْ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ

murdar hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilmiş . . hayvanlar size haram kılındı”³²¹ buyurmaktadır.

İbn Kayyım, İslâm ümmetinin, ödüllü tavla oyunun haram olduğu konusunda icma ettiğini iddia etmektedir.³²²

Netice olarak namazdan alıkoyma ve kumar mahiyetini kazanma gibi gerekçeler bulunmadığı takdirde, tavla oynamanın ve bu oyunda kazanana ödül vermenin caiz olmasına bir engel bulunmadığı anlaşılmaktadır.

3. 8. 2. Satranç

Satranç bir levha üzerinde oynanır. Altmış dört kareden oluşur, iki devlet arasındaki savaşa benzer, 32 parçadan oluşur; iki kral, iki vezir, atlar, kaleler, filler ve askerlerden oluşur. Satranç levhası üzerine taşlar yerleştirilir.³²³ Zebîdî'ye göre satranç maharet, beceriklilik ve düzenlemedir. Farsça'dan Arapça'ya geçmiş bir kelime olup “mahâretli” demektir. Kim onunla meşgul olursa emeği boşa gider, boşuna yorulur. Satrancı icat edenin tartışmalıdır. Bir rivayete göre satrancı Pers Krallarından Erdşir b. Babik icat etmiştir.³²⁴

Satrançın Hükümü: Eğer ödül içeriyorsa, vacibi terk ya da geciktirmeye neden oluyorsa; yalan ve zulme, fuhuş veya kötü söze sebebiyet veriyorsa, müslümanların icmasıyla haramdır.³²⁵ Eğer bu sayılanları içermiyorsa, satranç oynamanın hükmü tartışmalıdır.

³²⁰ Mâide, 5/90.

³²¹ Mâide, 5/3.

³²² İbn Kayyım, *el-Furûsiyye* s. 64

³²³ en-Neccâr, *el-Mu'cemü'l-Vasît*, s. 365, 482

³²⁴ Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed Zebîdî, *Tâcû'l-Arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs*, C. VI, s. 63

³²⁵ Ruhaybânî, *Metalibu Uli'n-Nuha Fî Şerhi Gayeti'l-Münteha*, C. III, s. 702.

Satranç Oynamanın Hükümüne İlişkin Görüşler:

Birinci Görüş: Hanbelîler,³²⁶ Mâlikîler³²⁷ ve Hanefîler,³²⁸ *satranç oynamak haram* görüşünü savunmaktadırlar.

İkinci Görüş: Bazı Şâfiîlerle³²⁹ beraber günümüzdeki bazı alimler, satranç oynamak haram değildir görüşünü ileri sürmüşlerdir.³³⁰

Tarafların Delilleri:

1) Yasak Olması Gerektiğini Savunanların Delilleri: Bir rivayete göre Allah Resûlü (sav) "ملعون من لعب بالشطرنج، والناظر إليها كاكل لحم خنزير" "*Kim satranç oynarsa melûndur ve ona (satranca) bakan domuz eti yemiş gibidir*"³³¹ buyurmaktadır.

Yine bu konuda, "Hz. Ali (ra) satranç oynayan bir grup insana uğramış ve demiştir ki: Sizleri alıkoyan bu putlar da nedir?"³³² Çünkü satranç insanı Allah'ı zikretmekten alıkoyan bir oyun olarak görülmüştür.

2) Câiz Diyenlerin Delilleri: Meşhur alimlerden Şa'bî (ö. 103/722) satranç oynardı.³³³ Eşyada asıl olan ibahadır. Satrancın haramlığına dair sahih bir hadis yoktur.

Değerlendirme: Biz asıl olanın eşyada ibah olduğunu savunarak ödüksüz olarak satranç oynanmasının helal olduğu kanaatindeyiz. Çünkü bu konuda sabit bir hadis yoktur. Hz. Ali'nin (ra) olayı iki yönden delilsizdir.

1) Hz. Ali, satranç oynayanlara karşı çıkmamış sadece sormuştur. Çünkü satrancı bilmiyordu.

2) Hz. Ali'nin satranç oynamalarını kınadığını varsaysak bile; kınaması farz ibadetleri yapmalarına engel olacak kadar uzunca bir süre oturmalarından dolayıdır. Nitekim (Âkifûn/tutkun,düşkün) demesi de bu yüzdendir.

Fakat satrancın tavlaya kıyaslanarak helal görülmesi iki yönden isabetli değildir:

³²⁶ Buhûtf, **Keşşâfü'l-Kınâ'** s. 39

³²⁷ Mevlana Muhammed Zekerîyyâ Kandehlevî, **Evcezü'l-Mesalik İla Muvatta'i Mâlik**, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1989/1410, C. XV, s. 89

³²⁸ Nizam, **el-Fetâvâ'l-Hindiyye**, C. III, s. 368.

³²⁹ Şîrbînî, **Muğni'l-muhtac ila ma'rifeti meani elfazi'l-Minhac**, C. IV, s. 312.

³³⁰ Yûsuf Kardavî, **İslam'da Helal Ve Haram**, Tercüme: Mustafa Varlı, Kültür Basın Yayın Birliği, I. baskı, İstanbul, 1990, s. 262.

³³¹ Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân Müttaki Hindî, **Kenzü'l-Ummâl Fî Süneni'l-Akvâl**, XV, 215.

³³² İbn Kudâme, **el-Muğnî**, s. 171

³³³ Beyhâkî, **es-Sünenü'l-Kübra**, C. X, s. 211

1) Satrançta savaş eğitimi bulunmaktadır. Nitekim üç hamle, dört hamle sonra atılacak adımları düşünmeyi teşvik etmektedir. Bu eğitim, düşünceyi beslemekte, anlayışı güçlendirmekte ve savaş stratejisini geliştirmektedir. Aynı ok atma ve at yarışlarının helal olması gibidir.

2) Tavlada zarın verdiği sonuca itibar edilmektedir. Bu durum da fal oklarına benzemektedir. Satrançta ise zekâ ve tedbire itibar edilmektedir. Bu durum da yarışmaya benzemektedir.

Buradan hareketle, satrancın iki şartla câiz olabileceği kanaatindeyiz. Bu şartlar şunlardır:

a) Kumar, fuhuş, kötü söz, zulüm ve yalan gibi içinde haram bulunmaması gerekir.

b) Satraç oynamak, namaz gibi farzları terk ve tehir etmeye sebebiyet vermemelidir.

Şayet satranç oyununda bu iki şarttan biri veya her ikisi birden bulunursa, o zaman satrançın haram olduğu söylenebilir.³³⁴

3. 8. 3. Kâğıt Oyunu

Kâğıdın Tarifi: Burada kâğıttan maksat; elli dört kağıttan meydana gelen ve oyun oynamak için üretilen özel kâğıttır.

Kağıt Oyununun Hükümü: Eğer kağıt oyunu ödüllü olur ve yalan söylemek, aldatmak gibi kötü şeylere vesile olur ya da cemaatle namazı eda etmeye, Cuma namazı gibi farzları terk etmeye götürür veya rızık kazanmak için çalışmaya engel olmak gibi kötü şeylere sebep olursa, ittifakla haram olur. Şayet yukarıdaki şartlara riâyet edilerek oynanırsa, bu durumda kağıt oyunu hakkında iki görüş vardır.

Birinci Görüş: *Kağıt oyunu haramdır*. Suudi Arabistandaki İlmi Araştırma ve Fetva Daimi Kurulunun fetvası bu yöndedir.³³⁵

İkinci Görüş: *Kağıt oyunun câizdir*. Bu görüşü bazı bazı ilim ehli dillendirmiştir.

³³⁴ eş-Şeserî, s. 227-228

³³⁵ eş-Şeserî, s. 230 (**Fetevâ** Rakam: 888, Tarih: 16/11/1394; Rakam: 432, tarih: 20/4/1393'den naklen).

Tarafların Delilleri:

Birinci Görüşün Delilleri:

1) Oyunculardan hangisi yenerse yensin aralarında düşmanlık ve nefret oluşur. Birbirlerini aşağılama ve cahillikle suçlama meydana gelir.

2) Öyle bir hale gelirler ki; birbirine ihanet, küfür, lanet, yalan ve fuhuş isnat ederler.

3) Tavlaya kıyasla haramlığına hükmetmişlerdir.

İkinci Görüşün Delilleri: “*Eşyada asıl olan ibahadır*” kaidesini delil göstermişlerdir.

Değerlendirme: Şeseri’ye göre, Kâğıt Oyunu ve Tavla, tesadüfe ve şansa dayalıdır. Kağıt oyunuyla yorulmadan ve emek harcanmadan bir kazanç hasıl olmaktadır. Birinin eline bir kâğıt geçerse, o kazanmış olur. Tam tersi, diğeri için de geçerlidir. Burada kâğıt oyunun, haramlık konusunda tavlaya kıyaslanması doğrudur. Çünkü kağıt oyununda zihni kullanma mahareti bulunmakla birlikte, sonuç tesadüfe dayanmaktadır.³³⁶

Kanaatimize göre namaz ve benzeri görevlere engel olmayan, kumar özelliği taşımayan, kötü söz ve davranışlara meydan verilmeyen ve gereksiz uzun vakit harcanmasına sebep olmayan oyunlarda bir sakınca bulunmamalıdır.

3. 8. 4. Elektronik Oyunlar

Genellikle bu oyunlar, zihin, fikir ve kişisel yeteneklere bağlıdır. Bu oyunların çok farklı çeşit ve türleri vardır. Bu tür oyunlar bize olaylar karşısında nasıl davranmamız gerektiğinin eğitimini verir. Yine oyunlardan bazıları, bize bilgi ulaştırır ve ilgimizi artırır.

Şer’î Hükümü: Elektronik oyunların henüz yeni olması sebebiyle, bu konuda ilim ehlinde bir görüş bulmak zordur. Bize göre elektronik oyunları oynamak, kural olarak câizdir. Şayet oynanmasında bir menfaat bulunursa, oyun esnasında oyunculara zarar vermezse, bir farzın edasına engel olmazsa bu oyunları oynamak câiz olmalıdır.

³³⁶ eş-Şeserî, s. 229-231

Şeseri'ye göre, cihada yardımcı olan unsurlardan olmadığından, oynayanlara ödöl vermek haram görölmüş, en azından tahrimen mekruh sayılmıştır.³³⁷

Bilgisayar ve diğér teknolojik aletlerin bugünün savaşlarında çok önemli araçlar olduğu görölmektedir. Teknolojik silahlar, elektronik ortamdan yönetilmektedir. Buna göre Müslümanların bu teknolojiyi ve kullanımını iyi bilmeleri gerekir. Elektronik oyunların bu amaca hazırlık veya diğér faydalı amaçlar doğrultusunda kullanılması ve bunun eğitiminin yapılması, bir zaruret halini almıştır. Buna göre amacına uygun elektronik oyunların oynanması, yarışmalar yapılması ve kazananlara ödöl verilmesi caiz olmalı, hatta teşvik edilmelidir.

³³⁷ es-Şeserî, s. 232.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ATIŞ SÖZLEŞMESİ

4. 1. ATIŞ SÖZLEŞMESİNİN TARİFİ ve RÜKÜNLERİ

4. 1. 1. Atışın / Münâdale'nin Tarifi

Atışma/Münâdale'nin Lügat Tarifi: İbn Fâris, (نَضَلَ) *nadale* kökünden gelen *münâdele* kelimesine “*atış, atma ve attırma*”³³⁸ manasına geldiğini belirtmiştir.

Lisânü'l-Arab'ta ise münâdale, “*Atışta onunla uğraştı*” şeklinde tarif edilmiştir. “Bir kavim atıştılar: eşyaları atmada yarıştılar”³³⁹ anlamına gelmektedir. Ok atmanın arapça karşılığı *nidal* dir.³⁴⁰

Atışma/ münâdalenin Istılah manasını İbn Kudâme: “*Ok atmada yarışmaktır.*”³⁴¹ şeklinde tarif etmiştir.

4. 1. 2. Atışın Rükünleri

Atış müsabakasının gerçekleşebilmesi için gerekenler, atışmanın rükünlerini oluşturmaktadır.

Atışın rükünleri şunlardır; *atışan en az iki kişi veya iki grup, atış aleti* (yay, tabanca, tüfek vb.) yani silahlar, *hedef* (üzerine atış yapılan tahta, cam vb.), atılan ok, mermi vb. ve sığa (atış yarışması yapılmasına ve her iki tarafın üzerine ittifak ettiği şartları kabulüne delalet eden lafız veya ona delalet eden işarettir). Bedel (ödül) de bu rükünlerin içinde bulunmaktadır.

³³⁸ İbn Fâris, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, C. V, s. 436

³³⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l Arab*, C. XI, s. 665

³⁴⁰ Buhûtî, *Keşşâfü'l-Kınâ*, s. 43

³⁴¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C. VIII, s. 661

4. 1. 3. Atışın Rükünlerinin Değerlendirilmesi

Hz. Peygamber döneminde atış yarışmaları kimin daha maharetli, daha isabetli ve kimin daha uzak mesafelere atış yapabildiğini bilmek için oklar ile yapılmakta idi. Günümüzde ise bunun yerini tabanca, tüfek ve top vb. benzeri silahlar almıştır. Savaşa her an hazır bulunmak için alıştırma yapmak, eğitim görmek, müsabakalar düzenlemek, tatbikatlar yapmak gerekmektedir. Atışta yarışmak, İslâm hukukuna göre câiz olan bir konudur. Çağımızın silah teknolojisi çok gelişmiş ve hala gelişmeye devam etmektedir. Bu gelişmiş silah aletlerini ve sistemlerini öğrenmek, düşman karşısında nasıl kullanabileceğini bilmenin yolu, atış yarışmalarından geçmektedir.³⁴² Cahiliye ve İslâm döneminde ok ve yayla atış yapmak ve bu konuda atış yarışmaları düzenlenmesi çok meşhur idi. Günümüzde de bu modern silahları en iyi kullananlar, güçlü konumdadırlar. Bu zamanda güçlü olmanın yolu, atış yarışmaları düzenlemek ve tatbikat yapmaksa, yerine getirmek gerekir.³⁴³

4. 2. ATIŞ SÖZLEŞMESİNİN ŞARTLARI

Atış sözleşmesinin şartları, üzerinde ittifak edilen ve ihtilaf olunan şartlar olmak üzere iki alt başlık altında incelenmiştir.

4. 2. 1. Atış Sözleşmesi Üzerinde İttifak Olunan Şartlar:

a) *Atış yapanlar atışta uzman olmalıdır.*³⁴⁴ Atış yarışmasının düzenlenme sebebi o alanda kimin daha becerikli, yetenekli ve hızlı olduğunu bilmektir. Eğer taraflardan biri atış konusunda acemi olursa, maksada ulaşamaz. Bu durumda anlaşma batıl olur. Fakat yarışma iki grup arasında yapılıyorsa, rakip gruptan muâdili başka birisi, acemi karşılığında çıkarılır yarışma devam eder.

b) *Atış yapacak olanlar belirlenmelidir.*³⁴⁵ Atış yarışmasına katılacak olanlar önceden belirlenmelidir. Bu kişilerin gizli kalması doğru değildir. Atıcıların

³⁴² eş-Şeserî, s. 245

³⁴³ eş-Şeserî, s. 241

³⁴⁴ İbn Kayyım, *el-Furûsiyye* s. 394

³⁴⁵ Nemerî, *el-Kâfi*, s. 342

belirlenmesindeki amaç, karışıklık çıkmaması, bir hileli yola tevessül edilmemesi ve atış müsabakasının maksadına uygun cereyan etmesidir.

c) *Atışı yapan, bir kişiden fazla olmalıdır.*³⁴⁶ Maksat burada kabiliyetli, mâhir olanı bilmektir, bu da en az iki kişi ile belli olur. Bir adam diğerine dese ki: “On atış yap, eğer isabet ettirdiklerin daha çok olursa sana bir dirhem veririm fakat tersi olursa senden bir dirhem alırım” bu durum câiz değildir, kumara girmektedir. Eğer: “On atış yap, beşini isabet ettirirsen sana bir dirhem veririm” derse bu cuale / ödül olur, yarış olmaz.

d) *Atışı biri birinden önce yapmalıdır.*³⁴⁷ Çünkü ikisi aynı anda yaparsa tartışmaya yol açabilir, kimin isabet ettirdiği bilinmeyebilir. İsabet edenin bilinmesi için birinin önce atması lazımdır. Aynı anda atmak, ihtilafa sebep olamayacaksa (kamera kaydı vb. tedbirler mevcutsa) birinin önce atması gerekmez. Atışta öncelik tanıma da şu şekillerde olabilir; şarta bağlı öncelik (müsabaka başlamadan önce atıcılardan biri, ilk ben atacağım diye şart koşarsa) şart koyan önce atış yapar. Şart olmazsa yarışmacılar haricinde ödül veren üçüncü kişinin seçtiği öncelenir.

e) *Atış sayısı belli olmalıdır.*³⁴⁸ Atış sayısı belli olmazsa tartışmaya yol açabilir, çünkü biri azaltmak biri de arttırmak ister. Atış adedinin belli olmaması câiz değildir. Üzerinde ittifak ettikleri adet câizdir. Çünkü maksat en becerikliyi seçmektir. Bu da ittifak ettikleri atış sayısı ile tamam olur. Çok atış yapmak üzerinde de anlaşılırsa da câizdir. Çünkü rızaya dayalı olmak şartıyla, az atış yapmak câiz olduğuna göre, çok atış yapmak da câizdir.

f) *İsabet sayısı belli olmalıdır.*³⁴⁹ İsabet sayısının belli olmasıyla ancak kimin isabet yetenekli olduğu ortaya çıkar. Örneğin şu şekilde söylenebilir. “On atışta beş isabet ettiren atış müsabakasını kazanır” gibi.

g) *İsabet ettirme nadiren olmamalıdır.*³⁵⁰ Atış yarışmasının düzenlenme sebebi, atış konusunda belli bir emek sarfetmiş, ter dökmüş, çaba göstermiş ve atış mevzusunda ustalaşmış kimseleri belirlemek ve emeklerinin karşılığında o kişiyi onurlandırmaktır. Bu münasebetle isabet ettirme oranı, nadiren olmamalıdır.³⁵¹

³⁴⁶ İbn Kayyım, *el-Furûsiyye*, s. 85.

³⁴⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C. VIII, s. 661

³⁴⁸ Buhâtî, *Keşşâfü'l-Kinâ' An Metni'l-İkna'*, C. IV, s. 44.

³⁴⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, s. 661

³⁵⁰ İbn Kayyım, *el-Furûsiyye*, s. 82

³⁵¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, s. 662

h) *Anlaşmaya göre hedef görerek ya da takdirle belli olmalıdır*:³⁵² Atış yarışmasındaki hedef, bizzat görerek/ görüntüyle ya da takdirle belirlenmelidir. Görüntüye örnek olarak, hedef resmi olan kağıt parçalarını gösterebiliriz. Takdirle ise bir karış üzerinde bir mesafe gibi. Çünkü isabet hedefe göre değişik olabilir, bunun bilinmesi gerekir.

ı) *Görerek ya da ölçerek mesafenin bilinmesi*:³⁵³ Atış mesafesinin ölçerek ya da görerek belirlenmesi yarışmalarda önem arz etmektedir. Çünkü atış yapılacak mesafeye göre isabet oranı değişmektedir. Atıcıların başarısı mesafeye göre değişiklik arz etmektedir. Atış mesafesine örnek olarak, yüz metre veya yüz zira gibi bir mesafe belirlenebilir.

Şeseri'ye göre atış yapılacak ok ve yayın özelliğinin bilinmesi şart değildir. Çünkü burada maksat uzmanı bilmektir. Çünkü ustalık atıcıyla belli olur, ok ve yayla değil.³⁵⁴ Ancak günümüzde kullanılan ok, yay ve diğer silahlar arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Silahın özelliğinin atış başarısına etkisi büyüktür. Bu sebeple atışta kullanılacak silahlar ve özelliklerinin atış öncesinde taraflarca bilinmesi gerekebilir.

4. 2. 2. Atış Sözleşmesi Üzerinde Tartışmalı Olan Şartlar

Atış sözleşmesinde tartışmalı şartlara şu örnekleri verebiliriz.

a) *İsabetin zor olacağı uzak mesafe olmamalı*: Atış sözleşmesinde üzerinde tartışılan konulardan biri, atış mesafesinin uzaklığı konusudur. Cumhur fukaha bu konuda atış mesafesinin belirlenmesini şart koşturmuş.³⁵⁵ Çünkü mesafenin uzak olması durumunda hedefe isabet ettirme oranı da düşük olup atış müsabakasının amacı gerçekleşmemiş olur. Amaç ise atıcılıkta kimin daha yetenekli olduğunu bilmektir. Şâfiîlerden bir görüş ise mesafenin belirlenmesini şart koşmamışlardır.³⁵⁶ Cumhurdan bazıları ok ile atışta mesafeyi, üç yüz zira ile sınırlamışlardır.³⁵⁷ Ama zamanımızda oktan daha etkili ve dakik aletler kullanılmaktadır ve daha uzak mesafeye atış

³⁵² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, s. 663

³⁵³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, s. 663

³⁵⁴ Şeseri, s. 249

³⁵⁵ Nevevî, *el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb Li's-Şirazi*, s. 58

³⁵⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, s. 663

³⁵⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, s. 661

yapabilirler. Tüfek ve makineli tüfek vb. Bu silahlar daha uzak mesafelere isabetli atış yapabilmektedirler.

b) *Atıcılar her atış durumunda eşit olmalıdır*: Birine yirmi değerine on atış gibi, atış adetleri farklı olmamalıdır. Atış çeşitleri, atış adedi, atış mekânı ve atış mesafesi farklı olmamalıdır. Atıcılardan birinin parmakları arasında bir ok olup diğerinin iki ok olması, atıcılardan biri atış yaparken kafasının üzerinde bir şey olup diğerinde olmaması gibi eşitliği bozacak durumlar olmamalıdır.³⁵⁸ Çünkü mücadelede asıl olan eşitliktir. Mücadelede amaç, uzmanı/ maharetliyi bilmektir. Birini diğerine göre arttırma veya yardım etmekle maksat hâsıl olmaz. Biri şartlara göre isabet edebilir fakat bu o kimsenin mahir olduğunu göstermez. Bunun için eşitlik istenmiştir. Mâlikîler bu şartı, koşmamışlardır.³⁵⁹

c) *İsabet vasıflı olmalı, ya delinmiş ya da mermi içinde kalmış olmalıdır*:³⁶⁰ Cumhur ulemaya göre isabet vasıflı olmalıdır. Bu vasıf konusunda Hanbelîler ve Şâfiîlerden bir grup³⁶¹ *vasıflı olması şart değildir* görüşünü savunmuşlardır.

d) *Yarışma isabet üzere olmalıdır*:³⁶² En uzağa atış yapma yarışı olması doğru değildir. Çünkü atışta amaç isabettir, uzağa atmak değildir. Yine atıştan maksat öğrenmedir, düşmanı öldürmektir, yaralamaktır, avlanmaktır ve bunun gibi şeylerdir. Bunların hepsi de isabet etmekle olur, uzağa atmakla olmaz. Amaç gerçekleşmezse, ödül almak câiz değildir. Şâfiîlerden³⁶³ ve Hanbelîlerden³⁶⁴ bir grup, isabet ettirmenin şart olmadığını, oku daha uzak mesafeye atmanın kollarının gücünü gösterdiğini ve bu gücün düşmana karşı savaşta yardımcı olduğunu savunmuşlardır. Bazı atış yarışmalarında isabet değil, uzak mesafeye atabilmek önemli sayılabilir. Bu takdirde isabet şartı koymak gereksiz olur.

e) *Oklar tek çeşit olmalıdır*:³⁶⁵ Çünkü okların çeşidine göre isabet de değişir. Atış yapan yarışmacılar sadece bir çeşitte uzman olmuş olabilir. Hanbelîlerden bir grup ise *okların tek çeşit olması şart değildir* görüşünü ileri sürmüşlerdir. Yani yarışmada

³⁵⁸ Ezherî, *Cevâhirü'l-İklil Şerhu Muhtasari'l-Allameti's-Seyh Halil*, C. I, s. 271

³⁵⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C. VI, s. 662

³⁶⁰ eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, C. IV, s. 316

³⁶¹ Nemerî, *el-Kâfi*, s. 344

³⁶² Nevevî, , *el-Mecmu'* s. 58.

³⁶³ İbn Kayyim, *el-Furûsiyye*, s. 81

³⁶⁴ Nemerî, *el-Kâfi*, s. 343

³⁶⁵ İbn Kayyim, *el-Furûsiyye*, s. 81

izin genel bir izindir. Çünkü iki çeşit bir cinsten olursa oklar arasında yakınlık sağlanmış olur ve atıcılıkta gerçek kabiliyetli her türlü ok cinsini atabilendir.

f) *Atışma kısmını tayin etmektir:*³⁶⁶ Atış müsabakasının tayin / itibar edilen kısmı neresi olacağından kasıt, atışın geneli mi, efdali ya da başlangıç kısmının itibar olunacağına belirlenmesi hususu da üzerinde ihtilaf edilen kısımlardandır. Çünkü atış yapanların etkisi değişkendir. Kiminin başlangıçta isabeti çok olur sonunda olmaz, kimi de tersi olur. Kazananı bilmek için bunu beyan etmek gerekir. Bazı Hanbelîlere göre ise atışma kısmının tayin edilmesinin şart olmasına gerek yoktur. Çünkü atışın özü önce kimin davranıp isabet ettireceğidir. İlk önce kim isabet ettirse o kazanmış olur.

g) *Atışta kimin başlayacağını söylemek:* Şâfiîlerden bir grup³⁶⁷ ve Hanbelîlerden bir grup³⁶⁸ bu görüşü savunmuş ve atışa kimin başlayacağı belirtilmelidir demişlerdir. Sahih olan ise bunun şart koşulmamasıdır. Çünkü ilk kimin başlayacağını bir etkisi yoktur.³⁶⁹

Üzerinde ihtilaf edilen şartlar incelendiğinde, bu şartları ileri sürme görüşünde olan alimler ile bunları gereksiz gören alimlerin, farklı atış yarışma türlerinden ve yarışmalardaki farklı amaçlardan hareketle ihtilaf ettikleri görülmektedir. Her bir yarışmanın türü ve amacına göre farklı şartlar belirlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

4. 3. ATIŞ SÖZLEŞMESİNİN KISIMLARI

Atış sözleşmesinin kısımlarını ilk olarak başarıma (mübadere), üstünlük sağlama (müfadale) ve mücâdele olmak üzere üç alt başlık altında inceleyeceğiz.

4. 3. 1. İlk Olarak Başarma (mübadere)

Atış sözleşmesinin vasfı, yani nasıl olacağı belirlenir. Atışların adedinin miktarı, galibi belirleyecek isabet adedi, eşitlik durumunun nasıl olacağı, hangi

³⁶⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C. VI, s. 665

³⁶⁷ Nevevî, *el-Mecmû'*, C. 14, s. 61; Küheci, *Zâdü'l-Muhtâc*, C. IV, s. 444

³⁶⁸ Ruhaybânî, *Metalibu Uli'n-Nuha Fî Şerhi Gayeti'l-Münteha*, C. III, s. 717

³⁶⁹ Şeseri, s. 254

hallerde atışların tamamlanıp tamamlanmayacağını, iki kişi veya iki gurup arasında belirlenmesidir.

Yarışmayı kazananın belirlenme hususunda iki tarafın rızasıyla “**kim yirmi atıştan beşini ilk olarak isabet ettirirse, o yarışı kazanmış olur**” beyanı ile atış akdinde kazanma şartı belirlenmiş olur. Bu müsabakada kim beş isabeti önce yaparsa, yarışı o kazanmış olur. Eğer on atış yaparlarsa ve biri beş isabet yapmış diğeri dört isabet ya da daha düşük ya da hiç isabet ettirememişse, atışı tamamlamaya gerek yoktur.

Eşitlik durumunda, örneğin iki taraftan on atıştan beşer isabet yapmaları durumunda berabere kalmış olurlar. Atışlar tamamlanmış olsa da olmasa da böyledir.

Şu hallerin dışında atışları tamamlamak gerekir:

a) Eğer atış sayısında eşit olurlarsa, biri asgari atış sayısına (nisap) ulaşmamışsa, atışları tamamlamaya gerek yoktur.

b) Eğer asgari atış sayısına (nisap) ulaşmada eşit olurlarsa ve buna rağmen eşit kalmışlarsa, atışları tamamlamaya gerek yoktur.

c) Biri on atış yapsa beş isabet etse, diğeri dokuz atış yapsa üç isabet etse, atışları tamamlamaya gerek yoktur. Çünkü isabet etme ihtimali olsa bile yenilmiş olacaktır.³⁷⁰

4. 3. 2. Üstünlük sağlama (müfadale)

Atış sözleşmesinin vasfı belirlenirken taraflarda birisinin şöyle demesi gibi “*hangimiz isabet ettirmekte, rakibine göre yirmi atışta bir isabet, iki isabet veya üç adet fazla isabet ettirirse, o kazanır!*” demesi gibidir. Rakibiyle anlaşılan konuda galip gelen, müsabakayı kazanır. Eğer atışları tamamlanmasında menfaat varsa, atışları tamamlamak gerekir.

İki halde atışı tamamlamak gerekmez: İlki; eğer galip gelen net bir şekilde biliniyorsa, o zaman yarışmayı tamamlamaya gerek yoktur. Yenilenin de, yenilmesinde şüphe olmadığı zaman atışı tamamlamasına gerek yoktur. Mesela “*yirmi atışta, rakibine göre üç fazla isabet ettiren kazanır!*” dense ve biri on sekiz atıştan hepsini vursa, diğeri hiç vuramasa, kaybeden belli olmuştur, artık atışları tamamlamak gerekmez. İkincisi ise; net bir şekilde her ikisinin de kazanamayacağı belli ise, atışları

³⁷⁰ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VI, s. 663.

tamamlaya gerek yoktur. Mesela “*yirmi atıştan üçünü vuran kazanacak!*” diye baştan şart koşuldu fakat onsekiz atış oldu, her iki taraf da isabet ettiremediyse, artık atışları tamamlamaya gerek yoktur. Bu durumda yenme ve yenilme gerçekleşmez.³⁷¹

Hadeife en yakın isabet ettirenin kazanması: Bu da alimlerin çoğunluğuna göre, atışmanın bir çeşidi ve şeklidir. Kimin isabeti hedefe daha yakınsa, o kazanmış olur. Mesela, birinin atışı hedefe bir karış uzakta, diğeri bir karıştan daha az ise, o ikinci isabet birinciyi düşürür ve daha yakına isabet ettiren kazanmış olur.³⁷²

4. 3. 3. Mücâdele

Atış yarışmasının vasfı belirlenirken, “*yirmi atıştan beşini kim isabet ettirirse o kazandır*” şeklinde belirlendikten sonra, onlardan biri yirmi atıştan beşini isabet ettirir diğeri isabet ettiremezse, kazanan isabet ettirendir.

Eşitlik şu iki halde olur, ya her iki yarışmacı beşer isabet ettiği zaman ya da hiç biri beş isabet ettiremediği zaman. Atışları tamamlamak, menfaat varsa gerekir. Menfaat iki durumda gerçekleşmez. Eğer her iki atıcı beş isabet yapmışsa, yirmiye tamamlamaya gerek yoktur çünkü menfaatte gerçekleşmez. Ya da her ikisi de onaltışar atış yapmış fakat hiç isabet yoksa, atışları tamamlamaya gerek yoktur. Çünkü en büyük ihtimalle isabet, dörtte kalır. Atışların tamamlanmasında bir menfaat gerçekleşmez.³⁷³

4. 4. ATIŞ SÖZLEŞMESİNDE HEDEF

Atış sözleşmesinde hedefin şekli ve hedefte bulunması gereken şartlar olmak üzere iki alt başlık altında incelenmiştir.

4. 4. 1. Hedefin Şekli

Hedefin farklı şekilleri bulunmaktadır:

1) Karşılıklı iki hedef : İki hedef karşı karşıya olup atıcılar birinden birine atış yaparlar, sonra hedefe gidip okları alıp ilk hedefe (rakibinin attığı ilk hedefe) atış

³⁷¹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VI, s. 664.

³⁷² İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VI, s. 665

³⁷³ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VI, s. 665.

yaparlar.³⁷⁴ Resulullah (sav) ashâbı böyle yaparlardı. ³⁷⁵ Hz. Peygamber (sav) : “ ما بين

الجنة *iki hedefin arasında cennet bahçelerinden bir bahçe*

vardır” ve “ من مشى بين الغرضين كان له بكل خطوة حسنة ” *iki hedefin arasında yürüyenin*

her adımında bir sevabı vardır”³⁷⁶ hadisi şeriflerinde geçen “iki hedefin arasında” ifadesi, hedefin karşılıklı iki adet olması gerektiğini bildirmektedir.

2) Yan yana iki hedef: Atış müsabakasında yarışmacılar iki hedefe atış yaparlar, daha sonra hedefleri değiştirirler ve böylece hedefte eşitlik sağlanmış olur.

3) Bir hedef: Amaca ulaşmak için bir hedef olması câizdir.

4) Her birine ayrı hedef olması. Cumhura göre caiz görülmemekle birlikte, Mâlikîler tarafından câiz görülmüştür.³⁷⁷

Eğer duruş yerinde tartışırlarsa:

1) Birinci sırada bulunma şartı varsa, müsabaka şart koşandan başlar.

2) Birinci sırada bulunma şartı bulunmazsa, kim önce istemişse öncelik onundur. Çünkü kendileri için şans demektir.

3) Eğer eşit olurlarsa, duruş, önceden başlayanın hakkıdır, arkasından diğeri başlar. Eğer ikinci durum olursa eşit olması için ikincisi istediği yerde durabilir ve arkasından birincisi devam eder.³⁷⁸

4. 4. 2. Hedefin Şartları

a) *Hedef canlı olmamalı*: İnsan ve hayvan ya da bu ikisi dışında³⁷⁹ hiç bir canlı, İslâm inancına göre hedef yapılamaz. Abdullah ibn Ömer (ra) bir gurubun yaptıklarını görmüş ve şöyle söylemiştir: " لعن من اتخذ شيئاً من الروح غرضاً " Hz.

Peygamber (sav) *canlı bir şeyi hedef alanın üzerine lanet etti*”.³⁸⁰

³⁷⁴ Nemerî, *el-Kâfi*, c. II, 344

³⁷⁵ İbn Ömer ve Huzeyfe söylemiştir.

³⁷⁶ Heysemî, *Mecmaü’z-Zevaid Ve Menbaü’l-Fevaid*. s. 269

³⁷⁷ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desuki Ala Şerhi'l-Kebir*, C. II, s. 246

³⁷⁸ Ruhaybânî, *Metalibu Uli'n-Nuha*, C. III, s. 719; Şeseri, s. 266

³⁷⁹ eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, C. IV, s. 311

³⁸⁰ Müslim, Sayd, 59.

Hedef yaparak hayvanlara eziyet eden veya itlaf eden kimse üzerine lanet vardır. Üstelik bu, malı zayi etmektir. İnsanın oyunu, diğer canlılar üzerine olmamalıdır.³⁸¹

b) *Hedef belli olmalı*

c) *Hedefin mesafesi belli olmalıdır.*

4. 5. HEDEFİ VURMA (الإصابة)

Bu konu, isabet çeşitleri, hedef çeşitlerine bağlı olan hükümler ve hedefin uçuşu halinde isabetin hükmü olmak üzere üç alt başlık altında ele alınmıştır.

4. 5. 1. İsbet Çeşitleri

İsbetin bir kaç çeşidi vardır. Arapçada okun isabeti manasında kullanılan kelimeler ve anlamları şöyledir:

el-Havâsil: Hangi şekilde olursa olsun mutlak isabettir.

el-Havâsik: Hedefi delen ve içinde sabit kalan şeydir.

el-Havârik: Hedefi delip de içinde sabit kalmayan şeydir.

el-Havârim: Hedefin bir tarafına olan isabettir.

el-Havâsir: Hedefin iki tarafından birine düşen isabettir.

el-Mevârik: Hedefi delip de arkasından çıkan.

el-Havâbi: Hedefin önüne düşüp sonra sekerek/zıplayarak hedefe değen.³⁸²

Şüphesiz tüm bu isabet çeşitleri, her halde ok ucundaki demirle olmalı çünkü insanlar arasında böyle bilinirdi.³⁸³

Okun kırılması halinde şu durum ortaya çıkar:

1) Eğer arızalı/kırık olmasına rağmen hedefe isabet ederse, demek ki atışı yapan çok yeteneklidir.

2) Kırık olduğu için hedefi kaçırırsa, atış sayılmaz tekrar atış yapması gerekir.³⁸⁴

³⁸¹ Kardâvî, **İslam'da Helal ve Haram** s. 286

³⁸² Ruhaybânî, **Metalibu Uli'n-Nuha**, C. III, s. 716; Kişnâvî, C. III, s. 385

³⁸³ el-Abbâdî, **Tuhfetü'l-Muhtâc**, C. IX, s. 408

³⁸⁴ Nemerî, **el-Kâfi**, C. VIII, s. 671

4. 5. 2. Hedef Çeşitlerine Bağlı Olan Hükümler

1) el-Havâsil/ Mutlak isabet ile alakalı hükümler: Mutlak isabet şart koşulursa, isabet olması yeterli fakat okun başı hedefe değmesi şarttır. Eğer okun geniş tarafıyla ya da üstüyle ya da hedefin önünden dönerse, sayılmaz. Bu kötü bir hatadır, isabet değildir. Eğer ok ikiye ayrılır ve iki parçasından biri isabet ederse, hesaplanmaz, atış tekrar edilir. Eğer hedefin etrafındaki tellere değerse, ya da o telleri tutan halkalara isabet ederse, hedefe değmesi gibidir. Hedefin bizzat orta kısmına isabetin mi şart koşulduğu, yoksa çerçevesi ve diğer parçalarına isabetin de kabul edilip edilmeyeceği hususu önceden belirlenmelidir.³⁸⁵

2) el-Havâsik/Hedefi delip de içinde sabit kalmasının hükmü:

a) Okun başı hedefe isabet edip de içinde kalırsa isabet sayılır.

b) Eğer hedefi çizerse fakat delmezse atış yapanın üzerine hata sayılır, isabet sayılmaz.

c) Hedefi delip de geçerse isabet sayılır. Çünkü atış güçlüdür ve sabit kalandan daha geçerlidir. Eğer hedefe değip de önüne düşerse iki görüş var: Birincisi: Hata sayılır, çünkü şart, delip de içerde kalmasıdır. İkincisi: Ona isabet sayılır. Çünkü hedefte bir delik delmiştir.³⁸⁶

3) Diğer İsabetlerin Çeşitleri: Hangi şekilde atış yapacaklarını kayıt altına alıp kendilerini bağladılarsa, isabet ona bağlı olur. Çünkü o şekilde anlaşma yapılmıştır. Ona göre sözlerinde durmaları lazımdır. Eğer ok hedefte sabit kalabilirse ya da önüne düşüp de ve sonra sekerek/zıplayarak hedefe yürüyüp de isabet ederse, bu iki şart bir arada olursa câizdir.³⁸⁷

4. 5. 3. Hedefin Uçuşu Halinde İsabetin Hükümü

Rüzgârın hedefi uçurması halinde :

1) İsabet, hedefin olduğu mekândan başka mekânda uçuştan önce oluyorsa, hata sayılır, isabet sayılmaz.

³⁸⁵ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 671.

³⁸⁶ Ruhaybânî, **Metalibu Uli'n-Nuha**, C. III, s. 716

³⁸⁷ Abbâdî, **Havaşi ala Tuhfeti'l-muhtac bi-Şerhi'l-Minhac**, C. IX, s. 408; Şeseri, s. 274

2) Eğer isabet, hedefin uçmasından önce mekânına düşerse şu durumlar ortaya çıkmaktadır:

- İsabet şartı, hedefe mutlak isabet (havâsil) ise isabet sayılır.

- İsabet şartı, ok (atılan şey) hedefte sabit kalacaksa (havâsik) bu durumda farklı görüşler ortaya çıkmıştır:

a) Şâfiî mezhebine göre isabet hedefin uçmasından önce ise, mutlak isabet sayılır.³⁸⁸

b) Hanbeli mezhebi isabet hedefin uçmasından önce olursa, ne kendilerine ne de üzerine isabet sayılmaz.³⁸⁹

c) Hanbelîlerden bir grup, şöyle açıklama getirmişlerdir:

- Hedefin sertliği merminin sertliği gibi ve hedefte kaldıysa o isabet sayılır.

- Hedefin sertliği eşit değilse sayılmaz.

- Eğer ok hedefin düştüğü yerde hedefe isabet ederse hata sayılır. Çünkü yanlış yaptı ama isabet rüzgar etkisiyle gerçekleştirildi.³⁹⁰

4. 6. İKİ GRUP ARASINDA ATIŞMA

İki grup arasında atışmanın hükmü, iki grup nasıl oluşur, ödül paylaşırma şekli, atışta iki grup arasında mücadele, bir gruba yabancıların girmesi şeklinde beş alt başlık altında incelenmiştir.

4. 6. 1. İki Grup Arasında Atışmanın Hükmü

İlim ehlinin çoğunluğuna göre iki grup arasında oklarla ya da benzeri aletlerle atışmak câizdir.³⁹¹ Hz. Peygamber'in (sav) şu hadisini bu duruma örnek gösterebiliriz:

Seleme İbnu'l-Ekva' (ra) anlatıyor: “Hz. Peygamber (sav) çarşıda ok yarışı yapan Benî Eslem'den bir grupla karşılaşmıştı. Onlara: “Ey İsmailoğulları atın, zîra atalarınız atıcı idiler. Atın, ben falan kabileyi tutuyorum” dedi.

Bu söz üzerine bir grup atıştan vazgeçti. Efendimiz:

“Ne oldu, niye atmıyorsunuz ” diye sordu. Şöyle cevap verdiler:

³⁸⁸ Ruhaybânî, **Metalibu Uli'n-Nuha**, C. IX, s. 408.

³⁸⁹ Merdâvî, **el-İnsâf**, C. VI, s. 98

³⁹⁰ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 668; Şeseri, s. 275-276

³⁹¹ Ebû Davud, **Sünen'i Ebu Dâvud**, 4078, Kitabu Libâs; Tirmizi, **Sünen'i Tirmîzî**, C. I, s. 329;

“Nasıl atalım, siz öbür tarafı tutuyorsunuz!” Bunun üzerine:

“Atın! dedi, ben hepinizi, her iki tarafı da tutuyorum.”³⁹²

İki kişinin arasında câiz olan, iki grup arasında da câizdir. Amaç yetenekliyi bilmektir. At müsabakalarında olduğu gibi, atış yarışması da iki grup arasında olabilir.

Bazı Şâfiîler ise, iki grup arasında müsabakanın câiz olmadığı görüşünü savunmuşlardır.³⁹³ Dayandıkları nokta ise, *herkes kendi arkadaşının amelinden menfaat görür* şeklinde açıklamışlardır. Doğru olan ise ilim ehlinin çoğunluğunun görüşüdür. Seleme İbnu'l-Ekva' hadisi şerifi çok açık ve nettir. İki grup arasındaki yarışma, ganimetleri mücahitlerin arasında paylaşmak gibidir.³⁹⁴

4. 6. 2. İki Grup Nasıl Oluşur

Topluluk halinde atış anlaşması yapan grubun iki kısma ayrılması, Hanbeli ve Şafiî mezheplerince³⁹⁵ câizdir.

Hanbelîlerden bir gruba göre ise câiz değildir. İbn Kudâme³⁹⁶ de câiz olmadığı görüşünü tercih edenlerdendir. Çünkü atış anlaşmasının şartlarından biri de, atış yapanların bildirilmesi ve guruplara ayrılmadan önce, kim atış yapacaksa tayin olmasıdır.

İki grup arasında atış yapacakların sayısının eşit olması şarttır,³⁹⁷ diyenler olduğu gibi; şart değildir³⁹⁸ diyenler de olmuştur.

Atış yapacakların kurâ ile iki gruba ayrılması câiz değildir. Çünkü kur'â ile yetenekliler bir gruba, yetenekli olmayanlar da başka bir gruba düşebilir. Bu durumda atışın amacı batıl/gerçekleşmemiş olur. Grupların oluşumu şu şekilde olabilir, Bir gurubun reisi bir kişi seçecek, sonra karşı grubun reisi bir kişi seçecek, hepsi tamamlana kadar böyle devam edilerek iki grup oluşmuş olacaktır. Böylece tek tek seçerek dengeli grupların oluşumuyla akit tamamlanmış olacaktır.

³⁹² Buhârî, Cihâd: 78.

³⁹³ Nevevî, **el-Mecmu'** C. XIV, s. 45

³⁹⁴ Şeseri, s. 279

³⁹⁵ İbn Kudâme, **el-Muğnî** C. VIII, s. 668

³⁹⁶ Merdâvî, **el-İnsâf**, C. VI, s. 98

³⁹⁷ Buhârî, **Keşşâfü'l-Kınâ'**, s. 44

³⁹⁸ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 669

Tek bir kişinin, iki grubu da seçmesi câiz değildir. Çünkü yeteneklileri kendi grubuna ayırabilir. Bu da doğru bir tercih değildir, eşitsizliğe neden olabilir.

İki grubun başkanının tek bir kişi olması da câiz değildir. Çünkü kendi gurubuna yönelir ve ayrımcılık yapabilir.

İki gruptan başka yarışmacılar da varsa, hangi grup kazanırsa kazansın onlar için fark etmez, herhangi gruba yönelmezler.

Her başkanın kendi vekili bir kişiden fazla olamaz, çünkü vekil sayıları farklı olduğunda eşitlik bozulur.

Aralarında atışa başlama konusunda tartışma çıkarsa kur'a yaparlar ve kime kur'a gelirse öncelik onundur. Çünkü kurâ kime düşerse hak ona sabit olur, tayin olmamıştır ve sahipleri eşittir.

Onlardan birisinin “Önce ben seçeceğim. Ödülü ben ya da arkadaşlarım vereceğiz” demesi câiz değildir. Ödül, yarışmayı kazandığı/hak ettiği için ödenir, biri diğerine üstünlük sağladığı için değil.³⁹⁹

4. 6. 3. Ödül Paylaştırma Şekli

Ödül yenilmiş gruptan alınma şekli: Ödül, yenilen grubun kişilerinden eşit olarak alınır.

Kazanan gruba verilme şekli: Bu konuda âlimlerden iki görüş sadır olmuştur:

1) İsabet eden ve etmeyen arasında paylaştırılması eşit olmalıdır. Hanbelîlerden bir görüş ve Şâfiîlerden bir görüş bu yöndedir. Çünkü onların grubu, bir kişi gibidir. Nitekim diğer guruptan (yenilen) eşitlikle alınmaktadır.

2) İsabete göre paylaştırılır ve isabet ettiremeyenlere bir pay düşmez. Hanbelîlerden bir vecih ve Şâfiîlerden bir vecih bu görüştedir. Çünkü ödül hakkı, isabetle gerçekleşir. Onun için paylaşım isabete göredir, ödül isabet ettirenlere mahsustur. Kazananların durumu, yarışmayı kaybedenlerin tersidir. Çünkü kaybedenlere eşitlik vacip olur, hepsi ona mecburdurlar, onun için de ödül vermede eşit oldular.⁴⁰⁰

³⁹⁹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 669; Küheci, **Zâdü'l-Muhtâc Bi-Şerhi'l-Minhac**, C. IV, s. 445; Şeseri, s. 280

⁴⁰⁰ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 669; İbn Kayyım, **Ferûsiyye**, s. 84

4. 6. 4. Atışta İki Grup Arasında Mücâdele

Atış sayısı aralarında eşit olmalı fazlalık olmamalıdır. Eğer üç kişi oldukları durumda, atış sayısının üçte biri bir gruba düşmelidir. Eğer dört grup varsa her gruba okların/merminin dörtte biri düşmelidir. Çünkü böyle olmazsa bir ok ya da fazla bir sayı kalır.⁴⁰¹

Her gruptan kimin önce atış yapacağı konusunda ise, ekip başkanı kimi isterse önceliği istediği kimseye verebilir, diğerlerini de sıralar. İkinci grubun, filan kimsenin ilk, filanın da ikinci atış yapmasını talep etmesi, fasit olur. Yine her grubun lideri, kimin başlangıç yapacağına kendi karar verir. Diğer grubun buna katılmaya hakkı yoktur. Eğer bu şartı koyarlarsa yine fasit olur.⁴⁰²

4. 6. 5. Bir Gruba Yabancı Girmesi

Eğer iki grup iseler ve aralarına bir kişi katılırsa ve onun da atış yapma yeteneğini bilmezlerse hüküm ne olur? Bu durumda şu durum şey ortaya çıkar:⁴⁰³

1) Atış yapmada iyi ve isabet etmeye yetenekli olduğu zaman onun katılımı sahihtir.
2) Katılmasının şartı atış yapmasını bilmektir yani meslek ehli olmalı, isabet ettirmede mahir olmasına gerek yoktur.

3) Atışta iyi değilse: Burada o kişinin atış yapması batıl olur. Bundan sonra hüküm nedir?

a) Hepsini geçersiz kılar. Çünkü atış anlaşmasının bir şartı yok olmuştur. O da atış yapma yeteneğidir. Bu Hanbelî mezhebinin⁴⁰⁴ ve Şâfiîlerden⁴⁰⁵ bir grubun görüşüdür.

b) Kalan kişilerde anlaşma sahihtir ama o atışı bilmeyen için batıldır. Anlaşmanın doğru olması için diğer gruptan o kişi için bir kişi çıkarılır. Çünkü her iki gruptaki yarışmacı sayısı eşit olmalıdır. Bu da Şâfiîlerden bir grup⁴⁰⁶ ve Hanbelîlerden bir

⁴⁰¹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 670.

⁴⁰² İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 669.

⁴⁰³ Ruhaybânî, **Metalibu Uli'n-Nuha**, C. III, s. 713; Küheci, **Zadü'l- Muhtac**, C. IV, s. 444

⁴⁰⁴ Küheci, **Zadü'l- Muhtac**, C. IV, s. 444

⁴⁰⁵ el-Abbâdî, **Tuhfetü'l-Muhtâc**, C. IX, s. 407

⁴⁰⁶ el-Heytemî, İbn Hacer, **Havaşi ala Tuhfeti'l-muhtac bi-Şerhi'l-Minhac**, Kahire, Dârü'l-Fikr, t.y.

grubun⁴⁰⁷ görüşüdür. Çünkü bir kişinin şartı yerine gelmediği için hakkı iptal olur ama kalan kişilerin hakları yok olmaz ve anlaşma geçerlidir.⁴⁰⁸

4. 7. ATIŞ SÖZLEŞMESİNİ İPTAL EDEN SEBEPLER

1) Atış yarışmasına her iki tarafın da yarışmada isabet adedine birlikte ulaşması durumunda atış akdi iptal olur.⁴⁰⁹ Eğer derlerse ki “*kim iki isabetli atış yaparsa yarışı o kazanmış olur*” ve her iki atıcı ikisini isabet ettirirlerse kazanan olmaz ve yarış iptal olur. Böylece kazananı belirleyememiş, berabere kalmış olurlar.

2) Atış müsabakasına katılan taraflardan biri ölürse veya eli sakatlanırsa akit iptal olur.⁴¹⁰ Çünkü anlaşma şartı yerine gelmemiştir. Atın koşuda ölmesini de örnek olarak verebiliriz.

3) Anlaşma tamamlandıktan sonra yeni bir şart ileri sürmek de atış akdinin iptal sebeplerindendir. Örnek olarak, ikisinin bir anda atış yapması gibi.

4) Atış esnasında tayin olmayan (yarış başlamadan önce belirlenmeyen) bir şey ileri sürmek, aktin iptal sebeplerindendir. Oku değiştirmemek gibi bir şartı örnek verebiliriz.⁴¹¹ Fakihler bu konu üzerinde farklı görüş beyan etmişlerdir, şöyle ki:

a) Anlaşma doğru ama şart batıl olur, Hanbelîlerden bir görüştür.

b) Anlaşma batıl olur, bu da Şafiî mezhebinin ve Hanbelîlerden bir grubun görüşüdür.

5) Yarışmaya yabancı bir kişinin katılıp, yabancıнын atışta yetenekli olmaması, acemi olması, bu durumda akit batıl olur. Eğer akdi câiz görürlerse ve tayini iskat olan kişide tartışılırsa iki söz vardır:

a) Akit fesih olur. Şafiîlerden bir grub⁴¹² ve Hanbelî mezhebi⁴¹³ bu görüştedir. Çünkü devam etmesi zordur.

⁴⁰⁷ Merdâvî, **el-İnsâf**, C.VI, s. 97

⁴⁰⁸ Şeseri, s. 284-285

⁴⁰⁹ Nemerî, **el-Kâfi**, C. II, s. 350 ; **el-Hidâye**, s. 187

⁴¹⁰ Küheci, **Zadü'l- Muhtac**, C. IV, s. 444; eş-Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, C. IV, s. 317

⁴¹¹ Küheci, **Zadü'l- Muhtac**, C. IV, s. 445

⁴¹² Ruhaybânî, **Metâlib-i Ūlî'n-Nühâ**, C. III, s. 713

⁴¹³ Merdâvî, **el-İnsaf Fî Ma'rifeti'r-Racih Mine'l-Hilaf Ala Mezhebi'l-İmami'l-Mübeccel Ahmed B. Hanbel**, C. VI, s. 97

b) Liderin tayin ettiği kişinin atışması ıskat olur. Bu da Hanbelîlerden bir grup⁴¹⁴ ve şâfiîlerden bir grubun görüşüdür. Çünkü her lider bir kişi seçmiştir, onun mukabilinde diğer tarafta bir kişi seçer. Burada ne tartışma ve ne de fesih vardır. ⁴¹⁵

⁴¹⁴el-Abbâdî, **Havaşi Ala Tuhfeti'l-Muhtac Bi şerhi'l-Minhac**, C. IX, s. 407

⁴¹⁵eř-şeserî, s. 288

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKUNDA ÖDÜL

5. 1. ÖDÜLÜN TARİFİ, MEŞRUIYETİ ve ÖDÜLLE İLGİLİ OLAN KONULAR

Ödülün tanımını yapmadan ve meşruiyeti hakkında bilgi vermeden önce ödülün (câize) luğavî ve ıstilahî manaları üzerinde durmak yerinde olacaktır. Bu meseleyi üç başlık altında ele almayı uygun gördük.

5. 1. 1. Ödülün (câizenin) Tanımı

Arapçada ödül anlamında yaygın olarak kullanılan kelime, “جائزة” câize kelimesi olup çoğulu; “جوائز” cevâizdir . “جائزة” câize sözlükte “عَطِيَّة” atıyye, yani “*ödül ve hediye*” anlamına gelmektedir. Özellikle bir müsabaka/yarışmayı kazanan ödül olarak verilir.⁴¹⁶ İbn Manzûr câizenin nasıl verildiği hakkında şunları kaydetmektedir: “*Bir Emir, bir düşmanına meydan okumuş ve aralarında bir nehir bulunmakta imiş. Demiş ki: "من جاز هذا النهر فله كذا، فكلما جاز منهم واحد أخذ جائزة"* (men câze ...) *bu nehri geçenele şu kadar ödül var. Sonra her geçen bir câize (geçme karşılığı) almış.*”⁴¹⁷ Câize/ödül adının buradan yaygınlaştığı rivayet edilir.

Yine Hz. Peygamber’in (sav) hadisinde; “أَجِيزُوا الْوَفْدَ بِنَحْوِ مَا كُنْتُمْ أَجِيزُهُمْ” (ecîzû. .) “*benim onlara verdiğim gibi siz de onlara verin*”⁴¹⁸ Yani “*ödüllendirin!*” Bu şekilde yaygın kullanımından dolayı zamanla atıyyenin yerini câize kelimesi almıştır.⁴¹⁹

⁴¹⁶ Firuzabâdi, Ebû't-Tahir Meccüddin Muhammed b. Yakub b. Muhammed, **El-Kamusü'l-Muhit**, Müessesetü'r-Risâle, III. Baskı, Beyrut, 1993/1413. C. I, s. 697

⁴¹⁷ İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, C. II, s. 417

⁴¹⁸ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm Cu'fî, **Sahihü'l-Buhari**, thk. : Mustafa Dib el-Buga. Daru İbn Kesîr ; Beyrut : el-Yemame, 1990/1410. Rakam: 2888.

⁴¹⁹ Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevi, **Tehzibü'l-luğa** , thk. : Muhammed Ali en-Neccâr, ed-Darü'l-Mısriyye, Kahire, ty. C. XI, s. 149

5. 1. 2. Ödülle İlgili Kavramlar

Fıkıh kitaplarını inceledimizde, nasıl ki günümüzde câizenin hükmüne dair net bir bilgi yoksa, eski kitaplarda da câizeye ait net bir tanım da yoktur. Çünkü günümüzde pek çok yarışma ve bunlar için ortaya konan değişik ödüller mevcuttur. Hepsi birbirinden çok farklıdır. Câizenin lugavî manası, bizi câizenin ıstılahî manasına götürür. “*el-Mevsûatü'l-Fıkhiyye*”de geçtiğine göre, ıstılah manası ile lügat manası arasında her hangi bir fark yoktur. Nitekim *câize demek; i'tâ' (vermek) demektir.*⁴²⁰ Öte yandan câize “*el-Mu'cemü'l-İktisâdi'l-İslâmî*”de de aynı tanımı bulmuştur.⁴²¹

İ'tâ' (verme) şartsız ve karşılıksız olabileceği gibi, şartlı da olabilir. Mesela yöneticinin reayasına verdiği şartsızdır. Bu durum, bir kişinin misafirine ikram etmesi gibidir. Hadiste de sabit olduğu üzere, Hz. Muhammed (sav) bunu câize/ödül olarak isimlendirmiştir.

Ödül almanın şartı, düzenlenen yarışı kazanmaktır. Yine ticari markaların ortaya ödül (promosyon) koyması da böyledir. Mesela “*şu kadar alışveriş yaparsanız, ödül kazanmayı hak edersiniz*” demeleri, ödül şartlı alışverişe bir örnektir.

O halde câizeyi (ödül) şöyle tanımlayabiliriz. “*Şartlı veya şartsız olmak üzere, karşılıksız vermektir.*”

Ödülle İlgili Diğer Kavramlar:

Cu'l (الجُل) : el-Cu'l, lügatta: “*İnsana bir iş yapma karşılığında verilen şeydir*”.⁴²² İstılah manası ise, “*bilinen veya bilinmeyen bir iş için tek taraflı olarak üstlenilen, malum bir ödeme yükümlülüğüdür*”⁴²³ şeklinde tarif edilmiştir.

Rehn (الرَّهْن) : Lügatta, “*devamlı ve sabit halde elde bulundurma*” anlamına gelmektedir. Râhin ise *durgun, dâimi, sürekli olan* anlamına gelir. Hareketsiz ve sakin

⁴²⁰ *el-Mevsûatü'l-fıkhiyye*, Kuveyt : Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, 1995. CXV, s. 76

⁴²¹ Ebû Hazm Ahmed Şirbasi, *el-Mu'cemü'l-iktisadiyyi'l-İslâmî*, Dârü'l-Cil, I. baskı, Beyrut, 1981. s. 102.

⁴²² İbn Fâris, C. I, s. 460.

⁴²³ eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, C. II, s. 554.

olduğundan durgun suya da “*râhin*” denmektedir. Ayrıca sabit nimet anlamlarının yanında, “*habsetme*” anlamına da gelmektedir.⁴²⁴

Istilahî anlamda daha çok şu iki tanım öne çıkmaktadır:

a) Rehn: *Bir miktar malın, bir borç karşılığında bağlanması ve borcun ödenmemesi durumunda borç miktarının o maldan karşılanmasıdır*”.⁴²⁵

b) Rehn: *Bir yarışma karşılığı bırakılan para miktarına da denmektedir.*

Araplar, *تراهن القوم* (*terâhene'l-kavmü*) yani yarışmayı kazananın alması için her biri belli bir miktar para ayırdı”⁴²⁶ derler. Bu ikinci anlam, bizim bu çalışmamızın da konusudur. Buna göre bazıları, yarışmalar için ayrılan miktara da rahn (ödül) ismini vermişlerdir.

Sebak (السَّبَق) : Sebk/Sebak, yarışma ve müsabakada öne geçme ve birinci olma anlamlarına gelir. Bu bağlamda sebk/sebak, “*bir şeyi almak için yarışmak*” demektir.⁴²⁷ “sebak, hatar, nedb, kar’ ve vecb” kelimelerinin hepsinin atış ve iddiada ortaya konan ve kazananın aldığı meblağ olduğu ifade edilmektedir. İbn Kudâme “sebakı”ı *yarışma için ortaya konan ödül*” olarak tanımlamaktadır.⁴²⁸ Yukarıda geçen açıklamalardan, sebak ve câizenin aynı şey, yani yarışma için ortaya konan ödül olduğu anlaşılmaktadır. O halde yarışmalara konulan mala câize denmesi, sebak kelimesinin daha umumi, câize kelimesinin ise daha hususi olduğundan dolayıdır.

Hatar (الْخَطَر) : Hatar, tehlike, risk, iddia, bahis vb. anlamlara gelmektedir.

Hatar, sebak ve nedb aynı şeydir. Hatar da *atış veya iddiayı kazanan kimsenin aldığı meblağdır*”.⁴²⁹ Demek ki Hatar, sebak’ın eşanlamlısıdır. Belli bir tehlikeden/riskten sonra elde edildiğinden bu adı almış olması kuvvetle muhtemeldir.

⁴²⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. V, s. 348

⁴²⁵ Mahmûd Abdurrahman Abdülmün'im, *Mu'cemü'l-mustalahat ve'l-elfazi'l-fikhiyye*, Dârü'l-Fazile, Kahire, ty. C. II, s. 348

⁴²⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî* C. XIII, s. 412.

⁴²⁷ el-Ezherî, *Tehzîbü'l-luğa*, C. VIII, s. 41

⁴²⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C. 13, s. 406

⁴²⁹ İbn Manzûr, *Lisân'ül-Arab*, C. IV, s. 137.

Ceza (الْجَزَاء) : Lüğatta “Bir şeye karşılık verilen meblağdır”.⁴³⁰ Bir yönüyle cezayla ilgilidir. Çünkü câizelerden bazıları bir hizmet karşılığı veya belli bir işin mükâfâtı da olabilir. Ceza da câizenin bir başka şeklidir.

Ecr (الْأَجْر) : Ecir, Dilciler, ecrin asıl anlamının sevap olduğunu belirtmişlerdir.

Bundan dolayı “sevaplandım” anlamında “أَجَرْتُ فُلَانًا مِنْ عَمَلِهِ” (ücirtü fülânen min amelihî) işinden dolayı filancıyı ücretlendirdim (ödüllendirdim) ” denilmiştir. “Allah kuluna ecir verir yani kulunu sevaplandırır” ve “Kiracı, kira sahibine menfaat karşılığı bedel olarak ecir (ücret) verir”⁴³¹ ifadelerinin tamamında karşılıklı veya karşılıksız ödül manası vardır. Ecir ancak menfaat karşılığında verilir.⁴³² Hz. Peygamber (sav) hadiste (إِنْ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابَ اللَّهِ) “Allah’ın kitabı en haklı aldığınız ecirdir.”⁴³³

Mükâfât (الْمُكَافَأَة) : Lügate “كَافَأَ” kâfee fiilinin mastarıdır. “كَافَأْتُ الرَّجُلَ” “adamı mükâfatlandırımdır” denir. Yani Falancanın bana, yaptığına ben de O’na yaptım demektir.⁴³⁴ Mükafâtı el-Curcânî şöyle tanımlamıştır. Yapılan iyiliği misliyle veya daha fazlasıyla karşılamaktır.⁴³⁵ Câizede de durum böyledir.

Atıyye (الْعَطِيَّة) : atâ’: Türkçemize “at”a diye girmiş olan bu kelime ile ister Allah rızası için olsun isterse veya birine yakınlaşmak için olsun “insanın kendi malından başkasına vermesi” kastedilmektedir. Ata da zekat, sadaka, hibe ve

⁴³⁰ Firuzâbâdî, **el-Kamusü'l-Muhit** , C. II, s. 1668; Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Hamevi Feyyumi, **el-Misbahü'l-Münir** , s. 56

⁴³¹ Firuzâbâdî, **el-Kamusü'l-Muhit** C. I, s. 490; en-Nevevî, **Tahrîr Elfâz et-Tenmiyye**, s. 219

⁴³² Mahmûd Abdurrahman Abdülmün'im, **Mu'cemü'l-Mustalahat Ve'l-Elfazi'l-Fıkhiyye**, Dârü'l-Fazile, Kahire, ty. , C. I, s. 65

⁴³³ el-Buhârî, **Sahîhu'l-Buhârî**, kitâb'ut-Tıbb, Rakam: 5404, C. V, 2166; **Müslim**, Kitâbu's- Selam Rakam: 2201; C. IV, s. 1726

⁴³⁴ İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, C. XII, s. 111

⁴³⁵ Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali Seyyid Şerîf Hanefî Cürcanî, **et-Ta'rifat** , Mustafa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1938, s. 292

benzerlerinden daha geneldir.⁴³⁶ İstılahta atıyye, “*Kendi mülkiyetindeki bilinen ve var olan malını bir başkasına bağışlamaktır*”⁴³⁷ şeklinde tarif edilmiştir.

I’vad / Bedel (الْعَوَضُ) : lüğatta “*bedel-karşılık*” anlamına gelen ı’vad, kişinin yaptığına karşılık verilen meblağ olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴³⁸ Diğer bir tarifte ise ı’vad, “*bir iş karşılığında verilen şeydir*”⁴³⁹ şeklinde tarif edilmektedir. Fakihlerin çoğunluğu yarışmada verilen câizelere de ivad ismini verilmişlerdir.⁴⁴⁰ I’vad da bu anlamda câizenin eş anlamlısıdır.

Minha: Bağış (الْمِنْحَة) : Araplar “*Ona bağışladı, karşılıksız verdi*” derlerken m-n-h منح fiilini kullanırlar. Buradan türeyen el-minhanın aslı ise, koyun ya da deve sahibinin mallarını bir adama verip, onun da sütünü içtikten sonra hayvanı yeniden asıl sahibine geri vermesidir.⁴⁴¹ Araplar minhayı bağış anlamında kullanmışlardır. Bu da câizde var olan anlamın aynısının minhada da olduğuna delalettir.⁴⁴²

en-Nefel (النَّفَال) : “*ganimet ve hibe*” anlamlarına gelmektedir. Çoğulu (الْأَنْفَال) “*enfâl*”dir. Araplar (نَفَلْتُكَ) (nefeltüke) : *Sana hibe olarak verdim*” derler. Farz olmayan ibadetlere de nâfile denmesi “istenmediği halde karşılıksız olarak verilmesindendir.”⁴⁴³

İstılahta ise “*nefel*” farz ve vaciplerin üzerine ziyade yapılan şer’î şeylere nefel denir ve ayrıca mendub, müstehab ve tatavvu’ vb. adlarıyla da adlandırılır. Nâfile kavramı savaşta elde edilen mallar için de kullanılır. Yönetici “*kim düşmana daha çok zarar verir, zafere imza atar veya bir şerri def ederse nefel alır*” derken, ziyade ve

⁴³⁶ Abdü’l-Mün’im, **Mu’cemü’l-Mustalahat Ve’l-Elfâz’il-Fıkhiyye**, C. II, s. 512

⁴³⁷ Mansûr b. Yûnus el-Buhûtî, **er-Ravzü’l-Mürbi’ Bi-Şerhi Zadi’l-Müstekni’**, thk. : Muhammed Abdurrahman Avad, Dârü’l-Kitâbi’l-Arabî, Beyrut, 1985/1405, s. 460

⁴³⁸ Ebû Abdullah Zeynüddin Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdilkadir Râzî, **Muhtârü’s-Sıhah = Mu’cemü’r-Razi**, Matbaatü’l-Amireti’l-Osmaniyye, Kahire, 1311. s. 472 .

⁴³⁹ Abdü’l-Mün’im, Dr. Makmûd, **Mu’cemü’l-Mustalahât Ve’l-Elfâz’il Fıkhiyye**, C. II, s. 557

⁴⁴⁰ **İbn Kudâme**, C. XIII, s. 406; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî Nevevî, 676/1277, **Ravzatü’t-talibin**, thk. : Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz, Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, C. VII, s. 532

⁴⁴¹ Firuzâbâdî, **el-Kamusü’l-Muhit**, C. I, s. 363; el-Feyyumi, **el-Misbâhü’l-Münir**, s. 299

⁴⁴² Abd’ül-Mün’im, **Mu’cemü’l-Mustalahât Ve’l-Elfâz’il Fıkhiyye**, C. III, s. 361.

⁴⁴³ Ebü’l-Hüseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyâ İbn Fâris, **Mücmelü’l-Luğa**, thk. : Abdülmuhsin Sultan, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1984, C. III, s. 877.

fazlasını alır demek istemiştir.⁴⁴⁴ O halde nefel de bir işin yapılması için teşvik olarak verilen bir tür (ödül) câizedir. Eğer nefel ismi yerine câize kullanılmış olsa, daha doğru ve geçerli olurdu.

el-Hibe (الْهَبَّة) : Hibe Arapların “*Falancaya hibe ettim, ona karşılıksız ve amaçsız olarak verdim*”⁴⁴⁵der, kendi kullandıkları lafızdır. Nevevî hibe, hediye ve sadakanın iyilik çeşitlerinden ve anlamca birbirlerine yakın olduklarını kaydetmektedir. Birine bir şeyi bedelsiz ve karşılıksız olarak temlik ve temellük ettirmektedir.⁴⁴⁶ İbn Kudâme, “*Hibe, sadaka, hediye ve atıyyenin manaları birbirine yakındır. Hepsi de hayatta bedelsiz mülk edindirmektir. Atıyye ismi bunların tamamını kapsamaktadır*” der.⁴⁴⁷

el-Hediye (الْهَدِيَّة) : Türkçedeki hediyedir. Hediyeye ayrıca karşılıklı olarak (hediyeleşme) birbirine vermektir.⁴⁴⁸ Nitekim Allahu Teala ﴿وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ﴾ Ben O’na bir hediye göndereceğim ve elçiler bakalım neyle geri dönecekler? Ayetinde Belkıs’ın Hz. Süleymana gönderdiği şeyi hediye olarak tanımlamaktadır.⁴⁴⁹ Hz. Peygamber (sav) hadisi şerifinde (تَهَادُوا تَحَابُّوا) (Tehâdev, Tehâbbû) “*Aralarınızda hediyeleşin ki birbirinizi çok seversiniz.*”⁴⁵⁰ el-Münâvî şöyle der: Hediye, başkasına ikram olarak gönderdiğindir şeydir.⁴⁵¹ Hediye ve hibenin manaları birbirlerine çok yakındır. Atıyye (verme) ismi bütün karşılıksız ve karşılıklı iyiliklerin tamamını cem eder, toplar. Câize de bir tür atıyyedir. Tamamı eş veya yakın anlamlı kelimelerdir.

⁴⁴⁴ en-Nevevî, **Ravzatü't-Tâlibîn**, C. V, s. 328

⁴⁴⁵ İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, C. XV, s. 411; Ebû Nasr İsmail b. Hammad Cevheri, **Es-Sıhah Tacü'l-Luğa Ve Sıhahü'l-Arabiyye = Tacü'l-Luğa = Sıhahü'l-Luğa = Es-Sıhah Fi'l-Luğa**, C. I, s. 232

⁴⁴⁶ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, **Tahriru Elfazi't-Tenbih = Lugatü'l-Fıkh**, thk. : Abdülganî Dekar, Dârü'l-Kalem, Dimaşk, 1988. , s. 239

⁴⁴⁷ İbn Kudâme, C. VIII, s. 239

⁴⁴⁸ İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, C. XV, s. 61; er-Râzî, **Muhtârü's-Sıhah = Mu'cemü'r-Razi**, s. 325

⁴⁴⁹ Neml, 27/35.

⁴⁵⁰ el-Beyhâkî, **es-Sünenü'l-Kübra**, Rakam: 11726, c. 6, s. 169; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm Cu'fî Buhârî, **el-Edebü'l-Müfred**, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, II. baskı, Beyrut, 1985. Rakam: 594, C. I, s. 208

⁴⁵¹ Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacilarifin b. Ali Münavi, **et-Tevkif Ala Mühimmatü't-Taarif**, hk. Muhammed Rıdvân ed-Dâye, Dârü'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut, 1990. s. 740

5. 1. 3. Ödülün Meşruyeti ve Amacı

Ödülün (câize) lügat tarifi, vermenin her türünü içine almaktadır. Buna göre İslâm hukukunda ödül/câize vermek caizdir. Bu cevazı direk açık olarak ya da mana olarak gösteren çok sayıda delil bulunmaktadır. Ödülün meşruyetinin delilleri ve amacı iki alt başlık altında incelenmiştir.

5. 1. 3. 1. Ödülün Meşruyeti

Açıkça câize vb. şeklinde ödülden bahseden naslar ve dolaylı ödül manasına gelen naslar olmak üzere ödülün câiz oluşunun şer’î delilleri ikiye ayrılmaktadır.

Açık bir şekilde ödülü zikreden naslar: Ebi Şurayh el-Adevî (ra) dedi ki; “Kulaklarım işitti ve gözlerim gördü, Hz. Peygamber (sav) konuştu ve dedi ki: “*Kim Allah’a ve ahiret gününe iman ederse, misafirin câizesini/ödülünü ikram etsin. ” Onun câizesi nedir Ya Resulullah?*” dediler. Hz. Peygamber (sav) “*Bir gün ve gecesidir, üç gün misafirlikti, ondan sonrası ise sadakadır*”⁴⁵² buyurmuştur.

Suyûtî: “ona câizelendim, yani gücünün yettiği en iyi şekilde ona bağışlama bulundum” demiştir. ⁴⁵³ el-Aynî “câize/ödül Arap dilinde bağış ve vermedir. Bir erdemdir, vacip olduğu için değildir”⁴⁵⁴ der. Bu hadisin tefsiri sadedinde Nevevî alimlerin görüşünü “Ona bir gün bir gece imkân olduğu nispette iyilik ve lütf yaparak onunla ilgilenmektir. Ama ikinci ve üçüncü günde kolay kendisine kolay geleni yedirir. Üçüncü günden sonrası sadakadır ve maruf (iyilik) olan odur. İster yapar ister terk eder.”⁴⁵⁵

H. Peygamber (sav) vefat etmeden önce bir hadisinde şöyle buyurmuştur. “*Müşrikleri Arap yarım adasından çıkarın, size gelene benim ikram ettiğim gibi ikram edin (câize verin)*”⁴⁵⁶ Hadisin delil yönü ise; H. Muhammed (sav) bu hadisi “**Benim**

⁴⁵² Buhârî, **Sahihü'l-Buhârî**, Kitâbü'l- Edeb, Rakam: 5673, C. V, s. 2240; Müslim, **Sahih Müslim**, Kitâb el-Lukata, Rakam: 1726, C. III, s. 1352

⁴⁵³ Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr Suyûtî, **Tenvirü'l-Havâlik Şerhu Ala Muvatta'i Malik; İs'afü'l-Mübetta' Bi-Ricali'l-Muvatta'**, Beyrut : Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, [ty.] C. I, s. 224

⁴⁵⁴ el-Aynî, **Umdetü'l-Kârî şerhi Sahihü'l- Buhârî**, C. 22, s. 173

⁴⁵⁵ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî Nevevî, 676/1277, **Sahihü Müslim bi-şerhi'n-Nevevî**, : Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1929/1347, C. XII, s. 31

⁴⁵⁶ İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, c. 2, s. 417; el-Cevherî, **es-Sihah fi'l-luğa**, C. I, s. 695

ikram ettiğim gibi ikram edin, yani onlara benim yaptığım gibi câize/ödül verin” şeklinde anlaşılmıştır. İbn Hacer, hadisin “Gelene câize verin, yani onlara ikram bulunun” anlamına geldiği, hadisteki “*benim verdiğim gibi*” kısmının “*benim yaptığuma yakın*” manasına geldiği kanaatindedir. Hz. Peygamber (sav) “*her kişinin câizesi (ikramlığı) gümüştendir bir okkadır. Bu da kırk dirhemdir*”.⁴⁵⁷ Bazı alimler “câize Hz. Peygamber’in (sav) bir emridir, gelenlere vermek, ziyafet ve ikramda bulunmak, gönüllerine girmek, kalplerini İslam’a ısındırmak, onları teşvik etmek ve yolculuklarına yardımcı olmak amacıyla yapılan iyilik”⁴⁵⁸ kanaatindedirler.

Hz. Peygamber, (sav) Amcası Hz. Abbas’tan (ra) rivayet edilen bir hadiste “*(sana yaklaşalım mı?, sana vereyim mi?, sana bağlanalım mı?, sana ödül vereyim mi? Dört rekâtı kim on rekât kılıyorsa eski olsun yeni olsun, ister küçük ister büyük olsun ister hata etsin isterse kasten yapsın onun tüm günahları bağışlanır)*”⁴⁵⁹ buyurmuştur. Yine bir diğer hadiste Hz. Peygamber (sav) “*Sana câize verelim mi?*” buyurmuştur.

Ramazân Bayramı’nın Araplarda (عِيدُ الْفِطْرِ) (îdü’l-fitr) ödül günü (يَوْمُ الْجَائِزَةِ)

(yevmü’l-câize) adında başka bir adı daha vardır. Sa’d b. Ebû Vakkâs babasından rivayetle Hz. Peygamber’in (sav) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir. “*Ramazân bayramında melekler yolların girişlerine dururlar ve şöyle nidada bulunurlar. Ey müslümanlar cömert bir Rabbin yanına gidin, hayırla ikram eder sonra onun üzerine çok sevap verir. Geceyi kıyam etmeye emir olundunuz ve yaptınız. Gündüz oruç tutmaya emir olundunuz ve onu tuttunuz ve Rabbinize itaat ettiniz ve câizelerinizi/ ödüllerinizi alın. Namaz kılanlara bir münâdi çağırır; Rabbimiz sizi mağfîret etti ve yerlerinize rahat gönülle dönün, bu câize /ödül günüdür ve Semâ’da o gün; Câize Günü / Ödül Günü olarak isimlendirilir.*”⁴⁶⁰

Ödülün dolaylı zikredildiği Naslar: ödül manasına gelebilecek bir hayli nas vardır. Bunlardan olmak üzere mesela Allah Teâlâ Yusuf suresinde ﴿قَالُوا نَفَقْدُ صَوَاعَ﴾

⁴⁵⁷ el-Askalânî, *Fethü’l-bârî bi-şerhi Sahîhi’l-Buhari*, C. VIII. s. 135

⁴⁵⁸ en-Nevevî, *Şerhi’n-Nevevî Ala Sahîh Müslim*, C. XI, s. 94

⁴⁵⁹ *Sünen Tirmizî*, Rakam: 482, C. II, s. 350; Ebû Dâvud, *Sünen Ebî Dâvud*, Rakam: 1297, C. II, s. 29.

⁴⁶⁰ Ebû’l-Kâsım Müsnidü’l-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb Taberani, *el-Mu’cemü’l-Kebir*, thk. : Hamdi Abdülmecid Selefî, Dâru İhyai’t-Türasi’l-Arabî, II. baskı, Beyrut, 1984/1404.

﴿وَلَمَّا جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾⁴⁶¹ O da Yusuf (as) diğer kardeşlerinden gizli

adamlarına sürahiyi kardeşlerinin yüküne saklamayı emrettikten sonra bir çağrıcı gönderdi ve şöyle nida etti: “Ey deveçiler siz hırsızsiniz!” Yusuf’un (as) kardeşleri dönüp baktılar ve “ne kaybettiniz?” dediler. Dediler ki: “Kralın su içtiği sürahiyi, onu kim getirirse bir deve yükü mahsül vereceğiz” ayeti verilebilir. İbn Kesîr ise bu ayetin cuâle babından olduğu kanaatindedir. Cüâle ise “bir şeye karşılık verilen miktardır”.

462

Ebû Hureyre’den (ra) rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (sav) buyurmuştur.

”عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : (لَا سَبَقَ إِلَّا فِي خُفٍّ أَوْ حَافِرٍ أَوْ نَصْلٍ “

“Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı”⁴⁶³ Hattâbi: (السَّبَقُ)

sebak’ın “yarışmacıya kazanmasından ötürü verilen bedel veya pay” olduğunu

bildirmiştir.⁴⁶⁴ Ama (السَّبَقُ) sebk olursa yarış anlamına gelir. Bu rivayet edilen hadiste

be harfî fethalı yani ödül vermek ve bedel denmek isteniyor, o da ancak deve, at ve atış yarışmasında hak eder. Çünkü bu işler düşmana karşı savaşta kullanılır, bunda bedel vermekle cihada rağbet ve teşvik etmiş olmaktadır.⁴⁶⁵ İbn Ömer’den rivayetle

(r. anhüme) dedi: “Allah Resûlü (sav) atlar arasında yarış yaptı ve kazanana verdi”⁴⁶⁶.

Bu da Hz. Peygamber’in (sav) ümmetin faydalanması ve güçlenmesi için yarışmalarda ödül verdiğinin bir kanıtıdır.

Ebû Katâde (ra) Allah Resûlü (sav) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir. “من

قتل قتيلًا له عليه بينة فله سلبه”⁴⁶⁷ “Kim düşmandan (müşriklerden) birini öldürürse üzerindeki

silah vb. onundur.”⁴⁶⁷. Bu hadisi şerif mücahitleri ve Allah yolunda savaşanları cihada

⁴⁶¹ Yûsuf, 12/72.

⁴⁶² Ebû'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, **Tefsîr'ul-Kur'âni'l-Azîm, Tefsîr'ul-Kur'âni'l-Azîm = Tefsîru İbn Kesir**, Dârü'l-Fikr, II. baskı, Beyrut, 1970/1389, C. II, s. 486

⁴⁶³ İbn Mâce, Cihâd, 44; Ebû Davud, Cihâd, 65; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, C. II, s. 257, 425.

⁴⁶⁴ **el-Mu'cemu'l-Vasît**, s. 973

⁴⁶⁵ Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed, el-Hatâbî, **Meâlim es-Sünen Ebi Dâvud**, Tahkîk: Abdus Selâm Abd eş-Şâfiî, C. II s. 220

⁴⁶⁶ Ahmed fi'l-Müsned, C. II, s. 91

⁴⁶⁷ Buhârî, Sahîh'ul-Buhârî, **Kitâbu'l-Cihâd ve's-Seyr**, Rakam: 2973, C. III, s. 1144.

teşvik etmek, gayretlerini arttırmak içindir. Çünkü Hz. Peygamber (sav) “*Kim Allah yolunda savaşır ve düşmanlardan birini öldürürse üzerindeki silah vb. onundur*” buyurması cihada teşviktir. Bu da câizenin ödül çeşitlerinden olduğunun savaşmaya teşvik amacı taşıdığının bir delilidir.

5. 1. 3. 2. Ödülün Amacı

Şüphesiz ortaya ödül koymadaki amaç, dünyevi işler ile dinin hükümlerine teşvik içindir. Bu konuda Kur'an- Kerim'i ve Nebvî Sünneti incelersek, pek çok nâs buluruz:

Buna örnek olarak, Hz. Peygamber'in (sav)

” مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ حَسَنَةٌ وَالحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا لَا أَقُولُ ”

”آلم حرف . ولكن ألف حرف ولام حرف وميم حرف“

“*Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa ona bir hasene (sevap) vardır ve bir hasene on katına katlanır. (الم) elif-lam-mim bir harftir demiyorum, fakat Elif bir harftir, Lam bir harftir, Mim bir harftir*”⁴⁶⁸ hadisi şerifi verilebilir. Yine Hz. Peygamber'in (sav) “*Herhangi bir Müslüman kul farzlar hariç her gün on rekât nafile namaz kılsa ona Allah cennette bir köşk bina eder*”⁴⁶⁹ hadisi örnek olarak verilebilir. Bu hususta bundan başka naslar da vardır. Kim bu terimleri okursa bu işleri yapmak için rağbeti artar ve çok iştahlanır. İslamiyetin getirdiği bu sözler ve işlerin sonunda alacağı ecirler insanları Allah Teâlâ'nın dinine teşvik etmek içindir. Bu geçen hadislerden ortaya çıkan durum, bu hükümlerle dinin amacının güzel şeylere teşvik olduğu anlaşılmaktadır.

Yarışmalarda Ortaya Konulan Ödüller:

Yarışmalarda ortaya konan ödüllerin amacı yarışmacıları teşvik etmek ve onların kazanmasını sağlamaktır. Ödül yarışmacıları aralarında mücadeleye teşvik ettiğinden ve moral motivasyonu artırdığından dolayı, yarışmanın maksadını gerçekleştirmiş olmaktadır. İbn Kudâme bu konuda “*ödüllü yarışmalar çok fazla çaba*

⁴⁶⁸ Tirmîzî, **Sünen Tirmîzî** Rakam: 2910, C. V, s. 170

⁴⁶⁹ Müslim, **Sahîh Müslim**, Rakam: 729, C. I, s. 503

göstermeye, sonuca ulaşmak için hazırlanmaya sebebiyet verir”⁴⁷⁰ tespitinde bulunmuştur.

Ticari Mahallerde ve Marketlerde Malın Satılması İçin Ortaya Konulan Reklam ve Promosyon Amaçlı Ödüller:

Tüccar ve mal sahipleri, çarşı-pazarda iş yerlerinin önlerine koydukları ödüller ile pek çok şeyi hedeflemektedirler. Bunları kısaca özetlemek gerekirse;

- a) Mümkün olan en yüksek satış miktarına ulaşmak.
- b) Tüketicileri medya aracılığıyla mağazalara çekmek.
- c) Ödül vermekle müşterilerin arasında dükkânlarının şöhretini artırmak,
- d) Tüccarlar arasındaki rekabeti artırmak ve diğerlerinden üstün olmak,
- e) Yeni ürün çeşitlerini ilan etme, reklamını yapma ve ödüllerle müşterilere

tanıtma amacını gütmektedir. ⁴⁷¹

İslâmî Finans Kurumlarının ve Bankaların Verdiği Ödüller:

İslâmî finans kurumları da aynen diğer ticari kuruluşlar gibi promosyon, tanıtım ve reklam amacıyla ödüller vermektedir. Bununla hem tanınırlılığını artırmak hem de müşteri kazanmayı hedeflemektedirler.

Çalışanlara Verilen İkramiyeler

İkramiyeler bir iş ya da belli bir emek karşılığı pirim olarak verilir. Belli bir işte veya görevde uzun süre çalışanlara vefa borcu olarak verilir. Ödülün veriliş amacı insanlara iyilikte bulunmak ve karşılıklı insani ilişkileri güzelleştirmektir.

5. 1. 4. Ödül Kavramıyla Yakın İlişkisi Olan Konular

Burada Arapçada ödül anlamında yaygın olarak kullanılan Câize kavramının, müsabaka, cu’ale ve hibe kavramlarıyla ilişkisi üzerinde durulacaktır.

⁴⁷⁰ İbn Kudâme, **el-Muğnî** C. XIII, s. 405

⁴⁷¹ Hâlid b. Abdullah Muslih, **el-Havafizü’t-Ticariyyeti’t-Tesvikiyye Ve Ahkâmuha Fî’l-Fıkhî’l-İslâmî**, Dâru İbni’l-Cevzi, Cidde, 1999/1420. s. 59

5. 1. 4. 1. Câize ve Müsabaka İlişkisi

Müسابaka (السَّبَق) lügat manası, sebk, “koşuda ve her şeyde önde gitmek”

anlamına gelmekte, fakat (السَّبَق) sebak ise “yarışmacılar için ortaya konan ödül vb. şeyler için kullanılmaktadır.”⁴⁷² Hattâbiye göre “sebak” *yarışmacı için ortaya konulan ödül ve hediye anlamına gelmektedir.*⁴⁷³

İstilahî tarifine gelecek olursak, lügat tarifine oldukça yakındır. Sebak vb. tamamı mücadele, çabalama ve kazanma anlamlarını taşımaktadır. Kâsâniye göre sebak “*Seni yenersem şöyle olsun sen beni yenersen böyle olsun* diyerek bir adamın arkadaşına, at veya deveyle yarışma teklif etmesidir.”⁴⁷⁴

Çağımızda yarışma şu şekilde tanımlanmaktadır: Yarışma *iki kişi veya iki takım ya da daha fazla kişiler arasında kimin galip kimin mağlup olduğunu bilmek için yapılan anlaşmadır*”⁴⁷⁵.

İslâm Fıkıh Kurumu’nun yarışma tarifine gelince “*İki kişi ve ya daha çok kişiler arasında bedelli ya da bedelsiz olarak rekabet üzere yapılan işlemlerdir*”.⁴⁷⁶

Câize ile Müsabaka Arasındaki Bağlantı:

Bazı yarışma türleri için ödül koymanın câiz olduğuna dair birtakım naslar vardır. Buna göre bazı yarışmalar ödüllü, bazı yarışmalar da ödüksüz olabilir. Bu konu hakkında İbn Kudâme “*Yarışma iki kısımdır: İvazsız /ödüksüz ve ivazlı /ödüllü*”⁴⁷⁷ diyerek konuyu açıklama cihetine gitmiştir.

Klasik fakihlerin yarışmalarda verilen ödüllere İvad, Cü’l, Hatar, Rehn ve Sebak gibi farklı isimler verdikleri de olmuştur.⁴⁷⁸ Ancak günümüzde ödül anlamında yaygın olarak kullanılan kelime daha çok câizedir.⁴⁷⁹ Şüphesiz câizelerin (ödüllerin)

⁴⁷² İbn Manzûr, **Lisanü’l-Arab**, C. VI, s. 160; Firuzâbâdî, **el-Kamusü’l-Muhit**, C. II, s. 185, s. 220

⁴⁷³ Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrâhim **Hattabi**, **Mealimü's-Sünen = Şerhu Süneni Ebî Davud**, thr. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1991/1411, C. 2, s. 220

⁴⁷⁴ el-Kâsânî, **Bedaiü's--Sanai Fi Tertibi's-Şerai**, C. V, s. 305

⁴⁷⁵ Refik Yûnus Mısırfî, **el-Meysir ve'l-Kumâr el-Musabakât ve'l-Cevâiz**, s. 13,

⁴⁷⁶ Basim Ahmed, s. 34. (İslâm Fıkıh Toplumunun Duha ‘da 14. Toplantıda aldığı karar, Tarih: 8-13/ Zül-Ka’de/ 1423’den naklen)

⁴⁷⁷ İbn Kudâme, el-Muğnî, C. XIII, s. 404

⁴⁷⁸ el-Kâsânî, **Bedaiü's--Sanai**, C. V, s. 305

⁴⁷⁹ **el-Mevsuatü'l-Fıkhiyye**, C. V, s. 76; ez-Zuhaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî Ve Edilletuhu**, C. 5, s. 786

rekabeti artırmaya, teşvik ve mücadele etmeye çok etkisi vardır. Ödülü kazanma duygusu yarışmacıları çaba göstermeye ve emek sarf etmeye götürür.

5. 1. 4. 2. Câize ve Cüâle İlişkisi

Cuâle: Bir kişinin kayıp olan malını veya merkebin bulana ya da getirene ödül vermesi, ya da onun için birinin elbise dikmesi vb. gibi belli ya da belirsiz bir iş yapma karşılığında verilen bedeldir. ⁴⁸⁰ Çağımızda cuâle benzeri verilen ödül ve mükâfatlar vardır. Bunlar daha çok Kur'an-ı Kerim'i ezberleyenlere veya kanun kaçaklarının ve suçluların yerlerini bildirenlere verilen mükâfatlardır. ⁴⁸¹

Cuâle'nin Meşruiyeti: Cuâle cumhura göre ;“Mâlikî⁴⁸², Şâfiî⁴⁸³, Hanbelî⁴⁸⁴” câizdir fakat Hanefîler'e göre câiz değildir, ancak sadece kaçan köleyi geri getirmek için cuâle (ödül) verilmesi câizdir ve bunda bir tür iyilik yapma vardır⁴⁸⁵ demişlerdir. Hanefîlerin yasaklama nedeni ise cuâlede aldatmaca olması ve ayrıca yapılan işin ve müddetin malum olmamasıdır. Hanefîler cuâleyi yasaklarken diğer ücretli işlere kıyas etmişlerdir. Bu işlerde işin kendisi, süresi ve ücreti bellidir. Buna karşın cüâlede bu konularda bir müphemlik vardır. Bundan dolayı cuâle câiz değildir⁴⁸⁶ görüşünü savunmuşlardır.

Cumhura Göre Cuâle'nin Câiz Oluşunun Delilleri:

Cumhurun Kitap'tan Delili : ﴿وَلَمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾ Onu

kendiliğinden getirene bir deve yükü tahl verilecek, kefil de benim ﴿⁴⁸⁷ ayeti

kerimesidir. İbn Kesîr bu ayetin cuâle babından olduğunu kaydetmekte ve cuâlenin cevazına delil getirmektedir. ⁴⁸⁸

⁴⁸⁰ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 323;

⁴⁸¹ Seyyid Sabık, **Fıkhü's-Sünne**, C. III, s. 292; ez-Züheylî, **el-Fıkhü'l-İslâmî Ve Edilletuhu**, C. IV, s. 783

⁴⁸² İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid**, s. 586

⁴⁸³ en-Nevevî, **Minhacü't-Talibin**, C. II, s. 317

⁴⁸⁴ el-Makdisî, Abdurrahman b. İbrahim, **el-İdde Şerhu'l-Umde**, s. 256.

⁴⁸⁵ el-Kasani, **Bedaiu's-Sanâi**, C. V, s. 20

⁴⁸⁶ Zeynüddin Zeyn b. İbrâhim b. Muhammed Mısri Hanefî İbn Nüceym, **el-Bahrü'r-Raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik**, thr. Zekeriyâ Umeyrat, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, Kenzi'd-Dekaik, thr. Zekeriyâ Umeyrat, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997/1418, C. II C. III, s. 308. i

⁴⁸⁷ Yûsuf, 12/72.

⁴⁸⁸ İbn Kesîr, **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm**, C. II, s. 486

Sünnet Delili: Sahihayn da geçen Ebi Saîd’el- Hudrî’den (ra) rivayet rukye hadisidir. Hz. Peygamber (sav) sahabeler den bir grup Arap Konağına varıyorlar ve Araplar Sahabeleri misafir olarak kabul etmezler. Daha sonra Arapların liderlerini bir hayvan ısırır ve onlar sahabelere “*aranızda rukye yapan var mı?*” derler. Onlar da “*bizi ağırlamadınız, bize bir bedel ödemedi yapmayız*” derler. Bunun üzerine karşı taraf onlara bir koyun vadederler ve sonra içlerinden birisi Fatıha suresini okur ve dua eder etmez adam iyileşir. Bunun üzerine onlarda koyunu getirirler. Sahabeler biz bunu Hz. Peygamber’e (sav) sormadan almayız derler. Hz. Peygamber’e bunu sorarlar ve Hz. peygamber (sav) gülerek “*Sen onun Rukye olduğunu nereden biliyorsun? Onu (koyunu) alın ve bana da bir pay bırakın dedi*”. Başka bir rivayette ise “*üzerinden en çok ücret almayı hakkettiğiniz şey Allah’ın kitabıdır*”⁴⁸⁹ hadisi şerifini zikreder.

Cuâle ile Câize Arasındaki Bağlantı: Cuale ile câize arasında çok yakın bağlantı vardır. Çok câizeler /ödülleri cuâle olarak çıkarılır. Ödüllere örnek olarak bazı medya kuruluşlarına verilen ilanlar gösterbiliriz. Örnek verecek olursak, “*Para cüzdanı, pasaport vb. bulana şu ödül verilecektir !*” gibi söylemler cuâle mukabilindedir. Babanın ve Annenin çocuğuna: “*Derslerinde üstün başarı gösterirsen sana ödül vereceğiz.*” İlmi ve Kültürel yarışmalardaki ödüller bunların hepsi cuale babındandır. Çünkü ödülü almanın şartı bir şey ezberlemek ya da bir ilmi araştırma yazmak bu kabildendir. Burada ödül belli bir işi yapmak kaydıyla. Geçen bütün şekiller cuâleye girmektedir ve bununla ilgili birçok örnek vermek mümkündür ⁴⁹⁰.

5. 1. 4. 3. Câize ve Hibe İlişkisi

Hibenin lügat ve Istılah tarifi daha önce geçmişti. Âlimler hibeyi şöyle zikretmişlerdi: “*Bir şeyi başkasına karşılıksız temellük etmektir*”⁴⁹¹.

Sadaka ile Hibe arasındaki fark ise: Sadaka: İhtiyaç sahibine Allah’a yaklaşmak için verilir. Hibe ise: Zengin olsun fakir olsun bir insanı sevdiği için ve ya muhabbet ya da yakınlaşmak için veya başka amaçlar için verilir ⁴⁹².

⁴⁸⁹ Buhârî, **Sahîhu’l-Buhârî**, kitâb’ut-Tıb, Rakam: 5404, C. V, 2166

⁴⁹⁰ Seyyid Sabık, **Fıkhü’s-Sünne**, C. III, s. 292; ez-Züheylî, **el-Fıkhü’l-İslâmî ve Edilletuhu**, C. IV, s. 783

⁴⁹¹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 239; en-Nevevî, **Tehzibü’l-Esma Ve’l-Luğat**, Beyrut : Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, ty. , C. III, s. 369

⁴⁹² eş-Şirbînî, **Muğni’l-Muhtâc**, C. II, s. 512; İbn Kudâme, C. VIII, s. 239

Hibenin meşruiyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir:

Hibe'nin Meşruiyetinin Kur'an Delili: Allah Teâla şöyle buyurdu: ﴿فَإِنْ طَبْنَ﴾

﴿لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَّرِيًّا﴾ Eğer onlar mihirlerinin bir kısmını gönüllü olarak

size bırakırlarsa, onu afiyetle yiyin ﴿﴾⁴⁹³. Serahsî bu konuda: “Hibe şeklinde yemek

yemek câizse demek ki hibe câizdir.”⁴⁹⁴. Bazı âlimler Allah Teâla'nın demesini delil

olarak getirdiler: ﴿وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا﴾ “Bununla birlikte size

barış teklif edilirse daha güzel ya da ona denk bir teklifle karşılık verin. ﴿﴾⁴⁹⁵ ayetini

hibenin meşruiyetine delil getirdiler. Çünkü bu ayetin tefsirinde selam vermekten murat burada hibe ve hediyedir. Bir insana hediye verilirse mislini ya da iyisini vermesi meşrudur⁴⁹⁶.

Hibe'nin Meşruiyetinin Sünnet Delili: Hz. Peygamber'in (sav) “تَهَادُّوا تَحَابُّوا” *Aranızda*

hediyeleşin ki birbirinizi daha çok seversiniz. . ”⁴⁹⁷ hadsi şerifinde hediyeleşmemizi tavsiye etmiştir. Hediye bir hibe çeşididir.

Hz. Peygamber'in (sav) : “Ey Müslüman kadınlar! Hiçbir komşu kadın, bir koyun paçası bile olsa komşusunun verdiği şeyi küçük görmesin”.⁴⁹⁸ İbn Hacer e göre bu hadiste az da olsa hediyeleşmeye teşvik vardır. Çünkü çokluk her zaman bulunmaz ve az da devamlı olursa çoğalır.⁴⁹⁹ Hz. Peygamber (sav) hediye kabul ederdi ve ümmetine de onu tavsiye ederdi. Allah Teâla Kur'an-ı Kerim'inde Hz. Peygamber'i (sav) örnek almamızı tavsiye etmiş ve “onda güzel örneklikler vardır” buyurmuştur. Hediye sünnet olmasına ilaveten fazileti ise muhabbet ve sevgi doğurması, düşmanlığı ve nefreti uzaklaştırmasıdır.

⁴⁹³ Nisa, 4/4.

⁴⁹⁴ Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Sehl Serahsî, **el-Mebsût**, Tahkîk: Muhammed Hasan eş-Şâfî, C. XII, s. 56

⁴⁹⁵ Nisa 4/86.

⁴⁹⁶ el-Cessâs, C. III, s. 185; İbn Arabî, **Ahkâmu'l-Kur'an**, C. I, s. 590; el-Kâsânî, **Bedâi' üs-Sanâi'**, C. V, s. 183

⁴⁹⁷ el-Beyhâkî, **es-Sünenü'l-Kübra**, Rakam: 11726, C. VI, s. 169; el-Buhârî **el-Edebü'l-Müfred**, Rakam: 594, C. I, s. 208

⁴⁹⁸ el-Buhârî, **Sahîhu'l Buhârî**, Kitâb'ul-Hibe ve Fadlûhe. Rakam: 2427, C. II, s. 907

⁴⁹⁹ İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî**, C. V, s. 198

Hibe'nin Meşruiyetinin İcma Delili: Birden çok ilim ehlinde hibenin ve hediye'nin meşruiyeti hakkında icma olduğu nakledilmiştir.⁵⁰⁰

Câize ile hibe arasındaki bağlantı: Hibenin maksadını arştırdığımız zaman görürüz ki amacı başkalarına yaklaşmak ve onun rızasını, memnuniyetini kazanmaktır. Ticaârî kuruluşlar da ödül ve promosyon dağıtmasının amacı da insanları kendi şirketlerine çekerek onlara yaklaşmak ve gönüllerini alarak satışlarını artırmaktır.

5. 2. ÖDÜLLE İLGİLİ ŞER'İ KURALLAR

Bu konu genel şer'i kurallar ve özel şer'i kurallar olmak üzere iki alt başlık altında incelenmiştir.

5. 2. 1. Genel Şer'i Kurallar:

Genel şer'i kurallar, ödülün kumara bulaşmaması, ödülün tehlike içermemesi, ödülün ribâ/ fâize bulaşmaması şeklinde üç konu başlığında ele alınmıştır.

5. 2. 1. 1. Ödülün Kumara Bulaşmaması

Ödülle ilgili genel şer'i kurallar çerçevesinde ödülüm kumara bulaşmaması gerektirmektedir. Herhangi bir yarışmada yöneticinin, yarışmacıların dışında üçüncü bir şahsın ya da yarışmacılardan tek taraflı olarak verilenler ödül kapsamına girmektedir. Fakat iki tarafta kaybedenin kazanana bir şeyler vermesi ya da bu şekilde iddialaşmaları kumara girmektedir. Kumar ise haramdır. Kumarın (meysir) ne olduğu, tarifi ve hükmü hakkında kısa bir bilgi vermek gerekirse;

Lügatta Kumar: “*İddia ve galibiyettir*” şeklinde tarif edilir. Denir ki: “*filan adam filanla kumarlaştı*” yani iddia etti, o da kumarlaşmaktır.⁵⁰¹

⁵⁰⁰ Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib Mâverdî, **el-Havi'l-Kebir Hüve Şerhu Muhtasari'l-Müzenî**, thk. : Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, I. baskı, Beyrut, 1994/1414, C. VII, s. 534; **İbn Kudâme**, C. VIII, s. 241

⁵⁰¹ İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, C. XI, s. 300; Firuzabâdî, C. I, s. 648

Kumar'ın Istılah Manası ise: “O (kumar) ganimetle mağduriyet arasında geçer”.⁵⁰² Bu fakihler arasında bilinen bir tariftir. Bu tariften kastedilen kumardır. “O iki kişi arasında tehlikeli ilişkiler veya mücadeleleri içeren bir sözleşmedir. Biri kazandığı zaman diğeri kaybeder”.⁵⁰³ Burada özetle kumarı şöyle tanımlamak mümkündür: “O her kazanan kişinin kaybedenden aldığı mal (para vb.) dir”⁵⁰⁴ Fakihlerin çoğunluğuna göre kumar “meysir” ismiyle ifade edilir.

İbn Abbas'dan (ra) : “Meysir, kumardır. Cahiliye döneminde bir erkek ailesine ve malına kumar oynardı ve kim kazanırsa onun ailesini ve malını alırdı.”⁵⁰⁵ şekline rivayet edilmiştir.

İmam Mâlik meşhur olan görüşünde: Meysir kumardan daha geneldir ve demiştir ki: “ Meysir: İki meysirdir: Eğlence Meysiri ve Kumar Meysiri. Eğlence Meysiri: Tavla oyunu, Satranç ve her insanı daldıran oyunlardır. Kumar Meysiri ise: İnsanları tehlikeye sokan oyunlardır”⁵⁰⁶tespitinde bulunmuştur. Bazıları kumarı meysirden daha genel gördü.⁵⁰⁷ Bizim için önemli olan kumarın meysirden olduğu ve şeriatta haramlığının kitap, sünnet ve icma ile sabit olduğudur:

Kumar'ın Haran Olduğuna Dâir Kur'an, Sünnet ve İcmâ Delilleri:

Kitap (Kur'an-ı Kerim) Delili: Allah Teâla :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ

لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ Ey iman edenler! Sarhoşluk veren içki, kumar, putlar ve fal okları şeytan

işi birer pişliktir. Bunlardan sakınıp uzak durun ki kurtuluşa eresiniz ﴿⁵⁰⁸ ayetinde

“bunlardan sakının!” emri iteati gerektirir.

Sünnet Delili: Ebû Hureyre'den (ra) rivayette Hz. Peygamber (sav) : “ Kim Lât ve Uzze üzerine yemin ederse; Lâ İlâhe İllallah desin. Kim de arkadaşına gel kumar

⁵⁰² Ebû Hamid Hucetü'l-İslâm Muhammed b. Muhammed Gazzâlî, **el-Vasit Fi'l-Mezheb** thk. : Ahmed Mahmûd İbrâhim, Muhammed Muhammed Tamir, Dârü's-Selam, Kahire, 1997/1417, C.

VII, s. 178; **İbn Kudâme**, C. XIII, s. 408

⁵⁰³ el-Mısrî, s. 31

⁵⁰⁴ Sa'di Ebû Ceyb , **el-Kamusü'l-Fıkh**, s. 308

⁵⁰⁵ el-Cessâs, **Ahkâmü'l-Kur'ân**, C. II, s. 4

⁵⁰⁶ Kurtubî, **el-Câmi' Li Ahkâmü'l-Kur'ân**, C. III, s. 52

⁵⁰⁷ Abdüsselam Muhammed Harun, **el-Meysir ve'l-Ezlâm**, Darü'l-Fikri'l-Arabî, Kahire, 1953 s. 17.

⁵⁰⁸ Mâide 5/90.

oynayalım derse sadaka vermesi lazımdır".⁵⁰⁹ hadisi şerifi kumarın haram olmasına bir işaretir".⁵¹⁰

İcmâ Delili: İslâm ümmeti kumarın haramlığına icma etmiştir. İbn Hacer: "İttifakla kumar haramdır".⁵¹¹ derken, Cessâs ise: " Kumarın haramlığına dair ilim ehlerinden muhalefet eden olmamıştır".⁵¹² tespitinde bulunmuştur. Onun için câize ve ödül konusu kumardan uzak olması gerekir. Kumara bulaşmış ödülü alan da veren de günah işlemiş olur.

5. 2. 1. 2. Ödülün Ğarar / Kandırma Tehlikesi İçermemesi

Ödülle ilgili şer'i kurallardan ikincisi ise ödülün, kişilerin hem canları hem de malları için ğarar/tehlike içermemesidir.

Ğarar Luğatta, "tehlike" anlamına gelmektedir. Denilir ki Ğarar; "bir insan kendi nefsi ve malını tehlikeye bırakandır." ⁵¹³ şeklinde belirtilir.

Gararın İstilah manasını konusunda Serahsî: "O, sonucu belirsiz olandır" ⁵¹⁴ tespitinde bulunurken; Şîrâzi ise, ğarar: "Sonucu belirsiz olan" ⁵¹⁵ şeklinde açıklama getirmiştir. Allah Teâla gararı /tehlikeyi yasaklamıştır. Çünkü sonucunun ne olduğu bilinmemesinde tehlike bulunmaktadır. Ebû Hureyre (ra) " نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ بَيْعِ "

الغَرَرِ" Hz. Peygamber (sav) ğarar alışverişini yasakladı. ⁵¹⁶ fakat ğararın yasaklılığı takas usulü sözleşmelerde mi?, yardım sözleşmesinde mi? ve yasaklanan ğararın miktarı nedir?

Alış-Veriş Anlaşmalarındaki Ğarar/ Tehlike: Yasaklanan garar alış-veriş anlaşmalarındandır. Satış, kiralama ve şirket anlaşmalarında olduğu gibi. Çünkü bu bedelli alışverişlerde ğarar düşmanlık ve nefret yaratır. Onun için hadiste yasaklanan

⁵⁰⁹ Buhârî, **Sahîhu'l- Buhârî**, Kitâb'üt-Tefsîr, Rakam: 4579, C. IV, s. 1841

⁵¹⁰ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî Nevevî, **Sahihi Müslim Bi-Şerhi'n-Nevevî= El-Minhac Fi Şerhi Sahihi'l- Müslim B. Haccac**, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, II. baskı, Beyrut, 1972/1392, C. XI, s. 107

⁵¹¹ İbn Hacer el-Askalânî **Fethü'l-Bârî**, C. VIII, s. 613

⁵¹² Ebû Bekr Ahmed b. Alî Râzî Cessâs, **Ahkâmü'l-Kur'an**, thk. : Muhammed es-Sadık el-Kamhâvî, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1985, C. II, s. 11

⁵¹³ İbn Manzûr, **Lisânu'l-Arab**, C. X, s. 41; el-Firûzâbâdî, **el-Kamusu'l-Muhît**, C. I, s. 577

⁵¹⁴ es-Serahsî, **Mebsût**, C. XIII, s. 82

⁵¹⁵ eş-Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, C. I, s. 262

⁵¹⁶ Müslim, **Sahîhu'l- Müslim**, Kitâbu'l-Buyu', Rakam: 1513, C. III, s. 1153

alış-verişlerde olan gararı/ tehlikeyi içermektedir. Burada tüm mali ödemeler ve alış-verişlerde dahildir. Çünkü yasaklanan manayı ğarar da olduğu için buluruz.⁵¹⁷ Fakihler nasta alış-verişteki ğararın /tehlikenin yasak olmasının ancak çok tehlikeli ya da fahiş olduğu zaman olabileceği fakat az tehlike olanlar muaf tutulabilir olduğu tespitinde bulunmuşlardır. Nevevi'den bu konuda icmâ nakledilmiştir.⁵¹⁸

Teberru/Yardım Sözleşmesi, Tehlike/Ğarar İçeriyorsa: Bu konuda fakihler görüş ayrılığına düşmüşler ve iki görüş öne çıkmıştır:

1) Teberru ve hibe tehlike/ ğarar içeriyorsa, Hanefiler⁵¹⁹, Şâfiîler⁵²⁰ ve Hanbelîlere⁵²¹ göre teberru kabul edilmez.

2) Mâlikîler ise bunun tam tersini savunmuş ğarar /tehlike teberru ve hibe durumunda bağışlanır/ kabul edilir görüşünü savunmuşlardır. İbn Rüşd yardım sözleşmesinin tehlike içermesi hakkında; *belirsiz ve olacağı bilinmeyen hibenin câiz olmasında bir tartışma bulunmamaktadır*⁵²² şeklinde görüşünü beyan etmiştir. Bu görüşü İbn Teymiyye⁵²³ ve öğrencisi İbn Kayyım⁵²⁴ da savunmuştur.

Ğararın/ Tehlikenin Yardım Sözleşmelerinde Affedilmesi Hakkında Deliller

a) Cumhur ulema delil olarak Ebû Hureyre'den rivayet olan Hz. Peygamber'in (sav) " **نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ** " Hz. Peygamber (sav) *Ğarar alışverişini yasakladı.*⁵²⁵ hadisi şerifini delil olarak almışlar ve buna teberru işlemlerini de ilhak etmiş ve tehlike içeren teberruda yasaktır, hükmünü savunmuşlardır. Fakat bu doğru değildir.⁵²⁶

b) Mâlikîlerin delili ise, mali muamelelerde anlaşmaların serbest olması asıldır ve bu serbestliği sınırlandıran bir metin yoktur. Söylenen hadis tehlikeli satış

⁵¹⁷ Sıddik Muhammed Emin Dâir, **el-Ğarar Ve Eseruhu Fi'l-Ukud**, Dârü'l-Cil, Beyrut, 1990, s. 585

⁵¹⁸ en-Nevevî, **Şerhu'n-Nevevî Ala Sahîhu'l- Müslim**, C. X, s. 156

⁵¹⁹ el-Kâsânî, C. V , s. 170

⁵²⁰ eş-Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, C. II, s. 515

⁵²¹ İbn Kudâme **el-Muğnî**, C. VIII, s. 249

⁵²² İbn Rüşd, **Bidâyetü'l-Müctehid Ve Nihayetü'l-Muktesid**, s. 663

⁵²³ İbn Teymiyye, **Mecmuatü'l-Fetâvâ**, C. XXXI, s. 270

⁵²⁴ Basim Ahmed Amir, **el-Cevâiz: Ahkâmuha'l-Fıkhiyye-Suveriha'l-Muâsıra**, Dârü'n-Nefâis, Amman, 2006/1426, s. 49

⁵²⁵ Buhârî, *Buyû'*, 61; Müslim, *Büyû'*, 4; İbn Mâce, *Ticârât*, 23; Ebû Dâvûd, *Buyû'*, 24-25; Tirmizî, *Büyû'*, 17.

⁵²⁶ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VIII, s. 249

konusunda gelmiş olup tehlike içeren teberru ve hibe için değildir,⁵²⁷ şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir. İbn Kayyım ise delil olarak Kubbetü'l-Şeâr sahibinin⁵²⁸ rivayet etmiş olduğu hadisine dayanarak onu ganimetten aldı ve Hz. Peygamberden (sav) onu hibe olarak istedi ve Hz. Peygamber (sav) : “ *Benim, çocuklarımın ve Abdulmuttalib in olan senindir*”⁵²⁹ hadisi hibede ve teberruda tehlike olmasında bir sıkıntı yoktur.

Değerlendirme: Her iki görüşü inceledikten sonra ikinci görüş sahibi Mâlikîlerin görüşü daha isabetlidir. Çünkü Tehlikenin hibede ve teberruda olmasında bir sıkıntı yoktur, husumet de olmaz ve kimsenin batıl olarak malı yenmez. Teberrular zaten bağış olarak yapılmıştır ve tehlikeli teberrunun yasak olduğuna dair bir metin yoktur. Nâs tehlikeli satış konusunda gelmiştir.⁵³⁰

5. 2. 1. 3. Ödülün Faiz /Ribâ'dan Uzak Olması

Ödülle ilgili şer'i konulardan üçüncüsü ise ödülün riba/ faiz içermemesidir.

Ribâ / Faiz'in Lugatta, *fazlalık* ve *ilave* anlamına gelmektedir denir ki: (*Rabâ eş-Şey'ü*) “*Bir şey büyüdü ve arttı*”⁵³¹ Kur'an-ı Kerimde ise (*ribâ*) kelime şöyle geçmektedir :

﴿فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ﴾ *Yeryüzünü görürsün ki kupkurudur; fakat biz*

ona su indirdiğimiz zaman harekete geçer ﴿⁵³²

Ribâ'nın /Faiz'in İstılahta Manası ise: Manada yakın olmalarına rağmen ribânın illetinden dolayı fakihler ıstılah manasında ihtilaf etmişler ve farklı ibareler kullanmışlardır. Hanefîlerin ribâ tarifi; “*bedelsiz ziyade olandır, çünkü o satışta şarttır*”⁵³³ şeklinde olurken Mâlikîlerin ribâ tarifi ise, “*belirli şeylerde artıştır*”

⁵²⁷ Siddik Muhammed Emin Dârîr, **el-Garar Ve Eseruhu Fi'l-Ukud**, Dârü'l-Cil, Beyrut, 1990, s. 585

⁵²⁸ Âbâdî, Ebû't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak b. Emîr Alî Diyânüvî Azimabâdî, **Avnü'l-Ma'bud Şerhu Süneni Ebî Davud**, C. VII, s. 257

⁵²⁹ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel**, C. II, s. 184; Ebû Dâvut, **Sünen Ebî Dâvut**, C. III, s. 63; en-Nesâî, **Sünen en-Nesâî**, C. VI, s. 263

⁵³⁰ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz** : s. 49-50

⁵³¹ İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, C. V, s. 94; el-Feyrûzabâdî, **el-Kâmusu'l-Muhît**, C. I, s. 1659

⁵³² Hac, 22/5

⁵³³ es-Serahsî, **el-Mebsût**, C. XII, s. 128

⁵³⁴ifadesini kullanmışlardır. Şâfîîlerin ribâ tarifi ise: “O özelleştirilmiş bir bedele bağlı olarak ve şeriata göre eşitleşmesi belli olmayan bir akittir. O da iki bedeli ya da birini geciktirmesiyledir” ⁵³⁵ şeklinde olurken; Hanbelîlerin ribâ tarifi ise: “Bir şeylerde artırmak ve özel eşyalarda geciktirmek, süre tanımaktır” şeklinde olmuştur. Ribâ’nın haramlığına dair açık nâs vardır. ⁵³⁶

İki şeyde ribâ /faiz bulunduğu konusunda âlimler ittifak etmişlerdir:

1) Satışta faiz vardır, o da iki çeşittir: Ribâ’l-fadl /Fazlalıkta ribâ ve Riba en-Nesfe / geciktirmede ribâdır.

2) Alışveriş, selem ve karz gibi akitlerden doğan zimmet borcunda olur. Buna cahiliye ribâsı da denilmektedir.⁵³⁷ Fazlalık şartıyla, veresiye/borç şeklindeki ribânın haram olduğu bilinmektedir.

Ribâ’nın / faizin haramlığı kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Ribâ’nın haramlığı konusunda Mâverdî ise Kur’an-ı Kerimden delil göstermiş“*Ribâ hiçbir şeriatta helal olmadı.*”görüşünü Kur’an-ı Kerimden delil göstermiştir. Allah Teâla: وَأَخَذِهِمُ الرِّبَا

وَقَدْ نُهِيَ عَنْهُ ⁵³⁸ “Yani geçmiş kitaplarda⁵³⁹.

Ribâ’nın Haram Olmasının Delilleri:

Kitap Delilleri:

Faizin haram kılındığına dair ayetler şunlardır:

1) Allah Teâla: وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا Allah’u Teâla alış-verişi helal faizi

(ziyade,ek olanı) haram kılmıştır ⁵⁴⁰ Müşriklerin ribâda alış-veriş gibidir demeleri

üzerine Allah Teâla bu âyeti kerime ile alış-verişin helal, ribânın haram olduğunu bildirmiştir.

⁵³⁴ Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman Ruayni Hattab, **Mevâhibü’l-Celil Fi Şerhi Muhtasari’s-Seyh Halil**, thk. : Muhammed b. Muhammed Ali b. Abdülvedud el-Mübareki eş-Şinkiti, eş-Seyh Yedali b. el-Hac Ahmed el-Yakubi eş-Şinkiti, Nuakşot : Darü’r-Rıdvân, II. baskı, Nuokşat, 2013/1434. C. III, s. 255

⁵³⁵ eş-Şirbînî, **Muğni’l-Muhtâc**, C. IV, s. 30

⁵³⁶ Mansûr b. Yûnus el-Buhûtî, **Şerhu Münteha’l-İrâdât = Dekaike Üli’n-Nühâ Li-Şerhi’l-Müntehâ**, Beyrut : Âlemü’l-Kütüb, Beyrut, ty. C. II, s. 64

⁵³⁷ İbn Rüşd, **Bidâyetü’l- Müctehid**, C. II, s. 96

⁵³⁸ Nisa, 4/161.

⁵³⁹ Ebü’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib Mâverdî, **el-Havi’l-Kebir**, thk. : Mahmud Matrâci, Darü’l-Fikr, Beyrut, 1994/1414, C. V, s. 74

⁵⁴⁰ Bakara, 2/275.

2) Allah Teâla: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ**

Ey iman edenler, eğer Allah'a iman etmişseniz Allah'tan sakının ve faizten arta kalanı bırakın. 541

3) Başka Ayette ise: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ**

Ey iman edenler, faizi kat kat olarak yemeyin, Allah'tan sakının. Umulur ki kurtulursunuz. 542

Sünnet Delilleri:

1) Câbir b. Abdullah (ra) : “ Resulullah (sav) faiz yiyene, yedirene, yazarına ve şahidine lanet okudu ve dedi ki onlar eşitler” 543 buyurmuştur.

2) Ebû Hureyre (ra) rivayette Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “ Yedi büyük tehlikeden sakının! Dediler ki: Ey Allah'ın Resülü nedir onlar? Dedi ki: Allah'a ortak koşmak, sihir, Allah'ın haram kıldığı bir canı haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaştan kaçmak ve müslüman, suçsuz ve günahsız mümine bir kadına iftira etmektir.” 544 Bu hadisi şerifler ribanın/faizin haram kılındığının delilleridir.

İcma Delili: Faiz'in haramlığı konusunda birçok ilim ehli, icma nakletmiştir. 545 İbn Kudâme, faizin haramlığı hakkında ilim ehlinin icma ettiğini bildirmiş ve “Faizin haramlığına ilim ehli icma etmiştir” 546 ifadesini kullanmıştır. Faiz büyük günahların büyüklerindendir. Onun haramlığı dinin usullerinden bir asıdır. Onu helal gören kâfir sayılır, İslâm milletinden çıkmıştır. Menfaat, ödül ya da hediye getiren her borç, ribaya girmektedir. Çünkü fakihlerin yanında kaide şudur: *Menfaat getiren her borç, ribâdır.* Bu konuda bazı açık, net hadisler gelmiştir fakat sened yönünden sabit değildir ve hadisi aktaranların hakkında bazı söylentiler vardır. 547 Bunun yanında sahabelerden

541 Bakara, 2/278.

542 Âli İmran, 3/130.

543 Müslim, **Sahîhu'l- Müslim**, Rakam: 1597, C. III, s. 1218

544 Buhârî, **Sahîhu'l- Buhârî**, Rakam: 2615, C. III, s. 1017; Müslim, **Sahîhu'l-Müslim**; Rakam: 89, C. I, s. 89

545 İbn Kudâme, C. VI, s. 52; en-Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahya b. Şerif, **el-Mecmû'**, Dâr'ul-Fıkr, Beyrût, s. 1997, C. IX, s. 375

546 İbn Kudâme, C. VI, s. 52

547 Ebû'l-Fida İsmail b. Muhammed Aclûnî, **Keşfü'l-Hafa Ve Müzilü'l-İlbas Amma İştehere Mine'l-Ehâdîs Ala el-Sineti'n-Nas**, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, II. baskı, Beyrut, 1932. , C. II, s. 164

doğru rivayetlerde gelmiştir. Buhârî’den rivayette o da Said b. Ebî Bürde babasından dedi ki: “Medine’ye vardığım zaman Abdullah b. Selama (ra) rastladım, bana dediki: “Gelmez misin, sana çarşıda yemek ve hurma yedireyim ve bir eve giresin”? Sonra dedi ki: “Sen öyle bir yerdesin ki ribâ kaplamış, eğer bir kişide borcun varsa sana bir yük saman, ya da bir yük arpa veya bir yük ot verirse, o da ribâdır. ”⁵⁴⁸ buyurdu.

Abdürrezzâk eserinde İbn Abbas (ra) dan şöyle rivayet eymiştir: “ Eğer bir kişiye borç verirken ondan hediye olarak, ne hayvan bacağı al ne de himayesindeki binite bin”.⁵⁴⁹ Fakihler bu kural hakkında icma etmişlerdir.

İbni Kudâme ise faizin haramlığı konusunda da şöyle demiştir: “Bir borca ilave etme şart koşulursa, o şüphesiz haramdır.”⁵⁵⁰ İbnü’l-Münzir ise: “ Eğer borç veren, borç alana ziyade ya da hediye şartını eklerse, o aldığı ribâ /faiz olduğu konusunda fakihler icma etmişlerdir. ”⁵⁵¹

Önemli bir kaide de şudur ki: “Faiz getiren her kredi / borç ribâdır.” Bankaların verdiği câizelerin/promosyonların, ödüllerin vb. araştırınca, yatırım hesaplarına hukukun uyarlanması konusu gelecektir. Bunlar borç olarak kabul edilir mi? Genelde bankalar da bu hesaplara emanet olarak bakıyorlar. Finans Kurumları ile Bankaların arasındaki farkları müşterilerine verdikleri câizelerde göreceğiz.

5. 2. 2. Ödülle İlgili Özel Şer’î Kurallar

Ödüllerle alakalı bazı özel şer’î kurallar bulunmaktadır. Çünkü o kurallar ödülün çeşidine, ödülü verene ve konusuna göre değişmektedir. Ödülle ilgili özel şer’î kurallar şunlardır.

1) *Ödülün aslında kendi mubah olması gerekir:*

İster hibe olarak olsun ister cömertlik olarak olsun, verilecek ödülün haram eşya olmaması lazımdır. Alkol, domuz eti, heykel şeklinde olan eşyalar vb. olmamalıdır. Kazananlara verilen kupalar ve madalyalar altın ve ya gümüş⁵⁵² olması

⁵⁴⁸ Buhârî, **Sahîh Buhârî**, Rakam: 3603, C. III, s. 1388

⁵⁴⁹ Bâsim Ahmed, s. 54

⁵⁵⁰ İbn Kudâme, **el-Muğnî**,

C. VI, s. 436

⁵⁵¹ İbnü’l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim, **el-İcma’**, thk. : Fuat Abdu’l-Münim, C. I, s. 95

⁵⁵² Bu iddia Basim Ahmed’e aittir. Ayrıca bkz. en-Nevevî, **el-Mecmu’**, C. I, s. 308; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. I, s. 103; **eş-Şevkânî**, Muhammed İbn Ali, **Nîl el-Evtâr**, C. I, s. 82; Basim Ahmed, s. 55.

da bunun gibi haram görülmüştür. Ancak kupa ve madalyalar, giyilen süs eşyaları olmadığından, bunların atın olmasında herhangi bir sakınca olmamalıdır.

2) *Ödülün konusunun mubah olması gerekir*

Bundan kastımız câizenin verildiği amaç ya da hedef, İslam hukukunda mubah olmalıdır. İlmi yarışmalar, yeni bir şey icat etme yarışmaları ve her mubah ve faydalı olan şeyler gibi. Fakat câizenin konusu haram olursa; güzellik yarışmaları, çirkin kötü ve cinsel bağlantılı filmlerin ya da hayvanları yarışmaları için kışkırtma, tavla ve satranç oyunları tüm haram olan yarışmalarda ⁵⁵³ câize /ödül helal olmaz. Bankalardan verilen faizli ödüller de yine bunun gibidir.

3) *Ödülün, verenin malı olması gerekir. (Mülkiyet)*

Ödülü verenin kendi mülkiyeti olması gerekir. Yarışmalarda ödül veren gibi ister kendi yarışmanın içinde olsun ya da yabancı yarışmaya katılmamış olsun. Ödülü yönetici hibe yada atıye olarak vermek isterse kendi özel mülkünden vermesi gerekir, müslümanların beytül malından değil. ⁵⁵⁴ Fakat ödülde toplumun dini veya dünyevi genel maslahatı varsa o zaman müslümanların beytül malından vermesi câiz olabilir. Okullarda birincilik ve üstünlük kazanan talebelere özel ödül vermek de bunun gibidir. Bu onlara daha fazla çaba ve güç harcamasına teşviktir ve şüphesiz bunda ümmetin menfaati vardır. ⁵⁵⁵

4) *Ödülün miktarının, vasfının ve çeşidinin belli olması gerekir*

Bu kural yarışmalarda takdim edilen ödüllere has kılınmış veya ödül cuâle şeklinde olması durumunda ister görerek olsun ister vasfının bilerek ya da miktarını belirtmekle olsun yarışma sonunda takdim edilecek ödülün bilinmesi (miktarı,vasfı, çeşidi vb.) gereklidir. ⁵⁵⁶ Fakat ödülün hibe ve benzeri şekilde olması durumunda ödülün meçhul/ bilinmemesi câizdir.

5) *Ödülü vermesi /teslimi mümkün olması gerekir*

Ödülün teslimatı ise hukuken teslimatı mümkün olmayan bir şey olmamalıdır. Çalıntı araba, başıboş /kaçak hayvan veya gasp edilen bir şey olmamalıdır. Bu yok hükmündedir ve teslimi kınanır, reddedilir. ⁵⁵⁷

⁵⁵³ Refik Yûnus Mısıfî, **el-Meysir ve'l-Kumâr el-Müsabagât ve'l-Cevâiz**, s. 83

⁵⁵⁴ el-Kâsânî, **Bedâi' üs-Sanâi'**, C. V, s. 169.

⁵⁵⁵ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s.57.

⁵⁵⁶ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 57

⁵⁵⁷ es-Serahsî, **el-Mebsût**, C. XIII, s. 12; el-Adevî, **Hâşiyetü'l-Adeviyye**, C. II, s. 179, en-Nevevî, **el-Mecmu'**, C. IX, s. 270

6) Eğer söz verildiyse sözünden dönülmemesi lazımdır:

Eğer birisi bir ödüle söz verdiyse ister yarışma sebebiyle olsun ister herhangi bir işte çalışması nedeniyle olsun söz verdiği ödülü vermesi gerekir. Allah Teâla :

﴿ وَأَوْفُوا بِأَعْهَدِ إِنَّ أَلْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴾ Verdiğiniz sözünü de yerine getirin. Çünkü söz veren

sözünden sorumludur ﴿ 558 buyurarak vadeddiğimiz sözlerden dolayı sorumlu olduğumuzu bildirmektedir.

7) Ödülден vazgeçmek câiz değildir.

Bu kuralda ödül hibe şeklinde olursa ondan dönmek olmaz. Çünkü onda gayri ahlaki bir durum ve gayretin düşmesi vardır. İbn Abbas'tan (ra) rivayet edilen hadisi şerifte Hz. Peygamber (sav) : “Hibesinden geri dönen köpek gibidir, kuser sonra kustuğunu yutar. ” 559 Bundan babanın evladına verdiği ödül hariçtir yani evladına verdiği ödülден baba vazgeçebilir hükmü Hz. Peygamber'in (sav) şu hadisine dayandırılmıştır. : “Bir kimse atıye ya da hibe verirse geri vazgeçmesi helal olmaz ancak baba evladına verdiğiinden vazgeçebilir. ” 560

5. 3. ÖDÜL ÇEŞİTLERİ

Mahiyeti itibariyle ödül çeşitleri (maddî ödüller ve manevî ödüller) , ilişkili olduğu fiil bakımından ödül çeşitleri ise (ibadet nitelikli fiillerde ödül çeşitleri, mubah fiillerde ödül, yarışmalarda ödül) şeklinde sınıflanırken, ödülü veren taraf bakımından ödül çeşitleri ise (yönetici ödülleri, yarışmalarda ödülü veren taraf) şeklinde iki alt başlık halinde incelenmiştir.

5. 3. 1. Mahiyeti İtibariyle Ödül Çeşitleri

Ödül mahiyeti itibariyle maddi manevi ödüller olmak üzere iki alt başlık altında incelenmiştir.

⁵⁵⁸ İsra, 17/34.

⁵⁵⁹ Buhârî, **Sahîhu'l-Buhâri**, Hibe, Rakam: 2449, C. II, s. 915; Müslim, **Sahîhu'l- Müslim**, Rakam: 1622, C. III, s. 1241

⁵⁶⁰ Ebû Dâvud, **Sünen Ebî Dâvud**, Rakam: 3539; et-Tirmizî, **Sünen Tirmizî**, Rakam: 1298; en-Nesâî, **Sünen en-Nesâî**, Rakam: 3690; İbn Mâce, **Sünen İbn Mâce**, Rakam: 3377

5. 3. 1. 1. Maddi Ödüller

Kendi zatında hakiki değeri olan ödüldür. O kendi amaç olarak bizâtihi kastedilendir. Veriliş sebebine göre çok çeşitleri olup öne çıkanları şöyle sıralayabiliriz.

Yarışmalardaki Ödüller: Yarış müsabakalarında, spor şampiyonalarında büyük beceri gösterenlere verilen /takdim edilen ödüllerdir. Bunlarda genelde kupa, plaket ve madeni madalyalardan oluşmaktadır.

Yarış müsabakalarında verilen bu ödülün üzerinde fotoğraf veya ödülün kendisi canlıların heykelleri şeklinde olabilmektedir. Örnek verecek olursak, futbol şampiyonasının ödülü, bir futbolcu heykeli şeklinde veya at yarışlarının ödülü bir at heykeli şeklinde olabilmektedir. Altından olan fotoğraf ve heykeller haram görülmüştür.⁵⁶¹

Bu kupalar ve madalyalar altın veya gümüş içermekte ya da onunla kaplanmış olmaktadır. Bu da Cumhur'a göre yasak ve haramdır.⁵⁶² Câizelerin şer'i kuralları zikrederken bu iki yasağa işaret edilmiştir.

Hatıra ve Reklamlı Ödüller: Şirketler ve ticari kuruluş ve kurumların müşterilerine ve kendi işleriyle alakadar olanlarla ilişkilerini daha iyi seviyeye getirmek, kendi ürünlerini, işlerini ve hizmetlerini tanıtmak için verilen ödüllerdir. Bunlar genellikle yıllık ya da sezonluk takvimler, anahtar zincirleri, hatıra defteri vb. kırtasiye ve şahsî alet ve edevatlardır.⁵⁶³ Bu şekil ödüller açık olarak câizdir.

Ticari Tanıtım Ödülleri: Ticari işletmeler ve ticari kurumların teşvik olarak verdikleri ödüllerdir. Bu ödüller belli bir miktar alış-veriş yapma karşılığında veya hizmetlerden faydalanma şeklinde olmaktadır⁵⁶⁴. Genellikle bu ödüller markette olan ürünlerin çeşitlerinden ya da küçük ev aletleri, elektrikli cihazlar hatta bazen de araba gibi büyük ödül de olabilmektedir.

Hizmet Ödülleri: Hizmet ödüllerinde insanların geneline hitab eden hizmetler takdim edilip istifadesine sunulmaktadır. Umre veya Hac ibadetinin masraflarını

⁵⁶¹ Bâsim Ahmed, *el-Cevâiz*, s. 61

⁵⁶² en-Nevevî, *el-Mecmu'*, C. I, s. 308; İbn Kudâme, *el-Muğnî* C. I, s. 103; Muhammed İbn Ali eş-Şevkânî, *Nîl el-Evtâr*, C. I, s. 82

⁵⁶³ Hâlid b. Abdullah Muslih, *el-Havafizü't-Ticariyyeti't-Tesvikiyye Ve Ahkâmuha Fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Dâru İbni'l-Cevzi, Cidde, 1999/1420, s. 61

⁵⁶⁴ Hâlid b. Abdullah Muslih, s. 61

üstlenmek, okul masraflarını veya ilaç masraflarını kaldırmak vb. olabilmektedir. Bazı şirketler hizmet ödülleri sağlık yolculuğu şeklinde değerlendirmektedirler. Hizmet ödülleri aileden bir kişiye seyahat ve turizm ödülleri şeklinde de olabilmektedir. Bunlara ilave olarak söyleyebiliriz ki maddi ödüller dönemin şartlarına, konjoktürüne göre değişiklik gösterebilmektedir. Şirketlerin çalışmış oldukları sektöre görede farklı ödüller sunabilmektedirler.⁵⁶⁵

5. 3. 1. 2. Manevi Ödüller

Gerçek (maddi değeri) olmayan şeylerdir. Bu ödül kişiye manevi teşvik olmaktan öteye geçmez. Hâtıra olarak saklaması ya da fahri doktora gibi belli bir konuda öncülüğünü (örnek oluşunu) sürdürmesi için verilen ödüllerdir.⁵⁶⁶

5. 3. 2. İlişkili Olduğu Fiil Bakımından Ödül Çeşitleri

İlişkili olduğu fiil bakımından ödül çeşitleri; ibadet nitelikli fiillerde ödül, mubah fiillerde ödül, yarışmalarda ödül olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

5. 3. 2. 1. İbâdet Nitelikli Fiillerde Ödül Çeşitleri

Taat işlerinde verilen câizelerde amaç; salih bir amel yapmak şartıyla ya da bir masiyeti terk etmeğe teşvik ve Allah'ın dinine yakın olmak için belli insanlara arz olunan ödüdür. Örnek olarak: Bir babanın evlatlarına hitaben: *“Kim beş vakit namazı kılmaya devam ederse ona ödül vardır. Ya da kim ramazan ayını, tam olarak oruçlu geçirirse o ödülü hak eder.”* şeklinde söylemesi gibidir. Bir grup sigara kullanana: *“Kim nefesine karşı cihat ederse ve sigarayı terk ederse değerli ödül alır.”* ya da *“kim itaat ederse ya da masiyeti ve yasakları terk ederse ona ödül vardır.”* gibi örnekleri çoğaltabiliriz.

⁵⁶⁵ Bâsim Ahmed, *el-Cevâiz*, s. 63-64

⁵⁶⁶ el-Mısırî, s. 14

Bu deliller ibadet nitelikli fiillerde ödül vermenin câiz olduğunu göstermektedir. Bu durum, cuâlenin şekillerinden bir şekil olmaktadır. Bundan önce cuâlenin meşru olduğuna dair hadisi şerif geçmiştir.⁵⁶⁷

Îtâate ya da mâsiyeti terk etmeye ödül vermenin amacı, o insana teşvik etmek ve destek olmaktır. Allah'ın emirlerine uymak için ceza vermek amacıyla değildir. İbadet nitelikli fiillere ödülü destekleyen nâsalar bulunmaktadır. Örnek olarak *kalpleri İslâm dinine ısındırılması* ya da insanların kalblerinde İslâm dinini sâbit tutmak için *zekât mallarından pay tahsis edilmesini* gösterebiliriz.

İbadet Nitelikli Fiillerde Ödül Vermeyi Teşvik Eden Nâs Delileri

a) Allah Teâla: ﴿إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ

Sadakalar فِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (zekât gelirleri) ancak şunlar içindir: Yoksullar, düşkünler, sadakaların toplanmasında görevli olanlar, kalpleri kazanılacak olanlar, âzat edilecek köleler, borçlular, Allah yolunda (çalışanlar) ve yolda kalmışlar. İşte Allah'ın kesin buyruğu budur. Allah bilmekte ve hikmetle yönetmektedir ﴿⁵⁶⁸buyurmaktadır. Bu ayeti

kerimede müellefetü'l-kulûb'ten (kalpleri islama ısındırılacak kısımdan) bahsedilmektedir. “Müellefetü'l-Kulûb iki kısımdır, ya müslüman ya da kâfirdir. Kâfirlere kalplerinde İslâm dinine, müslümanlara karşı sevgi yerleştirmek için verilir. Müslümanlardan imanı zayıf olanların imanını kuvvetlendirmek ve islam'ını iyileştirmek için verilir”.⁵⁶⁹

b) İbadet nitelikli fiilleri teşvik eden diğer nâs delil olarak Enes b. Malik (ra) : “ Bir kişi Hz. Peygamber (sav) den iki dağ arasında bulunan koyunları istedi ve ona isteğini verdi. O kişi kavmine geldi ve dedi ki: “Ey kavmim Müslüman olun! Vallahi Muhammed hiç fakirlikten korkmayarak sizlere ödül verecek. ” Enes (ra) dedi ki: “Bir

⁵⁶⁷ el-Buhârî, **Sahîhu'l-Buhârî**, Tıb, Rakam: 5404, C. V, 2166; Müslim, **Selam**, Rakam: 2201; C. IV, s. 172

⁵⁶⁸ Tevbe, 9/60.

⁵⁶⁹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. IX, s. 316

*kişi İslâm olur. Sonra bakarsın İslâm kalbinde dünyadan ve içindekinden daha sevimli gelir”.*⁵⁷⁰

c) Nevevî (ra) ise “ Burada kastedilen islam, kalben gerçek olarak kast etmeden önce dünya için açığa çıkıyor, kalben gerçek olarak kast etmeden sonra ise, Hz. Peygamber (sav) bereketi ve çok geçmeden göğsünü İslâm nuruyla nurlandırmasıyla dünyadan ve içindekinden daha değerli olur. ”⁵⁷¹ şeklinde ifade etmiştir.

d) Cihada teşvik olarak Hz. Peygamber (sav) : “ *من قتل قتيلًا له عليه بينه فله سلبه* ”

”*Kim bir düşman katlederse onun üzerindeki eşyalarını alabilir.* ”⁵⁷² buyurmuştur. Hz. Peygamber’in (sav) bu hadisi şerifinde cihada ve düşmanla savaşıma teşvik vardır. Şüphesiz cihat ibadetlerin ve tâatın en şereflişindendir.

e) Hz. Peygamber (sav) “ *Her şeyin zirvesi islam, direği namaz ve sırtının zirvesi cihattır* ”⁵⁷³ hadisi şerifte tâata teşvik vardır. Bununla beraber dünyevi şeylere de teşvik etti. Düşmanı öldürdüğü zaman onunla bulunan mal ve metanın Allah yolunda cihad etmesi ve savaş alanında gösterdiği cehdine mukabil bir mükâfat ve ödül olarak alabilmesi dünyevi teşvike bir örnek teşkil etmektedir.

f) Hz. Peygamber (sav) in: “ *Kim dünyada rızkının genişlemesini ve ömrünün uzamasını istiyorsa sılayı rahim yapsın.* ”⁵⁷⁴ bu hadisi şerifi sılayı rahim yani ailesini ve akrabalarını ziyaret etme tâatlardan biridir. Allah Teâlâ dan onun için sevap niyaz olunur. Müslüman bu taatla rızkının geniş olmasını ve ömrünü uzatmak ve ecel geciktirmek olursa niyeti sahih ve doğru olur.

Bu hadisler insanları Allah’a taate teşvik etmesinin yanında dünyevi işlerle ve maddi ödüllerle teşvik etmesinde bir sıkıntı yoktur. Ödülleri tâat işlemeye teşvik ve sevdirmek amacıyla Allah’ın emirlerine uymakta ve günahlarından kaçınmada zorlanan kişilere vermede bir engel yoktur.

Bu hüküm câizeyi verenle alakalıdır ama bu câizeleri alana göre ondan amacına göre durumunu düzeltmeye çalışmalı ve samimi niyetle Allah Teâlâ’ya yönelmelidir.

⁵⁷⁰ Müslim, **Sahîhu’l- Müslim**, Kitâb el-Fedâil, Rakam: 2312, C. IV, s. 1806

⁵⁷¹ en-Nevevî, **Şerhu’n-Nevevî Ala Sahîhu’l- Müslim**, C. XV, s. 72

⁵⁷² Tirmîzî, **Sünen Tirmîzî** Rakam: 2910, C. V, s. 170

⁵⁷³ Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, Rakam: 22069, C. V, s. 231; Tirmîzî, **Sünenü’t-Tirmîzî**, Rakam: 3616, C. V, s. 11

⁵⁷⁴ Buhârî, **Sahîhu’l-Buhârî**, Rakam: 2408, C. VI, s. 82

Eğer ödülü almak için tâate devam ederse, onun için ne ecir ne de sevap vardır. Allah Teâlâ ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ *Hâlbuki onlara, ancak dini Allah'a has kılarak, hakka yönelen kimseler olarak O'na kulluk etmeleri emredilmiştir.* ⁵⁷⁵buyurmuştur.

Hz. Peygamber'in (sav) “ *Ameller niyetlere göredir, herkes ne niyet ederse onu bulur.* ”⁵⁷⁶ hadisi eğer ödülü alan kişi niyetini değiştirirse ve tâati yaparsa ve Allah için halis niyetle masiyeti terk ederse ecir ve sevap alır. Eğer o taate ödül için başlamışsa bundan önceki geçen şer'i delillere göre ne ecir ne de sevap vardır.

5. 3. 2. 2. Mubah Fiillerde Ödül

Ödülün verene menfaati olsun veya olmasın insanlardan bazıları ya da bazı resmi kurumların dünyevi mubah olan iş üzerine ödül vereceğini ilan etmesidir. Şöyle örnek verilebilir: Değerli bir şey kaybeden bir kişinin medya kuruluşlarından birine ve bir kaçına ilan verdirerek onu bulup getirene ödül vaat etmesi gibidir. Bazı ilim merkezleri çeşitli ilmi konularda bir araştırma yazarlara özel ödül tahsis etmeleri de buna örnek gösterilebilir.

Dünyevî işlere ödül koymak mubahtır, bunda bir engel yoktur. O da cuâle'den bir çeşittir. Bu ödüller insanları bazı işleri yapmaya teşvik etmektedirler. Eğer bu işler ödülün yoksun olsaydı o işleri yapmaya kimse bulunmazdı. Dünyevi işlerde ödül verme konusunda fıkıh kitaplarına bakarsak birçok örnek bulabiliriz. Örnek olarak: “*Kim kaçak köleyi geri göndermesini becerirse o kölenin sahibinin o köleyi gönderene ödül vermesi câizdir. Kaçak köle meselesi, bir şeyi yitirenin o şeyi bulana ödül verme meselesine eşittir*”.⁵⁷⁷

Mubah bir işe ödül vermek mubahtır. Fakat kesinlikle şer'i kurallara uymak lazımdır.⁵⁷⁸

⁵⁷⁵ Beyyine 98/5

⁵⁷⁶ Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, Rakam: 1, C. I, s. 3; Müslim, *Sahîhu'l- Müslim*, Kitâb'ül-İmâre, Rakam: 1907, C. III, s. 1515

⁵⁷⁷ el-Kâsânî, *Bedaiu's-Sanâî*, C. V, s. 301

⁵⁷⁸ Bâsim Ahmed, *el-Cevâiz*, s. 80-81.

5. 3. 2. 3. Yarışmalarda Ödül ve Hükümü

İslâm fıkında yarışmalar ve meşruiyeti genel olarak bahsedildi. Bu kısımda ise yarışmaların farklı çeşitlerine göre ödül vermenin hükmünü ele alacağız.

Hakkında nâs bulunan yarışmalarda ödül, hakkında nâs bulunmayıp cihada faydası olan yarışmalarda ödül ve sadece oyun ve eğlence amaçlı olan yarışmalarda ödül olmak üzere üç alt başlık altında ele alınmıştır.

a) Hakkında hadis'i-şerif olan yarışmalar. Hz. Peygamber'in (sav) : “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*” hadisi şerifi asıl alınmıştır.

Sahih hadiste geçmiş olan bu üç çeşit için ödül vermek câizdir. Fakihlerin çoğunluğu bu hüküm üzerine icma etmişlerdir.⁵⁷⁹ Bu üçünün özelleştirilmesinin sebebi savaş edatı olması ve onunla cihada hazırlık bakımından yardımcı olmasıdır.

İbn Kudâme ise bu konuda: “Bu üç tanesi özelleştirildi ki bunda bedel vermek câizdir. Çünkü savaş malzemelerindendir ve bunların öğrenilmesi emredilmiştir. Hadiste geçen bu üç yarışma da (deve, at, atıcılık) yetenekli ve mahir olmak içindir. İslâm hukukunda cihada hazır olma konusunda çok emir ve teşvikler vardır. Cihada hazırlık mahiyetinde olduğundan dolayı bu yarışmalarda ödül vermek de câizdir”⁵⁸⁰

b) Hadisi şerifte ismi geçmeyen fakat cihada, Allah yolunda savaşmaya yardımcı olan yarışmaların hükmü hakkında fakihler ihtilaf etmiş ve iki görüş ortaya çıkmıştır.

1) *Ödüllü ve bedelli yarışmalar hadiste geçen üç şey dışında câiz değildir.*

Mâlikî Mezhebi⁵⁸¹, Şâfiî den bir görüş⁵⁸², Hanbelîlerin çoğunluğu⁵⁸³ ve İbn Hazm ez-Zâhirî⁵⁸⁴ bu görüşü savunmuşlardır. İbn Abdu'l-Ber de İlim ehlinin hadiste geçen bu üç tür hariç bedel vermenin câiz olmadığına dair İcma'nın olduğunu aktarmıştır.⁵⁸⁵

⁵⁷⁹ Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim İbnü'l-Münzir, **el-İcmâ'**, C. I, s. 61,

⁵⁸⁰ İbn Kudâme, C. XIII, s. 405

⁵⁸¹ Ebû Amr Yûsuf b. Abdullah, ibn Abdülber, **el-Kâfî**, s. 224; el-Hattâb, **Mevâhibü'l-Cefîl**, C. III, s. 390

⁵⁸² eş-Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, C. IV, s. 420; en-Nevevî, **Ravzatü't-Tâlibîn**, C. X, s. 350

⁵⁸³ İbn Kudâme, C. XIII, s. 405

⁵⁸⁵ Ebû Ömer Cemaleddin Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber Nemerî, **et-Temhid Lima Fi'l-Muvatta Mine'l-Meani Ve'l-Esanid**, thk. : Saîd Ahmed A'rab, Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, II. baskı, Tıtvân, 1982/1402, C. XIV, s. 88

2) *Eğer cihada ve savaşa yardımcı, dini ayakta tutmaya yarayan yarışmalarsa ödül bağlamak câizdir.*

Cumhur Hanefî, bazı Şâfiîler⁵⁸⁶ ve bazı Hanbelîler⁵⁸⁷ bu görüşü savunmuşlardır. Cihada uyan, savaşa hazırlık mahiyetinde olan yarışmaları da dâhil ettiler: Ayaklarla olan yarışlar, güreş, yüzme, gemi yarışmaları ve diğerleri .⁵⁸⁸ Bu yarışmalara ilaveten Hanefîler ödül verilen yarışmaların kapsamını genişletmiş ilmi ve içinde dini ve dünyevi menfaatleri olan yarışmaların câiz olduğu hükmüne varmışlardır. Eğer bu yarışmalardan amaç dinin ayakta tutulması, nusreti ise Kur'an-ı Kerim hafızlığı, hadis, fıkıh ve başka faydalı ilmi yarışmalarda da ödül vermek câizdir⁵⁸⁹ hükmünü vermişlerdir.

Birinci Görüşün Delilleri: Bu görüş sahipleri yarışmalarda ödül vermek ancak deve, at ve atışta olduğu ve Hz. Peygamber (sav) in “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*”⁵⁹⁰ hadisini delil göstererek bu üç sınıfın dışında ödül vermenin câiz olmadığına hükmetmişlerdir. Dediler ki: *Bu üç şeyin haricindekilere cihatta ihtiyaç yoktur. Dolayısıyla bunların dışında ödül ve bedel câiz değildir.*⁵⁹¹

İkinci Görüşün Delilleri: Bu görüşü savunanlar delil olarak kıyasa başvurdular. Bu üç şeyden hariç olanları o üç şeye kıyas ettiler. Deve, at ve ok manasını genişlettiler. Dediler ki *bu hadis sınırlamak için değil teyit için gelmiştir.* Deve ve at yarışları binicilik, cesaret gösterme var olduğu gibi farklı branşlarda beden eğitimi, vücudun hareket kabiliyetini artırma, çeviklik, süratlili timler vardır. Bu farklı gi artıran müsabakalarda vardır. Cihatta istenende budur. Bu yüzden hadiste geçen yarışmalara kıyas etmek doğrudur. Başka yarışmaları onun hükmüne sokmak cihad ve dini açıklamak için faydalıdır⁵⁹².

Değerlendirme: Her iki görüşü ve delillerini incelediğimizde İslâm dininin hedef ve amaçlarını dikkate aldığımızda ikinci görüşün daha doğru ve isabetli olduğu

⁵⁸⁶ Ebû İshâk İbrahim b. Ali, eş-Şirzi, **el-Mühezzeb**, C. I, s. 413.

⁵⁸⁷ Ebû Abdullah Muhammed ibn Müflih, **Tahrîcu Ehâdisi'l- Kitabi'l-Furû**, thk. : Hâzim el-Kâdi, C. IV, s. 347

⁵⁸⁸ İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 85; eş-Şeserî, s. 105

⁵⁸⁹ Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen Zeylâî, **Tebyinü'l-Hakâik Fî Şerhi Kenzi'd-Dekaik**, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, Bulak, 1313, C. VI, s. 228; İbn Âbidîn, **Reddü'l-Muhtâr Ale'd-Dürri'l-Muhtâr**, C. VI, s. 753

⁵⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, **Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel**, Rakam: 4690, C. X, s. 544; Ebû Dâvud, **Sünen Ebi Dâvud**: Rakam: 2574, C. II, s. 29; Tirmîzî, **Sünen Tirmîzî**, Rakam: 1700, C. IV, s. 205; en-Neseî, **Sünen Neseî**, Rakam: 3585, C. VI, s. 226.

⁵⁹¹ eş-Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, C. IV, s. 420; İbn Kudâme, C. XIII, s. 407

⁵⁹² ez-Zeylâî, C. VI, s. 228; İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 100.

görülmektedir. Eğer birinci görüşü tercih edersek ödül vermeyi deve, at ve atışla kısıtlamış oluruz. Oysaki her savaşa ve cihada hazırlık mahiyetinde olan yarışmalarda ödül vermek ve bedel ödemek câizdir. Asrımızda silahlar gelişmiş atın, eşeğin yerini savaş uçakları, tanklar, denizaltılar vb. almıştır. Günümüzde bu modern silah aletleriyle yapılan yarışmalar, kültürel ve ilmi yarışmalar câizdir. Bu görüş sahipleri İmam'ı Ebû Hanîfe'nin arkadaşları, daha önce geçen bazı fakihler ⁵⁹³, İbn Teymiye ⁵⁹⁴ ve onun talebesi İbn Kayyim⁵⁹⁵dir. Suudi Arabistan İlmî ve Fıkîhî Araştırmalar Dâimi Komitesinin Fetvasında geldiği gibi: “ *İster ödüllü olsun ister olmasın küffarla savaşa yardımcı olan şeyler deve, at, ok ve onun manasında olan savaş aletleri, uçaklar, tanklar, denizaltılarla yapılan yarışmalar meşrudur.* ”⁵⁹⁶. Birinci görüşün sahiplerine şöyle cevap vermek mümkündür. Onların delil olarak sunmuş oldukları hadiste “ ödül yoktur ancak deve, at ve atışta” kast edilen: Hz. Peygamber zamanında *önemli olan, bedel ödemeye değerli olan bunların üçüdür çünkü onlar zamanının savaş aletleri idiler.* ⁵⁹⁷ Deve, at ve ok günümüzün savaş aletleri değildirler. Savaşta gerekli olmamasına rağmen yarışmaları onlarla kısıtlamak günümüzün gelişmiş silahlarıyla cihada hazırlık maksadıyla yapılan yarışmalara cevaz vermediğini belirtmek İslâm dininde bir zıtlık olduğu iftirasını atmaktır. Allah'ın dini o zamana uygundur bu zamana uygun değildir demektir. ⁵⁹⁸

c) Sadece amacı oyun ve eğlenmek olan yarışmalar

Mubah dairesinde düşen, cihat ve savaş konusunda hiçbir menfaati bulunmayan ve bizim asrımızda büyük bir şekilde yayılmış olan çok spor oyunları vardır. Futbol yarışmaları, voleybol, basketbol, tenis, bowling vb. ⁵⁹⁹ Sadece amacı oyun ve eğlence olan yarışmalar hususunda önceki fakihlerin hemen hemen çoğunluğu ödül vermenin yasak olduğu hususunda icma etmişlerdir. Hz. Peygamber'in (sav) “*Şu üç şeyde ödül vardır: Deve yarışı, at yarışı veya ok yarışı*” ⁶⁰⁰ hadisi şerifini dayanak

⁵⁹³ ez-Zeylâî, C. VI, s. 227; el-Kâsânî, **Bedâiü's-Sanâi'**, C. V, s. 305

⁵⁹⁴ İbn Teymiye, **Mecmuatü'l-Fetâvâ**, C. XXXII, s. 227

⁵⁹⁵ İbn Kayyim, **el-Furûsiyye**, s. 318

⁵⁹⁶ Basim Ahmed, s. 71 (**Fetavâ el-Lecne Dâime Li'l-Buhûs İlmiyye ve'l-İftâ bi's-Suîdiyye**, Rakam: 3323, T. 19/12/1400 h.'den naklen)

⁵⁹⁷ İbn Kayyim, **el-Furûsiyye**, s. 100

⁵⁹⁸ eş-Şeserî, s. 142.

⁵⁹⁹ eş-Şeserî, s. 142,

⁶⁰⁰ Müsned el-İmâm Ahmed b. Hanbel, **Müsned** Rakam: 4690, C. X, s. 544; Ebû Dâvud, **Süneni Ebî Dâvud**: Rakam: 2574, C. III, s. 29; Tirmîzî, **Sünen Tirmîzî**, Rakam: 1700, C. IV, s. 205; en-Nesâî, **Sünen Nesâî**, Rakam: 3585, C. VI, s. 226; İbn Mâce, **Sünen İbn Mâce**, Rakam: 2878, C. II, s. 960

almışlardır. Bu yarışmalarda ne menfaat ne de fayda vardır. Bunda dini maslahatta olmadığı için bu yarışmalar sebebiyle ödül vererek para kaybetmek câiz olmaz ⁶⁰¹

Hz. Peygamber'in (sav) hadisinde geçmeyen yarışmalarda ödül vermenin yasak olmasını açıklayan bu yarışmalar hakkında bazı âlimlerin görüşlerini aktaracağız.

İbn Âbidîn bu hadisin (ödül yoktur ancak deve, at ve atışta vardır) yorumunda: “*Ödüllü yarışma ancak bu üç çeşitle olur*”⁶⁰² demiştir. İbn Abdilber ise: İddia (bahis) şeklinde yarışma ancak deve, at ve okla olduğu hususunda âlimler icma etmişlerdir⁶⁰³ bilgisini bize aktarmıştır.

İbn Kudâme ise: “*Ödüllü yarışma ancak deve, at ve ok ile sınırlandırılmıştır. Çünkü bunlar savaş aletleri olduğu için kurallarını öğrenip başarıya ulaşmak zorundayız.*

Hadisi şerifte zikredilen bu üç sınıfın dışında ödül verilmesi konusunda Atâ b. Rabâh⁶⁰⁴ (ö. 115/733) ise : “*Her şey de bedel çıkarmak câizdir.*”⁶⁰⁵ görüşünü savunmuştur.

Atâ'nın görüşüne reddiye olarak Kurtubî: “*Atâ'nın genel olarak her şeyi câiz görmesi bizi kumarın câiz olmasına götürür. Kumar ise da kesin olarak haramdır*”⁶⁰⁶cevabını vermiştir.

Asrımızın âlimleri Atâ'nın görüşünü benimsemişler ve demişlerdir ki: “*Eğer kumardan ve şer'i yasaklardan boş ise mubah olan yarışmalarda bedel ödemek (ödül vermek) câizdir. Delil olarak ta; yarışmalar da asıl olan mubah olmasıdır*”⁶⁰⁷, usul kaidesini “*Eşyada asıl olan mubah (helal) olasıdır*” dayanak olarak almışlardır. Çünkü o yarışmalar da ödül bulunması onun hakikatini değiştirmez ve bu yarışmalar bu zamanda olmuş bir gerçektir. Şüphesiz sonuç olarak hadisi şerifte geçen üç sınıfın dışında yapılan yarışmalarda ödül vermek câiz ve mubah olduğudur. ⁶⁰⁸

⁶⁰¹ Bâsim Ahmed, s. 77

⁶⁰² İbn Âbidîn, **Hâşiye Redd'ül-Muhtar**, C. VI, s. 402

⁶⁰³ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Kurtubî, **el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân**, Dârü'l-Kütübî'l-Mısriyye, Kahire, 1938/135, C. IX, s. 146

⁶⁰⁴ Basim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 77

⁶⁰⁵ İbn Hacer, **Fethu'l-Bâri**, C. VI, s. 73; el-Kurtubî, **el-Câmi' Li-Ahkâmi'l-Kur'ân**, C. IX, s. 147

⁶⁰⁶ el-Kurtubî, **el-Câmi' Li-Ahkâmi'l-Kur'ân**, C. IX s. 147

⁶⁰⁷ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 80

⁶⁰⁸ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 80

Ödül konusunda el-Kardâvî “ Şer’an uygun olan şekli menfaatli ilme ve salih amele teşvik eden ödüllerdir. Kur’an-ı Kerim’i ezberleme yarışmalarında hafızlara verilen ödüller ya da derslerde üstünlük kazanmak, islami, ilmi ve edebi alanlarda verimli ve yetenekli olmaya teşvik için verilen ödüller şer’an makbuldür. ⁶⁰⁹ görüşünü bildirmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığının yayınladığı Musahhah Fetvalar kitabında, “yarışmalarda elde edilecek ödülleri almak câiz midir?” sorusuna şu cevap verilmiştir: “ İki ve ya daha fazla kişi aralarında doğrudan veya dolaylı olarak anlaşma sureti ile, bir tarafın kazanacağı, diğer tarafında kaybedeceği şansa dayalı her türlü oyun, kumar kapsamında olup haramdır. Kendi aralarında yarışacak kimselerden kazananın, üçüncü kişi tarafından vaad edilen ödülü alması ile kaybedenin bir zarara girmemesi esasına dayalı meşru içerikli yarışmalara katılmak ve buradan kazanılacak ödülleri almak ise ccâizdir. ” (Kâsânî, Bedâiü’s-sanâi ,C. VI. s. 206; Fetâvâ-yı Hindiye, C. V, s. 5) ⁶¹⁰

İslami Fıkıh Merkezi (Mucemmu’l-Fıkhu’l-İslâmî) İslâm Organizasyonu Konferansında Duha’da yapılan toplantıların 14. turunda Yarışmalarda Ödül konusunda belirlenen kurallara uyulması gerektiğini bildirmişlerdir.

Şu Kurallara Uyulursa Yarışmalarda Ödül Câizdir:

- a) Yarışmaların hedefleri, vesileleri ve yolları meşru olmalıdır.
- b) O bedelin tüm yarışmacılardan olmaması gerekir.
- c) Yarışmanın islamin belli olan amaçlarından birini gerçekleştirme amacıyla olmalıdır.
- d) Bir vâcibi terk etme nedeni ya da haram olmamalıdır. ⁶¹¹

Konseyin kararı yarışmalarda bir şer’i amaç ve hedef belli bir şekilde gerçekleştirilirse ödül olması câizdir. Ama sadece oyun ve eğlence amacıyla kurulan yarışmalarda ödül vermek yasaktır ve câiz değildir. Çünkü boş yere malı kaybetmenin yanı sıra nâslar onu yasaklamaktadır. ⁶¹²

⁶⁰⁹ Yûsuf Kardâvî , Hedyü’l-İslâm Fetava Muasıra, Matabiü’l-Vefâ, III. Baskı, 1987. C. III, s. 384

⁶¹⁰ DİB, DİYK 2012, Musahhah Fetvalar, b. y. y. , 2012, Helaller ve Haramlar, Rakam, 1010, s. 478

⁶¹¹ Bâsim Ahmed, el-Cevâiz, s. 82 (Karar no: 127-1/14 Yarışma Kartları Hakkında, Duha / Katar 16/01/2003. Naklen)

⁶¹² Bâsi Bâsim Ahmed, el-Cevâiz, s. 81-82

5. 3. 3. Ödülü Veren Bakımından Çeşitleri

Bu araştırmada ödülü verenin hükümlerinden bahsedilmektedir. Burada ödülü verenden murat, ödülü lütfeden ve takdim edendir, ister bir kişi olsun, ister topluluk, ister resmi taraf olsun eşittir.

Ödülü veren bakımından ödül çeşitleri iki başlık altında incelenmiştir.

- 1) Yönetici Ödülleri
- 2) Yarışmalarda Ödülleri Veren Taraf

5. 3. 3. 1. Yönetici Ödülleri

Yönetici ödülllerinden kast edilen, kendi halkından istediğine kendi özel malından veya beytül maldan ödül veya hediye vermek istemesidir.

Eğer bu ödüller yöneticinin özel malından verilirse hükmü herhangi bir kişinin hükmünden farklı değildir.⁶¹³

Eğer ödül Beytül'l-mal'dan ise iki görüş vardır:

1) Ödül bir iş karşılığı olursa yani genel ve toplumla alakalı bir iş için olursa câiz ve mubahtır ve ödül vermenin bir mahsuru yoktur.

2) Yöneticinin kendi girişimiyle veya insiyatifiyle yapılan karşılıksız bir iş ise insanlar arasında ayırım yaparsa buna fakihler arasında “yöneticinin ödülü” denir.⁶¹⁴

Yöneticinin Verdiği Ödül'ün hükmünde ihtilaf edildi ve iki görüşe ortaya çıkmıştır.

Birinci Görüş: *Yöneticiden ödül almanın mekruh olduğunu savunmuşlardır.* İmam Ahmed b. Hanbel'in meşhur görüşüdür. Mekruh olmasının sebebi ise, Beytülmal da şüpheli malın bulunması ve beytülmalda bazı haram mallardan olmasıdır. İbn Kudâme: “İmam Ebû Abdullah⁶¹⁵ bundan çekinirdi⁶¹⁶ çocuklarına ve amcasına ondan almayı yasaklardı ve onu kabul ettikleri zaman kendilerini terk etti ve kendiyle onların arasındaki kapıları kapattı, onların ne evlerinden yerdı nede evlerinde yapılan bir şeyle menfaatlenirdi. Onlara aldıklarının sadaka şeklinde

⁶¹³ el-Mevsuatü'l-Fıkhiyye, Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, Kuveyt, 1985, C. VI, s. 231

⁶¹⁴ el-Mevsuatü'l-Fıkhiyye, C. VI, s. 231

⁶¹⁵ Yani: İmam Ahmed b. Hanbel

⁶¹⁶ Sultanın Ödülleri

vermeyi emretti çünkü kendi malları o aldıkları mallarla karıştığı için. Çünkü o mallarda haram ve mağdurluk şüphesi bulunmaktadır”⁶¹⁷

Ahmet b. Hanbel yöneticinin verdiği ödülü almanın haram olduğu görüşünde değildir. Çünkü Ahmed b. Hanbel’e: *Yöneticinin verdiği mal haram mıdır?* diye sorulunca: *“Hayır, fakat ondan sakınmam daha sevimlidir”*⁶¹⁸ şeklinde cevap verdi.

Bir başka yerde ise Ahmed b. Hanbel. *“Yöneticinin malı bana sadakadan daha sevimlidir”* demiştir.⁶¹⁹

İkinci Görüş: *Yöneticilerin verdiği ödülü almak mubahtır* demişlerdir.

Hz. Ali b. Ebi Tâlib ise bu konuda: *“Yöneticinin câizelerinde bir sıkıntı yoktur çünkü onun helalden verdiği haramdan verdiğiinden daha fazladır”*⁶²⁰ tespitinde bulunmuştur.

İbn Abdilber ise: *“Âlimlerin çoğunluğu yöneticilerin ödülleri kabul etmişlerdir”*⁶²¹ tespitinde bulunmuştur.

Yöneticinin verdiği ödül hakkında Sufyan es-Sevrî,⁶²² *“Yöneticinin ödülleri bana kardeşler ve dostların bağlantısından daha sevimlidir. Çünkü onlar beni minnet altında bırakırlar, yöneticiler minnet altında tutmazlar”*⁶²³ şeklinde görüşünü beyan etmiştir.

Denilir ki, Abdü’l-Aziz b. Mervan⁶²⁴ Abdullah İbn Ömer’e bir mektup yazdı ve mektupta: *“bana ihtiyacını söyle.”* yazıyordu. Adullah İbn Ömer ona cevaben: *“Hz. Peygamber (sav) den şöyle dediğini işittim: “Veren el alan elden hayırlıdır. Ailenden başla”*⁶²⁵ *ve ben zannetmiyorum ki illa üst el veren eldir ve alttaki olan isteyen eldir. Ben senden bir şey istemiyorum ama Allah’ın gönderdiği rızkı reddetmem”*⁶²⁶ diye yazmıştır. İbn Abdilber geçen rivayete yorum olarak dedi ki; bu yöneticinin ödülü

⁶¹⁷ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. IX, s. 336

⁶¹⁸ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. IX, s. 338

⁶¹⁹ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. VI, s. 374

⁶²⁰ Nemerî, Ebû Ömer Cemaleddin Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber, **İstizkâr**, thk. : Abdülmu’ti Emin Kal’aci, Beyrut, Dâru Kuteybe, Beyrut, 1993/1414 . C. VIII, s. 608

⁶²¹ İbn Kudâm **el-Muğnî** e, C. IX, s. 337

⁶²² Ebû Abdullah el-Kûfî, ö. 161/778

⁶²³ Ebû Ömer Cemaleddin Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber Nemerî, , **et-Temhîd Lima Fi'l-Muvatta Mine'l-Meâni**. thk. : Saîd Ahmed A’rab, Vizaretü’l-Evkaf ve’s-Şuuni’l-İslâmiyye, Tıtvân, 1990. C. IV, s. 1

⁶²⁴ İbn Hakem, Ebû’l-Esba’ el-Medenî, ö. 85/704

⁶²⁵ Buhârî, **Sahîh Buhârî**, Kitâbü’z-Zekât, Rakam: 1361, C. II, s. 518

⁶²⁶ İbn Abdülber, **el-İstizkâr**, C. VIII, s. 605

istemeyerek kabul etmek asıl olandır. İbn Ömer, Abdü'l-Azîz b. Mervan'ın ödülleri ve hediyelerini ilim ve takva olarak kabul ederdi⁶²⁷

Bir rivayette Hasan b. Ali b. Ebi Tâlib, Ebû Süfyan'ın yanına girdi ve dedi ki: *“Sana bir câize ödül vereceğim ki senden önce Araplardan kimseye vermedim ve de senden sonra da kimseye vermeyeceğim ve ona dört yüz bin verdi ve onu aldı”* ⁶²⁸. İmam Gazâlinin Selef'in yöneticiden ödül kabul etmelerine bir görüşü vardır: Ödül almalarıyla ilgili onlardan nakil olan sayılı ve azdır, ek olarak yine onlardan nakledilen takva ve züht olarak ödülleri ret etme ve almama ihtimal vardır.

Değerlendirme: Bu geçen görüşleri ve delillerin ışığında belli oluyor ki yöneticinin verdiği ödülün hükmünün mekruh olduğunu tasdikleme anlamına gelmez. Malının çoğunluğunun haram olduğunu bilmediği takdirde bu böyledir. Ama onu reddedenle almayanlar şüpheden sakınmak için yapmışlardır. Burada âlimlerle avamı birbirinden ayırmak lazımdır. Çünkü avam eğer kendileri istemezlerse ödül almasında bir sakınca yoktur. Fakat âlimlerin ödül ve hediye konularına dikkat etmeleri gerekir. Eğer yöneticiden gelen ödüller kendi taraflarına çekmek, rızalarını almak, kendilerinden işlerine yarayan fetvaları almak, haramı helal etmek, helali haram etmek için verebilirler. Bunun için âlimlerin yöneticilerden ödül almaktan sakınmaları gerekir. Fetva vermek zorunda kalmamak, yöneticilere tabi ve kuyruk olmamak için câizeleri (ödülleri) kabul etmemeleri gerekir, bunlara ilave olarak âlimlerin fitneye sebebiyet vermemek için yöneticilerin yanına girip çıkmamalıdır.⁶²⁹

5. 3. 3. 2. Yarışmalarda Ödülü Veren Taraf

Yarışmalarda ödül şu üç kesim tarafından verilir.

- 1) Ödülü veren taraf yarışmacılardan dışında yabancı olması
- 2) Ödülü verenin yarışmacılardan birisi olması
- 3) Yarışmacıların her ikisi birden ödül veren olması

Her üç halin hükmü şu şekildedir:

- 1) *Ödülü veren taraf yarışmacılardan hâriç (yabancı) olması*

⁶²⁷ İbn Abdülber, **el-İstizkâr**, C. VIII, s. 605

⁶²⁸ Ebü'l-Kâsım Sikatüddin Ali b. Hasan b. Hibetullah İbn Asâkir, **Târîhu Medîneti Dîmaşk**, thk. : Muhibbüddin Ebi Said Ömer b. Garame el-Amri, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1995/1415, C. XXXXXIX, s. 193

⁶²⁹ Bâsim Ahmed, s. 88-89

Ödülü veren yabancidan kasıt, yarışmaya katılanların dışında birisinin olmasıdır. Yönetici ya da vatandaşlardan biri olabilir. Ödülü veren yönetici ise şöyle demeli: “*kim kazanırsa şu kadar alacak ama yenmezse üzerine bir şey düşmez.*” Yani yenilenin bir şey ödemeyeceğini ilan etmesidir. Fakihler bu şekil yarışma câizdir demişlerdir ve bu konuda bir tartışmada bulunmamaktadır.⁶³⁰

İbn Hacer, “*yarışmacılardan hâriç üçüncü bir kişinin ödül vermesinin câiz olduğu hususunda alimler ittifak ettiler*”⁶³¹ tespitinde bulunmuştur. Yarışmacılardan hariç olması şartı, yabancı yada yönetici olabilir.⁶³² Yönetici ister bu malı kendi malında versin ister beytül maldan versin. Fakihler demişlerdir ki verenler arasında ister lider, ister bir kişi, ister resmi taraf olsun fark yoktur.⁶³³

İbn Kudâme, İmam Mâlik’in; ödül verme, liderden başkası için câiz değildir, görüşünü nakletmiştir.

İmam Mâlik : *Liderden başkasının ödül vermesi câiz değildir. Çünkü bu cihat içtihatlarındandır ve liderin görevi olmalıdır. Valileri vali etmek, emirleri emretmek gibi*⁶³⁴ Bu söz (eğer İmam Malik’ten rivayet nakil olduğu doğruysa) ⁶³⁵ zayıftır. Çünkü ödül ister liderden olsun ister başkasından cihada hazırlık gerçekleşir. Bu ikisini birbirinden ayırmak görüş değildir. Bu da bir müslümanın cihada hazırlanmak için bir silah ya da at alması gibidir. Kimsenin bunu reddetmeye hakkı yoktur.⁶³⁶ Ek olarak bu sözde alimler çoğunluğu ve mâlikîlerin çoğunluğu, ister liderden ister başkasından olsun yarışmacıların dışında başkalarının ödül vermesi caizdir.⁶³⁷

Geçen açıklamalardan da belli oluyor ki, yarışmalarda câize bedeli verenin ister oyuncular dışında bir yabancı olsun ya da lider veya başkası olsun bir sıkıntı yoktur.

2) Câizeyi / ödülü veren yarışmacılardan biri olursa:

Eğer yarışmacılardan biri rakibine derse “*beni yenersen filan ödül senindir ve eğer ben seni yenersem sana bir şey düşmez*” bu şekilde olanı Cumhur Hanefiler⁶³⁸,

⁶³⁰ **Bedâiu’s-Sanâi**, C. V, s. 306; İbn Abdülber, **el-Kâfi**, s. 224

⁶³¹ Yâni: Müsâbaka

⁶³² İbn Hacer, **Fethu’l-Bârî**, C. VI, s. 73

⁶³³ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. XIII, s. 408

⁶³⁴ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. XIII, s. 408

⁶³⁵ Abdülaziz eş-Şeserî, , s. 72

⁶³⁶ İbn Kudâme, **el-Muğnî**, C. XIII, s. 408

⁶³⁷ İbn Abdülber, **el-Kâfi**, s. 224

⁶³⁸ el-Kâsânî, **Bedâiu’s-Sanâi**, C. V, s. 306; Ebû Bekr Alaeddin Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed Semerkandî, **Tuhfetü'l-Fukaha**, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1984. C. III, s. 3489

bazı Mâlikîler ⁶³⁹, Şâfiîler ⁶⁴⁰ ve Hanbelîlere göre⁶⁴¹ câizdir. Çünkü yarışmacıların dışında birinin ödül vermesi câizse, yarışmacılardan birinin ödül vermesi evladır. Mâlikîlerin bir görüşünde; eğer ödülü yarışmacılardan biri öderse câizdir fakat yarışı ödülü veren kazanırsa ödül kendisi alamaz. Ödül orada bulunan seyircilere ya da başkasına verilir.⁶⁴² Bu görüşün kanıtı eğer ödül verene dönerse kumar olur.⁶⁴³

Tercih edilen görüş: Âlimlerin çoğunluğunun görüşüdür. “Ödülü yarışmacılardan birinin vermesi câizdir. Eğer câizeyi /ödülü veren kişi kazanırsa ödülü alır, diğer taraf kazanırsa ödülü o alır.

Burada Mâlikîlerin Ödülü veren kazandığı takdirde alması kumara dönüşür görüşüne şöyle cevap vermek mümkündür. O da yarışmacılardan bir taraf ya ganimet sahibi olur ya da bir şey kaybeder. Yani kazanırsa alır kaybederse verir. Burada böyle bir durum yoktur. Yarışmacılardan biri derse: “ *beni yenersen sana ödül vereceğim eğer ben seni yenersem bedeli sen ödeyeceksin*” demesi halinde kumara girer. .⁶⁴⁴

Ödülün Yarışmacıların Tamamı Tarafından Karşılanması

Bu hususunta üç görüş ortaya çıkmıştır:

1) *Ödülü yarışmacıların tamamı tarafından karşılanması câiz değildir ancak muhallil girerse yarışmayı kazanana ödül vermek câizdir.* ⁶⁴⁵ Buda Cumhur Hanefîler ⁶⁴⁶, bazı Mâlikîler ⁶⁴⁷, Şâfiîler ⁶⁴⁸, Cumhur Hanbelîler’in görüşüdür ⁶⁴⁹.

Zâhirilerden İbn Hazm da bu görüştedir fakat bunu at yarışıyla sınırlandırmıştır⁶⁵⁰.

2) *Aralarına muhallil girse de yarışmacılardan kazanan için ödül vermeleri câiz değildir.* Bu da İmam Mâlik’in mezhebinin meşhur görüşüdür. ⁶⁵¹

⁶³⁹ el-Hattâb, **Mevâhibu'l-Celîl**, C. III, s. 391

⁶⁴⁰ eş-Şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc**, C. IV, s. 422; Ebû İshak Cemaleddin İbrâhim b. Ali b. Yûsuf Şîrâzî, **el-Mühezzeb Fî Fıkhî'l-İmam Eş-Şâfiî** hk. Muhammed ez-Zühaylî. Dârü'l-Kalem, I. baskı , Dimeşk, 1996/1416, C. I, s. 413

⁶⁴¹ Abdülaziz eş-Şeserî, s. 91

⁶⁴² el-Hattâb , **Mevâhibu'l-Celîl**, C. III, s. 391

⁶⁴³ Şeserî, s. 91

⁶⁴⁴ el-Kâsânî, **Bedâiu's-Sanâi'**, C. V, s. 306

⁶⁴⁵ es-Semerkindî, **Tuhfetü'l-Fukaha** C. III, s. 348; eş-Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, C. I, s. 391

⁶⁴⁶ es-Semerkindî, **Tuhfetü'l-Fukaha** , C. III, s. 348; İbn Âbidîn, Hâşiyetü İbn Âbidîn, C. VI, s. 403

⁶⁴⁷ İbn Abd'îl-Ber, **el-Kâfi**, s. 224

⁶⁴⁸ eş-Şirbînî, C. IV, s. 422

⁶⁴⁹ İbn Kudâme, C. XIII, s. 413

⁶⁵⁰ Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd Zâhirî İbn Hazm, **el-Muhalla**, thk. : Ahmed Muhammed Şakiri, İdaretü't-Tıbaati'l-Müniriyye, Kahire, 1349, C. VII, s. 354

⁶⁵¹ İbn Abdur Ber, **el-Kâfi**, s. 224

3) İsterse muhallil bulunmasın yarışmacılardan kazanana ödül vermek için ödül hazırlamaları câizdir. İbn Teymiye⁶⁵², talebesi İbn Hazm⁶⁵³ ve diğerleri⁶⁵⁴ bu görüşü savunmuşlardır.

Birinci Görüşün Delilleri: Tüm yarışmacıların kazanana ödül vermesi ancak muhallil varsa câizdir diyenlerin delilleri ise:

Ebû Hureyre'den rivayet olan bir hadiste Hz. Peygamber (sav) “ *Kim iki at arasına kazanmayı garantiye almadığı halde at sokarsa bir sıkıntı yoktur. Ama kazanmayı garantiye alarak kim iki at arasına at sokarsa ve kazanmayı garantiye almışsa o kumardır.* ”⁶⁵⁵ Bu hadiste geçen iki at arasına at sokmasından kast muhallildir.

İkinci delil olarak İbn Mes'ûd'dan (ra) merfû olarak rivayet edilen Hz. Peygamber (sav) şu hadisini “*Atlar üç çeşittir: Bir insan atı Allah yolunda bağışlarsa, o atın satışı parası, binmesi ve yemi sevaptır. Bir insan atı bahis ve kumar bir şeye bağlarsa onun satışı ve binmesi günahtır. Fakirlikten korunmak için yaşam için bağlanan at*”⁶⁵⁶ sunmuşlardır. Hadis bir insanın atı bahise bağladığında günaha gireceğini haber vermektedir, bu bahsin kumar dairesinden çıkması ancak muhallil ile olabileceği vurgulanmaktadır.

Üçüncü delil olarak İbn Ömer'den (ra) rivayet edilen “*Hz. Peygamber (sav) atları yarıştırdı. Onlara ödül ve muhallil icat etti ve dedi ki, yarış ancak; atışta, koşuda ve hayvanla olur*”⁶⁵⁷ hadisini göstermiştir. Bu hadisi şerif bize muhallili bizzat Hz. Peygamber (sav) in zikrettiğini, bunun da muhallilin cevazına delil olarak getirildiğini göstermektedir.

Dördüncü hadis delil ise Ebû Hureyre'den⁶⁵⁸ (ra) rivayette Hz. Peygamber (sav) “*Ne getirme ne gitme eğer iki iddiaya girenlerden birisi at getirmezse; bu*

⁶⁵² bü'l-Hasan Alaeddin Ali b. Süleyman b. Ahmed Merdavi, **El-İnsaf Fî Ma'rifeti'r-Racih Mine'l-Hilaf Ala Mezhebi'l-İmami'l-Mübeccel Ahmed b. Hanbel**, tashih ve tahkik Muhammed Hâmid el-Fiki, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, II. baskı, Beyrut, 1986/1406, C. VI, s. 93

⁶⁵³ İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 228

⁶⁵⁴ es-Selman, **el-Es'ile Ve'l-Ecvibetü'l-Fıkhiyye** C. V, s. 346

⁶⁵⁵ Ebû Dâvud, **Sünen Ebû Dâvud**, C. III, s. 30; İbn Mâce, **Sünen İbn Mâce**, C. II, s. 960

⁶⁵⁶ **Ahmed b. Hanbel**, C. II, s. 390, **Beyhakî**, C. X, s. 21

⁶⁵⁷ Ebû'l-Hasan Alaeddin Ali b. Balaban b. Abdullah İbn Balaban, **el-İhsan Fî Takribi Sahihi İbn Hibban**, thk. : Şuayb el-Arnaut, Beyrut, Müessesetü'r-Risâle, yy. , 1986/1406. Rakam: 4689 Kitâb'üs Seyr, Bab'us Sibâg

⁶⁵⁸ Ebû Hureyre ed-Devsî, ö. 5.

haramdır. ”⁶⁵⁹ buyurarak bahse tutuşanlardan hariç bir at daha ilave ile muhallili işaret ettiği çıkarımında bulunmuşlardır.

Bu hadisler ışığında bu görüşü savunan fakihler sonuç olarak; “*Muhallil yoksa bu kumara girer çünkü muhallil üçüncü tarafı oluşturmaktadır ve ödülü alacağı veya almayacağı belli değildir bu vesileyle kumar olmaktan çıkmaktadır*” tespitinde bulunmuşlardır.

İkinci Görüşün Delilleri: Bu görüş sahipleri ödülün yarışmacılar tarafından verilmesi muhallil de olsa câiz değildir. demişlerdir. Çünkü kumarın manası kalkmıyor ve muhallilin dışında yarışmacılardan her birinin kaybetme ve kazanma ihtimali vardır. Bu da tam kumarın kendisidir⁶⁶⁰.

Yarışmada muhallil olsun veya olmasın ödülün yarışmacılar tarafından ödenmesi câiz değildir diyenlerin ilk delili Kur’an-ı Kerim’de Mâide Suresi 90. ayette geçen kumarın haram kılınması hükmüdür.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْحُمُرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ

لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi iğrenç şeylerdir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.﴾⁶⁶¹ Meysir kumardır. ⁶⁶² Yarışma

ödülünü yarışmacıların ödemesi de kumara girmektedir. Çünkü her yarışmacının malı arkadaşına gitmektedir.

İkinci delil olarak İcma delili gösterilmektedir. İbni Cerîr’in⁶⁶³ şu sözünü delil olarak getirmişler ve şöyle demişlerdir. Buna istinaden meysir yani iddia içeren tüm oyunlar Allah’ın haram kıldığı kumardır. Bu oyun kişinin arkadaşına “kim yenerse ona şu kadar var” demesi kumardır, kandırmacadır. Hz. Peygamber (sav) “kim arkadaşına gel seninle kumar oynayalım derse sadaka vermesi gerekir”⁶⁶⁴ hadisi, ödülün yarışmacılar tarafından karşılanmasının haram olduğunun bir ispatıdır.

⁶⁵⁹ İbn Kayyım, el-Furûsiyye , s. 39

⁶⁶⁰ Ahmed b. Muhammed Savi Maliki Halveti Sâvî, **Bulgatü's-Salik Li-Akrebi'l-Mesalik İla Mezhebi'l-İmam Malik**, Mustafa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1952/1372, C. I, s. 372

⁶⁶¹ Mâide 5/90.

⁶⁶² Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, **Zadü'l-Mesir Fi İlmi't-Tefsir : Tefsir İlminde Yolculuk Azığı**, tercüme Abdülvehhab Öztürk, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2009, C. I, s. 240

⁶⁶³ Ebû Câfer Muhammed b. Cerir et-Taberî, ö. 310 h.

⁶⁶⁴ İbn Hacer Askalânî, **Fethü'l-Bârî Bi-Şerhi Sahihi'l-Buhari**, C. XI, s. 467; **Müslim**, Rakam: 1647; İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 40

Üçüncü delil olarak “*muhallin ödülü ortak olarak ödemesi ve yemesi haramdır, hiledir. Muhallilin nikâhta bulunması nikahı helal yapmaz, o halde durum yarışmada da aynıdır*” demişlerdir.

Dördüncü delill olarak ise “*yarişa muhallilin girişi ve çıkışı hükmü değiştirmez. Burada asıl yarışı ifsat eden, ödülü katılanların karşılamasıdır. Dahası ödülü veren de yarışı kazanabilir. Bu da kumardır*” demişlerdir.

Beşinci delil olarak İbni Mes’ûd’dan rivayet olunan Hz. Peygamber (sav) “*Şeytanın atı bahise giren attır. Onun ücreti de binmesi de günahdır*”⁶⁶⁵ hadisini delil olarak ortaya koymasındır.

Üçüncü Görüşün Delilleri: Muhallil olmadanda ödülün yarışmacıların tamamı tarafından karşılanması câizdir diyenlerin delilleri ise:

1) Bu görüşü en çok destekleyen İbn Kayyım, Ferusiye kitabında ortaya: Allah (cc) **يَأْيُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اَوْفُوا بِالْعُقُودِ** ﴿ Ey İman edenler akitleri / sözleşmeleri yerine getirin! ﴾⁶⁶⁶. Bu da her sözleşmede yükümlülükleri yerine getirmeyi gerektirir. Ancak Allah’ın haram ettiği şeyler veya haramlığına ümmetin icma ettiği şeyler dışında. İki taraf bu anlaşmanın hükümlerine uymaları gerekir .⁶⁶⁷

2) Allah (cc) : **وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا** ﴿ Verdiğiniz sözü yerine getirin.

Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir. ﴾⁶⁶⁸ buyurmuştur.

3) Allah (cc) : **وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا** ﴿ “Böyleleri anlaşma yaptıklarında sözlerini tutarlar. ”⁶⁶⁹

4) Hz. Muhammed (sav) : “*Müslümanlar şartlarını tutarlar ancak helali haram kılan ve haramı helal kılan (şartı) tutmazlar.* ”⁶⁷⁰buyurmuştur.

⁶⁶⁵ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübra**, C. 10, s. 21

⁶⁶⁶ Maide, 5/1.

⁶⁶⁷ İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 124

⁶⁶⁸ İsra, 17/34.

⁶⁶⁹ Bakara, 2/177.

⁶⁷⁰ Buhârî, **Sahîh Buhârî**, C. II, s. 634; Tirmizî, **Sünen Tirmizî**, C. III, s. 634; Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübra**, C. VI, s. 79

5) Hz. Peygamber (sav) : “ Müslümanların en büyük suçlarından birisi de: Haram olmayan bir şeyi haram mı diye sorması ve o sorusundan dolayı haram oldu”.

⁶⁷¹ Allah’ın kitabından ayetler ve Hz. Peygamber (sav) in sünnetinden haramlığına dair bir nâs gelene kadar akitler ve anlaşmalar helaldir. ⁶⁷²

Yarışmaya katılanların kazanana ortaklaşa ödül verilmesini muhallil şartını koşanların sundukları Hz. Peygamber (sav) hadisi “ ödül olmaz ancak at, deve ve ok yarışında” delil gösterilemez çünkü bu hadiste muhallil olmasına bağlamamıştır. Muhallil olması gerekseydi onu önemli olarak yarıştan önce söylerdi. ⁶⁷³

6) Ebi Lebîd Limeze b. Zebbar⁶⁷⁴dan dedi ki: “Hz. Peygamber (sav) Enes’e (ra) dedik ki Hz. Peygamber (sav) zamanında iddia edermiydiniz? Ve dedi ki: evet, Hz. peygamber bir at üzerine iddia etti ve o atın adı (Sebha) idi. Katıldığı yarışları kazanmasına Hz. Peygamber (sav) sevindi ve gülümsedi. ”⁶⁷⁵. İddia ancak iki tarafla olur. Asıl olan budur ve üzerine galip olan bu şekildir⁶⁷⁶.

7) “ Cahiliye döneminde Hz. Peygamber (sav) Rukane ile güreşmişti. O çok güçlüydü. Dedi ki, koyuna koyun!, Hz. Peygamber onu yendi. Rukâne’nin babası⁶⁷⁷ dedi ki: Benimle de güreş, onu da Hz. Peygamber (sav) yendi, dedi ki, bir daha tekrar güreşelim dedi, Hz. Peygamber (sav) yine tekrar yendi. Ebû Rukâne dedi ki; aileme ne diyelim? Birinci koyunu kurt yedi. İkinci koyun telef oldu, üçüncüye ne diyelim? Ve Hz. Peygamber (sav) dedi ki; biz seninle malını almak için yarışmadık koyunları geri al! ”⁶⁷⁸. Bu hadisi şerifte de görüyoruz ki iddia iki taraf arasında oldu ve aralarında muhallil bulunmadı. ⁶⁷⁹

8) Ebû Bekir (ra) ın iddiası Hz. Peygamber’in (sav) izniyle ve bilgisiyle Neyyar b. Mukarrem el-Eslemî den olarak müşriklere dedi ki: Bu ayet اَلْمُغْلِبَاتِ الْرُّومُ فِي اَذْنَى

الْأَرْضِ وَهُمْ مِّنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيِّغَالِيُونَ فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ

⁶⁷¹ Buhârî, **Sahîh Buhârî**, Kitâbü’l-İ’sâm Bil’Kitâb ve’s-Sünneh, Rakam: 6859, C. VI, s. 3658; Müslim, **Sahîh Müslim**, Kitâbü’l-Fedâil, Rakam: 2358, C. IV, s. 1831

⁶⁷² İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 165

⁶⁷³ İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 165

⁶⁷⁴ İbn Hacer el-Askalânî, **Tehzibü’t-Tehzib** C. VIII, s. 410

⁶⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, C. III, s. 160; el-Beyhakî, **es-Sünenü’ l-Kübra**, C. X, s. 21.

⁶⁷⁶ İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 166

⁶⁷⁷ Tirmîzî, **Sünen Tirmîzî**, C. IV, s. 247

⁶⁷⁸ Tirmîzî, **Sünen Tirmîzî**, C. IV, s. 247; Beyhakî, **es-Sünenü’ l-Kübra**, C. X, s. 18

⁶⁷⁹ İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 203

Elif, lâm, mîm, Rumlar yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Fakat onlar bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip gelecekler. Önce olduğu gibi sonra da Allah'ın dediği olur. O gün müminler Allah'ın yardımı sebebiyle sevinecekler. O dilediğini muzaffer kılar. O çok güçlüdür, engin merhamet sahibidir. ﴿⁶⁸⁰ indiği gün Fârisîler Rumları yenmişlerdi. Müslümanlar Rumların galip gelmesini temenni ediyorlardı. Çünkü onlar ehli kitap ve bunda da Allah Teala demesi: ﴿يَنْصُرُ اللَّهُ يَنْصُرُ﴾ İşte o gün de müminler sevineceklerdir, Allah'ın lütfedeceği zaferle. Unutmayın ki, Allah dilediğini (hak edeni) zafere ulaştırır. ﴿⁶⁸¹ Kureyş kavmi Farisilerin galip gelmesini temenni ediyorlardı. Çünkü onlarda kendileri gibi ne ehli kitap nede iman sahibi değillerdi. Hz. Ebû Bekir, bu âyetleri Hz. Peygamber'den (sav) dinler dinlemez onları, Mekke'nin bir tarafında yüksek sesle okudu. Sonra da o sevinen müşriklere, "Rumlar, birkaç sene sonra İranlılara muhakkak galebe çalacaklar. " dedi. Müşrikler şaşırdılar. Bahsettiğimiz gibi büyük bir hezimete uğramış, âdetâ yerle bir olmuş bir imparatorluk bir daha nasıl canlanacak ve İranlılara galebe çalacaktı! Bu durumu havsalarlarına sıgdıramadıklarından içlerinden Übey bin Halef, "Yalan söylüyorsun," dedi. "Haydi, aramızda bir müddet tayin et, seninle bahse girelim. " Hz. Ebû Bekir kabul etti. On deve üzerinde bahse girip üç sene müddet tayin ettiler. Hz. Ebû Bekir gelip durumu Hz. Peygamber'e (sav) haber verdi. Hz. Peygamber: "Âyetteki "bid"den (yani bir kaç seneden) maksat, üçten dokuza kadar olan seneler demektir. Develerin sayısını artır. Müddeti de uzat. " buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir çıktı. Übey'e rast geldi. Übey, "Galiba pişman oldun. " dedi. Hz. Ebû Bekir, "Hayır" dedi. "Gel seninle bahsi arttıralım. Müddeti de uzatalım. Haydi, dokuz seneye kadar yüz deve yapalım. "Übey de, "Haydi yapalım. " diyerek kabul etti. Hz. Ebû Bekir, Mekke'den ayrılacağı sıralarda, Übey bin Halef yakasına yapıştı ve "Sen, Mekke'den ayrılırsan, bahisde kazanacağım develeri ödemeyeceğinden endişe ediyorum. Bana bir kefil göster. " dedi.

⁶⁸⁰ Rum, 30/1-4.

⁶⁸¹ Rum, 30/4-5.

Hız. Ebû Bekir de oğlu Abdurrahman'ı kefil gösterdi. Übey bin Halef de Uhud Harbine çıkmak istediğı zaman Abdurrahman, gidip onun yakasına yapıştı ve "*Vallahi, bana bir kefil göstermedikçe, seni bırakmam.* " dedi. Übey bin Halef de kefil gösterdikten sonra Uhud Harbi için yola çıktı. Übey bin Halef, Uhud Harbinde Resûl-i Kibriyâ Efendimizin kılıcından aldığı bir yaradan öldü. Mağlubiyetlerinden 9 yıl sonra, Rumlar, birdenbire canlanarak hiç beklenmedik ve umulmadık bir saldırıyla İranlıları dehşetli bir bozguna uğrattılar. Buna da Müslümanlar çok sevindiler, müşrikler ise son derece üzüldüler. Hız. Ebû Bekir, 100 deveyi Übey bin Halef'in kefilinden ve mirasçılarından alıp Hız. Peygamber getirdi. Hız. Peygamber (sav) "Onları sadaka olarak dağıt. " buyurdu.

Kur'ân-ı Azimüşşânın istikbâlden haber veren ve Hız. Peygamber'in (sav) bir mu'cizesi sayılan bu haberin ortaya çıkması üzerine, Mekkeli müşriklerden bazıları Müslüman oldular. ⁶⁸²Bu hadisi şerifte; iddianın iki taraftan olduğuna işaret olup Hız. Peygamber (sav) bilgisiyledir. ⁶⁸³ Muhallil olmasının şart olması sahabeler arasında da meşhur olması gerekir. Onlarda muhallilin şart olması görüşlerini kimse söylememiştir. İbn Teymiye ise bu konuda şöyle söylemiştir: " Eğer iki taraf bedel çıkararak Sahabeler den hiç kimsenin yarışmalarda muhallilin ne şart koştuklarını ne de haram gördüklerini bilmiyorum. Ama bu yasağı bazı Tâbiinler de bildim" ⁶⁸⁴.

Değerlendirme: Görüşler ve Deliller düşünüp baktıktan sonra açığa çıkıyor ki muhallil bulunması halinde yarışmacılardan iki tarafında bedel ödemesi câizdir.

Âlimler muhallilsiz yarışmacıların bedel ödediğı yarışmanın câiz olmadığı hakkında icma vardır. ⁶⁸⁵ Burada İlim Ehli'nin çoğunluğunun görüşü racih olan görüştür.

5. 4. GÜNÜMÜZDEKİ BAZI YENİ ÖDÜL ÇEŞİTLERİ

Günümüzdeki yeni ödül çeşitleri; bilim ve kültür ödülleri, bankaların ödülleri/promosyon (finans kurumların ödülleri, bankaların ödülleri) , ticârî mahallerin ödülleri (ticârî mahallerin ödül vermesinin hükmü) , ödüllerin sunuş

⁶⁸² Tirmizî, **Sünen'i-Tirmizî**, Rakam: 3194, C. V, s. 344

⁶⁸³ İbn Kayyım, **el-Furûsiyye**, s. 207

⁶⁸⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. Ali el-Ba'li, **Muhtasar el-Fetâvâ'l-Masriyye**, thk. : Muhammed Hâmid el-Faki, C. I, s. 533

⁶⁸⁵ **Fethu'l-Bârî**, C. VI, s. 73; **el-Muğnî, Umdetü'l-Kârî**, C. XIV, s. 161

şekilleri ve hükmü, piyango ödülleri, günümüzde piyango şekilleri (bilet piyangosu, piyango, toto, loto, iddia vb. gibi şans oyunları, hayır piyangosu, at yarışı piyangosu, spor piyangosu ve telefon piyangosu) olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir.

5. 4. 1. Bilim ve Kültür Ödülleri

Bazı ilmi kurumlar, araştırma merkezleri ve resmi kuruluşlar ilmi ve kültürel alanlarda, çeşitli branşlarda en iyi ve en yetenekli bilim insanlarını bilmek ve seçmek için yarışma düzenleyip kazananlara da ödüller verilmektedirler.

İslâmi ilimler ve Kur'an Yarışmaları Ödülleri:

Birçok hayır dernekleri, Kur'an-ı kerim hafızlık merkezleri, Kur'an-ı kerim'i ezberleme, güzel okuma, tefsir, hadis ve fıkıh vb. dallarda yarışmalar düzenlemekte ve dereceye girenlere ödüller verilmektedir. Bu yarışmalar zamanımızda hızlı bir şekilde yaygınlaşmaya başlamış hatta televizyon kanallarında Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma yarışmaları düzenlenmektedir.

Gazetelerde ve Dergilerde Kültür Yarışmaları:

Birçok gazete ve dergiler kültür ve ilmi çalışmalar için sayfalarında ilanla yarışmalar düzenlemektedirler. Bu yarışmalar her hangi bir konu hakkında bir veya birden çok sorudan oluşmaktadır. Yarışmaya katılımda belirlenen özel formdaki (yarışma kuponundaki) sorulara cevap vermekle olmaktadır. Bu formlardan yanlış olanları ayırırlar ve doğruların arasından kura ile kazananı belirlerler. Genelde gazete ve dergilerde bu şekilde olmaktadır.⁶⁸⁶

Televizyon Kültür Yarışma Ödülleri:

Her yerde de her taraftan uydu kanalları bizi sardıktan sonra televizyon tüm evlere girmiş oldu. Milyonlarca insanlar ekran başında tutabilmek için televizyon yarışmaları icat edildi. Her kanal bir kültür yarışması yayınlamaya başladılar. Yarışmacıları kanala çağırmakla ya da soruları genel olarak yayınlayarak telefon aracılığıyla yarışmalara katılımı teşvik ettiler. Telefonla yarışmaya katılıp sorulara cevap vermek isteyenlere ilave tarife ücreti uygulayarak kendilerine yeni bir kazanç kapısı açtılar. Daha çok seyirciyi çekerek daha fazla kazanç ve daha fazla reklam geliri

⁶⁸⁶ Bâsim Ahmed, *el-Cevâiz*, s. 104

için çeşit çeşit yarışmalar icat ettiler böylece de kanallar arasında rekabet gibi bir durum oluştu.⁶⁸⁷

İlim ve kültür yarışmaları yapmak genel olarak câizdir. Denilir ki ilk kültür yarışmasını yapan Hz. Peygamber (sav) dir. İbn Ömer den rivayetle Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “ *Bir ağaç vardır yaprağını dökmez o da müslüman insan gibidir, söyleyin bana nedir? ve dedi ki insanlar çöldeki ağaçlara yöneldi ve Abdullah dedi ki: Benim gönlümden hurma ağacı geçiyordu ama söylemeye utandım. Dediler ki Ya Resulullah sen söyle bize o nedir? Dedi ki: Hurma ağacıdır*”.⁶⁸⁸

İmam Buhârî bu hadisin başına giriş kısmına: (İmamın arkadaşlarının ilim seviyesini ölçmek için sorduğu soru)⁶⁸⁹ başlığını koymuştur.

İmam Nevevî bu hadisin tefsirinde dedi ki: Bu hadiste çok menfaatler vardır. İmamın arkadaşlarının bir konu hakkında bilgilerini, fikirlerini ve görüşlerini denemek, anlamak ve artırabilmek için misal getirme ve benzetme vardır.⁶⁹⁰ İlmi ve kültürel yarışmaları Hüküm koyucu teşvik etmiştir. Bu yarışmalarda menfaat, hayır, aklı ve zekâyı güçlendirme vardır. Fakat âlimler ilmi yarışmalarda ödül vermenin meşruluğu konusunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bundan önceki konularda geçmişti. Âlimlerin görüşünü beyan etmiştik. O da ilmi yarışmalarda ödül vermenin câiz olduğudur.⁶⁹¹ Çünkü onun zekâyı ve mücadelede yarışmacıların arasında büyük bir iz bırakmaktadır.

İmam Şâfi’den nakil oldu ki konuyu oğlu Ebi Osman’a⁶⁹² ve öğrencisi el-Humeydi’ye⁶⁹³ bırakırdı ve derdi ki: “*Kim doğruyu bilirse ona bir dinar vereceğim.*”⁶⁹⁴

Değerlendirme: İlmi ve kültür yarışmalarını yapmak ve onları ödüllerle teşvik etmek câizdir. Fakat ilmi yarışmaların icrasında şu kurallara uyulması gerekir:

⁶⁸⁷ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 105

⁶⁸⁸ Buhârî, **Sahîh Buhârî**, İlim, 62, C. I, s. 34.

⁶⁸⁹ Buhârî, **Sahîh Buhârî**, İlim, 62, C. I, s. 34.

⁶⁹⁰ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî Nevevî, **Sahihi Müslim Bi-Şerhi'n-Nevevî= El-Minhac Fi Şerhi Sahihi Müslim B. Haccac**, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, II. baskı, Beyrut, 1972/1392 C. XVII, s. 154

⁶⁹¹ Basim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 106

⁶⁹² Ebi Osman: Muhammed'ul-Kebîr, ö. 23/644.

⁶⁹³ Ebû's-Sıdk Takıyyüddîn Ebû Bekr b. Ahmed İbn Kâdî Şühbe, **Tabakatü's-Şâfiyye**, thk. . Hafız Abdülhalim, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1987, C. II, s. 66

⁶⁹⁴ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 106

1) Yarışma sorularının konuları faydalı ve menfaatli işlerden olmalıdır. Gereksiz filimler ve kötü şarkılar ve menfaatsiz konulardan olmamalıdır.

2) Ödül verilmesi konusunda daha önce zikredilen kurallara uyulmalıdır. Örnek verecek olursak; ödülün yarışmaya katılan tüm yarışmacılar tarafından ödenmesi, hüküm olarak kumar dairesine girmektedir. Buna istinaden bazı gazetelerin ve dergilerin düzenlemiş olduğu yarışmaların hükmü hakkında bazı soru işaretleri oluşmuştur.

Yarışmacı, yarışa katılması için gazete veya dergi parası ödemesi kumara girer mi? Bu konunun ayrıntıları şöyledir: Yarışmacının amacına bakılır. Gazeteyi sahifelerinden faydalanmak ve okumak için mi almış ya da yarışmaya katılmak için mi almış? Eğer sayfalarından faydalanmak için aldıysa, gazetenin devamlı müdavimlerindense, her gün alıyorsa ya da yıllık aboneyse, yarışmaya katılmasında bir sıkıntı yoktur. Yarışmayı kazandığı zaman ödülü alması câizdir. Gazete parası ödemesi yönüne bakarsak, o da değerli ve faydalı bir şey karşılığı olmuş olur. Çünkü gazetede ilanlar, haber ve başka makaleler vardır bu da kumar şüphesini ortadan kaldırmaktadır.

Ama gazete almakla amacı yarışma ve ödül ise, haram dairesine girdiği aktarılmıştır. Bu geçen kuraldan televizyon kültür yarışmalarına hüküm vermemiz mümkündür. Eğer yarışmaya katılmak için telefonla aramak şart olursa şuna bakılır: Eğer arama ücreti normal tarifieden ise, ekstra artış yoksa ve telefon şirketi ile yarışmayı düzenleyen arasında bir anlaşma yoksa, bu durumda yarışmaya katılımda bir sıkıntı yoktur. Aramayı yapanın verdiği para yarışma alanına ulaşma ücreti gibi olur. Fakat arama ücreti artırılmış ise (genellikle böyle oluyor) ve burada hüküm yarışma kesin ve şüphesiz kumardır. Müslümanların buna katılması câiz değildir.

Kültür yarışmaları yapıldığı zaman aldatıcı ve zor sorulardan uzak durmak gerekir. Çünkü yarışmacılar arasında sorun ve dengesizlik yaratan sorulardır. Bu arada âlimler buna *yanıltmak* diyorlar. Bundan uzaklaşmak ve sakınmak gerekir.

Muâviye den rivayet olunan bir hadiste Hz. Peygamber (sav) *yanıltmayı yasaklamıştır*⁶⁹⁵.

⁶⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, **el-Müsned**, C. V, s. 435; Ebû Dâvud, **Sünen Ebi Dâvud**, Rakam: 2656; Elbânî: Hadisin senedi zayıftır, Abdullah b. Sa'd, o hadis meçhuldür, Zehebî de aynı söylemiştir.

el-Evzâi ise (o da hadis rivayet edenlerden birisidir) yanıltmayı şöyle tefsir etti: “o soruların şiddetlisidir”.⁶⁹⁶ifadesini kullanmıştır.

el- Hattâbî de; “zor sorular âlimlere sorulur ki, onları yanıltmak için. Bununla da fitne ve şer yayıldığı için yasaklanmıştır.”⁶⁹⁷şeklinde görüşünü beyan etmiştir.

İbn Hacer ise bu konuda: “Sabit oldu ki, selefi toplumundan zor ve olması mümkün olmayan ve nadir şekilde olan soruları sormak mekruhtur. Zan ve tahmin olduğu için mekruh etmişlerdir.”⁶⁹⁸

5. 4. 2. Bankaların Ödülleri (Promosyonlar)

Bankalar, tüccarların ve ticari marketlerin sahiplerinin aynen yaptığı gibi yaptılar. Müşterileri elinde tutmak ve artırmak için müşterilerine ve kendileriyle iş birliği yapanlara ödül verme cihetine gittiler. Bu ödüllerin hükümlerini iki başlık altında inceleyebiliriz:

a) Finans Kurumlarının Ödülleri b) Bankaların Ödülleri

5. 4. 2. 1. Finans Kurumlarının Ödülleri

Finans Kurumları İslâmî bir seçenek olarak, eğer iddia ettikleri gibi sadece faizsiz işlemler yapıyorlarsa, diğer bankalardan farklı işleyişe sahiptir. Allah (cc) buyurdu ki: **وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا** Allah alış-verişi helal, faizi haram kılmıştır

⁶⁹⁹ ayetini banka işlemlerine örnek almıştır. İslâm Hukuk kurallarına bağlantılı işlemlere başlamışlardır. Yakın zamanda İslâmî Ekonominin geleceğini müjdeliyorlar. Bunun için müslümanların faizli bankalarla işbirliği yapmaması gerekir. İslami seçenek varken bazı hataları ve yanlışları olmasına rağmen onları desteklemek ve

⁶⁹⁶ Müsned el-İmâm Âhmed b. Hanbel, C. V, s. 435

⁶⁹⁷ Bâsim Ahmed, el-Cevâiz, s. 108

⁶⁹⁸ İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, C. X, s. 407

⁶⁹⁹ Bakara, 2/275.

teşvik etmek lazımdır. ⁷⁰⁰ Finans Kurumları ve Bankalar müşterileri kendi kuruluşlarına çekmek için çeşit çeşit ödül ve promosyon dağıtmaya başlamışlardır.

Yeni asrın fakihleri, özellikle islâmî kuralları takip etmekle görevli jüri üyeleri, bu ödülleri verilmesi konusunda ittifak etmemişler ve farklı iki görüş ortaya koymuşlardır:

Birinci Görüş: Bankaların müşterilerine ödül vermesinde bir engel olmadığı görüşündedirler. İslâmî kurallar çerçevesinde dağıtılan bu ödül ve promosyonlar bankanın mümkün olan en büyük müşteri potansiyeline ulaşmasına teşvik olacaktır. ⁷⁰¹

İkinci Görüş: Finans Kurumlarının ödül vermesi ve promosyon dağıtması batının ve faizli bankalara benzemek sayılır. İşten kaçmaya ve tembelliğe, çabasız ve emeksiz kazanca götürür. *Buda İslâm ruhuna terstir.* Çünkü İslâm ruhu, mücadele etmeyi el ve alın teriyle kazanmayı bizden istemektedir. ⁷⁰²

İki görüşe bakınca buluruz ki, birinci görüşü yani ödül vermede bir yasak yok diyen görüşü tercih ediyoruz. Çünkü onda İslâm hukukuna göre bir engel bulunmamaktadır. Yasak görenlere diyebiliriz ki, batıyı her taklit islamda yasak değildir. Bilakis asıl olan onların tüm alanlarda ulaştıklarından istifade etmek gerekmektedir. Böyle hukukî bir delil de sunulmamıştır. Muamelatta asıl olan gizli olmamasıdır. ⁷⁰³ Bankalar da müşterilerin kendilerine yönelmesi için ödül / promosyon vb. yöntemlere başvurmuşlardır.

Finans Kurumlarında Ödüller Nasıl Verilir: Finans Kurumlarında verilen ödüller (câiz görenlerin görüşleri) ya müşterilerinin banka hesaplarına yatırılarak ya da bankamatiklere yatırılarak olur. Bunların her birinin hükmü şöyledir:

Hesaplar Üzerine Ödüller:

Burada hesaplar ya devamlı ya da yatırım şeklinde olur. Bu hesaplar üzerine ödüllerin hükmünü bilmek için şüphesiz onun aslını bilmemiz gerekir.

⁷⁰⁰ Bâsim Ahmed, *el-Cevâiz*, s. 108 (**İslâm Alemleri Topluluğu İslâm Fıkıh Meclisi** 1406 recep ayında bu kararı aldı. Naklen)

⁷⁰¹ Bâsim Ahmed, *el-Cevâiz*, s. 111, (**Ürdün İslâm Bankasının Şer'i Gözetleme fetvasına** bak. Şübeyr Muhammed Osman, *Ahkâmü'l-Müsebegâtü'l- Müâsıra* , Ed-Dav el-fukh el-İslâmî. 14. dönem. 11/1, t. 16/1/2003. Naklen)

⁷⁰² Bâsim Ahmed, *el-Cevâiz*, s.112 (**Fetâvâ Lecne Er-Ragâbe's-Şeriyye Li Masrif Katar El-İslâmî**, Şu kişilerden oluşmaktadır: Dr. Yûsuf el-Gardâvî, Dr. Ali Muhammedî, Dr. Ali Es-Sâlûs. . : **Ahkâm'ül-Müsâbagât el-Müâsıra Fi Dav el-Fıkh'ul-İslâmî**, s. 31. Naklen)

⁷⁰³ Bâsim Ahmed, *el-Cevâiz*, s. 112

Cari / Sürekli Hesaplar: Bu cari hesapların şer'i uyumu garantili krediler (borçlar) şeklinde olur. Bankanın onu kullanmaya hakkı vardır. İstendiği zaman geri ödeme yapar bu şart bulunmasa bile.⁷⁰⁴ O zaman Cari /devamlı hesap; müşteriden bankaya verilen faizsiz bir kredidir. Bu uyarılama vasıtasıyla bu hesaplar üzerine ödül vermek şer'an haram görülmüştür. Çünkü borç verilen para üzerine miktarı artırma hesap açılırken şart koşulma ya da hesabın bulunduğu zaman banka onu ilan etmesi veya banka genellikle bu ödülleri vermesi haramlığa götürmüştür.⁷⁰⁵ *Bu hüküm her menfaat çeken borç faizdir, kaidesiyle mebnidir.* Bu konu hakkında hadis ve deliller ve âlimlerin görüşleri daha önce geçmiştir ⁷⁰⁶. Olabilir birisi diyebilir ki, bu hesapların üzerine ödül vermek, borç ödemede iyilik göstermek, borç alanın borç verene bu miktar parayı şartsız olarak göndermesi câizdir fakat bu hakikatten çok uzaktır. Çünkü bankalar önceden bu ödülleri ilan ediyor ya da hesap açıldığı anda bildiriliyor. Bu ödülleri de müşterilerini kaybetmemek için vermektedirler. Bu da tam bir faizin kaynağıdır.

Yatırım Hesapları: Yatırım hesapları demek o bankalara konulan Finans Kurumlarının kabul ettiği kâr-zarar ortaklığı mevduat hesaplarıdır.⁷⁰⁷ Burada Finans Kurumu ortak sayılıp müşteri mal sahibi sayılır ve kazançlar anlaşmaya göre dağılır. Bu hesaplar birikim hesabı şekliyle olabilir. Yatırımcı ne zaman ve ne kadar isterse bu paradan çekme hakkı vardır. Ya da mevduat şeklinde olabilir. Mevduat sahibinin anlaşmalı süre bitene kadar çekim hakkı yoktur. Her iki durumda bankanın bu malları kullanma hakkı vardır. İslâm Hukukuna göre eğer bankalar mevduat sahiplerine ödül vermesi sanki mal sahibine vermiş gibi olmaktadır. Bu şekilde bir sıkıntı bulunmamaktadır.

Fakat bu ödülleri bankanın genel kârından çıkarıp ödemek câiz değildir. Çünkü başka mevduat sahiplerinin de bu mallarda hakkı vardır. Ancak banka sermayesine katılan banka sahiplerinin malından verebilir.

el-Baraka isimli sempozyumda bu hususta bir karar yayınlandı. Şöyle geldi: *“Finans Kurumlarının yatırım hesaplarının sahiplerine ödül vermesi câizdir. Çünkü*

⁷⁰⁴ Bâsim Ahmed, *el-Cevâiz*, s. 112

⁷⁰⁵ Bâsim Ahmed, *el-Cevâiz*, s. 112, (Fetâvâ el-Müsteşâr eş-Şer'î lil-Bank İslâmî el-Ürdünî, Şibir'den Naklen: *Ahkâmü'l-Müsebegât el-Müâsıra Fi Dav el-Fıkhu'l-İslâmî*, s. 31, naklen)

⁷⁰⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî* C. VI, s. 52; en-Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Şerif, *el-Mecmû'*, C. IX, s. 375, Dâr'ul-Fikr, Beyrût, s. 1997

⁷⁰⁷ Şübeyr, *el-Muamelât'il-Mâliyye el-Muâsıra Fi'l-fıkhu'l-İslâmî*, s. 266

*sermaye bu hesap sahiplerinin mülküdür. Kurumun ortaklarının kârdan hisseleri vardır. ”*⁷⁰⁸

ATM Kullanma Üzere Ödüller:

Bazı Finans kurumları kendisiyle işbirliği yapıp ATM kullanarak işlem yapanlara ödül ödüyor ve bunu bankayla müşteri arasındaki hesap çeşidine bakmadan yapmaktadır. *Bu ödülün hükmü mubahtır. Çünkü banka için tanıtım ve pazarlama sayılır ve onun şer’i bir engeli bulunmamaktadır. Fakat kurum bu ödülleri vermek için bir miktar para almayı şart koşarsa o zaman haram görülmüştür çünkü kumara dönüşür. ATM kullanmada ödüllerin hükmü el-Baraka Sempozyumunun yirmi üçüncü toplantısında alınan karar şöyleydi: “Kura yoluyla ödül vermenin bir yasağı yoktur. Bu ödüller kurumlarla iş birliği yapan her kullanıcıya verilebilir. Belli bir zaman da topladığı puanlara göre ödül verilebilir. Yine belli bir miktar parayla alış-veriş yapanlara kura ile ödül vermek mümkündür. Ödüllerde nakdî, aynî ya da bazı hizmetlerden ücretsiz faydalanma şeklinde de olabilir. Bu ödülün hükmü kartı veren tarafa şer’i şekliyle bağlantılıdır. Kartı veren taraf taşıyan tarafın borçlusu ve ödül borç verenden alana verilir. Çünkü yasak olan onun tersidir. Eğer kefillik denirse kartın kaynağı o kefildir. Bu şekilde ödüle kefil olan kefil olduğuna verir. Böyle olduğu sürece İslâm hukukuna göre bir sıkıntı yoktur. Yasak onun tersidir .*⁷⁰⁹⁻⁷¹⁰

5. 4. 2. 2. Bankaların Ödülleri:

Önceden geçmişti, Finans kurumları varken Bankalarla iş birliği yapmamalıdır. Çünkü bankalar faizle ayakta duran müesseselerdir. Bankaların işlemlerinin tabiatı mevduat sahiplerinden borç alıp borç isteyenlere borç vermek şekliyle yapılan işlemdir. Bu mevduat sahiplerine belli bir faiz verirler. Borç isteyene da fazla faizle borç verirler. İki faiz arasındaki fark o bankaların gelirlerinin ve karlarının kaynak

⁷⁰⁸ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 114,116, (**Bereke Sempozyumunda alınan kararlar** Mekkede 29 Şaban ile 2 Ramazan arasında 1424 /25-27/Ekim/2003. ; **İktisad İslami Dergisi**. Dubai İslami Bankası . Sayı: 272 s. 28. Naklen)

⁷⁰⁹ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 116, (**Bereke Sempozyumunda alınan kararlar** Mekkede 29 Şaban ile 2 Ramazan arasında 1424 /25-27/Ekim/2003. ; **İktisad İslâmi dergisi**. Dubai İslami Bankası . Sayı 272 s. 28. Naklen)

⁷¹⁰ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 114-116

temelidir.⁷¹¹ Bununla belli oluyor ki bankaların temeli faiz üzerine kurulmuştur. Onu da Allah (cc) kavlinde şöyle buyurmaktadır: ﴿وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ Allah ticareti

helal faizi haram kılmıştır. ⁷¹² Bütün asırlarda âlimler faizin haramlığı konusunda icma etmişlerdir. İslâm Âlemindeki fikhî toplulukların çoğunluğu ve fetva heyetleri Faizli Bankalarla işbirliği yapmanın haram olduğuna fetva vermişlerdir. İsimler değişmesine rağmen onun faizleri ribanın tam kendisidir.⁷¹³

Onların Aldıkları Faizlerin Hükümü Nedir?

Hükümü beyan etmeden önce hızlı bir şekilde bu bankaların ödülleri üzerinden işlemlerine bir bakmak lazımdır. Çoğunlukla ödüller hesaplar üzerine veya üç çeşidiyle yatırım sertifikalarının üzerine verilir.

Önce hesaplara baktığımızda, *hesaplar iki çeşittir: Tasarruf Hesabı ve Cari Hesab. Her ikisine de Mevduat denir.* Bu mevduatın kanuni ve şer'î ayarlaması en çok İslâmî ülkelerinde borç sayılır.⁷¹⁴ *Bu bankalarda koyulan mevduatın hakiki adı verilmemiştir. Çünkü mevduat demek emanet demektir* ve bunu alanın koruması lazım ve üzerinden bir menfaat sağlamamalıdır. Bu bankalarda alacağın tersidir, çünkü banka kendi menfaati için o mevduatı yatırımda kullanıyor.⁷¹⁵

Özet olarak bu hesaplar borç sayılır ve üzerine verilen ödüller riba /faiz dir ve her menfaat getiren borç riba /faiz dir. Bu durumda bankalardan alınan ödüller câiz değildir. Ama yatırım sertifikaları hakkında ilgili olan hükümü onun hakikatini bilmek gerekir. Çünkü bir şeye hüküm vermek onun şeklini bilmek lazımdır. Çünkü bir şey hakkında hüküm vermek için onun şeklini bilmek lazımdır.⁷¹⁶

Yatırımı Sertifikaları Üç Guruba Bölünür:

Artma ve Büyüme Tabiatlı Büyüme Sertifikaları

⁷¹¹ Ali Ahmed Salus, **Mevsuatü'l-kazâyâ'l-fikhiyyeti'l-muasıra ve'l-iktisadi'l-İslami**, X Baskı., Devha (Duha) : Dârü's-Sekafe ; Kahire : Mektebetu Dâri'l-Kur'an, 2006/1426. 1032, C. I, s. 150

⁷¹² Bakara, 2/275.

⁷¹³ Bâsım Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 117-118

⁷¹⁴ Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, **El-Vasit Fî Şerhi'l-Kanuni'l-Medeniyyi'l-Cedid: Nazariyyâtü'l-İltizam Bi-Vechi Am**, Beyrut, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ty., C. V, s. 429

⁷¹⁵ Ali Ahmed Salus, **Mevsuatü'l-Kazâyâ'l-Fikhiyyeti'l-Muasıra Ve'l-İktisadi'l-İslami**, X. Baskı., Devha (Doha), Dârü's-Sekâfe, Kahire, Mektebetu Dâru'l-Kur'an, 2006/1426. 1032, C. I, s. 163

⁷¹⁶ Bâsım Ahmed, **el-Cevâiz**, s.

Bankalarda uzun bir müddet kalan, on seneyi bulan sertifikalardır. O da malın ve faizin yükseliş şeklinde olan eklemidir. Sürecin sonunda sertifikanın sahibi malı ve üzerine yüklenen ilaveyi alır.

Devamlı Gelir Getiren Senelik Faizli Yatırım Sertifikaları

Devamlı gelir getiren sertifikalardır. Senelik sınırlandırılmış faizlerdir ve altı ayda bir ödenir.

Ödüllü Yatırım Sertifikaları

Artırmayı hak eden sertifikalardır. Kazanması durumunda onu geri çekimi üzerine ödül verilir.⁷¹⁷ Belli oluyor ki bu sertifikalar borçlar için yeni bulunmuş yoldur. Mal sahibi bankalardan bu sertifikalardan birini satın alır. Aldığı sertifikaya göre belli bir kazanç belli etmek şartıyla ve ondan sonra mal sahibi verdiği malı kendisine söylenen karıyla alır. Bu da ribanın bir başka şeklidir.

es-Senhûri : Borç değişik şekillerde olabilir. Bildiğimiz şekillerden farklı olarak o da bir şirket ya da manevî genel bir kişi senet çıkarır. Bu senetlerle o kişinin yaptığı borçlar ya da o kişi borç verenlerin ve kendilerinin arasında bu senetlerle kayıt olanlar, verdiği paraların değeriyle bu şirkete ya da o kişiye borç vermiş gibi olur ⁷¹⁸.

Bizimle ilgili olan bu araştırmada bu üç sertifikalardan üçüncü çeşididir. Yani ödüllü olan ve *yatırım sertifikası* adıyla meşhur olmuştur. Bu çeşit sertifikalarda belli bir faiz oranı ve belli bir müddet olmasa da faizleri başka yollarla dağıtıyorlar. O da katılımcılarına kura yoluyla, kim kazanırsa ödülü alır. Bu câizelerin bedeli ise katılımcıların toplam mallarının faizlerinden ödeniyor. *Gerçekte bu ödüllerin ribavî faizlerden bir farkı yoktur sadece verme şekli değişiktir* ⁷¹⁹. *Onun için çok alimler ve araştırmacılar bu hileye karşı uyardılar ve bu sertifikalar üzerine verilen ödüllerin haram olduğunu söylediler. Çünkü menfaat çeken borcun hükmünden hariç değildir*⁷²⁰. *İslami fıkıh toplumu altıncı toplantısında tahrir hükmüne ulaşmıştır. Bu sertifikalar hakkında özel araştırmalar sunduktan sonra şu karar alındı; senetler üzerine verilen ödüller haramdır. Çünkü onun içinde menfaat ve oranla ziyade şartı ya da bazılarında da kumar şüphesi vardır* ⁷²¹. Araştırmacının görüşünde bizim

⁷¹⁷ Şübeyr, *El-Müamelât El-Mâliyye El-Müâsıra Fi'l-Fıkhî'l-İslâmî*, s. 217

⁷¹⁸ es-Senhûri *el-Vasit Fi Şerhi'l-Kanuni'l-Medeniyyi*, C. V, s. 435

⁷¹⁹ Sâlûs, *el-İktisâd El-İslâmî Ve'l-Kadâye'l-Fıkhîyye El-Müâsıra*, C.I, s. 214

⁷²⁰ Sâlûs, *el-İktisâd el-İslâmî ve'l-Kadâye'l-Fıkhîyye el-Müâsıra*, C. I, s. 214; Refik Yûnus Mısrî, *el-Meysir ve'l-Kumâr el-Müsabagât ve'l-Cevâiz*, s. 169

⁷²¹ *Mecelle Mücemme'*, *El-Fıkhî'l-İslâmî*, C. VI, s. 1726

zamanımızda fıkhi toplumun kararları çok önemlidir ve ona karşı gelmemelidir. Sadece güçlü, sahih ve açık olan delillerle ve çok ilmiyle ve takvasıyla bilinen bir müçtehit ancak muhalefet edebilir. Özellikle yeni çıkan meselelerde. Müslümanların nâs'a dayanmayan nakillere veya akıldışı anormal sözlere itibar etmesi câiz değildir. ⁷²²

5. 4. 3. Ticari Mahallerin Ödülleri

Şüphesiz ki ödüller ve teşvikler çarşıların ve ticari marketlerin canlanmasında önemli rol oynamaktadır. Ticari mahallerin teşvik ve ödülleri vermesiyle insanların onlara yöneldiğini buluyoruz. Ödül ve teşvik bizatihi ilmi pazarlama konusu oldu. ⁷²³ Bu konuda yani ödül konusuna has sanatlar ve üsluplar oluştu. Hatta ödülle piyasayı pazarlama ve canlandırma konusunda birçok kitaplar ve yazılar yazıldı. O ödüller insanların hayatında belli olumlu etki yaptığı bir gerçektir. Bu yüzden âlimlerin ve araştırmacıların ödüllerle ilgili şer'i şekillerine girmeden önce bu asrın âlimlerinin ödül hakkındaki fikirlerini işaret etmek gerekir.

5. 4. 3. 1. Ticari Mahallerin Ödül Vermesinin Hükümü

Bu konu hakkında fakihler ihtilaf etmişler ve iki görüş ortaya çıkmıştır.

Birinci Görüş: Ticari mahallerin / işletmelerin vermiş oldukları ödül ve promosyonların mubah olmadığı görüşündedirler. Bu görüşü savunanlar Abdü'l-Azîz b. Bâz ve diğerleridir.

İkinci Görüş: Ticari mahallerin / işletmelerin vermiş olduğu ödülleri de ayrıntıya girmek gerekmektedir çünkü ödülün çeşidine ve vermenin yoluna göre değişmektedir. Bu da ehli ilimin bir görüşüdür. Şeyh ez-Zerka ve İbn Uteymin ve başkaları gibi ⁷²⁴.

Haram Diyenlerin Delilleri:

⁷²² Ezher Şeyhi Muhammed Seyyid Tantâvî bu konuya muhalefet etmiştir.

⁷²³ Basim Ahmed, *el-Cevâiz*, s. 121

⁷²⁴ Bâsim Ahmed, s. 121 (*Fetâvâ Ulemai'l-Beled'il-Haram*, s. 404, 441, Dâru İbn el-Heysem, Kâhire'den naklen)

Şeyh Abdülazîz b. Bâz diyor ki: “Bazı kurumlar ve ticari marketler kim kendi marketlerinden bir ürün satın alırsa ödül vereceğini gazetelerde ve diğerlerinde ilan vererek dikkat çekmişler ve teşvik etmişlerdir. İnsanlarsa ihtiyacı olmadığı halde o ödülü almak için ürün satın almaya başlamışlardır. Bu da insanların mallarını batıl yollarla yemeye götüren şer’an haram olan kumarın bir çeşididir. Kendi mallarının tanıtım ve satışına teşvik eder başkalarının yaptığı depolarda kalır ve alan olmaz çünkü kendi yaptığı kumarı onlar yapmamışlardır. Bu üslupla alınan ödül haram görülmüştür. Çünkü o bir kumardır ve kumar da İslâm hukukuna göre haramdır”⁷²⁵.

el-Kardâvi neticede bu görüşe gitti haram görmemesine rağmen ve dedi ki: “Asrımız da çok tüccarların ve kurumların bu ödül yönteminin delisi oldukları batının üslubunu sevmiyorum. Çünkü sonuçta paralar /ödülleri ürünlerin maliyetine eklenip tüketicinin üzerine yüklenir. Bu ödülü tahlil ettiğimizde sanki tüm müşterilerin cebinden verilmiş sayılır. Bende bu işte şüphe durumundayım. Bazı tüccarlar ise bunu savunmakta ve onu kârdan kestiğini söylemektedirler. Bu konunun tartışılması gerekmektedir. ”⁷²⁶

Geçen iki görüşün üzerinden önemli noktaları beyan edebiliriz. İbn Bâz ve el-Kardâvî’nin ticari marketlerin ödülleri haram etmelerinin önlerine çıkan sorunlar nedeniyle bu ödülü hoş görmemelerin sebepleri ve reddiye:

1) O bir çeşit kumardır:

Cevap: Ticari marketlerin ödülleri çok çeşitleri vardır. Şimdi sunacağımız örnekte olduğu gibi kumara girmemektedir. Bunu genelleyerek kumar şekline sokmak doğru değildir. Arz olunan ödülün şekline ve nasıl verildiğine bakmak gerekir. Daha sonra haram mı helal mi olduğu üzerine hüküm verilir. Her şansa ve tesadüfe dayanan şey kumar demek câiz değildir. Çünkü İslâm Fıkhiinde kumarın bir hakikati vardır. O da kazanç ile hüsrân arasında kararsız kalmak, bocalamaktır. Eğer o hakikat ödül alma şekline uyarsa o zaman kumar sayılır ve haram olduğuna hüküm verilir.

2) İçinde batıyı taklit vardır:

Cevap: Batının iş yapmasında faydalanmakta bir sıkıntı yoktur. Eğer ticari marketlerin icat olması İslâm hukukuna karşı ve zıt değilse onu taklit etmenin bir sorunu yoktur.

⁷²⁵ Bâsim Ahmed, s. 122 (Mustafa ez-Zerkâ, **Fetâvâ Mustafa ez-Zerkâ**, Dâru’l- Kalem, Dimeşk, 1420/1999, s. 513den naklen)

⁷²⁶ Bâsim Ahmed, s. 122, (**Fetâvâ Ulemâi’l-Beled el-Haram**, s. 456’den naklen)

3) *Tâcir'in ürünlerini tanıtması başka tâcir'in ürünlerinde durgunluğa sebep olması:*

Cevap: Ticarete bilgi, sanat ve uyanıklık gerekir. Bir tüccar kendi ürünlerini mubah bir yolla pazarlaya biliyorsa isterse başkasının ürünlerinin satışında durgunluğa sebep olsun bir sorun yoktur. Diyelim ki bir tüccar dükkânının önünü güzel gözükmesi için vitrin yaptırıp çok büyük bir miktar para harcadı. Civarındaki dükkân sahibi dükkânını değiştirmese ve güzelleştirmeye ve yenilemeye tembellik ve cimrilik yapıp bir kuruş para harcamadı. Sonra insanlar birinci dükkâna tercih ederse ve kimsenin o birinci tüccara komşusunun ürünlerinin satışının durgunluğuna sen sebep oldun demeye hakkı var mıdır? Tabii ki yoktur. Marketlerin tanıtım için ödülleri dağıtması da bunun gibidir.

4) *Ödül almak umuduyla insanları ihtiyacı olmayan şeyleri almaya götürür:*

Cevap: *Bu iş insanların niyetine bağlıdır ve onu kontrol etmek imkânsızdır.* Diyelim ki ödül almak için bir tane gerek olmayan şeyleri satın alırsa o an kumara düşmüş olur. Ama ihtiyacı olan şeyleri alırsa ve şans onun yanında durursa ve belli bir ödül kazanırsa buna bir yasak yoktur.

5) *Sonuçta bu ödülün kıymeti ürünlerin fiyatlarından hesap olursa ve tüketicinin üzerine yüklenirse o zaman bu işte kumar şüphesi olur mu?*

Cevap: Ürünler ve kârlar tacirin mülkü ve hakkıdır. Eğer kendi özel malından ödül vermek isterse onun bir yasağı yoktur ve bu kumar değildir. Çünkü bir tarafın tasarrufudur. Tüketici ödül için değil ürünün parasını ödemiş olur. Fakat tacirin ürünlerin fiyatına zam yaptığı durumda denilebilir ki ödül almanın işlemlerinde kumar vardır. İşte o zaman ödül alması da vermesi de haram görülmüştür.

Diyanet İşleri Başkanlığının *Musahhah Fetvalar* adlı eserini 1025. Maddesinde; *market ve mağazalarda alışveriş karşılığında verilen çekiliş kuponlarına çıkan hediyeleri müşterilerin almasında bir sakınca yoktur.* (Kâsânî, Bedâiu's-Sanâi, C. VI, s. 206) çünkü müşterilerden birinin kazanması halinde diğerleri bir şey kaybetmemektedir. Ancak çekilişe katılmak için ayrıca bir ücret ödenmesi halinde yatırılan para üzerinden şans yolu ile kazanç elde durumu söz konusu olacağından yapılan çekiliş işlemi kumar olur.

Sonuç olarak Marketlerin vermiş olduğu ödüllere mutlak bir şekilde haram demek tartışmaya açıktır. Çünkü söylenen ve belli olan kanıtlar haram demeye yeterli değildir. Yasaklanmasına delil bulana kadar bu ödüller mubah ve helal kalır.⁷²⁷

5. 4. 4. Ödüllerin Sunuş Şekilleri ve Hükümü:

1) *Her Müşteriye Ödül*: Şöyle ki bu ticari işyerinden alış-veriş yapan herkes ödül alacaktır. Bu ödüller çeşitli şekillerde olabilir. O belirli de olabilir belirsiz de olabilir, ürüne bağlı yada ayırda olabilmektedir. Ödül olarak müşteriye ziyada ürün şeklinde ya da genellikle küçük ev malzemelerinden şeklinde olmaktadır. Bu şekilde isterse de ürünün değerine zam olsa bile bir sıkıntı yoktur. İsterse o müşteri o ödülü alma amacıyla alış-veriş yapsın çünkü ürün ve alınacak ödül müşteriye göre bellidir.

Bu şekilde *eğer ürünün fiyatında zam yoksa ve müşterinin amacı sadece o ürünü almak olup ödül değilse bu halde ödül almanın bir yasağı bulunmamaktadır*. Çünkü o satandan hibe ve teberru sayılır ve teberru hoşgörü üzerine mebnidir. Câizenin belirsiz olmasında bir sıkıntı yoktur. Bundan önceki konularda geçmişti âlimlerin tercih olan sözleri hibe ve teberruda belirsizlik ve tehlike olması durumu da câizdir⁷²⁸.

Mısır Fetva Jürisi, ödüllerin alınmasının câiz olduğuna fetva vermiştir çünkü onun teberru olduğuna karar vermişlerdir. Hediye ve ya ödülü bilmek şart değildir. O da tüccar ürünün fiyatına zam yapmadığı halde⁷²⁹. Yine ödülün ürünle bağlantısı ya da ayrı olması bu hükme bir etkisi yoktur fakat o dağıtım şekline bağlıdır.

2) *Belli miktar parayla alış-veriş yapana ödül*

Belli bir miktar parayla alış-veriş yapma olduğu için diğerinden farklıdır. Örneğin Satıcının: “ Kim on dinarlık alış-veriş yaparsa ona ödül var!” demesi gibi.

Belli miktar parayla alış-veriş yapana ödül verme konusunda asrımızın alimleri ihtilaf etmişler ve *üç görüş ortaya çıkmıştır*:

⁷²⁷ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 118

⁷²⁸ ed-Darîr, es-Sâdık Muhammedu'l-Emîn, **el-Ğarar Ve Eseruhu Fi'l-Uğûd Fi'l-Fıkh'ul-İslâmiyye**, s. 585

⁷²⁹ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 125, (**el-Fetâva'l-İslâmiyye Min Dar'il-İftâ'il-Misriyye**, C. VII, s. 2501. Naklen)

Birinci Görüş: Belli miktar parayla alış-veriş yapana ödül vermek haramdır. Çünkü alış yolu kumardır. Bu da Şeyh Abdullah b. Bâz'ın ve diğerlerinin görüşüdür.

730

İkinci Görüş: Eğer ürünler piyasanın aynı fiyatına satılıyorsa bu ürünün alınmasında bir sıkıntı yoktur. Bu görüş Şeyh Muhammed Salih Useymin'in seçeneğidir ve dedi ki: “ *Eğer satıcı, satılan mallardan kim filan miktarı aşarsa ona ödül vardır deyip sattığı malların fiyatı piyasa değerinde ise bir sorun yoktur*”⁷³¹. Bu görüşü Dr. Muhammed Osman Şubeyr tercih etmiştir⁷³². Bu görüşün kaynağı eşyalarda asıl olan mübah olmasıdır, haram kanıtı bulunmadığı sürece. Bu şekli yasaklamaya burada bir kanıt yoktur⁷³³.

Üçüncü Görüş: Ucuz olan ödülleri ile pahalı olan ödülleri bir birinden ayırmak gerekir. Basit ve ucuz olan ödülleri mubahtır. Çünkü o tüccarların alışkanlığı ve adetleridir. Ama ödül pahalı veya değerli bir şeyse yasaklanır. Çünkü kumara bahane olur. Bu ayırıma Mustafa ez-Zerka gitmiş ve şöyle demiştir: “ *Bu konu da benim görüşüm tüccarın basit hediyeleri tüccarın normal âdeti olan şeydir. Bir insan büyük miktar ürün satın alırsa onu teşvik için basit hediye verirler, çocuk oynadığı araba gibi ya da aldığı şeylerden iki parça ziyade alır. Büyük kıymetli hediyelerde ise alış-veriş yapanlara kupon dağıtılır. Ödül için çekiliş yapılır. Bu kuponları taşıyan müşterilerden biri kazanır. Bu kumara girmektedir.*

Çok ürün satın alan müşterilere basit hediyelerin verilmesi helaldir. Bu iki şekli birbirinden ayırmak gerekmektedir. Büyük ve değerli hediyeleri kazanabilmek ve özellikle o çekiliş kuponunu alabilmek için müşteriler o tacirden alış-veriş yapmaları şeriat âlimleri nazarında bir çeşit kumardır. İki tarafta tacirde müşteride kumar işlemiş olur. Bu yolla kazancı helal olmaz. Bu durum özellikle ufak tüccarların ekonomisine zarar verir. Çünkü onlar bu teşvikli kumar vesilelerine sahip değildirler ve müşteriler

⁷³⁰ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s.126, (**Fetâvâ Ulemâ'il-Beled'il-Harâm**, s. 404, 441'den naklen)

⁷³¹ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 126, (**Fetâvâ et-Tüccâr ve Ricâl'ül-E'mâl**, **Fetâvâ Li İbni Useymin**, s. 38. Naklen)

⁷³² Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 126, (Şübeyr, **Ehkâm'ül-Müsebegât el-Muâsıra Fi Dav el-Fıkh'ul-İslâmî**, s. 30. Naklen)

⁷³³ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 126, (Şübeyr, **Ehkâm'ül-Müsebegât el-Muâsıra Fi Dav el-Fıkh'ul-İslâmî**, Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. s. 30. Naklen)

onlardan alış-veriş yapmazlar. Onlarda piyasadan çekilmek zorunda kalırlar. Ekonomi de bu şekilde zarar görmüş olur.⁷³⁴

Şeyh ez-Zerka'nın sözüne Dr. el-Kardavi şöyle yorum yaptı: “ *Bu büyük ve derin fıkhi görüşü destekliyorum ve ek olarak görüyorum ki sonuçta bu üslup ürünün değerini zamlandırarak tüketicilerin kesesinden almaktır. Bu da batının üslubuna benzemektedir, insanları ihtiyaçları olmadığı halde çok ürün tüketmeye teşvik etmektedir. İslâm prensiplerinin tam tersidir. Çünkü o sadece adaletli ve aşırılıklardan uzak durma tavsiyesindedir*”.⁷³⁵

3) Gelecekte şartlı alışverişle ilgili ödüller:

Bu şekil öncekilerin benzeri ama aralarında bir fark vardır. Bu şekilde müşteriye daha büyük teşvik vardır. Bunun şekli şöyledir: İnternet yoluyla mesaj yayınlanır: “ *Tebrikler, değerli bir ödül kazandınız ve o ödülü almak için marketten filan miktar alış-veriş yapman gerekir*”. Teşvik sebebiyle mesajın sahibi gider ve bu şekilde alış-veriş yapar. Hatta ödülü almak için ihtiyacı olmayan şeyleri alır. Bu şekil şüphesiz haramdır ve kumarın bir hilesidir⁷³⁶.

4) Belli bir miktar alış-veriş yapana çekilişle ödül:

Bu da tam ikinci şeklin benzeri sadece ödüller çekiliş / kura yoluyla verilir. Müşteri bir miktar alış veriş-yapar ve bunun karşılığında kendisine kupon verilir. İkinci şekille arasında sadece kura vardır. Doğrusu kura kazananı bilmek için İslâm hukukunda temeli olan meşru bir tercihtir. Ebû Hureyre'den aktarılan bir rivayette Hz. Âişe (r. anha) rivayette: “ *H. Peygamber (sav) yolculuğa niyet ederse hanımları arasında kura çeker ve kime çıkarsa onu yanında götürür*”⁷³⁷. Bu hadisin tefsirinde İbn Hicir dedi ki: *Bu hadiste kuraya meşruiyet vardır ve onu yasak görenlere cevaptır*⁷³⁸. Bu asrın âlimlerinden bazıları ez-Zurka ve Dr. el-Kardâvi ye göre “*ödül kazananı bulmak için ticari market kura çekmenin câiz olduğuna varmışlardır*”⁷³⁹. Kumar

⁷³⁴ Bâsim Ahmed, s. 126 (**el-Cevâiz**, s. **Fetâvâ Mustafa ez-Zerkâ**, Fetâva Bi Unvân: “ Hukmü'l-Cevâiz elleti yu'tihe et-Tüccâr Li Müşteriyyîn”, s. 513. Naklen)

⁷³⁵ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 127 (**Fetâvâ Mustafa ez-Zerkâ**, Fetâvâ Bi Unvân: (Hukmü'l-Cevâiz Elleti Yû'tihe et-Tüccâr Lilmüşteriyyîn) s. 514. Naklen)

⁷³⁶ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 129, (Ali Muhyi'd-Din el-Kardâvi'ye soruldu, cevaben câiz değildir dedi. İnternette fetvası vardır. **ISLAMONLINE. NET**, Naklen).

⁷³⁷ Buhârî, **Sahîh Buhârî**, Şehâdât, Rakam: 2542, C. II, s. 955; Müslim, **Sahîh Müslim**, Tevbe, Rakam: 2770, C. IV, s. 2129

⁷³⁸ İbn Hicir, **Fethul-Bârî**, c. 8, s. 458

⁷³⁹ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 130, (**Fetâvâ Mustafa ez-Zerkâ**, Fetâvâ Bi Unvân s. 511; el-Kardâvî, **Fetâvâ Müâsıra**, C. II, s. 42

sayılmaz çünkü kumarın içine giren ya kazanır ya da kaybeder. Bizim konunun şeklinde kura düşmeyen bir şey kaybetmez. Çünkü ödediği para satın aldığı ürünlerin karşılığıdır. Ama alış-verişin amacı kuraya girmek olursa ya da tâcir ürünlerinin fiyatlarını ödülünden ötürü zamlandırırsa bu halde olayın şekli değişmiş olup haram olur. Çünkü kumara dönüşür.

5) Kim bir çeşit ürünün resminin dağılmış parçalarını toplarsa ödülü alır:

Bu şekilde bazı ticari marketler ödülü vermek için birtakım şartlar ileri sürmüşlerdir. Parçaları toplamasını tamamlayan / bir araya getiren belli bir ödül alır. Örnek olarak; gazoz kapağı toplamayı gösterebiliriz. Gazoz şirketleri değişik ödüller koyarlar. Ödülün şartı ise belli gazozlardan belli sayıda kapak toplamaktır. Bu tip parça toplamada genelde büyük ve değerli ödül verilmektedir. Araba, klima, buzdolabı gibi değerli şeylerdir.

Bu tür ödülün hükmü: Burada sorun ona bağlanan ödüllerdendir. Çünkü ödüllerin değerli ve pahalı olması ve bu ödülleri almak için kullanılan yollar kumara teşvik eden bir yoldur. Çünkü ödülü almak için insanları büyük miktarda ürünleri satın almaya yönlendiriyor. İbn Useymin :” *Mesela bir araba fotoğrafının bir parçasını bir karta diğer parçasının başka karta koymak gibi bir şeydir. Bilmiyorsun acaba o ikinci parça var mıdır yok mudur? Vardır dersek o şüphesiz haramdır. Çünkü insan kendisinin ve ailesinin yeterli ihtiyacını almıştır ve içinde araba kartının bulmuştur. Ondan sonra onlarca ya da yüzlerce ürün alır ki ikinci parçayı bulmak umuduyla çok para kaybeder. Sonuçta bir şey yok ve başkasının başına aynı olay gelebilir. Bunun içinde para kaybetmek tehlikesi vardır. Bu yolları kullanmak câiz değildir.*”⁷⁴⁰tespitinde bulunmuştur.

Avrupa Fetva ve Araştırma Meclisi bir soru karşısında şöyle cevap verdi:

Soru: Bazı şirketler ürünlerin içerisine bazı fotoğraflar koyuyorlar. Müşterilerde bu fotoğrafın parçalarını toparlayıp o şirkete gönderiyorlar ki bir ödül elde etmek için. O şirkette bir ödül gönderir. Bunun durumu nedir?

Cevap: Bu zikredilen ödülü bir müslümanın almasında bir sakınca yoktur. Çünkü o bir taraf olarak şirket ödüyor ürünlere zam olmaması şartıyla. Fakat o ürünleri teşvik olarak yapıyor. İkinci taraf yani müşterinin üzerine bir kayıp olmuyor ve fiyat

⁷⁴⁰ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 131, (Fatâvâ el-Meclis’i-Avrubî li’l-İftâ ve’l-Buhûs, Rakam: C. VIII, s. 12, 12. devre. Dublin, Dr. Kardâvî’nin internet’inden alınmıştır. **www. qaradawi. Net.** Naklen)

artışı olmuyorsa şeriatta haram olan kumara girmemiştir. Bu konuda yasak olan şey, müslümanın o ürünü ödülü almak için almış olmasıdır. Böyle yaparsa şeriatta haram olan kumara girer.

5. 4. 5. Piyango (اليانصيب) Ödülleri:

Piyango kelimesi modern kelimelerdendir. Ne Arap sözlüğünde ne de fikhî kitaplarda bulunmamaktadır. İki parçadan yapılmış bir kelimedir. Birincisi: “yâ”dır, çağırma edatıdır. İkincisi: “nasîb” manası (şans)⁷⁴¹ demek olup (yâ şans) anlamına gelmektedir. Bu kelime tesadüften ve şanstın yardım istemektir, mal kazanmak için şansa güvenmek demektir. Bilinen piyango şekli, kart ya da kâğıt parçasıdır. Kendisinin bizâtihi bir değeri yoktur ve üzerinde belli rakamlar vardır. Bu kartlar büyük miktarlarca satıldıktan sonra, üzerine çekiliş yapılır. Çekilişte çıkan rakamlar kimin piyango biletlerindeyse onlar ödülleri kazanmış olup aynı anda binlerce insan da kaybetmiş olur. Yani *piyango kumarın bir şeklidir*. O da İslâm hukukuna göre haramdır. Onu haramlığı ayetle sabittir. Kıyamete gününe kadar okunur. Allah (cc) dedi ki: “ *Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi iğrenç şeylerdir. Bundan kaçınınız ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla aranızda düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah’ı anmak ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?* ”⁷⁴²

Meysir demek kumar demektir. Önceden kumarı ve haram olmasının kanıtları aktarmıştık. Piyango da kumar dairesine girdiği için haram olan şeylerdendir. Ödül /câize hükmünü araştırınca kumara giriyorsa ondan uzak durmak lazımdır.⁷⁴³

Dr. Kardâvi, İslam’ın kumarı haram etmesinin arkasındaki hikmetleri ve hedeflerini şöyle açıklamıştır:

1) Müslümanların mal kazanma konusunda Allah Teâla’nın koymuş olduğu kurallara uyması gerekir. Kumar ve Piyango insanları şansa ve tesadüfe ve boş umutlara güvenmeye yönlendirmektedir. İnsanları çalışmaktan, ciddilikten ve Allah’ın koyduğu hükümlere saygı göstermesinden uzaklaştırmaktadır.

⁷⁴¹ en-Neccâr, **el-Mucem’ul-Vasît**, C. II, s. 933; Ebû Ceyb, **el-Kâmus’ul-Fıkhî Luğaten ve İstilâhan**, s. 354

⁷⁴² Maide, 5 /90.

⁷⁴³ el-Cessâs, **Ahkâmu’l-Kur’ân**, C. II, s. 4

2) İslam, insanın malına hürmet ve saygı gösterir ve o malı gayri meşru yollardan almak câiz değildir. Ancak şer’î karşılık yoluyla ya da gönüllü bir şekilde (sadaka, hibe) alabilir. Kumar yoluyla almak, batıl mal yemektir.

3) Kumar oyuncuların arasına düşmanlık ve nefret duyguları eker. İsterse dilleriyle rızâ gösterebilir. Çünkü onlar devamlı ya yenmiş ya da yenilmiş durumda ya da aldatmış ve ya aldatılmış durumdadır. İnsan eğer susarsa da budala ve öfkeli olarak susmaktadır. Çünkü umudu kaybolmuştur. Budala çünkü kurduğu rüya bozuldu.

4) Başarısızlık kaybedeni tekrar etmeye yönlendirir. Olabilir ki birincide kaybettiğini ikincide bulur. Kazananın kazanma neşesi tekrar etmeye çeker ve azı çoğuna çağırır. Onun terk etmeye endişesi kalmaması için olay başına gelir. Zafer neşesi başarısızlık üzüntüsüne dönüşür. Böylece oyun masasına ikisi de bağlanır. Hemen hemen ondan ayrılmak istemezler ve buda kumar oyuncularının alışkanlık sırrıdır.

5) Onun için kumar hobidir, fakat toplum için çok tehlikeli bir durum olmuştur. Tek kişiyle tehlikeli olduğu gibi çünkü o hobi vakti de gücü de yemektir. Kumarcıları işsiz güçsüz insan yapar, hayattan alır vermezler tüketici olur. Kumarcılar üretici olmaz ve kumarcı devamlı kumarıyla meşgul olur. Allah’ın istediği vacipten, kendisinin, ailesinin, ümmetinin vaciplerinden yükümlülüklerinden uzak olur. ” 744.

5. 4. 6. Günümüzde Piyango Şekilleri:

5. 4. 6. 1. Bilet Piyangosu:

Buna da araştırmamızın başında işaret etmiştik. Çarşılarında, hava alanlarında, insanların kalabalık olduğu yerlerde, ödülleri ilan ederler ve piyango biletlerini satılır. Mutlu ve şanslı olan adı çekilişte görünür. Bu şeklin *haram olmasında hiçbir şüphe yoktur*. Çünkü ona giren karşılıksız para öder ve umutlarını sahte rüyalara ve hayallere bağlar. Hz. Ali (ra) oğlu Hasan’a (ra) bir vasiyette bulunmuş ve şöyle söylemişti. “*Sakın umutlara güvenme çünkü o ahmakların ve acizlerin / tembellerin ürünleridirler.*” 745.

⁷⁴⁴ el-Kardâvi, **el-Halâl ve'l-Harâm Fi'l-İslâm**, s. 294

⁷⁴⁵ Bâsim Ahmed, **el-Cevâiz**, s.135

5. 4. 6. 2. Piyango, Toto, Loto, İddia vb. Şans Oyunları :

Taraflardan birisinin kazanıp diğerinin kaybetmesi esasına dayalı bütün şans oyunları kumar kapsamında değerlendirilip haram kılınmıştır. Zira bir taraf kaybederken, diğer tarafta hak etmeden kazanmaktadır. Buna göre şans faktörüne dayalı olan piyango, toto, loto, iddia, müşterek bahis, ganyan gibi tertip ve oyunlar da kumardır ve haramdır. Bu tür kumarların, geniş kitlelerin iştirak etmesi sebebi ile zararı daha da yaygın olmaktadır. (İbn Nuceym, el-Bahru'r-Râik, C. VIII. s. 554-555; İbn Kudâme, el-Muğnî, C. IV, s. 194) 746

5. 4. 6. 3. At Yarışı Oyunu (Ganyan) :

At yarışları cihada hazırlık, müslümanı bedenlen ve ruhen zinde tutma vesilesi olduğundan kitap, sünnet ve ümmetin icmasına göre meşrudur, ödül vermekte câizdir. Fakat bu zamanda o amaç bulunmamakta ve sadece maddi kazanç için yapılmaktadır. Bazı insanlar arasında da meydan okumak için yapılır. Galiba ona katılanlar kavmin belli ve şanlı insanlarıdır. Daha kötüsü at yarışı ile ilgili piyango kâğıtları çıkması ve o atların üzerine kumar oynanmasıdır. Hangi at kazanırsa o atın üzerine oynayan yatırdığı para miktarınca kazanır.⁷⁴⁷ Bu yarışmalar cihat ruhuyla ve atçılıkla hiçbir ilgisi yoktur. Ek olarak içinde kumarda bulunmaktadır. Sonuç olarak hüküm bellidir. At yarışı (ganyan) haramdır ve ona katılmak câiz değildir.⁷⁴⁸

5. 4. 6. 4. Kazı Kazan:

Bu piyango da diğer piyangolardan hiç bir farkı yoktur. Sadece ismi ve bazı şekil yönünden farklılıkları vardır, o da şer'i hükmü değiştirmeyen şeylerdir. Bunda satış için kart çıkarılır. Bu kartların üzerinde kazınan özel bir bölüm vardır. Müşteri bu bölümü kazığında ya da sildiğinde (kazı-kazan), kazandığına dair bir işaret varsa ödüllere birini kazanmış olur. Ancak kazandığına dair bir işaret olmazsa verdiği

⁷⁴⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, **Musahhah Fetvalar**, Sanat, Musikî, Eğlence, Şans Oyunları ve spor, 2012, s. 508

⁷⁴⁷ Ahmed Şelebi, **el-Hayâtü'l-İctimâiyye Fi't-Tefkîri'l-İslâmî**, s. 384

⁷⁴⁸ Bâsım Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 138-139

parayı kaybetmiş olur ve bu şekil haram görülmüştür, çünkü kumar dairesine girmektedir.

Burada bir hususu da açıklamak gerekir, Maçlara girmek için satılan biletlerin üzerinde çekiliş numaraları olmakta ya da herhangi bir mağazadan alış-veriş yaptığımızda çekiliş kuponu verilmektedir. Eğer stada girmenin amacı bu bileti almakla stada girmek ve maçı izlemekse onun ödül almasında bir sakınca yoktur. Fakat stada girmenin amacı ya da marketten yaptığımız alış-veriş sonrası verilen hediye kuponu ise bu kumara girmektedir ve kumar haramdır.⁷⁴⁹

5. 4. 6. 5. Telefon Piyangosu:

Telefon piyangosu ve bazı araştırmacılar ona telefon kumarı da demektedir. Günümüzünde teknolojinin ilerlemesi ve cep telefonlarının yaygınlaşmasıyla kumarın en modern olan telefon piyangosu kumarı ortaya çıkmıştır. Telefon piyangosu televizyonlarla, gazetelerle her türlü kitle iletişim araçlarımızla ilan ve reklamlar vermek suretiyle her yerde boy göstermektedir. Şöyle dememiz mümkündür; bu zaman da kumar en basit şekilde her müslümanın evine girmiştir. Her telefonu kaldırma anında o kumarı tanıtım yapanlarla karşılaşabiliriz. Telefon piyangosu; insanın belli bir numarayı ya da ilan edilen tarafı aramakla olur.⁷⁵⁰ Arama ücreti normal fiyatın üstünde kat kat pahalı olmaktadır. Bu aramalarda bazı gereksiz sorular sorularak daha fazla süre konuşturularak haksız kazanç sağlanmaktadır. Ya kurayla ya da sorulara doğru cevap verenler kazanmış olup ödüller bu şekilde sahiplerine dağıtılmaktadır. Belli oluyor ki telefon piyangosu ile ticari piyango arasında sadece şekil farkı vardır. Çünkü o arayanın verdiği zamlı arama parası o piyango kartın benzeridir. Sonuç olarak telefon piyangosunun hükmü haram görülmüştür. Müslümanın o hilelerden sakınması ve uyanık olması gerekir. Çünkü o çok yayılmaya başlamıştır. Telefon piyangosu tanıtımını yapanlara karşı insanların gücü yettiği kadar tepki göstermesi lazımdır.⁷⁵¹

⁷⁴⁹ Bâsım Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 140

⁷⁵⁰ Örnek olarak, 900 ile başlayan mumaraları gösterebiliriz.

⁷⁵¹ Bâsım Ahmed, **el-Cevâiz**, s. 140

5. 4. 6. 6. Hayır Piyangosu:

Bazı hayri dernekler hayır piyangosu yaparlar. Hastane, yurt hatta mescit yapmak için bu piyangolar düzenlenir. Aynı ticari piyangoya benzer kart bastırarak satıp, gerekli parayı biriktirmek amacıyla yapılır. İnsanları da teşvik etmek için değerli ödüllerde dağıtırlar. Çekiliş yapıp şans kime çıkarsa ödül onun olur. Bu şekil önceki şekilden farklıdır. Çünkü iki yönden buna teşvik vardır. Biri ilan edilen değerli ödül, diğer ise piyango vasıtasıyla insanî ve hayri şeylere yönlendirir.

Bu çeşit piyangoonun hükmü ticari piyangodan bir farkı yoktur. İkisi de kumar kapsamına girdiği için haram görülmüştür. Hayret veren şey ise bazı araştırmacıların bu çeşit piyangoyu savunuyor olmalarıdır. Çünkü onun amacı fakirlerin ve miskinlerin ihtiyaçlarını gidermek için yapılan hayrî projeler olduğunu savunmaktadırlar. Özellikle öyle bir zamanda yaşıyoruz ki bu projelere teberru edenler azaldı. Onlardan biri şöyle “ İnsanlar çok maddiyatçı oldular. Sadece paraya, kazanmaya ve ona teşvike önem veriyorlar. Onları bu ödüllü piyango yöntemiyle hayrî iş için teşvik ederek, güzel ahlakın kaynağı olan kalplerinin kurummasını önlemek için bu hayrî piyangolar yapılmaktadır. Şüphesiz onları teşvik etmek lazımdır, çünkü iyilikler günümüzde gönülden ve fedakârlıkla yapılmıyor.”⁷⁵²

Ticârî piyango ile hayır piyangosu arasında bir fark yoktur. İnsanlar her iki piyangoyu da büyük ikramiyeyi almak için satın almışlardır ve çekilişle kazanan belirlenecek olması yani insanlar şansa umutlarını bağlamışlardır. Bu da kumar yöntemlerindendir. Meşrû olan hedefe ulaşmak için, haram vasıta olarak kullanılmış oluyor. *İslâm ise hedefe ulaşmak için haramı mubah kabul etmez.*

Piyango ile birçok cinayetlere ve günahlara sınırsız giriş yapılmış olunmaktadır. İslâm da amaç ve amaca ulaşma yolu ikisi de meşru olmalıdır. Cahiliyet döneminde kumarın amacı hayır ve güzel bir şeydi. Oyunu kaybeden o zamanda kurban keserdi ve kurbandan oyuncular ve kabilenin fakirleri yerdi. Buna rağmen İslâm onu haram görmüştür çünkü vesilesi doğru değildi. O da şansa güvenmek idi. Allah Teâla Kur'an-ı Keriminde kumarın insanları afetlere sürüklediğini şöyle beyan etmektedir: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ

⁷⁵² Ahmed Şelebî, *el-Hayatü'l-İctimaiyye Fî't-Tefkiri'l-İslâmî*, s. 385

﴿عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ﴾ “Şeytan içki ve kumar yoluyla aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah’ı anmak ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?”⁷⁵³.

Piyango biletini alan, araba gibi ödülün büyük ve değerli olduğu için almakta olup, o hayrî piyangoya yardım isteğiyle yönelmemektedir. Onun amacı sadece en kolay yolla o arabayı kazanmak umuduyla en ucuz fiyatla o bileti almaktır. O da başarısızlığa götüren çürümüş umut olmuş, kişiyi ciddi işlerden ve doğru yollardan ve kazançlardan engellemektedir⁷⁵⁴.

Özet olarak hangi sebeple olursa olsun hayrî piyango yapmak ve onun üzerinden verilen ödüller haram görülmüştür. Alınması da câiz değildir.⁷⁵⁵

⁷⁵³ Maide, 5/91.

⁷⁵⁴ ez-Zerkâ, **Fetâvâ Mustafa ez-Zerkâ**, s. 568

⁷⁵⁵ Bâsım Ahmed, **el-Cevâiz**, s.138

SONUÇ

“İslâm Hukukunda Yarışma ve Ödül” adlı çalışmamızda genel olarak yarışmanın tanımı ve İslâm dinene uygun yarışma çeşitleri ele alınmış olup, câiz olan yarışma çeşitlerinin neler olduğu ve cevazına dair kitap sünnet, icma ve kıyastan delilleri detaylıca ele alınmıştır. Yarışma konusu, bu çalışmamızda beş ana bölümde incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Müsabakanın (yarışmanın) lügavî ve şer’î olarak tanımı yapılmış ve “*kimin gâlip geleceği, kimin mağlup olacağını bilmek için iki ya da ikiden fazla kişi veya grup arasında askerî, bilimsel, sportif vb. alanlarda yapılan yarışmaya müsabaka*” denildiği ortaya konulmuştur. Ayrıca yarışmanın müşruiyeti kitap, sünnet ve icma olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmıştır. Çalışmamızda yarışmanın ödüllü ve ödüksüz olmak üzere iki kısma ayrıldığını tespit ettik ve bunların cevazına dair delilleri ortaya koyduk.

Kitaptan delil olmak üzere “*düşmana karşı güçlü olunmasını*” emreden ayetlerin genel hükümleri çerçevesinde müsabakanın câiz olduğuna dair ulemanın görüşlerine yer verdik. Sünnet delilinden ise “*taban, nal ve atış dışında yarışma yoktur (câiz değildir)*” hadisi çerçevesinde yarışma ve ödüllerin meşruiyetinin sadece bu üç sınıfla sınırlı olduğuna dair bazı alimlerin görüşlerine yer verilmiş olup, bu üç sınıf dışındaki yarışma ve ödüllerin de kıyas yoluyla bu hadis kapsamında ele alınmasını öngören ve böylece benzer yarışmaların da câiz olduğunu söyleyen karşıt görüşe de değinilmiştir.

Yine sünnetten delil olarak at, deve, koşu, atış ve ilmi yarışmaların Hz. Peygamber zamanında sahabiler tarafından yapıldığı ve Hz. Peygamberin bizzat bu yarışmaları teşvik ettiği de delilleriyle birlikte ortaya konulmuştur.

İslâm toplumlarında bin dört yüz küsur yıllık uygulamayla yarışmanın câiz olduğuna dair bir icma oluşmuştur.

Yarış sözleşmesinde, sözleşmeyi gerçekleştiren kişilerin buna ehil ve layık olmaları gerektiği söylenmiştir. Ayrıca mümeyyiz olmaları, deli ya da çocuk olmamaları, her iki tarafın da rızası olması gerekir, zorlamayla ettirilen yarış sözleşmesi geçerli görülmemiştir.

Yarışmada verilecek ödölün belli olması, helal olması, mubah olması (gasp yada hırsızlık malı olmaması) , kumar şüphesi bulunmaması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Yarışma neticesinde kazanana ödölü yöneticinin, üçüncü bir şahsın ve yarışmacılardan biri tarafından verilmesinin câiz olduğu fakat ödölün yarışmacıların tümü tarafından verilmesinde fakihlerin ihtilaf ettikleri Hanbelîlerin, Hanefîlerin, Şâfiîlerin ve bazı Mâlikîlerin câiz görmediği ancak muhallil (dahil olmasıyla yarışmayı helal dairesine girdiren) dahil olursa câiz olduğu, bazı Hanbelîlerin muhalli olsun olmasın câiz gördükleri, İmam Mâlik’ e göre ise muhallil olsada olmasada câiz olmadığı delilleriyle ortaya konmuştur.

Yarışma yapılmasının câiz olduğu alanlar sayılırken, hayvanlar arasında ve araçlarla yapılan yarışmalar, koşu, güreş, judo ve karete, ağırlık kaldırma, yüzme, topla oynanan yarışmalar, kültür ve bilim yarışmaları ve ikili yarışmalar vb. oyunların ele alındığı görölmektedir. Bunun sonucu olarak, hayvanlarla, araçlarla yahut insanların kendi aralarında güreş, yüzme ve bilim yarışmaları gibi *ödölsüz yarışmalar* yapmanın câiz olduğu hususunda, fakihler arasında bir ihtilaf bulunmamaktadır. İhtilaf Hz. Peygamber’in “ *Üç şeyde ödöl vardır: Deve yarışı veya at yarışı ya da ok yarışı*” hadisine istinaden bu yarışmalarda ödöl verilip verilmeme hususundadır. Bu tür yarışmaların, ta Hz. Peygamber zamanından beri bilindiği ve düşmana karşı koyma genel hükümleri kapsamında ele alınması gerektiği delilleriyle birlikte fıkıh kaynaklarında incelenmiştir. Ancak günümüzde görölen top ile ilgili ve iki kişi arasında oynanan satranç, tavla vb. müsabakaların hükmüne dair fakihler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Tavla oyununda İslâm ümmetini çoğunluğu Hz. Peygamberin: “ *kim tavla oyununu oynarsa elini domuz kanına bulamış gibi olur*” hadisine istinaden haramlığı konusunda görüş birliğne varmışlardır. Ebû İşhak el-Mervezî (ö. 340 / 951) ise tavla oyunu mekruh olduğunu savunmuştur.

Satranç ise eğer ödöl içeriyorsa, vacibi terk ya da geciktirmeye neden oluyorsa, yalan ve zulme, fuhuş ya da kötü söze sebebiyet veriyorsa; müslümanların icmasıyla haramdır, eğer bunlardan farklı olursa tartışmalıdır.

Atış yarışmaları, bunların kısımları, atış yarışmalarının amacı ve atışta hedefi vurma vb. konular incelenmiştir. Buna göre atış yarışmalarının eskiden oklarla yapıldığı, hangisinin daha isabetli, daha hızlı ve daha uzağa attığını bilmek için iki

veya daha fazla kişi arasında gerçekleştiği, ancak eskiden kullanılan okların yerini günümüzdeki mermi, tüfek, makinalı tüfek ve toplar vb. silahların aldığını, dolayısıyla oklara ilişkin hükümlerin bu silahlar için de geçerli sayıldığı görülmüştür.

Atış yarışmaları, antrenman yapmak ve eğitim görmek, düşmanla savaşa (cihad) hazırlık yapmak kapsamında sayılarak câiz görülmüştür. Çünkü iyi atış yapamayan, savaşma gücüne hazır değil demektir. Müslümanlar zamanın aletleriyle kendilerini denerler, bu da bir nevi düşmana karşı tatbikattır. Müslümanın bunları öğrenip kullanması teşvik edilmiştir. Bu yarışmalarda, teşvik amacıyla ödül verilmesi de aynı amaç doğrultusunda câiz görülmüştür.

Yarışma sonrası yarışmacıya m kafaat olarak verilen ödülün tanımı yapılmış olup, meşruiyeti, ödüllendirme kuralları, mahiyeti itibariyle ödül eşitleri, takdim eden açısından ödül eşitleri, çağımızdaki ödül türleri, promosyonlar, piyango vb. tarafından verilen ve ödül diye takdim edilen meseleler de etraflıca ele alınmıştır. Buna göre aşağıdaki şu sonuçlara ulaşılmıştır.

 d llendirmenin meşru oluşuna işaret eden pek çok şer'i nas vardır. Bazı naslarda açıkça ödül lafzı zikredilmiş olup, bazılarında ise mana olarak zikredilmiştir. Fıkıh kaynaklarında ödül konusunu ele alan pek çok başlık bulunmaktadır. Bunların en önemlileri, müsabaka, cuâle ve hibe başlıklarıdır.

İslamiyette  d l vermek veya almak isteyen uyması gereken bir takım şer'i kuralları bulunmaktadır. Mahiyeti itibariyle ödüller, maddi ve manevi olmak üzere iki kısıma ayrılır. Veriliş itibariyle ödüller, ibadet ve t at  d lleri, mübah fiillerle ilgili ödüller ve müsabaka  d lleri olmak üzere  e ayrılmaktadır.  d l  veren itibariyle ödüller, yönetici ve yarışmacı  d lleri olmak üzere ikiye ayrılır.

Buna göre, ibadet ve t at fiilleri İslâm dini tarafından emredilmiş ve teşvik edilmiş olduğundan, bunların karşılığında ödül vermek câizdir. Çünkü bu ödüller insanları ibadet ve taata teşvik etmektedir. Dünyevi işlerde mübah fiillere, ödül vermek de mübahtır. M bah fiillerde yarışmak, klasik fıkhıdaki cuale babında ele alınan şartlara kıyasla câiz görülmüştür. Öte yandan müsabakalar cihada hazırlığa yardımcı oluyor ve ayrıca şer'i bir faydası da varsa, racih görüşe göre ödül vermek de almak da câiz görülmüştür.

İslami kaynaklar müsabakanın / yarışmanın ittifakla câiz olduğunu bildirmektedirler. Bu cevaza dayanak olarak da Hz. Peygamber'in uygulamalarını

göstermektedirler. İnsan bedeni ve zihnini güçlendirerek pek çok faydaya vesile olması akımından müsabakanın meşru olması gerektiği yine islami kaynaklarda ele alınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bazı yarışmaların müstahab, bazılarının ise toplumun ihtiyacına göre farzı kifâye bile olabileceği ifade edilmektedir.

Yöneticinin verdiği ödülü, yarışmacının kabul etmesinde bir beis yoktur. Ödül beytülmal (devlet hazinesi) den de karşılanabilir. Ancak yarışmada ödül yarışmacıların tümü tarafından ödenerek kumara dönüştürülmemelidir. Bu nedenle ödülü, yarışmacıların dışındaki birinin yüklenmesi gerekir. Ayrıca ödülü yarışmacıların bir kısmı ortaya koyar ve rakiplerine “*siz kazanırsanız bu ödülü siz alırsınız, şayet biz kazanırsak biz sizden bir şey almayız*” şeklinde olursa bu kumar olmaz. Bu meseledeki hüküm, Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebine müntesip fakihlerce böyledir. Mâlikî mezhebine göre ise bu durum kumara vesile olabileceğinden, böyle bir ödül câiz değildir.

Alimlerin çoğunluğuna göre, aralarına muhallil girmeden iki kişinin iddiaya tutuşması câiz değildir. Ancak İbn Teymiyye ve İbn Kayyım bu görüşe muhalefet etmişlerdir. Onlara göre muhallil olmadan da iki taraftan her birinin diğerine ödül vermesi câizdir.

Modern dönem İslâm Alimlerinin görüşleri ışığında, finans kurumlarının, müşterilerine tek taraflı olarak ödül vermesinin câiz olduğu anlaşılmaktadır. Bunlara hediye mahiyetindeki promosyonlar da dahildir.

Ticârî kuruluşların müşteri çekmek için tek taraflı olarak vermiş oldukları ödüller (hediye, indirimli alış-veriş kartları vb.) mübahtır. Ancak ödüllendirme ve ödül almada İslâmın açık hükümlerine riayet edilmelidir.

Market ve mağazaların alış-veriş karşılığında verilen çekiliş kuponlarına çıkan hediyeleri müşterilerin almasında bir sakınca yoktur. Çünkü müşterilerden birinin kazanması halinde diğerleri bir şey kaybetmemektedir. Ancak çekilişe katılmak için ayrıca bir ücret ödenmesi halinde yatırılan para üzerinden şans yolu ile kazanç elde etme durumu söz konusu olacağından yapılan çekiliş işlemi kumara girer.

Bütün türleriyle piyango ödülleri modern dönemin bir kumar türü olarak görülmüştür. Kumar olduğu için de haram sayılmıştır.

Sonuç olarak, kumar, faiz ve aldatma gibi sakıncalar içermeyen her türlü yarışma ve bunun sonucunda elde edilecek olan her türlü mubah dl vermek ve almak câizdir.

KAYNAKÇA

Bâsim Ahmed Âmir, **el-Cevaiz Ahkâmuha'l-Fıkhiyye Suveriha'l Muâsıra**, Amman, Dârü'n-Nefâis, 2006/1426.

el-Abbâdî, **Havâşi ala Tuhfeti'l-Muhtac bi-Şerhi'l-Minhâc**, Kahire : Dârü'l-Fıkr, ty.

Aclûnî, Ebü'l-Fida İsmail b. Muhammed Aclûni, **Keşfü'l-Hafâ ve Müzilü'l-İlbas**, tsh. Ahmed Kalaş, Beyrut, IV. Baskı, Müessesetü'r-Risale, h. 1405.

el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer, **Fethü'l-Bârî bi Şerhi Sahihi'l-Buhârî**, tahkik Şuayb el-Arnaut, Adil Mürşid, Saîd Lehham, er-Risaletü'l-Alemiyye, Dimaşk, 2013/1434.

Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer, **ed-Dürerü'l-Kâmine fî A'yani'l-Mietî's-Sâmine**, thk. : Muhammed Seyyid Câde'l-Hak, Darü'l-Kütübü'l-Hadise, II. baskı, Kahire, 1966/1385.

el-Aynî, Ebü Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b. Musa el-Hanefi, **Umdetü'l-Kâri Şerhi Sahihi'l-Buhari**, İdaretü't-Tıbaati'l-Müniriyye, Kahire, ty.

Azîmâbâdî, Ebü't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak b. Emîr Alî Diyânüvî, **Avnü'l-Ma'bud Şerhu Süneni Ebî Dâvud**, Dârü'l-Kütü'l-İlmiyye, II. Baskı, Beyrut, 1995.

el-Ba'lı, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed el-Ba'lı, **er-Ravzü'n-Nedî Şerhu Kâfi'l-Mübtedî**, thk. : Nureddin Talib, Kıtâü'l-Mesacid Mektebü's-Şuuni'l-Fenniyye, Kahire, 2007/1428,

el-Ba'lı, Ebi Abdullah b. Ebil Feth, **el-Matla' ale Ebvâb el-Mukni'** thk. : Muhammed Beşîr el-Erbî, el-Mektebet'ül-İslâmî, Beyrut, 1981.

el-Ba'lı, Ebü Abdullah Muhammed b. Ali, **Muhtasar el-Fetâvâ'l-Mısriyye**, thk. : Muhammed Hâmid el-Faki, Matbaa Ensâr es-Sünneh,

Beğavî, Ebü Muhammed Muhyissünne Hüseyin b. Mesud, **Şerhü's-Sünne**, II. Baskı, thk. : Şuayb el-Arnaut, Beyrut, el-Mektebü'l-İslâmî, 1983/1403.

Belatûnusî, Takıyyüddin Ebî Bekr Muhammed b. Muhammed, **Tahrirü'l-Makal Fima Yahillu ve Yehremu min Beyti'l-Mal**, thk. : Fethullah Muhammed Sabbâğ. Mansure : Dârü'l-Vefâ, 1989.

Beyhâkî, Ebü Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali 458/1066, **es-Sünenü'l-Kübra**, Haydarabad, Dâiretü'l-Maârifil-Osmaniyye, 1355.

Buhûtî, Mansur b. Yunus 1051/1641, **er-Ravdü'l-Mürbi' bi-Şerhi Zadi'l-Müstekni'**, thk. : Muhammed Abdurrahman Avad, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut, 1985/1405.

Buhûtî, Mansur b. Yunus b. Salahiddin, **Keşşâfü'l-Kınâ' an Metni'l-İkna'** thk. : İbrâhim Ahmed Abdülhamid, Dâru Âlemi'l-Kütüb, ty.

Buhûtî, Mansur b. Yûnus, **Şerhu Müntehe'l-İrâdât = Dekaike Üli'n-Nühâ li-Şerhi'l-Müntehâ**, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, ty.

Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî Râzî, **Ahkâmü'l-Kur'ân**. thk. : Muhammed es-Sadık el-Kamhâvî, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1985.

el-Cevzî, Ebü'l-Mehasin Muhyiddin Yusuf b. Abdurrahman İbnü'l-Cevzi, **el-Mezhebü'l-Ahmed fi Mezhebi Ahmed**, Dârü's-Sumay'î, 2017/1439.

İbn Kayyim, el-Cevziyye, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed el-Cevziyye, **el-Furusiyye**, thk. : Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasan Alü Selmân, Hail, Dârü'l-Endelüs, 1996/1417.

el-Cürcânî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî Seyyid Şerîf Hanefî, **et-Ta'rifat**, Mustafa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1938.

Dârir, Sıddik Muhammed Emin, **el-Garar ve Eseruhu fi'l-Ukud**, Dârü'l-Cil, Beyrut, 990.

Diyaret İşleri Başkanlığı, **Fetvalar**, D.İ.B. Yayınları:1066, IV. Baskı, Ankar

Düreynî Neş'et İbrâhim Düreyni, **et-Teradi fî Ukudi'l-Mübadelati'l-Maliyye**, Dârü's-Şürûk, Cidde, 1982.

Ebü'l-İz, Ebü'l-Hasan Sadreddin Ali b. Ali b. Muhammed Hanefî Dımaşkî İbn Ebü'l-İz, **Şerhu'l-Akideti't-Tahaviyye**, thk. : Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Şuayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, II. baskı, Beyrut, 1993/1413.

ed-Dârekutnî, Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed, **Sünenü'd-Dârekutnî**, Âlemü'l-Kütüb, I. baskı, Beyrut, ty.

ed-Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl, **Sünenü'd-Dârimî**, İneye: Muhammed Ahmed Dehmân, Daru İhyai's-Sünneti'n-Nebeviyye, Beyrut, ty.

İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim İbn, **el-Musannef**, thk. : Muhammed Avvame, Dârü'l-Kıble li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, Cidde, 2006/1427.

Ebü'l-İz, Ebü'l-Hasan Sadreddin Ali b. Ali b. Muhammed Hanefî Dımaşkî İbn Ebü'l-İz, **Şerhu'l-Akideti't-Tahaviyye**, thk. : Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Şuayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, II. baskı, Beyrut, 1993/1413.

Esen, Hüseyin, **İslâm Hukuku Açısından Hayvanlar**, Can Matbaa, İzmir 2013.

el-Ezdî, Lumâza b. Ziyâd, (Ebû'l-Fazl Şehabeddin Ahmed İbn Hacer el-Askalani, **Tehzibü't-Tehzib**, Matbatü'l-Meclisi Dâireti'l-Maarifi'n-Nizamiyyeti'l-Kaine, Haydarabad, ty.

el-Ezherî, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevi Ezheri, **Tehzibü'l-Luğa**, thk. : Muhammed Ali en-Neccâr, ed-Darü'l-Mısriyye, Kahire, ty.

el-Ezherî, Salih Abdüssemi' el-Abi, **Cevâhirü'l-iklîl Şerhu Muhtasari'l-Allameti's-Şeyh Halil**, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, ty.

Firuzâbâdî, Ebû't-Tahir Mecdüddin Muhammed b. Yakub b. Muhammed Firuzabadi, **el-Kamusü'l-Muhit**, Müessesetü'r-Risâle, III. Baskı, Beyrut, 1993/1413.

Gazzâlî, Ebû Hamid Huccetü'l-İslâm Muhammed b. Muhammed Gazzali, **İhyau Ulumi'd-Dîn**, Dârü'l-Fikr, III. Baskı Beyrut, 1989/1409.

Gazzâlî, Ebû Hamid Huccetü'l-İslâm Muhammed b. Muhammed, **el-Vasit fi'l-Mezheb** thk. : Ahmed Mahmûd İbrâhim, Muhammed Muhammed Tamir, Dârü's-Selam, 1997/1417.

el-Gırnâtî Abdullah b. Muhammed b. Cüzey el-Kelbi **Kitabü'l-Hayl Matlaü'l-Yümn ve'l-İkbal fî İntifai Kitâbi'l-İhtifal**, thk. : Muhammed el-Arabi el-Hattabi, Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1986/1406.

Haçkalı, Abdurrahman, **Günümüz Fikhî Problemleri**, Anadolu Üniversitesi İlahiyat Ön Lisans Programı Ders Kitabı, Anadolu Üniversitesi, Veb Ofset, 2010.

Hattâb, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman Ruayni Hattab, **Mevâhibü'l-celil fî şerhi Muhtasari's-Şeyh Halil**, thk. :: Muhammed b. Muhammed Ali b. Abdülvedud el-Mübareki eş-Şinkiti, Yedali b. el-Hac Ahmed el-Yakubi eş-Şinkiti, Darü'r-Rıdvân, II. baskı, Nuakşot, 2013/1434.

el-Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed, **Garibü'l-hadis**, thk. : Abdulkerîm İbrahim Azbevî, Der'ul-Fikr, II. Baskı, Dimeşk, 1982.

el-Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed, **Meâlimü's-Sünen Şerh-u Sünen-i Ebi Dâvud**, thk. :: Abdusselâm Abd eş-Şâfî, Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1411/1991.

Heysemî, **Mecmaü'l-Bahreyn fî Zevaidi'l-Mu'cem**, el-Mektebü'l-İslâmî; Dâru Sadır, Beyrut, 1969/1389.

Heysemî, Ebû'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman, **Mecmaü'z-Zevaid ve Menbaü'l-Fevaid**, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, II. baskı, Beyrut, 1967.

el-Heytemî, İbn Hacer, **Havaşi ala Tuhfeti'l-muhtac bi-Şerhi'l-Minhac**, Kahire, Dârü'l-Fikr, t.y.

el-Haccâc, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim, **Sahih-i Müslim**, thk. : Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, 1955/1374-1956/1375.

el-Hindî, Alî b. Hüsâmiddîn b. Abdilmelik b. Kadîhân Müttaki Hindi, **Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl**, neşr. : Bekri Hayyani, Saffet Sakka, Müessesetü'r-Risâle, V. baskı, Beyrut, 1985/1405.

el-Irakî, Ebü'l-Fazl Zeynüddin Abdürrahim b. Hüseyin, **Tarhü't-Tesrib fî Şerhi't-Takrib**, Cem'iyetü'n-Neşr ve't-Te'lifî'l-Ezheriyye, Kahire, ty.

İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Sikatüddin Ali b. Hasan b. Hibetullah, **Târîhu Medîneti Dımaşk**, thk. : Muhibbüddin Ebi Said Ömer b. Garam el-Amri, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1995/1415.

İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz ed-Dımaşki, **Reddü'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr: Şerh-i Tenviri'l-Ebsâr = Hâşiyetu İbn Abidin**, dirase ve tahkik ve ta'lik: Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003/1423.

İbn Balaban, Ebü'l-Hasan Alaeddin Ali b. Balaban b. Abdullah, **el-İhsan fî Takribi Sahihi İbn Hibban**, thk. : Şuayb el-Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1986/1406.

İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekerıyyâ, **Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa**, thk. : Abdüsselam Muhammed Harun, Dâru'l-Cil, I. Baskı, Beyrut, 1979.

İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekerıyyâ, , thk. Abdülmuhsin Sultan, Müessesetü'r-Risâle, I. baskı, Beyrut, 1984.

İbn Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed Şeybani Ahmed, **el-Müsned**. thk. Ahmed Muhammed Şakir, Dâru'l-Hadis, Kahire.

İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd Zahiri, **el-Muhalla**, thk. : Ahmed Muhammed Şakir, İdaretü't-Tıbaati'l-Müniriyye, I. baskı, Kahire, 1349.

İbn Hübeyra, Ebü'l-Muzaffer Avnüddin Yahyâ b. Muhammed, **el-İfsah an Meani's-Sıhah = el-İşraf ala Mezahibi'l-Eşraf = Kitabü'l-İcma ve'l-İhtilaf**, el-Müessesetü's-Saidiyye, Riyad, ty.

İbn Kesîr, Tefsîr'ul-Kur'ân'ül-Azîm Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer, **Tefsirü'l-Kur'ani'l-Azim = Tefsiru İbn Kesir**, Dâru'l-Fikr, II. baskı, Beyrut, 1970/1389.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme Cemmâilî Makdisî, **el-Muğnî**, thk. : Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, Abdülfettah Muhammed el-Hulv, Hecr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, II. Baskı, Kahire, 1992.

İbn Lahham, Ebü'l-Hasan Alaeddin Ali b. Muhammed b. Abbas el-Bali İbnü'l-Lahham, **el-Ahbarü'l-ilmiyye mine'l-İhtiyârâti'l-Fıkhiyye li-Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye = el-İhtiyârâtü'l-Fıkhiyye min Fetâvâ Şeyhi'l-İslâm İbn Teymiyye = el-Ahbârü'l-İlmiyye min İhtiyârâti İbn Teymiyye**, hk. Ahmed b. Muhammed b. Hasan Halil ; tashih Muhammed b. Salih el-Useymin, Dârü'l-Âsime, Riyad, 1998/1418.

İbn Manzûr, Ebül-Fazl Muhammed b. Mükrem b. Ali el-Ensârî, **Lisanü'l-Arab**, ty. , yy.

İbn Müflih, Ebû Abdullâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhik, **Şerhu Kenzi'd-Dekâik**, thr. Zekeriyâ Umeyrat, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997/1418.

İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Abdülhalim İbn Teymiyye, **Mecmuâtü'l-Fetâvâ**, haz. Amir Cezzar, Enver Baz, Mektebetü'l-Ubeykan, Riyad, 1997/1418.

İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Muhammed Meafiri, **Ahkâmü'l-Kur'ân**. Thk. : Muhammed Abdülkadir Ata, Dârü'l-Fikr, ty. , Beyrut.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed Bağdâdî **Zadü'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir : Tefsir İlminde Yolculuk Azığı**, tercüme: Abdülvehhab Öztürk, İstanbul, Kahraman Yayınları, 2009.

İbnü'l-Esîr, Ebü's-Seadat Mecdüddin Mübarek b. Muhammed, **en-Nihaye fi Ğaribi'l-Hadis ve'l-Eser**, thk. Mahmûd Muhammed Tanahi, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, 1904.

İliş (Uleyş) , Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Muhammed, **Şerhu Minehi'l-Celil ala Muhtasari'l-Allame Halil**, Dâru Sadır, Kahire, 1294.

Kandehlevî, Mevlana Muhammed Zekeriyâ, **Evcezü'l-Mesâlik ila Muvatta'i Mâlik**, Beyrut : Dârü'l-Fikr, 1989/1410.

Kardâvî, Yusuf , Matabiü'l-Vefa, III. Baskı, Kuveyt, 1987.

Kardâvî, Yusuf , **İslam'da Helal ve Haram**, Tercüme: Mustafa Varlı. İstanbul, Kültür Basın Yayın Birliği, 1990.

Kâsânî, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefi Kasani, **Bedai'ü's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'**, Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed, Abdülmevcut, Beyrut : Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997/1418.

Kelvezânî, Ebü'l-Hattab Mahfuz b. Ahmed b. Hasan el-Hanbeli, **el-Hidâye fi Furu'i'l-Fıkhi'l-Hanbeli**, thk. Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002/1423.

Kişnâvî, Ebû Bekr b. Hasan, **Eshelü'l-Medârik Şerhi İrşadi's-Sâlik**, thk.: Muhammed Abdüss Şahin, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1995/1416.

el-Kâsım, Abdülhamid Şirvani, İbn Kasım Şihabüddin Ahmed b, **Havaşi ala Tuhfeti'l-Muhtâc bi-Şerhi'l-Minhâc**, Dârü'l-Fikr, Kahire, ty.

el-Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, **el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân**, tsh. : Hişam Semîr el-Buhari, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad, 2003/1423.

el-Kühecî, Abdullah b. eş-Şeyh Hasan el-Hasan Küheci, **Zâdü'l-Muhtâc bi-Şerhi'l-Minhâc**, thk. : Abdullah b. İbrâhim el-Ensârî, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1988/1409.

Muslih, Hâlid b. Abdullah, **el-Havâfizü't-Ticariyyeti't-Tesvikiyye ve Ahkâmuha fî'l-Fıkhi'l-İslâmî**, Dâru İbni'l-Cevzi, Cidde, 1999/1420

el-Merdâvî, Ebü'l-Hasan Alaeddin Ali b. Süleyman b. Ahmed Merdavi, 885/1480, **el-İnsâf fî Ma'rifeti'r-Râcih Mine'l-Hilaf ala Mezhebi'l-İmami'l-Mübeccel Ahmed b. Hanbel**, tashih ve thk. : Muhammed Hâmid el-Fıkî, Beyrut, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1957/13

el-Mevsılî, Ebü'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdud Mevsili, **el-İhtiyar li-Ta'lili'l-Muhtar** thk. : Züheyr Osman el-Caid, Darü'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut, ty.

el-Mevsuâtü'l-Fıkhiyye, Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, Kuveyt, 1995.

el-Mısırî, Refik Yunus, **el-Meysir ve'l-Kumâr el-Musabakât ve'l-Cevâiz**, Dar'ul-Kalem, Dimaşk.

el-Münâvî, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacilarifin b. Ali Münavi, 1031/1622, **Feyzü'l-Kadir Şerhi'l-Câmi's-Sagir**, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1938.

el-Münâvî, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacilarifin b. Ali, **et-Tevkif ala Mühimmati't-Taarif**, thk. : Muhammed Rıdvân ed-Dâye, Dârü'l-Fikri'l-Muâsır, Beyrut, 1990.

en-Nebrâvî, Abdullah b. Muhammed, **Hâşiyetü'n-Nebrâvî alâ Şerhi'l-İknâ' fi Halli Elfâzi Ebî Şücâ** thk: Muhammed el-Azâzî, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2017/1438.

en-Neccâr, İ'dad İbrâhim Mustafa, Ahmed Hasan Zeyyat, Hamid Abdülkadir, Muhammed Ali, **el-Mu'cemü'l-Vasît**, Mecmaü'l-Lugati'l-Arabî, Kahire, 1960/1380.

en-Nemerî Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber, **el-Kâfi fî Fıkhi Ehli'l-Medîne**, thk. : Muhammed Muhammed Muritani, Mektebetü'r-Riyad, II. baskı, Riyad, 1980.

en-Nemerî, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber, **İstizkâr**, thk. : Abdülmü'ti Emin Kal'aci, Dâru Kuteybe, Beyrut, 1993/1414.

en-Nemerî, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf B. Abdullah B. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber Nemerî, **et-Temhid Lima fi'l-Muvatta mine'l-Meâni ve'l-Esanîd**, thk. : Saîd Ahmed A'rab, Vizaretü'l-Evkaf ve's-Şuuni'l-İslâmiyye, Tıtvân 1982/1402.

en-Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref, **Ravzatü't-Tâlibin**, thk. : Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, ty.

en-Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref, **Sahihi Müslim bi-Şerhi'n-Nevevî = el-Minhac fi Şerhi Sahihi Müslim b. Haccac**, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, 1972/1392.

en-Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, **Tahriru elfazi't-Tenbih = Luğatü'l-Fıkh**, thk. : Abdülganî Dekar, Dımaşk Dârü'l-Kalem, 1988.

en-Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref, **el-Mecmû' Şerhi'l-Mühezzebli's-Şirazi**, thk. :: Muhammed Necib Mutî, Dâru Âlemi'l-Kütüb, Dımaşk, 2003/1423.

er-Râzî, Ebû Abdullah Zeynüddin Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdilkadir, **Muhtârü's-Sıhah = Mu'cemü'r-Râzî**, Matbaatü'l-amireti'l-Osmaniyye, Kahire.

er-Râzî, Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekerıyyâ, **Mu'cemü Mekâyîsi'l-Luğa**, thk. : İbrâhîm Şemsüddîn, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1999.

er-Remlî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Hamza el-Ensârî Remli, **Nihayetü'l-Muhtâc ila Şerhi'l-Minhâc**, Dârü'l-Fıkr, Beyrut, 1984.

Ruhaybânî, Mustafa b. Sa'd b. Abduh Suyûtî, **Metâlib Üli'n-Nuhâ fî Şerhi Gâyeti'l-Münteha**, Mektebetü'l-İslamiyye, II. Baskı, Dimeşk, 1994/1415.

es-Sâbık, Seyyid , **Fıkhü's-Sünne**, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, VII. baskı, Beyrut, 1985.

es-Sa'dî, Abdurrahman b. Nâsır, **Teyisrü'l-kerîmi'r-rahmân fî tefsîri kelâmi'l-mennân**, thk. Muhammed Zuhri en-Neccâr, el-Müessesetü's-Sa'diyye, Riyad, ty.

es-Selmân, Abdülazîz Muhammed, **el-Es'ile ve'l-Ecvibetü'l-Fıkhıyye : el-Makrune bi'l-Edilleti's-Şer'iyye**, yy. , X. baskı, 1992/1412.

es-Senhûrî, Abdürrezzâk Ahmed, **el-Vasît fî Şerhi'l-Kanuni'l-Medeniyyi'l-Cedid : Nazariyyetü'l-İltizam bi-Vechin Âm**, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, ty.

es-Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl, **el-Mebsût**, Matbaatü's-Saâde, yy. , Kahire 1324.

es-Sicistânî, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi Ebû Dâvud, **Sünen Ebî Dâvud.** , thk. : Ebi Türibin Adil b. Muhammed, Dâru'l-Tasıl, I. baskı, Kahire, 1436/2015.

eş-Şelebî, Ahmed, **el-Hayatü'l-İctimaiyye fî't-Tefkiri'l-İslâmî**, 2. Baskı, Mektebetü'n-Nehda el-Misriyye, 1973.

eş-Şeserî, Sa'd b. Nâsır b. 'Abdilazîz, **el-Müsâbekât ve Ahkâmühâ fî's-Şerîati'l-İslâmiyye**, Daru'l-Âsime, Riyad, 1997.

eş-Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Havlani, **Neylül-Evtâr Şerhi Münteka'l-Ahbâr**, Mustafa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1971.

eş-Şirbâşî, Ebû Hazm Ahmed Şirbasi, **el-Mu'cemü'l-İktisadiyyi'l-İslâmî**, Dârü'l-Cıl, Beyrut, 1981.

eş-Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed Havlani, **İrşâdü'l-Fuhûl ila Tahkiki'l-Hak min İlmi'l-Usul**, Dârü'l-Ma'rife, ty.

eş-Şirâzî, Ebû İshak Cemaleddin İbrâhim b. Ali b. Yusuf eş-Şirazi, **el-Mühezzeb fî Fıkhî'l-İmam eş-Şâfiî**, thk. : Muhammed ez-Zühaylî: Dârü'l-Kalem, 1996/1416.

eş-Şirbînî, Şemseddin Hatib Muhammed b. Ahmed Kahiri Şafii eş-şirbînî, **Muğni'l-Muhtâc ila Ma'rifeti Meâni Elfazi'l-Minhâc**, Kahire, Musta el-Babi el-Halebi, 1958/1377.

eş-Sühbe, Ebû's-Sıdk Takıyyüddîn Ebû Bekr b. Ahmed İbn Kadi Şühbe, **Tabakâtü's-Şâfiyye**, tashih. : Hafız Abdülhalim Han. , Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1987.

Sâlûs, Ali Ahmed, **Mevsuatü'l-Kazâyâ'l-Fıkhiyyeti'l-Muasıra ve'l-İktisadi'l-İslâmî**, Devha [Doha] : Dârü's-Sekâfe ; X. baskı, Kahire

Sâvî, Ahmed b. Muhammed Savi Maliki Halveti, **Bulğatü's-Sâlik li-Akrebi'l-Mesâlik ila Mezhebi'l-İmam Mâlik**, Mustafa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1952/1372

Semerkindî, Ebû Bekr Alâeddin Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed, **Tuhfetü'l-Fukahâ**, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1984.

Şeybe Hamd, Abdülkâdir, **Fıkhü'l-İslâm Şerhu Bulûgi'l-Meram min Cem'i Edilleti'l-Ahkâm**, yy. , ty. , Matabiü'r-Reşid, I. baskı, Medine, 1983/1403.

Şeyh Nizam, Burhanpurlu, **Fetâvâ'l-Alemgiriyye = el-Fetâvâ'l-Hindiyye**, Bulak, Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, 1310 h.

Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, **Tenvirü'l-Havalik Şerh ala Muvatta'i Mâlik; İs'afü'l-Mübetta' bi-Ricali'l-Muvatta'**, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, ty.

et-Taberî, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberi, **Câmiü'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân**, Dârü'l-Ma'rife, 1986.

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, **el-Mu'cemü'l-Kebîr**, thk. : Hamdi Abdülmecid Selefi, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, II. baskı, Beyrut, 1984/1404.

Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi, **el-Câmiü's-Sahih**, thk. : Ahmed Muhammed Şakir, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, ty. yy.

ez-Zebîdî, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed, **Tâcü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs**, thk. : Ali eş-Şiri, Dârü'l-Fikr, Beyrut.

Zeylaî, Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen, **Tebyînü'l-Hakâik fî Şerhi Kenzi'd-Dekâik**, Bulak, el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye.